

MATIJA POLJAKOVIĆ, IZABRANE DRAME III.

Edicija: Izabrane drame, knjiga 3.

Nakladnik:
NIU Hrvatska riječ

Za nakladnika:
Ivan Karan

Izabrao i uredio:
Milovan Miković

Knjiga je tiskana potporom
Pokrajinskog tajništva za kulturu

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

821.163.42(497.11)-2

POLJAKOVIĆ, Matija
Izabrane drame. [Knj.] 3 / Matija Poljaković ; [izabrao i uredio
Milovan Miković]. - Subotica : Hrvatska riječ , 2011. (Subotica :
Rotografika). - 372. str. ; 20 cm. - (Edicija Izabrane drame /
Hrvatska riječ, Subotica ; knj. 3)

Tiraž 500.

ISBN 978-86-85933-52-3

COBISS.SR-ID 261608199

MATIJA
POLJAKOVIĆ

IZABRANE
DRAME III.

Subotica, 2011.

zkvh.org.rs

ČA BONINA RAZGALA

Narodna igra u pet slika

OSOBE:

Ča BONO ŠIMIĆ, kućedomaćin, seljak, star 60 godina

LUKA, njegov sin, 40 godina

MARA, njegova snaja, 42 godine

STANKA, unuka, 18 godina

MARIJAN, nadničar u selu, 25 godina

ĐULA, rođaka Marijana, 45 godina

Gazda BOZO, 50 godina

TOMICA, njegov sin, 28 godina

JOSO, Marijanov drug, 28 godina

DOMA, rakijara, rođaka Tomičina

REBA, rakijara, rođaka Tomičina

PERE, sluga kod gazde Bore, 35 godina

KATA, prijateljica Stanke

RUŽA, prijateljica Stanke

KAZO, frulaš, prijatelj Marijana

ROKO, momak, risar u bandi Marijana

šest polivača, prijatelja Roke

gajdaš

žena 1. u svatovima

žena 2. u svatovima

žena 3. u svatovima

stari svat

kum

mastalundžije

risari, risaruše

igrači

kraljice

tamburaši

svatovi i ostali svijet

Svih pet slika se odigravaju u dvorištu ča Bone.

Događa se između dva rata u jednom selu kraj Subotice.

Prva slika

Polivanje

Dvorište ča Bone Šimića. S lijeve strane je kuća čiji se otvoreni ambetuš završava s vratacama na ulicu. Vrata od sobe su prekrita šarenom zavjesom. Na krevetu, u prednjem dijelu ambetuša, je opaklija, šarena «uzglanca», a na prozoru iznad kreveta je duvan-kesa, ostali pušači pribor, bokal s vinom. Pod strehu zavučeni alati, klipovi kukuruza. Pozadina je velika kapija i daščani plot. S desne strane je bunar i ambar. Pred kućom dud, a pod njim Stanka s dvije drugarice sprema stol, prekrivaju ga bijelim stolnjakom, smještaju stolice i klupu, donose čaše i bokale s vinom. Ča Bono sjedi na krevetu i muči se s čizmama: čas čizme navlači čas lulu pripaljuje. U svečanom, crnom odijelu je, a kaput mu i šešir još na krevetcu. Njegov sin Luka još sprema po dvorištu. Pomeo je dvorište i uzima smeće na lopatu.

1.

MARA: ... Još i ono, ono pometi! Meteš, meteš, a napolak ostaviš! E, baš nisi ni za šta!

BONO: Dabome da nisi, sinko moj rođeni! Znaš, snajo, di bi ga još mogli isprobati? U kujni! Da ga isprobamo ko redušu. No, šta veliš?

MARA: Vid vas, razgale! A vi ste valda za štogod! Ako ne pušite, a ono pljuckate. A po cili bogovetni dan bi se samo podsprnđivali!

BONO: Al šta ovakovoj sirotinji drugo i priostaje, kad svako drugo veselje košta novaca! No, nemaj brige, od mene ćeš danas cili dan bit mirna.

LUKA: Ićete digod, baćo?

BONO: A kako mi to pitanje! Kako je svanilo, spremate se da dočekujete polivače, a oću l ja tu ko neslan zjaliti?! Idem po

selu, valda ću nać i taku, koja će mene počastiti. E, bome!

MARA: Bože moj dragi, ako se ovaj već nije pravo poditinjčio!

LUKA: Zaboga, baćo, ne ćete valda i vi u polivaće! Ta di ćete od sramote!

BONO: Kaka te sramota spopala, derane! Jesam li udovac el nisam? Još kažu i fajnski, je l, curke moje! (*Teškom mukom je navukao čizme.*) Au, dedara im i s čizmama!

MARA: I vidićeš, da će nam opet napraviti kaku komediju!

LUKA: Nemojte, baćo! Ta di bi s tako sidom glavom u polivaće!

BONO: Sida glava sidoj glavi! Nit mi od pučke date nit od jagnjeta, jel to triba polivaćima, pa idem di će i mene ko čovika dočekati!

MARA: I da nam se čerez vas sutra opet cilo selo smije? Bar vi već triba da znate šta je to ospitan čovik!

BONO: Ha! Ospitan, ospitan! Da je suditi po rićima, ni u carice vake gospojice. A je l to ospitno, snajo kad ti meni: ju, kako bi ono dirali, ju, kako bi ovo dirali, kad je to za goste?!

MARA: Da je i tako, ni onda već niste za ludorije! U čestitom svitu, ko u mojoj familiji šta bi, tog se ni sitali ne bi! Ah di sam i smislila da vam budem snaja!

BONO: E, bar da i nisi! (*Spremio se, navlaći kaput, šešir nakrivio, pa namigne djevojkama i još malo i poskoći.*) Opac, evo momka!

MARA: A ti ćutiš ko da su ti usta zašivena!

BONO: Njegova zašivena, a tvoja primirena!

MARA (*djevojkama koje su oko None dok ga Stanka čisti metlicom*): ajd, cure, poslom! Gledate ga ko, ko...!

BONO: Kad imaju šta da i vide! No, al cure, da nisam čuo tužbu na vas od momaka! Kad vas tili politu, od sramote da niste bižale! A ako baš koji i poljubi...

MARA: Au, bože, tako pogana usta!

BONO: A je l baš?! A oće l ta mladež doć vamo da se boga moli el da cure gleda?

MARA: Moja jedinica još ni za svaćije oči nije, a ne dao mu bog da je koji rukom dodirne! A, ju, oslobodi, bože!

BONO: Alaj dobro šta ima i takog dana u godini, kad ti svaki momak smi u kuću! Jel di bi od moje snaje kaki makarkaki u avliju! (*Imitira Maru:*) Ni ne mož biti razgaljen ako nije gazda, ni ne mož biti ospitan ako nije lemeš! Je l, snajo, kako to tebi oni ospitni i kažu? Ljubim ruke!... (*Nakloni joj se, a zatim imitira kako ona prima pozdrav:*) Fala, fala, sinko! (*Ode.*)

2.

MARA: Samo smučiva! I sad nam još samo to triba, da pijan dođe.

LUKA: Ta šta pripovidaš, kad znaš da mu nije adet.

MARA: Šta si sad stao razgaljivat, već idi po vino! Stanka, jeste l spremile ruva za prisvlačenje? Tribaće vam ako vas ispolivali!

RUŽA: Ja sam još i dvoja spremila, snašice.

KATA: A ja još i druge papuče. Snašice, očemo l i jagnje tu iznet?

MARA: Kazala sam već, malo pečenice od pučke, koji kolač, a jagnje, i šta je bolje, nek je u sobi. Ta da! Doće vam makarko, pa da mi taki gladni poidu baš sve najbolje. Bolje u čistu sobu, a druge tu prid kuću... A ovde ste mogli i od oni kućevni čaša, a ne ove fine. Da mi još razlupaju? A kad koji viđeniji dođe, onda dajte one tanke-tanacne, nek vide šta imamo!

KATA (*spremile se na doček, prikači Stanki na leveš cvijet*): Znaš, baš sam ljubopitna, oće l nam i Tomica doći!

STANKA: Ni čut za njeg ne marim!

MARA: Jesi l ti baš luda, curo božja? Najbolje gazde u kraju...

STANKA: Al i najgori ljudi.

MARA: Nek je dosta! Ta da, čim ti ko ne dopušti da ma kaki šugavi gadžo zalaje na njeg, oma je rđav, najgori! Ružo, kosu da si namistila! (*Ulicom se čuje pjesma: «Ej, sinoć kad sam išla iz dućana».*) ajd, ajd, šta još imate, spremite! Ne čujete, da već pivaju sokakom? Mogli bi do nas, a još ste nesprenljene! (*Dovukla se do vrataca i sluša pjesmu.*) No, baš mi nike pisme!

Bireška pisma, pa ko bi je i pivo neg oni!

ROKO (*s ulice*): Domaćini, ima l u ovoj kući divojaka?

MARA: A ko pita, el momci el udovci?

POLIVAČI: Momci, momci!

MARA (*svojima*): Vrag da nosi i vake momke! (*Otvori im vrataca te ljubazno:*) Dobro došli, ajd, ajd!

STIPAN: Još bolje vas našli.

ROKO: Zdravi vam došli, veseli bili žive nas ispratili!

POLIVAČI: Faljen bog, gazdarice, faljen bog.

MARA: Amen, amen dico, ajd, ajd, kad je baš tako! Luka, Luka! Care! ajd, evo vam gostiju.

LUKA: A šta dobro našli, nek i sokak znade.

STANKA: A ja bi, da ne pripovidate ako vam se štogod zamirili.

STIPAN: A šta misliš, Stanka, je l bi i jedan smio kad je Roko s nama?

ROKO: E nek proba! Jel, o curama el lipo el nikako! A o gazdarici, kako nas počastila, je l tako?

LUKA: No, ajd, momci, sidajte. l točite.

ROKO: Al tako ćemo ko svoje rođeno.

KATA: Hej, hej, a ko je vidio sidat neobavljena posla?

RUŽA: No, a kojim ste poslom došli?

LUKA: Onog vam vašeg, lipi ste mi niki momci!

ROKO: Ta, bač Luka, još bi mi i svekrva zaboravila da melje, da joj toliko lipo cura prid očima!

KATA: No, jesi l se nagledo?! l šta ć bit sad?

ROKO: A jesi l baš ljubopitna? Sad ćemo vidit el vino dobro! Svi koštat! (*Okuse i zadovoljni klimnu glavom Roki.*) Dobro je, dobro je! Cure već vidimo da su lipe, a sad još da vidimo, je l im voda dosta ladna! Momci, na bunar s curama!

POLIVAČI: Na bunar š njima! Vodu, vodu! Sve tri pod kabo! (*Polete s djevojkama na bunare, iz kabla ih poprskaju s vodom, a razgovor im se sliva u veseloj gužvi.*)

MARA (*kad vidi da ih odvode na bunar*): A, ju, a, ju, nemojte i baš na bunar!

ROKO (*potpačio se kao pjevčić, jer i jeste sitan ali isprašen*):
Nemajte brige, još i vama mož doteć! (*Poleti i on na bunar.*)

KATA: Ne ne, ne ću! Ladna je! Juj!

ROKO: Ne žalite!

RUŽA: Jujuj, kosu mi čuvaj! Dosta, dosta!

POLIVAČI: Samo livaj, ne žali! Ne žali!

KATA: Po meni je već dosta!

RUŽA: Marko, ne mene, Katu! Stanku!

POLIVAČI: I njoj će doteći! oće bome!

RUŽA: Ju, i leđa su mi već u vodi!

STANKA: A ju, papuče, papuče!

ROKO: Gotovo, gotovo! Stipane, je l čuješ ti?!

STIPAN: Al Stanku bi tribalo još!

ROKO: Šta je priviše, nikad nije dobro! E, cure, da još toliko
olipčate, koliko ste mokre!

KATA: Onda daj još po meni, Stipane!

STIPAN: No, jesi l čuo, Roko (*Poleti za njom.*)

KATA (*bježi*): Ne ne!

ROKO: Šta je, Stanka, još si i papuče izgubila?

STANKA: Šta je papuča odletila nek je, al mi i kosa mokra.

LUKA: Ćuti, adet je. S prolića se sve zaliva: i cure i cviče.

ROKO: Bome, cviče i triba zalivat da ne vene.

MARA: Vako cviče, ko šta su ove, ne će šale uveniti!

ROKO: Pa da baš moram birat, ja bi negleđuš! Pa, eto, koja bila!

STIPAN: Pa i jeste jedna lipča neg druga.

MARA: Mislim, bože! A još čije su! Stanka, ded ponudi goste,
ajd, cure, poslužite i! (*Prišla je Stanki.*) Ove da nisi uvela u sobu.
vakima će dobro bit i tu prid kućom... Eto, momci, možbit nije
adet, al ko držim, kad je vaki lip dan, lipče je tu prid kućom neg
u sobi.

ROKO: I volim ja vakošta pri svitlu gledat.

MARA: Je l mi virovali el ne, al mi se čini da se ni sunce ne žuri
priko naše avlije. Još i ono stane, pa se zagleda u Stanku.

STANKA: El još pita i čija sam?

MARA (*osjeća ironiju, pa ljuta*): Ne triba da pita, zna valda!

KATA (*povuče Stipanove brkove*): Za te se nipošto ne bi udala.

STIPAN: Je l to čerez brkova? Pa obrijaću i!

LUKA: Ajak, sinko, al nikako! Brkat, to i jeste pravo čovičanski!

Već ajd sad manje divana, pa popite koju! Uzdravlje! (*Piju.*)

ROKO: A sad bi mogli koju i zapivati! A koju ćemo, Stanka?

STANKA: Dajte, bačinu ćemo zapivati!

LUKA: Ta mante se vi mene i moje pisme! (*Pogleda prema Mari, pa tiše*) Otpivava mi ova moja priko cilog dana! (*Smijeh, a u to se čuju tamburaši gdje sviraju «Milkina kuća na kraju».*)

MARA: Ej, stante vi s tim divanom! Je l čujete? Tamburaši, bože!

ROKO: A kome je tako na pritek novaca, da s bandom ide u polivanje?

MARA: Ne znam, ne znam, al ko zaglavu bi, da je to gazda Bozin Tomica.

ROKO: E, tima dotiče!

MARA: Ooo, to i jesu gazde! Ne samo gazde, već i familija! (*Pođe bliže vratacama. Voljela bi da k njima dođu.*) Bože dragi, alaj lipo sviraje! (*Zanesena svirkom zapjeva. Bez sluha je.*) ... Milkina kuća na kraju, oko kuće vaške laju!...

STANKA: A, joj, nane, alaj rđavo pivate!

3.

LUKA: Ko kad kvočka kvoči!

MARA (*ljuta pogleda Stanku, prestane da pjeva, a u to se čuju i riječi s ulice.*)

TOMICA: Gazde, gazde, primate l polivače?

MARA: A jesu l bar kaki, jesu l momci?

TOMICA: Mislim, bože, samo da i vidite!

MARA: A čiji su bar?

TOMICA: Je l triba pitati, kad s tamburašima idu polivat?

MARA (*poleti kapiji i otvara ih širom*): Kad su momci, nek i uđu.

TOMICA (*ulazi s Josom. Iskićeni, oholi, bogato i u crno odjeveni.*)

Samo ruku dignu do šešira.) I volim da ste nam kapiju otvorili, snašice, jel gazda Bozin Tomica još ni vratacama ne sagne glavu! (*Ispršen ulazi.*)

JOSO (*njegov pripit drug*): Vid vid, molim te, pa tu već i društva ima.

ROKO: Dobre prijatelje uvik primamo.

TOMICA: Pa ako baš i nismo prijatelji, možete se podičit s kime ste u društvu pili.

JOSO: Ako nas gazda tio počasti! Al da ćemo popit, za to nek ga nije briga!

MARA: Luka, Luka, vina! Al oma da si! Ne čuješ?!

ROKO: A cure politu?

TOMICA: Je l da?! (*Odmahne rukom da mu to ne bude briga. Izvadi malu bočicu parfema, pa on i Joso poliju djevojke. Za to vrijeme Mari:.)* Je l čujete? Ove razgale bi mene učili šta triba s curama u polivanju!

MARA: Ta mani i, rano moja! Vidiš kaki su. I di bi oni mogli bit ospitni ko naš svit! (*Kad i nju poliju*): O, o, je l još i meni doteklo? Pa, fala, fala!

TOMICA: Mamu poštivaj, da te cura zavoli. No, jesi l vidio, Roko derane, kako se to poliva?

ROKO: E, vi se već držite gospodskog adeta.

JOSO: Kad nam dotiče.

TOMICA: Ne da dotiče, već mriš triba da mriši – a ne vodu s bunara!

ROKO: E, to je već za nas parasnike zdravo visoka škula!

TOMICA: A ko vam kriv šta ne znate ženski svit poštivati! (*Tamburašima:.)* Pa šta će to biti? Zjalite ko da ste u crkvi, a ne u polivanju! Kad plaćam, oću da me i poslužite! Snašice, vina i njima. A i štogod za poist, nek se gladni naidu!

MARA: Oću, rano, kako da i ne ću! (*Gurne Luku u leđa što onaj još nije potrčao.*)

TOMICA: A dotleg nek čujem jednu pismu! Al nek je pisma!

STANKA: Alaj, Tomice, bar pismu moraš lipo zaiskati!

TOMICA: Šta plaćam, ne molim! Ni bireša ni pismu! Ko moj krv ide, tog ne tražim za pretelja! No, svirka, šta ć bit?!

KATA: Oćete l zasvirati «Igrala bi dere»? (*Kad su zasvirali:*) To, to! Al baš vam fala! Stanka, ako boga znaš, zapivaj!

TOMICA: Nema vrimenta da piva, kad će sa mnom da zaigra! Je l, Stanka?

STANKA: Sad jedared nisi pogodio! (*Kolo je zaigralo, a ona pođe od njega.*)

TOMICA: Neš?! Sa mnom neš?... Pa kako ti volja! (*Uvrijeđen ih pusti da još malo poigraju, pa daje znak tamburašima da prestanu.*) Dosta, dosta! Oznojiće se čeljad!

KOLO (*igrali su polivači, Kata i Ruža, te djevojke koje su se na svirku skupile pred kapijom.*)

STANKA: Žao je tebi šta su igrali.

TOMICA: Pa, evo, ako baš oćeš nek igraju.

MARA (*prišla im*): Stanka, dosta od tvog! Tomice oćemo l u čistu sobu? Izvoli, rano!

TOMICA (*pogleda ostale*): Pa i bolje. Da ovima ne smetamo. l valda ne će pomisliti, da smo se uzolili šta smo gazde. (*Pošao je, a tamburaši za njim, ali stane u vratima sobe.*)

ROKO: Imaš ti i pravo, gazda Tomice. l dobro je da se bile vrane ne mišaje s nama crnima.

STIPAN: Jel bi se, ne daj bože, mogli oćerupati!

TOMICA (*ne će da čuje*): No, ajde, Stanka!

STANKA: Volim ja već med njima. Jel valda je lakše birati momka od nji sedmorice neg od vas dvojice.

TOMICA: A valda više vridi dlan čistog žita neg kotarca smitljivog.

STANKA: A pomisli samo, koliko onda više vridi kotarica čistog žita od dlana smitljivog!

MARA: Stanka, al oma da si! (*Ne zna što bi, jer se u to baš čuju gajde pred kapijom.*) ... Šta je to, bože dragi! Gajdaš?

STIPAN: Ko se to, bože, s gajdašom prati?

ROKO: Ko je da je, momak je!

MARA: O, o, o, ljudi ljudski, i taj ko da je tu stao! (*Pođe kapiji.*) Ko je, ko je, ko nam se to s gajdašom dopratio? Na kapiju, na kapiju, širom su otvorena!

ROKO (*izmijenjenim glasom*): Vrataca su za ljude.

MARA (*poleti od kapije vratacama*): A ko nam to, bože, došo s gajdašom?

BONO: Otvorite, pa ćete viditi! I kažite, primete I polivače?

MARA: Ako su momci.

BONO: Jedan je, al ko da je za dva! I to taki, kakog još nemate!

MARA (*sva razdragana što joj dolaze u kuću*): Ohoho, ko da se malo falite! (*Otvora vrataca, ali ne gleda tko ulazi.*) No, ajte, ajte, ako ste momci. Nek je i s vama kuća podičena!

BONO (*gajdaš je pred kućom svirao «Ej, mene nana i psuje i kara», pa sad s tom pjesmom i ulazi*): S vakim momkom se, mislim bože, i mož podičiti!

MARA (*kad vidi da je to Bono, ljuta ode*): Uh, bola vas željna! I šta mi se uvijek samo komedijate!

BONO: Kako te komedijanje spopalo! Idem polivat ko drugi čestit svit, pa di bi prvo neg kod svoje unuke Stanke? A ovd redom po selu.

ROKO: Taki je dan kad mi momci idemo curama na ogled.

BONO: Ta radujem se ja, rano moja, ako mene i koja udovica pogleda!

TOMICA: E, al baćo mi kaže, curu lipo pogledaj, al u ambar dobro zagledaj!

BONO: Da da, i ja sam čuo za taj gazdački adet. (*Opet svi ismi-javaju Tomicu.*) Već znaš šta, moj gajdašu, ako oćeš da se dugo volimo, deder ti sad jedno kolo!

STIPAN: Ča Bono, a ne bi I bio red da zaigramo gajdaško kolo, kad već gajdaš svira?

BONO: Tako ja i mislim! No, ajd onda, da vidim ja to gajdaško kolo! ajd, ajd, vaćajte se! (*Gajdaš svira kolo, «Ej, seko, kako ćemo». Pet pari igrača igraju gajdaško kolo.*) ...Šta je, Tomice, ti neš u kolo?

TOMICA: Nikako mi s čini, nisu bogzna kaki igrači.

BONO: I bolje, rano, da ne kvariš. (*Bodri kolo, zarumenio se, oblijeće ih.*) Tako, tako!... Ded, ded, Stipane, tako, tako!... Vid vid, ni zemlju ne dotiču!... Tako, tako, curke moje! Ded, ded, šaraj, šaraj! Joj, da ja možem, da ja možem!... Tako! Dobro je bilo, lipo je bilo! (*Kad su završili kolo:*) Tamburaši, nemojte da vam nepravo, al ne dam jednog gajdaša za sto tamburaša! Hi, a još da mi vrula, iha!... (*Začuje se frula pred kapijom.*) Šta šta?! Je l čujete vi? Ojooj, pa to je vrulaš, bože dragi! Ta šta nisam kraj vrulaša zaželio i dobru litinu!

4.

MARIJAN (*prolazi ulicom i stao je pred kapijom*): Ohoho, vidi, Kazo brate, tu i gajdaša i tamburaša!

KAZO: E, kome šta dotiče!

MARIJAN: Bome, bome, kome dotiče, tom i pritiče.

TOMICA: Ajak, momče, već šta kome priliči, tog i diči!

JOSO (*on samo toči i pije, jedva se držeći na nogama*): Šta, ne znam ti ja šta, al je borame istina! To... to... to tog i diči! (*Zateturo se, jedva sjedne i zadrijema na stolu.*)

MARIJAN: Šta misliš, Kazo brate, bi l i mi malo med ovaj viđen svit?

BONO: A kako ne bi, rano moja, ušo, kad ima tu i poštenog svita!

MARIJAN: Pa ajdemo onda, Kazo! (*Kazo zaszvira na fruli, «Ej, jutros rano kad idem iz Gata».*) Faljen bog, ča Bono. Nek ste nam u srići i u zdravlju.

BONO: A šta š curama zaželit?

MARIJAN: Da svoje momke dočekale.

BONO: A momka spram obraza birale, a ne spram muzike!

STANKA: Nek divani ko šta oće, al je meni vrula baš lipa.

TOMICA: Iди, molim te, samo pišti i njače.

MARIJAN: I mora da ti se takom čini, kad tebi ni zasvirat ne bi tila!

BONO: E, i kaže svit, vrula gazdi ni za svirat ne će!

TOMICA: Meni da ne bi? Ha! No, ajd baš da vidim! (*Priđe Kazi, vadi hiljadarku i gazdački mu nudi. Kazo ne će ni da je pogleda, pa mu zato zadjene u košulju.*) No, da vidim! Da vidim, oće I titi jednu pismu za iljadarku!

KAZO (*izvadi iz njedara zadijenuti novac, duhne na nj, pa novac odleti*): Ni za dvi! Vrula je sirotinjsko veselje.

STANKA (*diže novac i predaje Tomici*): Ne će i ne će! A oće I meni jednu, ako lipo zamolim?

MARIJAN: Al samo ako ti oči ne znadu lagati! (*Prišao joj, nasmijan je gleda.*) Mož, Kazo, mož – ko u diteta su!

KAZO (*zasvira. Pri ponavljanju tamburaši prihvate pjesmu, a Marijan zapjeva.*)

MARIJAN: Čija vrula ovim šorom svira?

To je vrula siromaškog sina,
jel gazdačkom zasvirati ne će.
Gazda plati,
pa ga banda prati!

TOMICA (*ljut što su i tamburaši svirali, prilazi i zabranjuje*): Dosta! Ko vas plaća, ja el ovaj?!

BONO: O, čeljad moja, još ću i ja povirovat, da je bolje imati novaca neg pameti! (*Marijanu:*) ajd, kad ti baš tamburaše i ne da, bar mi cure polite!

TOMICA: No, još to bi tribalo, da i ispolivaju!

BONO: O, o, Tomice, pa valda bar nji ne plaćaš! One bar nisu tvoje.

TOMICA: Pa ako i nisu moje, prije bi mogle biti neg njevi! (*Kazo mu prkosno zapišti u frulu.*)

MARIJAN: Pa ako cure atar biraju, a ne momka, onda baš bora-me imaš pravo! Al znaš šta ti je nesrića, moj lipi Tomice? To, šta pametna cura znade, da od zemlje mož živit, al ne i š njom! Ko ni s takim momkom ko šta si ti.

TOMICA: Dosta tvog mudrovanja! Cure ne ćeš polit i gotovo!

MARIJAN: Znaš šta? Je l se ti srdio el ne, ja ću jednu već polit, pa bilo šta bilo!

TOMICA: Dok sam ja tu, ne ćeš!

MARIJAN: A ti onda otiđi! (*Poleti Stanki, povede je na bunar.*)

TOMICA: Ta ne dajte! di ćete dat da je ispoliva!

MARA: A ju, a ju, ta ostavi tu curu!

MARIJAN: Da da ostavit ću je, čim je polio.

TOMICA (*obraća se prisutnima*): Tu ne dajte, je l čujete vi?

ROKO: Čujemo, al ne hajemo!

STANKA (*Marijan je poškopio vodom iz kabla. Ona se ništa ne protivi, čak je nasmijana i ruke raširila*): A šta triba da ne date, kad baš ja oću!

MARA: Stanka, Stanka!

BONO (*zaustavi Maru, koja bi pošla po Stanku*): Ne misliš da je polivanje za svakog?

STANKA (*vraćajući se s Marijanom*): Vidi, baš si me u oči.

MARIJAN: Probo sam i oprat. Čudo šta su garave!

TOMICA (*društvo sjedi za stolom, tamburaši su ponuđeni, pa sada započinju tiho svirati*): No je l ti sad srce na mistu šta si je polio?

MARIJAN: Čuješ, bome jeste!

TOMICA: Ajd, ne marim, nek i ti znaš kad si bio polivati! Svirka! Svirajte al tako nek se zna kome svirate!

MARA (*kiti Tomicu cvijećem, potom hoće proći pokraj Marijana, jer ga ne želi zakтити.*)

STANKA: A Marijanu, nane?

MARA: Još mu i ime znaš?!

STANKA: A šta ne bi znala. Ja divojka, on momak... (*U tanjuru joj cvijeće, pa sada ona hoće izabrati.*) Nemate ni jedno lipče cviče?

MARA: Kome je, dobro je.

STANKA (*ljuta pogleda Maru, pa skida cvijet s njedara, te to pruža Marijanu, da bi ga s tim cvijetom zakitila*): Izgleda mi,

Marijane, moja te nana tila zaboravit, pa ti evo moje cviče.

MARA: To s nidara? Baš ne dam! (*Otrgne joj iz ruke cvijet.*)

MARIJAN (*kad je Stanka htjela oteti od majke cvijet, zaustavlja je*): Nemoj, Stanka. Glavno je, da si to baš meni tila dati.

TOMICA: Morala ti cura štogod dat, kad si se utrpo.

MARA: A još nezvan!

BONO: Nezvan se i ide u polivanje. Al bilo je i taki familija, di ni zvani nisu šale išli, je l da, snajo moja?

MARA: Nama da nisu došli? Ha, vid molim te, vas! I prve gazde su bili podičeni, kad su nam mogli prag prikoračiti!

TOMICA: A mislim, bože, i zna se iz kake ste familije: i gazdačke i lemeške.

MARA: Bome, nije da mi do fale, al..

BONO: Al su tvoje nafalili rabadžije. I kazali su, nigdi tolike ritke tarane nisu poili ko kod vas!

MARA: A ne bi l da smo i medenim orasima kljukali!

TOMICA: Da ne kažu štogod i za naše?

ROKO: Štogod? Ta i priviše! Već svit ko šalu pripovida, ako š kruva od užeženog brašna, idi samo kod gazde Boze u nadnicu!

MARIJAN: A i slaninu onda već daju birešima, kad je starinava!

TOMICA: Eto, vid, molim te, očeš da se još i nasmijem!

MARIJAN: A, je l, Tomice, je l to istina, da ti dida, kad mu pulin crko, sam oblajavo salaš, još mu bilo žao kera raniti?!

TOMICA: Oh, goljo bi se čoviku podsprnđivo!

MARIJAN: Ta nemoj baš tako! Pa i ja sam ti niki gazda!

TOMICA: Poderanog tura!

MARIJAN: A očeš veće bogatstvo od zdravlja i poštenja? A kažu, i volit znam.

TOMICA: Ja još ni to ne tribam! Mogućan sam, pa platim!

MARIJAN: I to baš onako pravo gazdački: najpre tri kože ode-
rete s leđa...

TOMICA (*poleti na njega*): Al sad da je već dosta!

MARIJAN (*uhvati mu ruke, slomije ih, pa je morao kleknuti pred njim*): Lakše, lakše, pretelju!

MARA: Ta šta je to! A ju, sramote moje! (*Bono joj ne da bliže.*)
ROKO: O, Jezus, gazda Tomice, šta klečiš kad nisi u crkvi!
BONO: E, njemu i to mož bit!
MARIJAN (*odgurne ga od sebe, i dok Tomica diže svoj šešir sa zemlje*): ajd, biž, derane! Probaj malo radit, pa ćeš ojačati!
TOMICA: No, za ovo ćeš me zapamtiti!
MARA: A ju, sramote moje! Napolje, napolje, ti nezvani!
TOMICA: Pamtićeš me, pamtiti!
MARIJAN: Ti se nemoj faliti, a mi nećemo pripovidat, je l tako, momci?
TOMICA: Ti...! (*Opet je poletio, ali je stao.*) Misliš ti šta te nisam udario, da ja ne znam ko si ti?! Otet, svit bunit, to bi ti, goljo jedan! Misliš ja ne znam, ko je i lani bunio svit da ne idu kukuruze brati? Sidio si u zatvoru, al ćeš još!
MARIJAN: A zašto ovaj piva ko očerupani pivac?!
TOMICA: Čekaj, čekaj! (*Poleti iz dvorišta.*) Pamti, ima lika i za te!
KAZO (*poleti za njim i opet zapišti s frulom.*)

5.

MARA: Napolje, napolje, ti nikaki jedan! U mojoj rođenoj kući mi vridaš goste?
BONO (*uhvati je za ruku*): Luka, kaži ovoj tvojoj, da bi sad već mogla i jednu manje! Vrime bi već bilo!
MARA (*istrgne ruke*): Pa jeste l vi ko šta treba? Pa znate l vi čijeg je on sina uvridio?!
BONO: Čijeg? Pondaker-pondakera! Onog šta je ospitan ko i ti!
STANKA: Za muškog se rodio, u zjalu se izrodio! Tamburaši, očete l nam jedan tandrčak? Dajte, to ko meni nek je! (*Zgrabi Marijana za ruke i zaigra s još pet pari.*)
MARA (*opet je htjela pritrčati Stanki da je spriječi da igra s Marijanom, ali je Bono zadrži*): Čuješ ti, lemeško snajo, ako ne ćeš mirovati, baš ću te borame gazdački izbaciti iz ove moje sirotinjske kuće!

6.

ĐULA (*igra je pri kraju, uleti u dvorište*): Marijane, Marijane!
(*Kolo stane.*) Tomica se vraća s pisarem i s jednim žandarem!

MARIJAN (*kolo se razvuklo. Držeći Stanku za ruku*): Fala ti, Stanka. Vidiš, vaki ko ovaj, ni svoju čast ni čest ne znadu drukčije očuvati neg šta i svoju zemlju: žandarem! Tamburaši, ne budi vam zapovijeđeno, očete l me svirkom ispratiti? (*Zasviraju, a on pjevajući izlazi iz dvorišta:*)

Alaj, nane, šta je zloba na me,
zloba, nane, šta ja volim lane.
Ti ćeš, diko, opet biti moja,
makar da te ne da nana tvoja...

(Zastor)

Druga slika

Kraljice

Mjesto iz prvog čina. Nakon desetak nedjelja. Dud je već dobro prolistao. Kapija je širom otvorena, vidi se ulica. Bono sjedi na stočiću u samoj kapiji. Luka izlazi iz sobe.

1.

LUKA: ... Baćo, zašto ne sidnete prid kuću, već širom otvarate kapiju. Znete da će mi žena rondzati.

BONO: I mora, kad nema ko da je umiri.

LUKA: A oću I se valda tući š njom?

BONO: Ako je tebi sila na glavu, meni baš borame ne će.

LUKA: Ta šta mi sila!

BONO: Blago tebi kad ne osićaš.

LUKA: Svedno, al nije red da nam kapija širom otvorena, da nam svit samo zjali u avliju.

BONO: Dok je moja kuća, ja ću je uživati kako baš ja oću, a ne kako bi moja viđena snaja. Ha! Gazdačka sam, viđena sam! Ta kako da i nije, kad svako pametno čeljade gleda za njom ko za kakim čudom.

LUKA: Ako vam nije dobra, vi bi mi birali ženu.

BONO: E, rano moja, kojom srićom da me bilo kod kuće! Baš borame mi ne bi dovo snaju iz gazdačke familije! Ta da da su gazdački na jeziku! A fale u nji ko u lude!

LUKA (*čisti staklo od lampe*): No no, ne će bit baš sasvim tako!

BONO: Ha! Baš ti fajin muški poso dala: da lampaš čistiš! O, o, sramoto moja! Ne bio ja muško, ako te ta lemeška prija el posli ne zaodine i u suknje!

LUKA: A vi uvik po meni, uvik samo čerez tog šta su lemeši! Ko da to nisu ljudi!

BONO: Ej, da si ti bio u Rusiji kad i ja! Da si vidio te lemeške u

mengulama! Pravi pravcati baruni su bižali s podvučenim repovima ko kaka šugava vaščad!! Jest!! Znaš prid kim su bižali? Od vaki ko ja, šta i ni u kera ne drže!

LUKA (*namješta lampu*): Ded, ded, divanite samo, da vas još ko čuje!

BONO: To i oću! I nek znadu, da im samo na ukop volim otić!

LUKA: Vi uvik, ko da ste vi bili prvi svinjar el sluga, kojeg su se natukli.

BONO: Ta šta su se natukli, natukli, al me nakljukali suparnog krumpira, dok su oni s kokoškama mastili brkove!

LUKA: A očete I sad, da ste baš kod svakog gazde gazdovali!

BONO: Ćuti! Jednog zamrzim, na drugog goreg naidem! Ima bili vrana, ima, al ja još nisam natrapo na nju!

LUKA: Alaj bože, ne morate valda baš uvik na sav glas! A šta će i sad bit, ako dobijem gazdu za zeta?

BONO: Ti baš nisi ko šta treba! Ti bi našu Stanku za tog nadev-nog?! (*Stanka baš izlazi iz sobe.*) Je I ti, Stanka, el bi se ti mogla udat za čovika ko šta j onaj gazda Bozin Tomica?

STANKA: Ja bi da se udam. A tamo bi sluškinja bila.

BONO: Eto ti da i pile mož bit pametnije od pivca!

LUKA: Alaj, baćo!

BONO: Bome, teško sirotoj, koje se oni dočepaju!

LUKA: Ta di bi kraj njevog šta imadu bila sluškinja!

STANKA: Joj, bar meni nemojte o njima! Da poželim pošten komad kruva, ko da i već čujem: snajo, u izilice ni svile ni kumašice!

BONO: I ne dadu ti do riči ako nema u te lanaca i na pritek!

STANKA: Bome! To je već tako, baćo moj! Dida, jeste I čuli, da su Marijana puštili iz zatvora? Isteklo mu vrime.

LUKA: A šta je sramotio tog kog poštovat mora!

STANKA: A šta sad cilo selo reži na nas, šta su nam od kuće, s polivanja, otirali momka u zatvor, to vama nije ništa?!

BONO: Deset nedilja odležat, a ne znaš zašto! Al tako mu i treba! Šta ga nije kojiput po ustima, pa da je bar znao zašto leži!

LUKA: Da ga bog sačuva da je još i to! I kako je samo smio osramotiti općinarovog jedinka!

BONO: Čuj, ti još malo, pa ćeš biti slika i prilika svoje žene!

2.

MARA (*izlazi iz sobe i traži svoje papuče po ambetušu i pod krevetom*): Papuče, di su mi papuče! Tako je to, kad ti u kući već svaki gazduje.

BONO: Papuče tražiš, rano moja?

MARA: Čujete valda!

BONO: A kaki si mi čovik, Luka, kad još ni to ne znaš, di su ti ženine papuče! A otkad se udo, još se ni mako nije ispod nji.

MARA: Vi bolje kapiju zatvorite!

BONO: Otvorio sam i, rano moja, ko mislim snaja će mi u varoš, pa da ima di izaći. Jel, bome, u moje snaje je kadgod toli-ko bilo svita, da joj se suknje tako znale raširiti, da kroz vrataca ni nije mogla proći!

MARA: I jeste tako, i moglo mi je biti!

BONO: E, kad ste onda još bili Vukovi, a sad se atar malicko stanjio, pa ste samo Vukčići!

MARA: Čujete, al sad mi već dosta od vas! Ako ćete i dalje ovako sa mnom... (*Vidi da je Tomica s Joškom zastao u kapiji, pa veselo:*) O, o, vid momaka, bože! A di će nam momci, bože?

TOMICA: U kolo, snašice. Šta je, vi vašu divojku ne ćete puštiti?

MARA: Ta išla bi i ona, al joj druge očle u varoš, pa di bi sad ona sama.

TOMICA: No, ajd, Stanka, povešćemo te.

STANKA: Volim ja već kod kuće da sam.

MARA: Nema tu divana, već leti, oblači se!

JOSO: Bićemo i mi viđeniji, ako s lipom curom išli.

MARA: Vi viđeniji, a ona podičena.

STANKA: Je l ja bila podičena el ne, meni se ne ide. A, je l, Tomice, jesi l čuo da je Marijan došo iz zatvora?

BONO (za sebe): Zato ni ne smi sam ići sokakom.

TOMICA: Pa nek je došo! Al ja take do smrti ne bi pušto! Šta će taki med svitom? Samo da smučivaju?!

MARA: Bome, jedna nevaljala krmača uzbuni i druge. Je l, momci, dok mi se Stanka ne obuče, ne bi l popili čašu lalnog vina?

JOSO: O, konteni smo mi i za dvi!

MARA: No ajd, Luka, šta čekaš!

LUKA: A kad sam ja isko... (*Ušutio je, jer ga pogledala.*)

STANKA: Dida, je l čujete vi, da još uvik pivaju kraljice?

BONO: Bar da su i kraj nas prošli. Da su mi bar jednu otpivale.

STANKA (*čuje se pjevanje kraljica*): Je l te, dida, otkud zapravo taj adet s kraljicama?

BONO: Ej, divojko mamina, nije te sramota još i pitati! Jesi l već čula šta na kraju pisme zapivaju?

STANKA: Ono Ljeljo?

BONO: Pa dabome! Znaš, otkad je svita i vika, ta je mladež uvik болоvala od kojekaki garavi i plavi! E, vidiš, od te Ljelje su tražili srcu lika!

STANKA: I tog da ima?

BONO: Ojoj! Kad momak vidi da mu divojka blizu, on zamoli kraljice, da ga s tom spomenu u pismi. Da i bar u pismi spare.

TOMICA: E, onda bi i ja volio da naiđu, da i mene spare. Al ne s makarkakom!

MARA: El s makar čijom!

3.

BONO (*vidi Marijana u prolazu*): Ej, ej, di ćeš ti, momčče? Pa ni pogledat ne ćeš u ovu sirotinjsku kuću? Ima tu i poznati! Obazri se samo malo.

MARIJAN: Ima kako vidim. Vid vid, pa i gazda Tomica je tu? Ko da mi se niki odomaćio kod vas.

TOMICA: Samo prođi, niko te nije zvao.

MARIJAN: Prošo bi ja, prošo bi, i pametnije bi bilo da prođem! Jel kaki si, sutra ćeš do žandara, da sam ti ukro i ono malo pameti.

TOMICA: U tebe ko da nema čestite riči. I sad divaniš ko da bi se tuko.

MARIJAN (*prilazeći*): Da imam s kim, možda bi se i tuko. Da te zgazim, šta sam uradio? Mislili bi da sam kavgadžija. Al nemaj brige, zna već selo šta bi tribalo s tobom i takim ko ti. (*S Bonom se prijateljski rukuju.*)

BONO: Pa kako je bilo, Marijane?

MARIJAN: Baš tako, kaku mi čast gazda Tomica naručio.

TOMICA: To je zakon zahtivo, a ne ja! A ne bi l se i s tim razmećo, šta si ošanto, a svaki zna da ti ciglja pala na nogu!

MARIJAN: Al iz žandareve ruke... Kako ti, Stanka?

TOMICA: Vidiš valda da je svakog dana sve lipča.

MARIJAN: A za koga, Stanka?

MARA: Ha! Cigurno ne za te!

TOMICA (*radosno se nasmije*): E, znaš kako je, Marijane, svakom džaku triba prava zakrpa.

BONO: Ta ne bi l se valda već i vi gazde sa sirotom divojkom krparili?

TOMICA: E, al se zna da je ona iz čestite familije!

BONO: To joj mož kazat za očevu familiju.

STANKA (*kraljice prolaze pred kućom pjevajući*): Dida, dida, evo kraljica!

4.

BONO: Ej, ej, curke moje! Ej, kraljice! vamo da ste!

KRALJICE (*dolaze s pjesmom dvije po dvije: prvi par pridnjaci, drugi kralj i kraljica, treći sabljari, četvrti zadnjaci, svega osam djevojčica*):

U šišťaku gradu,
novo čudo kažu:

patka potkovana,
guska osedlana,
zec boga moli,
lisica ga dvori.
Na lisici perce,
na kurjaku zvonce...

(Ušle su i stale pred Bonu): Evo nas, dida, zapovidajte.

BONO *(za kraljicama je i svijet ušao)*: Jujujuj, rano moja, tu rič ni čuti ne volim! Već, eto, vi učinite didi na volju, pa mu otpivajte jednu od oni, di sparivate momka i divojku.

KRALJICA: Ta kome ćemo, ako vama ne, ča Bono!

BONO: E, tako onda! Al vamo pazite! Pogledajte tu koja je najlipča cura. *(One gledaju prisutne djevojke.)* Jeste l? A kad nađete najlipču, gledajte koji bi joj momak bio najdoličniji! *(Skupe se i dogovaraju.)*

TOMICA: Koja je najlipča cura, lako je pogodit.

MARIJAN: Makar da gadni nema.

BONO: E, bome, tako pravi momak i divani.

TOMICA: Eto, dico, ja bi vas i darivo, samo dobro pogodite ko je najlipčoj najdoličniji. *(Hoće da im da novaca.)*

KRALJICA: Manite se vi darivanja! I brez tog ćemo mi znati ko je kojoj najdoličniji.

BONO: Tako, tako, dico moja! No, ajd sad da čujem!

KRALJICE:

... Pita majka sina:
di si, Marijane?
di sam bio, nane,
Dobro mi je bilo.
Kod Stanke sam bio,
rujno vino pio.
Vidio sam, nane,
di s Stanka ogleda,
I na me pogleda.
Čini mi se, nane,

da bi pošla za me,
al ne smi od nane.
Ukro bi je, nane,
al je čuva straža...

MARA (*ljutila se što su Marijana spomenuli u pjesmi, a ne Tomicu. Već im onda htjela prići, ali je na opomenu Bone stala. Sada im bijesna prileti.*): ajd, dosta je bilo! Možete ići! Idite onima koji su vas željni!

BONO (*prestrašenoj djeci, kraljicama, koji se povlače iz dvorišta*): Jo, dico moja, sve je to zato, šta mojoj snaji niste po volji pogodili.

MARA: Nije sad tu el povolji el nije, al ne triba iz svačeg baš praviti komendiju. Nije moja jedinica...

BONO: Mizimica!

MARA: ... Da se š njom selo smije!

TOMICA: Ostavite, snašice, šta dica znadu! Mogli su je spariti s crnim ciganinom.

BONO: Čuješ, samo kad je s tobom nisu!

TOMICA: Alaj, bože, ča Bono, vi ste uvijek niki od šale!

BONO: Al je u šali polak istine!

MARA (*Tomici*): Ta šta ga i slušaš, rano moja.

MARIJAN: E, da su dica znala kako snašica mene voli...

MARA: Tebe nisam pitala! Kako si došo, tako možeš i ići!

BONO: Ta veru mu i s poslom, pa valda sam i ja štogod u ovoj kući! Šta ćeš ti mog gosta tirat! No, ajd, Marijane, ima dida i svog vina, i to nije ko gazdačko, da oma zakisi čim ga gostu ponude. Moje sladi, jel ga od srca dajem. (*Uzeo ga pod ruku i dovede do kreveta. Skine bokal s prozora i nudi Marijana.*)

MARA: Ta da, vama je makarko dobar.

BONO: Al makarko nek je, samo da je pošten!

MARA: Ni ne dođu vam šta su čuvarni el koje mož poštivat, a viđeni vas svit i sokakom obađe.

BONO: Jel znadu da i ne volim.

TOMICA: Pa dobro, ča Bono, je l to za vas nije čovik, koji ima kake sirotinje?

BONO: Ako su ovim stečene! (*Digne ruke da kaže, rukom stečene.*)

MARIJAN: Sve me stra da su i oni radom stekli, ne l te, ča Bono!

TOMICA: Bome radom, moj pretelju, bome radom!

MARJAN: Bome zapovidanjem, moj gazda Tomice, bome zapovidanjem!

TOMICA: Onaj ko zna zapovidat, taj zna i radit.

MARIJAN: No i to bi mi bio poso, di bi se ti zasuko!

BONO: Šta sad s momkom ne odeš malo u ris? Onda bi vidili, jesi l rabadžija i na rukama ko na jeziku!

TOMICA: Eto da se kladimo, da će ove godine mene izabrati za bandaša u dužijancama!

MARIJAN: Oh, čudnog mi čuda! A ko drugi i mož bit bandaš u dužijancama neg gazdački sin?

BONO: E, bome, u moje vrime je onaj bio bandaš, ko je i u risu bio najbolji. A sad oni, koji ris ni onjušili nisu. Onda već ris vide, kad im ko bili somun kruva dođe na astal!

TOMICA: Pa eto, ajdmo u jedan ris, pa da vidimo ko će biti bolji!

BONO: I onda nek taj bude bandaš u dužijancama?

TOMICA: Nek baš taj!

BONO: Znete l šta? Eto, ja ću u mojoj kući spremit dužijance. Dodite uraditi moje žito. Ti s tvojom bandom, Tomice, a ti tvojom. I na to se malo žita mož vidit ko je kaki na poslu. No da čujem?!

TOMICA: Ja oću!

MARA: Tomice, uzmi moju Stanku u svoju bandu!

TOMICA: Ta ne bi tio da je primorim!

MARIJAN: Al ako ne radila i ne bila najbolja, ni ona ne mož bit bandašica u dužijancama!

TOMICA: Bandašicu ne ćemo birat, nek je ona.

STANKA: Ajak, ajak, ako i ja bila najbolja, onda ću za bandašicu. A ja ću u Marijanovu bandu!

MARIJAN: Baš da i bandaš i bandašica budu iz moje bande?

TOMICA: Jesi l baš tako ciguran, da ćeš biti bolji od mene?

MARIJAN (*gleda svoje dlanove*): No, šta velite, ruke moje? Ko će biti bolji? Vidiš, one kažu da će zacigurno one!

BONO: Dakle onda, ja vas držim za rič!

MARIJAN: Ljudi se za rič vežu, volovi za rogove!

TOMICA: Ti nemaj brige za mene.

MARIJAN: No, ajd onda, na poslu ćemo se naći! A sad zbogom! (*Pođe. Bono i Stanka ga prate van. Mara odmahne rukom za njima, pa zove Tomicu i Josu u sobu. U to se čuje da ulicom prolaze ovce.*) ... Čujete, ča Bono! Di zvonce zvoni, tamo je i jagnjadi! Meni bi samo jedno tribalo... (*Pogleda Stanku.*) Al da je garavo.

BONO: Kad ti ne dadu, a ti ukradi!

MARIJAN: Velite? (*Čuje se zvonce na ovnu i frula, pa sa Stankom zapjeva.*)

Zvoni zvonce, tira čoban ovce.

Čoban ovce, čobanka jaganjce.

- Oj, čobane, ukrašču ti jagnje,
makar išla s tobom na vinčanje...

(*Ivan ih pozdravi i pjevajući odlazi, a Stanka gleda za njim.*)

MARA: Stanka! Natrag! Šta zjališ za tim kerom brez gazde!

(Zastor)

Treća slika

Dužijance

Na istom mjestu. Stol je pred kućom spremljen za dužijance: tanjuri, boce, čaše. Na jednoj stolici bure vina. Bono je dao iskititi kuću žitnim pletivom. Sve je nekako po njegovom. Bono se užurbao, sprema, zapovijeda, ali i za sebe nalazi posla.

1.

MARA: ... Ja bi da redovno spremimo dužijance, da se vidi u čijoj je kući, a vi bi sve ko za sirotinjsku kuću.

BONO: Šta, šta?! I jeste sirotinjska, i jeste! Al ćemo i gazdački dočekati! Iz srca! Sirotinjski kažeš? A u bakraču od čitavog juneta paprikaš. A vino? A fanci? Je l to sirotinjski?

MARA: Ta da, mislite da vam je onaj nikaki, onaj Marijan posto bandaš!

BONO: Hiš, ženo, jednu manje! Misliš valda, da je gazda Tomica? Taj da je vridan štogod uraditi? Gazda gazdu ni ne uči raditi, već zapovidat.

MARA: A šta bi gazde radili, kad ima sirotinje! Al opet će Tomica bit bandaš, a ne ovaj vaš!

BONO: Nek ti se jezik osušio ako ne bude?

MARA: Nek mi ispadne! Nek mi ispadne, ako vaš Marijan bio!

BONO: E, znaš, a ja ne mogu lulu u usta, ako taj tvoj bio! Luka, Luka, di si već! (*Kada se pojavio:*) Čaše nek su čiste, vodu izlite iz bokala! Još da mi se trevi, da koji vodu popije kraj tolikog vina! Ne sprema Bono svaki dan dužijance! (*Na ulici se začuje svirka tamburica. Sviraju. «Kad zasnira tamburica jasna».*) Ej, ej, čujete vi? Čuješ tamburice? Iđu, idu! (*Trči do kapije i širom ih otvara. Gleda u pravcu otkud se čuju tambure.*) A, joj, bože, a joj, bože, ne vidim pa ne vidim! Sve mi se prid očima magli, pa ne vidim ko je prvi par, ko je bandaš i bandašica!... A joj, sad su još i ta kola zaprašila!

Ne daj mi, bože, da bude onaj naduveni! Ne daj, bože!

MARA (*potrčala je na kapiju, a Luka za njom. Pred kapiju dolazi svijet.*) ... Stanka, Stanka je, joj, rano moja, Stanka je! Joj, najbolja je bila, bandašica je!

BONO: Da je vridna, to već znamo, jel, fala bogu, nije od tvoje sorte!

MARA: Ona je, bandašica je!

BONO: Ta stani već š njom! Luka, kaži, ko je onaj momak š njom? Ajd, kaži već!

MARA: E, mislite, Marijan je!

BONO: Skrati!

LUKA: Ta niki ko da ni Marijan nije, a ni Tomica! Nikako bi još bio visok ko Marijan, al u čizmama je i ko niki gazdački obučen.

MARA: Ta Tomica je to! Ne vidiš da je i ono ruvo ko na njegov skrojeno! di bi onaj vaš i mogo imat tako šta!

LUKA: Al je visok ko Marijan!

MARA: Ono ti se samo čini visokim! Ko niki i jeste narasto, al, bože moj, drago mu šta mi uz curu, pa ga olost diže!

BONO (*nakon nekoliko radosnih pokreta, lupa dlan o dlan, skoro da zaigra*): On je, on je, on je! Hahaha!

MARA: Ta da, kako i ne bi!

BONO: On je, dedara mu, on je! Još šanta pomalo, on je! Ohoho! Cure, Luka, a i ti, babetino, daj spremajte se na doček!... Šta se ne opašeš?! Di ti pregača?

MARA (*pođe*): Ajd ajd, nek divani šta oće, al ako nije Tomica, nije ni onaj gladni bogalj! (*Pregaču joj dade djevojka, zapaše se.*) Luka, Luka, ajd stani kraj mene! Tu triba u vratima da dočekamo dužijance. Znaš valda kaki je adet!

LUKA: Evo, oma, rano moja, oma ću, kako i ne bi!

MARA: A vi, cure, da ste mi spremne kad zatražimo vino i čaše, da i ponudimo. I onaj bokal s vodom dodajte, da imam s čim poškopit bandaša i bandašicu.

KATA: Snašice, prolili smo vodu iz bokala. Vino je u njemu.

BONO: Danas nek je voda samo za umivanje.

MARA: Au, bože, razgale! (*Zasviraju pred kapijom, dužijance pjevaju.*) Evo i! Joj, bože, ko je samo bandaš!

LUKA (*stoji s njom u vratima od kuće*): Mare, makarko da je, nemoj da svit vidi, da ti nepravo!

MARA: ajd, zjalo jedan, bar želit smim!

DUŽIJANCE (*ulaze. Bandaš i Bandašica su Marijan i Stanka. Kad Mara vidi, od muke sjeda. Njih dvoje nose veliki vijenac ispleten od žita. Bandaš na šeširu, bandašica u kosi imaju vijenac od žita. Ona nosi kuku i torbu preko leđa, a ostale kuku: risari kose, drvene vile, grablje. Zadnja risaruša nosi na kuki čobanju. Pjevaju:*)

Kad zasvira tamburica jasna
i zaori naša pisma glasna,
od miline srce ti uživa,
oj, Bunjevče, još te ima živa.

Kad zaigra kolo naokolo,
ponosito, sitno pa oholo,
misliš, brate, da su gorske vile,
iz oblaka u kolo sletile.

Nisu vile iz oblaka bile,
već Bunjevke naše seje mile.
Kad zaigra, u kolo se hvata,
misliš nogom zemlju ne dohvata.

2.

MARIJAN (*dođe sa Stankom pred Maru i Luku i pruža im vijenac*): Snašice, ris smo uradili. Žito je jedro ko moja bandašica, pa nek vam je srićno.

MARA: Ljudski ste uradili, ljudski vas i dočekujemo. Fala vam na krvu. Po starom adetu da vas poškropim s vodom i pospem mekinjama da nam žito bude čisto ko voda, a da bude tušta na klasju ko mekinja. (*Iz bokala ih poškropi vodom, a iz zdjele mekinjama.*)

LUKA (*pruža Marijanu i Stanki čaše, te dok im toči vino*): Da nam i dogodine rodilo.

MARIJAN: I rodiće, ako zemlju volili rad kruva, a ne čerez blaga.

LUKA: Kako vam rado dajemo ovo vino, tako nek nam dogodine.

BONO: Amen! (*Daje znak tamburašima, koji zasviraju.*)

STANKA (*zapjeva*):

Umorno zlato moje,

a u zlatu zaspalo je.

Žito je kosio

i snoplje nosio,

pa se umorilo...

MARIJAN (*njemu je pjevala*): No tako baš umoreni nismo, da se ne ćemo razveseliti! Oćemo l, dico?!

SVI: Nemaj brige! Oćemo! Sviraj, sviraj!

BONO (*dok tamburaši tiho sviraju, dužijance se razmile, ostavljaju stvari, sjedaju za stol*): Eto, dico, meni bi baš svedno bilo ko bi bio bandaš i bandašica, al lago bi, da mi ovako nije milije. Pa čestitam. Marijane, vidim ti si bio najbolji. A sad, momci, pravo kažite, kaki je bio?

STIPAN: Kaki? Najbolji!

ROKO: Uvik prid nama, a mi mu korak u korak!

BONO: E, kad ste bili orni na poslu, ded nek ste i kod veselja. Ite, pite, veselite se. A ko ne tio, tog tirajte! Sad će i večera, a dotle popite!

ROKO: Nemajte brige, ne će nas tribat nukat!

BONO: I nemojte da vas nudim! (*Roki:*) Kad malo prigrizo, oćeš mi kazat kako je išlo?

ROKO: Možete žaliti, ča Bono, šta to čudo niste vidili!

STIPAN: Alaj se naprkosio tom naduvenom Tomici!

ROKO: Eto, podilili mi žito na dva tala, pa nek prvi bira Tomica. Onog mu nikakog, znao je izabrat komad, pa nama ostalo žito iz sudolice!

BONO (*ostalima*): Aj, ite samo, pite! Toči, toči, sad će i večera! (*Roki:*) I onda?

ROKO: Kad, molim vas, svi mislimo. Marijan će za prvu kosu. A on ni nama ne da da započnemo. Pustio je onog bar frtalj duži da pokosi, pa kad smo se mi onda zaušikali!

STIPAN: Marijan za zadnjom kosom, al nas tira ko bičaljem!

ROKO: I leže vam pokošeno žito i samo čuješ: možeš još, Stanka? A ona samo: tiraj, samo naprid, samo naprid, Marijane!

STIPAN: I znate šta se trevilo? Obišo nas - ko pulin popu!

ROKO: Bojo sam se već, da nam ne poremeti red, al je tako kosio, da ni pedalj vamo ni pedalj tamo!

STIPAN: Al, čujte, ni bolje bandašice ne mož zaželit od Stanke! Rukoveta vam, da ti drago gledat! Sve bi s poslom stao, samo da je gledam!

STANKA: A di bi ja od sramote, da ja ko nika gazdačka budem gora od makarkoga! (*Nasmiješena pogleda Marijana, a Bono je zagrlj.*)

BONO: I onda?

ROKO: Pa, eto, pristigli smo gazdu; za čitav otkos smo prije svršili.

BONO: Hahaha! A je l, a šta onaj smutljivac?

ROKO: Možete misliti!

STANKA: Kad mu Marijan dovikuje: Oću l zvat žandare da ti pomognu kositi!

ROKO: E, dajte i meni čašu vina!... Šta Marijan s kosom radi, drugi s bičaljem ne bi! Al nam ni bandašica nije od šale! Pokošeno žito ko iščešljana kosa, ni ne vidiš kad kukom zama-ne, a već je snop do snopa! Kad sam skraja gledo, sve mi s čini, ko da je na strnjiki zlatna pletenica! (*Pije.*) Nek je u zdravlje!

BONO: Uzdravlje, dico!... E, sad, čeljad moja, baš ne razumim: nit im glava veća da im je više pameti; gadni ko i med nama, a ni raditi ne znadu, a kažu da brez nji ne bi mogli biti!

ROKO: Ko brez koga, ča Bono?

BONO: Ta brez gazda!... Ej, tamburaši, vi bar niste kosili! Pa šta ne bi malo po tom vašem alatu? Pijte, al i po koju zasvirajte!

TAMBURAŠ: Oćemo i vašu, ča Bono?

BONO: Ih, ni tako ne bi pogodili!

TAMBURAŠ: Al ako baš pogodili?

BONO: E, onda ne bio ja čovik, ako ne zapivo! (*Tamburaši zasviraju.*) Ih, veru im njevu, kako su samo pogodili! (*Zapjeva:*)

Ej, Ker i Sentu daću pod arendu,

ej, Ker i Sentu daću pod arendu.

Ja ću Sentu samu arendirat,

Kuda će se dika paradirat! Jujuju!...

E, dosta je bilo moje nevoljne pisme! A sad da vidim kolo!

SVI: U kolo, u kolo! Tandrčak, tandrčak dajte! (*Zasviraju Tandrčak, po šest pari, svi u bijelom, zaigraju.*)

3.

STIPAN (*Kad se kolo razišlo, u kapiji se pojavi Tomica*): Vidi, bože, gazda Tomice!

ROKO: Evo nam nesuđenog bandaša!

TOMICA (*prilazi im*): Došo sam da ne kažete, da ne poštivam boljeg od sebe. (*Prilazi Marijanu.*) Čestitam ti, bio si bolji od mene!

ROKO: I valjaniji.

TOMICA: Volio bi, da se ne srdiš na mene.

MARIJAN: Bilo pa prošlo. Zabavi se, Tomice. I nek znaš, da je kod nas gost prvi rod.

TOMICA: A prijateljska ruka te često bolje podupre neg rođena! (*Pruži mu ruku. Marijan primi. Odlazeći:*) Malo da se i ja umišam med ovu mladež.

MARJAN (*gleda za njim, a u to mu priđe Bono.*)

BONO: Ovaj, Marijane, šta sam ono i tio kazati... je l ti ovom viruješ?

MARJAN: Valda mu dosta.

BONO: Znaš, ja mačke ne volim. I kad najlipče predu, ni onda ne znaš kad će da te ogrebe.

TOMICA (*prilazi s djevojkom*): Ča Bono, očete l nam dopuštiti,

da zaigramo? Makar u čast bandaša! I, eto, nek je i tog čuda, da i gazda moli.

BONO: Nisu valda tamburaši čerez mene, već vas mladi!

ROKO: Deder momačko kolo!

SVI: Tako je! Momačko kolo! To, to!

STIPAN: Al nek se samo taj vaća ko zna!

KOLO (*pet pari, po dvije djevojke i momak, igraju momačko kolo, u svečanim starovinskim svilama.*)

4.

PERE (*sluga kod Tomičinih zapita kad je kolo gotovo*): Je l tu moj gazda?... Gazda Tomice! Gazda Tomice! (*Prilazi mu.*) Gazda Tomice, jedna kamara žita nam izgorila.

TOMICA: Štaa?!... Kamara nam izgorila? Kad to?

PERE: Prija dobra sata. Baš kad su dužijance otud krenile.

MARIJAN: Da nismo možda mi zapalili?

PERE: A šta ja znam! Znam samo to, da nam žito izgorilo, pa gotovo.

TOMICA: Pa dobro, šta kažu, el kogod vatru podmetnio?

PERE: Ako ću vam pravo, kogod je od ovi moro. Tako vaši kažu.

Niki čak vele, da su i Marijana vidili blizu kamare.

MARIJAN: Je l da? Pa i bio sam.

TOMICA: Ti da si zapalio?

MARIJAN: Ako sam i bio blizu kamare, je l sam baš ja moro bit, drugi nije mogo?!

TOMICA: Mogo je.

PERE: Al ja virujem da si baš ti.

TOMICA: Pa, zapravo, ko bi drugi i mogo bit?

ROKO: A šta je tvoj drug Joso osto za nama, on nije mogo bit?

TOMICA: Ko bi pametan i pomislio na mog druga! Gazda gazdi ne će naštetiti.

BONO: No, Marijane, jesam li ti kazo, čuvaj se mačke kad i prede!

MARIJAN: Al mož ovog mačora i za rep, pa priko taraba!
TOMICA: A šta je imo da traži kod kamare?
KATA: Išo se prisvući!
TOMICA: Hahaha, pa prisvuko i sebe i žito – u crno!
MARIJAN: Je l, ti baš očeš da ti ta prljava usta sparim s dlanom?!
TOMICA: Tako je to, ko ne mož pameću, taj snagom proba.
KATA: A ko ne zna za poštenje, ko ni ti, taj s laži živi!
TOMICA (*odmahne rukom na Katu, pa Marijanu*): A ti ako ćeš se prititi, ima mista di će ti već jedared povadit te otrovne zube! I ako si tu prid svitom i stidan, tamo ćeš biti ričitiji!
KATA: Marijane, kako možeš biti tako strpljen!
TOMICA: Nemoj, molim te! A šta bi ti?
RUŽA: Natukla bi te se!
KATA: I vako još mož to doživit!
RUŽA: Pa i ne bi bilo lipo, da ga muške ruke tuku!
NEKE: Baš borame! Mi ćemo te, momče! Lažljivče!
TOMICA: A šta je imo tražit kod žita?
KATA: Mi se ni pomakle nismo od njega, a sad ti s tvojim lažljivim drugovima idi pa prijavi!
RUŽA: Al ako Marijanu bilo štogod, da nisi na sokak!
KATA: I Stanka je bila, a ovaj opet smućiva!
MARA: Šta, šta, i ti si tamo bila?!
STANKA: Pa da da sam, i bila sam! Košulju sam mu zakopčavala, pa šta?
MARA: Već da ni tebe ne smim puštit med svit, a da me ne sramotiš?!
TOMICA: Nemojte se jidit, snašice, već će žandari vidit, je l se momak prisvlačio el žito palio.

5.

ĐULA (*žuri do Tomice dolazeći s ulice, pa ga sad vuče za rukav*):
Ej, ej, ti, gazda Tomice, ej, ti, lažove!
TOMICA: Čujete kaki je to divan!

ĐULA: Kaki? A kaki je to divan šta ga ti vodiš? Eno tvog pijanog druga Jose prid općinom! Svi mu se smiju! Fali se čovik, da si mu reko, da vam zapali žito, pa da možeš mog nećaka zatvoriti i da tako dođeš do Stanke! Je l tako oćeš doći do cure sramoto jedna?!

DJEVOJKE (*Ijute prilaze Tomici, a on se povlači prema izlazu*): A tako, a tako! Tako, gazda Tomice! Tako ti, lažljivčino?!

KATA: Šta ne možeš s novcima, to bi s nepoštenjem?

RUŽA: Poštenog obidit, je l to gazdački adet?

TOMICA: Nije vas sramota, nesramne jedne!

KATA: Cure, pa el nam nije sramota šta ga još nismo metlom isprašile?!

TOMICA: Nikaka jedna!

RUŽA: El i ja? Jesmo l baš sve?!

ROKO: Ta ostavite se sirotog, vidite da će se rasplakati!

KATA: Dalje, jel će biti i po tebi! No a šta ćemo? Tamburaši, ajd sad!

SVE (*tamburaši sviraju, a sve pjevaju goneći ga van*):

Idi kući šta ćeš meni,
ne tribaš ni svojoj nani...

TOMICA (*pjeva*):

Ej, kako to, ej, začudo!

SVE:

Zato šta baš nisi dobar,
zato si i osto modar...

MARIJAN: Ej, kako to, ej, začudo!

BONO (*otjeralo su ga, pa se dale u smijeh*): Pa, dico, i sramota bi bilo da je vakog Marijan moro tući. Za vakog i nije drugo već metlom ga izmest!

(Zastor)

Četvrta slika

Prosidba

Isto mjesto već nakon nekoliko dana. Bono sjedi pokraj bunara na panju u širokim gaćama i raspasanom košuljom, ali sa šeširom na glavi i u papučama. Puni lulu.

1.

BOZO (*ulazi ne skidajući šešir. Stane u vratcima*): He, he, ima l tu koga?!

BONO: Ima da; ako sam i ja dobar, onda ima!

BOZO: O, o, vid, molim te, ča Bonu. Pa onda, faljen bog... A šta mi vi?

BONO: Eto baš orem.

BOZO: Al ste mi vi niki uvijek od šale.

BONO: Bar se za tim ne plaća porcija.

BOZO: Čujte, imate vi i pravo! I ubija nas sirotinju ova porcija!

BONO: Nek je o porciji divan, onda bi i vi gazde med sirotinju.

BOZO: E, bože, ko voli dat u porciju!... Ovaj, pondaker, baš da pitam, ima l koga u kući?

BONO: Čeljadi baš podosta, al kanda je josaga kod vas više.

BOZO: Da, da... A ovaj, ko što bi i kazo, ne bi l vi koga zvali?

BONO: Velite da nađem koga? ajd, ajd, sad ću ja... (*Napuni lulu i tek kad pripaljuje*.) Nemajte brige, sad ju ja... Mare, Mare, evo tvog gazda Boze.

BOZO: A ja mislio, da ćete vi tražiti. Doviknit ste mogli i prija.

BONO: A je l se vama žuri? O, o, da sam znao, ja bi oma, al oma! Ne bi ja da vi čekate, bože sačuvaj!

2.

MARA (*došla na vrata, pa kad vidi Bozu, sva poleti k njemu*): Al vidi, vidi, bože, ko nam to došo, ko nam to kuću podičio!

Luka. Luka, al oma da si! Evo nam gazda Boze! (*Stolicu na koju će Bozo sjesti, briše pregačom.*) Sidnite, sidnite, gazda Bozo. Il ćemo u kuću?

BOZO (*pogleda prema Boni.*)

BONO: Sad ću ja otići, sad, nemajte brige! I tako imam posla. (*Odlazeći:*) A i šta bi čovik čuo pametnog od ovog! Pondaker-pondakera?

3.

LUKA (*izlazi*): O, vid nam gazda Boze. Kaka je vas srića donela, gazda Bozo? Šta vaši, kako zdravlje?

BOZO (*drži štap u ruci, pa mu pruži samo dva slobodna prsta te ruke*): Pitaš za moje? Pa, znaš, dobro su, dobro su. Al eto, kako bi i kazo, ja sam ko s nikim poslom došo. Pondaker, kako bi to i kazo, ja sam mislio, da, pondaker, u dvi-tri riči sve kažem.

MARA: Ta sidnite, gazda Bozo, sidnite! očemo I malo vina? Znete da je naše na glasu.

BOZO: Posli, posli. Al ko velim, mogli bi i oma. Pondaker...

MARA: Luka!

LUKA: Mare, red bi bio da ti poslužiš. Ne da bi me teško palo...

MARA: A očeš još kazat, da mi štogod i pomognete?! (*Ode.*)

LUKA: Pa šta je novo, gazda Bozo, u varoši?

BOZO: A šta bi ti i mogo kazat? Svinji znaš pošto su, pondaker ni krave nisu baš na cini...

LUKA: Al ko pitam, u velikom svitu! Ta vi ste općinar, ko će znat neg vi!

BOZO: Idi, molim te! Nikog mi kormanja, el ko šta sad vele, kraljevske vlade! Već po godine kako sam i ovima općinar odem im i sidim, pondaker i razgalim, a još, molim te, ni kontingenša za svinje! Ajak, ovako ne će valjat! Niki mi zdravo slab kormanj, kad već ni kontingenša ne daje! Već sam i kazo, ovako će morat bukiti!

MARA (*vraća se, nosi vino*): Evo, evo! Nij mi adet da se falim, al vako šta ni nema u svakoj kući!

BOZO: Ta nisam ja ko niki izbirljiv. Ovaj, pondaker, kako bi i kazo mogli bi mi vi natočit... Već, eto, ja bi ko niki počo. Ovaj, znate, to se moje ditešce ko niko tuži. Pa, ko mislim, da ja to razgalim. Već, eto, to bi čerez onog žita šta nam izgorilo. Pondaker, kako bi i kazo, čujem da se po selu pripovida, da je to ko moj deranac dao po onom blendavom Josi zapaliti, da bi ko šta svit veli, onog bireša strpo u zatvor. Pondaker, smislio sam, ta ne mož bit, kad mi se deranac bogma da nije. Je l tako?

MARA: Al tako i nikako drukčije!

BOZO: Pa dabome! Sad, je l taj deranac Joso bio pri piću i nije pazio, ko nij me ni briga. A i di bi ja sad tog momka rad ono malo žita prid sud! Pondaker, je l tako, nek ga voda nosi!

MARA: Al pametno al razgaljeno!

BOZO: No, vidite! E, pondaker, ko mislim, da ne bi svit i dalje pripovido ko najbolje bi bilo da vam cura Stanka - je l Stanka? - da se ona, ta kako bi i kazo... A ovaj, nije valda luda da se ona s tim birešem voli!

MARA: A ju, ta skorom ste me uvidili, zaboga!

BOZO: E, e, tako, tako! E, pondaker, ko mislim, da tako i kažem: eto vaše cure, a evo i mog Tomice, pa bi se svit manio pripovitke. Ta bože, di bi ja dao da na moju familiju padne taka sramota! Ha? Pa ovaj, kako bi i kazo, a šta vi velite?

MARA: Ta znate, ta ja ni ne znam kako bi od dragosti!

BOZO: Ko, ovaj, još to da kažem, znaš, prijо, znam ja da si ti baš iz prave dobre familije, a i čovik ti je pripoznat ko čestit!

MARA: A, je l te, jesam ja dobro razumila, da bi vi našu Stanku za vašeg Tomicu?

BOZO: Ha? Jesam ja to već kazo? Aha, aha, baš to i niki mislim, baš to! Pa je l bi cura tila?

MARA: A ju, a ju, kud ne bi bila, za majku božju! Ta ne da oće, već ga baš voli!

BOZO: Je l da?! Pondaker, eto, i volim da smo se iz malo riči razumili. Baš volim. l pondaker, kad vam nije protivno, ja bi još ko danas, pa eto, ko oma poslo rakijare do vas.

MARA: Baš oma?! Pa, ju, bože moj, ko nika se ni spremila nisam! Ta neću se valda zamirit, ako baš ne našle sve u redu, jel bože moj, ni nadala se nisam takoj srići!

BOZO: A, nek nek! I, eto, pondaker, sad bi ja kući, pa nek te prije šta prija donesu rakiju.

MARA: Pa, bože, mogle bi oma i rozoliju.

BOZO: Je l bi onda to bilo, ko da ćete zacigurno dati Stanku za Tomicu? Jel kad rozoliju donesu s rakijom, to bi, pondaker, ko to imalo bit! Ne l te?

MARA: Pa dabome!

BOZO: E, onda, ko i svatove nike možemo spremat! Al, ovaj, pripazite na one dukate šta ću i poslat! Već i čerez reda moram, al pazite, da vam ko, ne daj bože, ne ukrade! Novaca to košta, tušta novaca! Bome!

LUKA: A, je l te i ja bi štogod kazo.

MARA: A šta bi pametnog ti znao!

LUKA: Ko velim, i curu bi tribalo pitati!

MARA: Eto, eto, znala sam da ćeš štogod glupavog! Pa kaka bi ja bila mama da ne znam koga mi cura voli!

BOZO (*podigao se i pođe*): Pa da, pa da bome! A, je l te, zna vam cura i poraditi? Triba svekra malo i poslužiti!

MARA: Ni brige vas nije, ko na dlanu će vas držat!

BOZO: E, e, tako, tako! Pondaker, kako bi i kazo, nek donesu tu rozoliju, nek je donesu al oma! E, baš volim da smo se iz malo riči razumili. No, ajd onda, i nadajte se prijama. Tu su, kuća do kuće, sad će one. Već čekaju, spremljene su. (*Ode.*)

4.

MARA (*ispratila ga, pa kad se vraća*): A ju, a ju, samo da se ne razbolim od dragosti! A ju, u čiju će mi kuću cura! U čiju familiju! Bože, i do sad smo bile viđene, a sad baš borame ne znam kako ću proći sokakom!

LUKA: Ko i do sad, ko naduvena pučka.

MARA: Šta? Ja ko pučka? A, šta da i slušam makarkoga! I da znaš, ludo jedna, kad ja prođem sokakom, ko paunica da ide. A kad ti, a ono ko istirani magarac!

LUKA: Baš dobro i veliš, baš ko istirani magarac.

MARA (*sve poigrava spremajući stol. Postavi stolnjak, a ni ne sluša što joj Luka veli. Zauzeta svojom srećom*): U sobu uđi. Vidi da nije štogod razbacano. (*Pjevuši i nastavi*): Bože di nam prije tile, el prid kuću el u kuću, u čistu sobu! (*Čak se već i s Lukom lijepo ophodi*.) Al kaži samo, ima l u selu zapravo čovika ko šta je ovaj gazda Bozo! Ta sad već za nas ni nije gazda Bozo, već pravi pravcati pretelj. Bože, ja prija, on pretelj! l, bože, te pameti, te razgaljenosti! Iz dvi-tri riči si više razumio neg iz papine pridike. Rič dvi, i moja je Stanka bila zaprošena! Bože, pameti! Ta nije ni čudo kad je općinar!

BONO (*dovuče se čisteći lulu*): A, je l, snajo, šta je ovaj tio?

MARA: Valda gazda Bozo nije: ovaj! Ima on i svoje pošteno ime, i to ne makarkako!

BONO: Da mu kažem kako ga svit zove, čovik bi se uvridio.

MARA: Kako mi vi to divanite o tako viđenom čoviku! Ni za pulina mu ne bi bili dobri...

BONO: Oho!

LUKA: Mare!

MARA: Šta, šta?! Ti si se valda, momče, zaboravio kad vičeš na me!

LUKA: Mare!

MARA: A šta vičeš ko volar!

BONO: Da je on volar, imo bi bič. Pa bi malo po volovima, a više po vakoj ženi!

MARA: Ne bi l još da se s čovikom tučem?

LUKA: Da sam i dovde bio čovik, ne znam baš je l bi od tebe još ostalo štogod!

MARA: Vid, molim te! Ako ćete vi vako sa mnom, ja ću još morati iz ove kuće!

BONO: A kad ćeš već, rano!

MARA: Ni vas sramota, nesramni oni! Umisto da se podičite sa mnom, uvijek me samo idete! A ko vam pamet u kući?!

LUKA: Fajin baš pameti, kad bi curu brez pitanja udala!

MARA: Da imam koga pitat, pitala bi!

LUKA: A nemaš?

MARA: Nema da!

LUKA: Al al, al ako te ja!

MARA: Al al, al šta bi ti?!

LUKA: Bačo, al sad da već znate, da mi od svega dosta! I jesam za redušu, i čini mi se ko da sam u skutama, kad ova sa mnom smi ovako! Al pamti, al zapamti, od ovog svetog minuta...

MARA: No šta će bit, no šta će bit?!

LUKA: Šta će biti? Čuda, Mare, čuda! Uzda će u moje ruke, Stanku ne dam za tog gazdu...

MARA: No, ajd, ajd, nabrajaj, ako ti baš nije mrsko!

LUKA: Mare!!... Zapamti, u ovoj kući sam polak vika ja slušo, i nije valjalo. E, a sad probaj ti da ne poslušaj! Al onda znaj, bućur pod pazuv, pa ti širom kapija! E, ja sam svoje kazo!

MARA: Joj, sramoto jedna, joj, nikaki jedan! Je l to ko meni? To ko meni, koja sam te napravila čovikom? Je l to fala, ničiji sine! A ju, bože, a ju, poludio, poludio! Ju, sramote, ju, žalosti moje, kad je na to još i pomisliti smio! A tako i mora, kad sluša ovu matoru ludu, kad bireške adete oće i u moju kuću!

LUKA: Mare, brnjicu ću! (*Već joj htio prići, ali se vrataca otvaraju i ulaze prije.*)

5.

MARA (*čim ih vidi, razdragana, nasmijana*): Bože, bože, ko nam to ide! Ajte, ajte, jedva dočekane! Ajte, snaš Dome, ajte, prija Rebo!

DOMA: A el tribate gostiju?

MARA: Ovake ko vi, uvijek! Dobro nam došle, sriću nam donele.

REBA: Još bolje vas našle.

MARA: Ta, sidnite! El ako vam povolji, možemo i u sobu.

DOMA (*najprije prst prevuče preko stolice da vidi je li čisto, pa sjedajući*): Red bi bio, al volim da sam na ajeru, kad nika teško dišem.

REBA: A šta ne pitate, zašto smo došle?

MARA: Pa kazaćete, je l tako, Luka rano?

DOMA: Pa, eto, ukratko ćemo. I nek je srićno. Gazda Bozo nas poslo da poručimo, kako ne bi mario da se opreteljite, ako je i u vas volje. U vas cura kaku on triba, a u njegov momak kakvog svaka cura želi. I, eto, za njegov bi zaprosili vašu Stanku.

REBA: I, ko držimo, dica su jedno za drugo, pa nismo ni rakiju donele, već s rakijom i rozoliju. (*Stavi na stol veliku kutiju u kojoj je velika marama, marama na glavu, rubac, koji zlatnik, a na kutiji iskićena boca rakije.*) Pa je l primate?

MARA: Eto, da se držimo reda. Dica su, nema šta, jedno za drugo, al je adet da vam kući poručimo. Pa dabome, mogli bi uzet, da smo već i pristali. Ne možemo vam momku zabavit, čovik je na svom mistu.

DOMA: Pa i mislim da jeste, kad iz čije je kuće!

REBA: Kaka, kuća, al kaka kuća! I gazdačka, i lemeška, i videna i čuvena!

DOMA: Sto lanaca materinjstva...

REBA: A očinstva?

DOMA: Ta biće još i didinstva!

REBA: Ne salaš, već salaši...

DOMA: I kaštilj na majuru.

REBA: Krava, pa ovaca...

DOMA: Svinja, jaganjaca...

REBA: Al za cilo selo!

DOMA: A kuća naputleđa?

REBA: Ta ko će sve da naređa!

DOMA: A u kući?

REBA: Peškire ni ne broje!

DOMA: Na kile i mire!

REBA: Obuća i ruvo?

DOMA: Na tucete stoje!

REBA: Eto, to samo šta imadu. A ko su, to znate.

DOMA: Lemeši!

MARA: Pa i moji su, prije!

DOMA: Al njegovi i otac i mama!

REBA: Sad baš, zna se, bać Luka je pošten i čuvaran, i poslušaa...

MARA: Ta čekajte, ako je baš do fale! Volila bi da vidite šta moja jedinica-mizimica nosi! (*Ustaje.*)

DOMA: Ta ima vrimenta. Al nemojte da je prisloženo!

REBA: Vidi se to kad iz jedne košulje naslože dvi!

MARA: Nemajte brige! I ne ću da se falim, al moja mizimica mož svake nedilje drugu košulju, a da u godini samo jedared pere!

DOMA: Ne će tu bit više fale neg košulja?

MARA: Čije oči ne viruju, nek ruke broje.

DOMA: Pa ajd baš da vidimo! (*Pođu u sobu.*)

MARA: A pregača? Ta, za čitave svatove!

6.

LUKA (*ostao je sam za stolom. Nezadovoljan, nesretan lupa prstom po stolu. Trgne se kad ga otac oslovi.*)

BONO (*prilazi rozaliji i gleda je*): Ohoho!... Ja da imam jedinicu, ja bi je udo, a ne prodo.

LUKA: ... Kako da je sad ne dam, kad je ova luda obećala? Kako da se smim posvađati s gazda Bozom, kad će mi vrat slomiti, kad će me upropastiti?!

BONO: I ti ćeš dati curu makar drugog voli?

LUKA: A šta ću kad ne smim odbiti! Velika bi to bila uvrida za take gazde.

BONO: A šta si se onda razvalio! Već sam mislio, Mare el ćeš biti čeljade el ni peruške ne će od tebe ostati!

MARA (*više mu iz sobe*): Luka, Luka! di si, zaboga, di si?!

LUKA (*postidjen pred ocem, ulazi*): Gosti su tu. Moram.

7.

BONO: Da da moraš, kad ne smiš! (*Kad je Luka ušao, ljut se šeće i ne nalazi mjesta. Pogleda na vrataca, jer Stanku očekuje. Još i na ulicu pogleda. Kad se Stanka pojavi*): ... Ta di si, curo žalosna, di si, ako boga znaš!

STANKA: Pa znate da sam još sinoć izašla na salaš.

BONO: Znam, znam, al samo kad si došla! Joj, rođeno moje, samo kad si stigla! Gledaj, gledaj! (*Pokaže joj rozaliju.*) Vidiš ti šta je ovo?

STANKA (*uzme dukate i igra se s njima*): Ovo? Pa rozolija... Dida, ko je poslo rakiju na me?

BONO: No, a ko je mogo poslati tolike dukate?

STANKA: Ne ću, ne ću!... A šta ćemo sad, dida moj jedini! Ne ću za tog!

BONO: Je l samo za njeg ne ćeš, el ni za jednog ne bi tila?

STANKA: Da poručim i njima, da i oni pošalju rakiju?

BONO: I da i tvoja nana glavački izbaci?

STANKA: Da znate, makar uskočila, ni onda ne ću za onog!

BONO: Čekaj, čekaj, zlato moje, čekaj! Podsitila si didu! (*Poljubi je.*) Jujuj, al sitio sam se šta ćemo! Slušaj, sad el za Tomicu el za onog kog voliš! Al onda trči ko brez glave Marijanovoj tetki, seka Đuli! Al trči!

STANKA: Al šta ću tamo?

BONO: Ta ne pitaj, već biž! Sad će tvoj dida, sad će ča Bono da razgali! Ta tu je u komšiluku, trči po nju! Ona nek me dočeka tu prid vratacama, a ti ostani kod njeve kuće sve dok ti ne poručim. (*Kad hoće nešto da upita*): Ništa ne pitaj, već biž dok te ovi ne vide! Ako je seka Đula u jednim skutama baš nek i ona dođe!

STANKA (*poleti na vrataca*): Evo je oma, al oma!

BONO (*nervozno pogleda na prozor, pa pod krevet i tu nađe jednu flašu. Sav sretan uzdahne. Obriše flašu i pođe na ulicu.*)

8.

DOMA (*izlazi iz sobe*): Sad baš ne će biti košulje za svaku nedilju...

REBA: Al pregača ima ko za cile svatove. Ko mislim, za sirotinjske.

MARA: Ta vi se ko šalite.

DOMA: Zapravo, malo je šta imadete za taku kuću di će vam divojka, al šta imate, to je lipo. Lipo i čisto.

REBA: Od manje kuće, ko šta je vaša, ni ne mož više želit.

DOMA: Ne ću reć da vam kuća ko njeva – vaše dvi su ko kovčeg i škatulja – al je red kod vas baš ko u škatulji.

REBA: Pa i lakše je držat reda u škatulji neg u kovčegu.

DOMA: A šta je istina istina, cura ima svašta... po malo.

REBA: Al cura, ona je baš ko šećer.

MARA: Bome, i nije svaki momak šale uz nju!

DOMA: Nemajte brige, šta ću lipče moć, tako ću prid pretehljem. Nek se raduje da se dobro srodio. Jel znate, ko malo mu i nije bilo svedno šta će mu jedinak curu iz sirotinje, a ne taku, kaka bi mu doličila.

MARA: Ja moju curu da i u jednoj košulji pošaljem, i onda više šaljem neg da nam zemlja u dva atara! A bome, kadgod je i bila!

DOMA: Rekla sam vam, ja sam žena od riči. Daklem, spremajte svatove!

DOMA: Pa onda bi mi, Rebo... (*Vrata se otvaraju i ulazi Đula.*)

MARA (*dočekuje je kao ženu koju ne smatra ravnom sebi, ali sad je vesela, pa je pristojnija s njom nego obično što bi*): A šta mi vi, snaš Đule? Šta je vas nama donelo?

9.

ĐULA (*zbunjena je, boji se, ali se savladava*): Pa, kako bi vam i kazala, eto, srića me donela, srića, snašice.

MARA (*pogleda prije, pa se izvinjava*): Pa ako je srića, da čujem.

Eto, da se i mi radujemo vašoj srići. Pa kojim ste onda poslom?

ĐULA: Komšinice, snašice, donela sam vam rakiju. Bocu rakije.

MARA: Al zašto bi, zaboga, kad nam niste dužna?

ĐULA: Dužna nisam, al kažu, da je adet donet bocu rakije mami cure, koja je uskočila.

PRIJE (*tek se sada zainteresirale, a Bono se ušuljao i čeka događaje.*)

MARA: Uskočila? Ko, koja je uskočila?

DOMA (*ostavi bocu rakije na stol, pa se povlači bliže vratama*): Pa koja bi neg vaša Stanka!

MARA (*dohvati bocu*): Moja Stanka, da je uskočila? Pa jeste li vi luda, ženo božja?! Za koga je, proklet bio?

ĐULA: Za koga bi neg koga voli, za našeg Marijana! (*Poleti van, jer je Mara zamahnula bocom za njom.*)

MARA: A, prokleta jedna!... (*Prije uvrijeđene požure van iz kuće.*) Al, prije, al prije moje!

REBA (*uzme rozoliju, skupi suknje i dignute glave poleti za Domom.*)

MARA: Ta prije... ta, prije, zaboga! (*Kad vidi da su otišle i rozoliju ponijele sa sobom:*) A ju, a ju, sramote moje! A, a, a, držite me, a ja, držite me, umriću! (*Pada tako, da je samo sjela, pa zanemaže.*)

BONO (*radostan Luki*): Eto, vidiš, taka je ova tvoja žena: uvijek se samo priti, sad da će nas ostaviti, sad da će umriti, a nikad ništa!

(Zastor)

Peta slika

Svatovi

Isto mjesto. Smračiva se. Petrolejske lampe još nisu zapaljene, a obješene su o grede u ambetušu. Jedna veća je na svatovskoj šatri. Na šatri natpis: «Dobro došli, mili gosti». Nema kreveta ča Bone. Pred kućom stolovi, a na njima tanjuri, čaše, zdjele, boce pune vina, somuni kruha. Reduše idu od kuće do šatre, sve to užurbano, jer se očekuju svatovi. Čas zdjele nose, čas tanjure, čaše i boce. Jedna pali lampu kad već čuje da idu svatovi.

1.

ŽENA 1 (*uzima tanjure, nosi u šatru. Drugoj koja dolazi iz šatre*):

Pazi, pazi, lipi će biti svatovi, ako ove tanjire razlupamo!

ŽENA 2: Nemaž brige, već nosi vino u šatru. Sad će svatovi, a mi se ustrčale ko brez glave, a ništa nije gotovo. (*Nosi flaše.*)

BONO: Ti, Rozika, je l paziš na prisnac? Iziš ti tvoje torte, ako se s prisnacom osramotimo.

ŽENA 1: Nemažte brige, sav se ko niki razbolio.

BONO: E, e, tako i triba!

ŽENA 1: Taki je, da ćemo ga kašikom.

BONO: (*ženi 3, koja nosi čaše*): Ded, ded, nosi samo, jel evo oma i svatova. I rakiju da si spremila na astal.

ŽENA 3: Evo, nemažte brige!

BONO: Ne daj bože, da nemamo s čim goste dočekati! Možda koji ne će vino, pa nek je rakije.

LUKA (*izlazi iz sobe. Vidi se da je najnovije on gazda u kući. Zahvalno Boni*): Babo moj, babo moj, da nije vas, žalostan bi mi bio ovaj dan.

BONO: Makar da ti cura uskočila?

LUKA: Pa da je i zapravo uskočila!

BONO: A kako sam se drukčije mogo otresti ti gazda? Al Đula

je bila, ko da sam ja bio na njenom mistu! Ha! Veli, uskočila vam Stanka! Al one prije, one prije, kad su one đipile! Al rozoliju nisu zaboravile! Pa ni zbogom, pa ni riči! (*Imitira ih kad su poletjele.*)

LUKA: Al čujem, gazda Bozini sve reže od bisa!

BONO: Ćuti, bolje oni neg mi!

LUKA: Mare!

MARA (*prilazi pokorno, s pritajenim bijesom u sebi*): Evo me, ranko, tio si što god?

LUKA (*samo je pogleda, pa se okrene ocu dok njoj govori*): Donećeš baći i meni po čašicu rakije.

MARA: Oću, kako da i ne ću. (*Ode.*)

LUKA: Malo već ko da i sluša. Ha? Bar da sam š njom spočela vako.

BONO: Dobro, dobro, al sad da ne misliš, da je već sve u redu! Pazi, samo se ko lija pritajila. Ovaj svit ne mož šale opametiti! A sve mi se čini, da nikako ne mož! (*Mara im donijela po čašicu rakije, ispiju, vraćaju joj čašice.*) ... Jesi l spremila i sira? Onog tučenog, za fanke? Možda bi ko i to.

MARA: Ta ne ću valda novu kačicu da načimam!

LUKA: Oćeš, oćeš!

MARA (*htjela je pružiti otpor, ali kad pogleda Luku, povuče se*): Pa dobro baš!

BONO: No, je l da se samo pritajila? Da su svatovi po njenoj volji, i zadnju bi kokoš zaklala. A sad sve reži i guta.

LUKA: Vidim, vidim. Al ako me osramotila, baš ću je borame s vinčanja čeri otirati! (*Ode u šatru.*)

ŽENA 2: Ča Bono, snašica bi da tarane metnemo u čistu čorbu, a ne rizance. A kaki će biti svatovi s taranom!

BONO: Ne slušaj ti nju, već kako triba... Mare!

MARA: Šta je, dida?

BONO: Ovaj... čujem da bi ti tarane u čistu čorbu. A kako znam, ta se tarana ko malo već i osića. Nemoj da mi kaku sramotu naneseš, jel, borame, biće svašta!

MARA: Ta, dida, di bi ja!... Al nemojte bar Luki kazat.

BONO: A oćeš mirovati?

MARA: Oću.

BONO: Čuvaj se, čuvaj!

MARA: Dida... (*Započinje novu temu, jer se Luka približava.*) ... Je lte, a šta će svit kazati šta nam svatovi samo kod divojačke kuće?

BONO: Pa da Marijan i ima koga ko šta nema, ni onda se baš ne bi mogli zdravo razmećati. Nek su oni srićni, a za svit nas baš briga. A i ko bi Marijanu spremio svatove?

MARA: Al ko će nam divojku kupiti, kako je adet, kad ni svekra nema?

BONO: O, čeljad božja, očemo l još sad i za svekrom plakati! Ta ja ću joj biti svekar umisto svekra, kad Marijan nema oca. Eto, nek je i tog čuda, da je dida curi i svekar!

MARA: Dobro, ako baš tako mislite (*Ode.*)

LUKA: Nikako mi ona lipo s vama.

BONO: Zna ona zašto. Ne boj se, danas nam već ne će naneti sramotu. A sutra i posli, kaki budeš ti š njom, taka će biti, ajd, ajd, žene, požurite, požurite, jel evo i svatova! (*Ode s Lukom pod šatru.*)

2.

SELJAK (*više njih stoje u kapiji i gledaju pripreme za svatove, a omladina čeka da igra.*) Eto, ni to se još nije trevalo, da uskočkinji prirede svatove.

SELJAK 2: Fajin uskočkinja, kad je to sve ča Bono smislio, da bi se oslobodio ti gazda.

ŽENA: Pa čujte, i ja bi prija za ovog Marijana neg za tog neslanog gazdu... Ej, al vidite samo! Idu svatovi! (*Vikne Mari:*) Snašice, evo vam svatova! Dolaze svatovi!

SELJAK: Ta da da, evo i već sokaom!

MARA (*istrči.*)

BONO (*požuri do kapije*): Ajte, ajte, svatovi moji, ajte!

MARA: Al, dida, spremite se da kupite divojku, kad nam došli svatovi!

BONO: Nemaj brige. Sad ćete viditi kako treba da je svekar! A i svekrve bi se mogle učiti od mene. Mislim, bože, ja ću biti prvi svekar, s kojim će i snaja biti zadovoljna! (Čuju se kolija, tamburaši sviraju «Svatovi uranili i put izgubili». Pojave se svatovi.)

3.

SVATOVI (*naprijed idu tamburaši. Uđu i sviraju. Zatim dolaze mladenci, kum i stari svat, jenge, mastalundžije i svatovi.*)

BONO: Ne znam jesu li prišli Gabrić ćupriju?

MARA: Ja, makar se vratili, moraće. Jel ako ne bi, mogli bi se još rasti.

BONO: Nek je u nj pameti, pa ne treba Gabrić-ćuprija!

ST. SVAT (*ulazi prvi, stoji pred svatovima*): Jeste li radi gostima?

BONO: Ta biž mi s puta, da vidim mladu.

ST. SVAT: Ej, ej, lakše to! Buđelar vi najpre otvorite! Nema mlade dok je ne kupite.

BONO (*Marijanu, koji je pokraj Stanke*): A šta misliš, rano moja, očemo li je kupiti?! I šta onda ako tušta zaištu za nju?

MARIJAN: Ja bi dao za nju al sve šta zaištu!

BONO: Ako ćeš vako olako plaćati, nikad se neš okučiti! Al imaš pravo, jel: nema lipče strije neg kose žene, ni u sunca sviće ko šta su joj oči, ni u zemlje ploda ko šta ona rodi! No, ajd, da čujem, šta išteš za nju?

ST. SVAT: Deset.

BONO: Dinara?

ST. SVAT: Iljada, iljada!

BONO: A! Toliki novac još ni vidio nisam.

ST. SVAT: Pa šta nudite?

BONO: Valjanog čovika.

ST. SVAT: Nije dosta.

BONO: Vridnog čovika.

ST. SVAT: Sve je to i mlada.

BONO: I poštenog!

ST. SVAT: Još još! Možete misliti kaka je, kad su se za nju i gazde otimali!

BONO: Ju, to od sramote ne pripovidaj! Već, eto, šta sam ponudio, pa još evo i mene ko u dar! No?

ST. SVAT: Ne marim, oću je i brez novaca, u poštenje!

SVATOVI (*grle se, ljube, Mara jedva pruži obraz Marijanu. Mladenci ruke ljube starijima.*)

BONO: Tako je! Kadgod su gazde divojke kupovali za novac, a mi ćemo većim blagom plaćati: sirotinjskim poštenjem! Ajd tamburaši! Di je to kolo?! Žene, žene, vina, rakije, goste častite! Ilo i pilo dajte svatovima. Još ću i ja zaigrati, a kako i ne bi, kad sam svojoj unuki i dida i svekar! Jujujuj!

TAMBURAŠI (*zasviraju «Kako igram da igram, samo da se naigram».* U ovo se kolo uhvate svatovi, pogotovo stariji svijet. Stalno podvikivanje.)

KOLO

BONO: Ja svekar, ja! Jujujujuj!

MARA: Ja baba, ja! Jujujujuj!

DIVER: Ja diver, ja! Jujujujuj!

Evo vako, to je lako,

da je lako, to bi svako,

a ja mogu, fala bogu,

baš i sad ću i sutra ću. Jujujujuj!

STAĆALA: Ja staćala, ja!

Derite se čizme moje,

još kod kuće imam troje,

a ni jedne nisu moje,

već komšije krivošije. Jujujujuj!

ST. SVAT: Hip-hop, nisam lip.

al sam niki zgodan!

KUMA: Igrala bi al ne mogu,

pribio mi švaler nogu.

Ja ću nogu opraviti,

švaleru ću prkositi. Jujujujuj!

KUVARICA s varnjačom:

Sinoć nisam večerala,
nisam pila ni ručala.
Štedila sam za svatove,
a sad ljuštim batakove. Jujujuj!

TETKA: Ja sam tetka bez opletka
niki puta i brez skuta. Jujujuj!

SVATOVI: Dosta, dosta! Mladima! Ajd, sad njima! Dosta! Nama
ila i pila!

BONO: Ta stanite, tamburaši! Vidite valda da same babe igraju.
A još vidi ovu, potparila se ko Gabrić pučka na jaji!

ŽENA: A šta sam mogla kad sam kraj takog momka igrala!

BONO: Fajin niki momak! A jedva vučem ove moje dvi livče!

TAMBURAŠI (*zasviraju «Malo bunjevačko kolo». Šest najboljih
parova igraju sa zvečkama na čizmama.*)

Zastor

JEDNA CURA STO NEVOLJA

Komedija u tri čina

OSOBE:

JOSO VOJNIĆ HAJDUK, momak u srid nevolje

TONA, njegova mater

IVAN SUDAREVIĆ, pretelj mu

BOLTO KOVAČEV, i on mu pretelj i razgala

MARA OMERVIĆ, uskočila i za Josu i za Antuša

ANA PAVLUKOVIĆ, cura čerez koje i jesu nevolje

DOMA, njezina mater

ANTUŠ ALAGIĆ, švaler

Zbiva se odmah poslije II. svjetskog rata u bunjevačkom kraju Subotice. Sve razdragano, bezbrižno, željno života poslije tolikih nevolja.

Prvi čin

Avlija snaš Tone. U produženju ambetuša su vrataca na sokak. Pod dudom stol s klupicom i kojom stolicom, a kraj krošnje dohvaća đeram bunara. Tona za stolom krpi. Ne diže glavu s posla, a bog neka zna što misli, ako i sad ne, kao uvijek, na sinove.

1.

TONA (*netko zalupa*): Otvorena su.

ANA: Ja sam, snaš Tone... Ne l te, mogla sam prvo boga zazvat.

TONA: Mogla da, al vrataca su mi danjom-noćom širom otvorena.

ANA: Ne bi l kojom srićom Joso banio.

TONA: Ne bi l bog dao...! Al kako će dat, kad koja mater a ona nazlaba da joj sina vrati iz rata.

ANA: A vama još sinove.

TONA: Stipana ne mož... bila sam, saranila sam ga. Al bar nek mi Josu sačuva...! Rat...? Klanica...!

ANA: ... Čerez kerova sam lupala.

TONA: A šta će mi vaške? Niko neće tisnit na me.

ANA: Al mogli bi na kuću.

TONA: Pa nek probaje...!

ANA: Ko velite, čerez čega bi bili Hajdukovi.

TONA: Ha... baš šta kažeš...! Sićam se, moj pokojni... bogo moja, mogo je popit da popit... al je osto čovikom i za plugom i prid dicom...! Šta sam ono i započela...? Jo, da! Još zorom očo na to malo zemlje. A ja sama. I još se zavukla pod dunju... Kad mi s ko višćini da kogod orca, švruga po čistoj sobi. Sprva ja, mož bit da mi se čovik vratio... al, reko, neće bit...! Pa ja al takim đipim iz kreveta! A ono, molim te, jedan antikrst burla po dola-fu...! Dovidala se ja, ne mož bit da mi to čovik...

ANA: A ju, ja bi obamrla...!

TONA: Kad sam ga oklagijom, borame je i on...!

ANA: I baš se ništa niste ustravili...?

TONA: Ta kako da neću... bojala sam se za ono malo sirotinje. A šta ti, Ane...?

ANA: Idem s posla, pa ko velim, da vas vidim... A ovaj... baš ništa ne čujete...?

TONA: Dolaze, stignu... a njega još nema. Ivan došo, bogma se da je Josu i Boltu žive ostavio i samo šta i nema.

ANA: Daće bog.

TONA: Ako prižive, daće... Al, molim te, Ivan dovo sebi divojku s fronte! Ko da i tu nema i na pritek... Istina, naša je... Al di je samo hala nosila... žensko, a na fronti...!

ANA: Vidićete, doće! Ja sam danas baš teludom noža tila sići... baniće gosti...!

TONA: Žalosna mi mama da se ne vrati. Stipana im dala, bar nek mi Joso ostane. Nisam bila brez roda i poroda, a da ostanem kukavna...?

ANA: Još i dvi ćeri imate.

TONA: To su cure... Brez diteta ko da i kuća umre. Ne znaš od koga si ponikom. I kaki mi ovo danas svit... gadžu u avliju, mačka na tavan, silom iskrpe jedno dite... a jedno ko ni jedno... i još oće da i poštivaš ko familiju...! A crkne im gadžo, odapne mačak, jedinak ode u tuđinu... a oni side u zapečku i ne može du se zgledat. To im sva dragost pod starost!

ANA: Ni zaplakat nemaje za kime.

TONA: Znaš, ne bojim se za Boltu... ne šta nije moj, već ko u mačke, tri su života u njeg... al moj Josu je baš ko ovaj Ivan, tisniće...!

ANA: Kad se Ivan vratio, oće i Josu.

TONA: Makar nek tako zakrpljen ko Ivan šta je. Pak... dobar će bit mami.

ANA: A kad se vratio... dok se vratio, oće I kod nas u fabriku?

TONA: Već di bi, cura žalosna...! A čuješ, kažu da si i ti nika varnjača u fabriki.

ANA: Ona žalosna... ona za zapršku.

TONA: Bome, ima kome će i rat dat... i vrag ima svoju mizimčad...!

ANA: Nisam ja tila.

TONA: Nisam ni ja u te upaćila! Već ono đubre dabil đubre...! A čujem, još je i on niki vragđavo u fabriki. Da! Brez njegov će fabrika stat! A nije brez oni šta su ko dobrovoljci pošli u brigadu...?

ANA: Znam, Antuša karate.

TONA: I još on niki raspoređiva s onima koji ga baš ni u šta nisu držali.

ANA: Ta nije on tamo, snaš Tone, niko i ništa.

TONA: Kad nije nek radi, a ne da se goropadi! Kažu, amade pa pisar, a i štiti jedva da znade. I molim te, još i viče za mnom na sokaku!

ANA: Ne ostanete mu valjda dužni!

TONA: Bože, ko me ne zna...! Al se bojim da Josu, dok stigne, ne tisne na njegov. A oće, umisto, ne l da, da se raduje šta ga tek a šarenperka napuštila. A znam te muškarčetine, obisiće blende, srniće u propast. Bar da je bio vinčan š njom, već uskočkinja... Ha, uskočila mi za Josu, a od Jose do Antuša...! Bože, za školjavog, rapavog, žvalavog...! O, bože, ni prid oči mi take ne daj, a još u krevet, božem prosti...!

ANA: A šta će Josu dok čuo?

TONA: Šta mu uskočkinju oto? Kadgod ono, i take se poštivale, al i poštivala ko žena! A ovo ne da je žena, već, eto... keruša... keruša da...!

ANA: A Antuš se tuži da vičete za njom da je šarenperka.

TONA: Šarenperka? I to je! Uvik sam za te imala volju, a kud ga vrag natociljo na vrazji rod i porod! Trči sokakom i samo nadi-gne rep, a kerovi ko u čoporu za njom. A kako i neće, kad neće da zna šta je sramocko, a šta i bogu drago! (*Lupaju na vrataca.*) Širom su! (*Opet će zalupati.*) Ama, naprid el s kapije!

2.

BOLTO (*demobilizirani borac još u svom ratnom odijelu*): Izgleda mi da u ovoj kući baš ne poštivaje svit koji se vraća s fronte. Faljen Isus, žene i divojke...!

TONA (*zabezegnuto, ustrašeno se povlači jer ne vidi s njime svog Josu, nerazdvojnog Boltinog druga*): Bolto...!

BOLTO (*lijeno kao i obično, prilazi i pozdravlja*): Zdravo, druga-
rice snaš Tone. (*Zagrlj je i podobro lupka po leđima.*) ... O, snaš
Tone, o drugarice Tone ... živi ikad, mrtvi nikad...! Daklem, evo
me ako me kogod željan... Otiro sam Švabu u Švapsku, pa šta
ću već idem snaš Toni na prisnac i krumpiraču...!

TONA (*zlo sluti*): Samo nek si živ... kad si barem ti živ.

BOLTO: I živ i deblji! Ko bi reko, čeljad moja, da se i na fronti
mož, dobro naraniti. Eto da ću još žaliti šta je rat gotov.

TONA: A... a, je l ... a...?

BOLTO (*zna da za Josu hoće da pita*): No, i...? Tili ste što god
pitat, snaš Tone...?

TONA: Pa o... njem baš ništa ne znaš...?

BOLTO: O Ivanu? Zaboga, kaže da je prvo svratio do vas i da
vam još i onaj ratni plen... ko velim onu curku koju je zapatio,
davo da vam pokaže.

TONA: To jeste da jeste... al ...al ...al ja bi ...!

BOLTO: Ta kažte šta bi...!

TONA (*od muke već vikne*): Ta moj Josu...! O njemu baš ništa
ne znaš...?

BOLTO: To šta i prija... da je bisan ko ker, jogunast ko pule, ne
znaš ko je luđi on el Ivan... da je nikaki, da je svakaki... No, je l
vam dosta...? Da, i hardalast je...!

TONA: Ama je l živ...!

BOLTO: A joj... al znate uplašit čovika...! A šta ne bi bio živ, neće
grom u nevolju kad ima pošteni na svu volju...!

TONA (*opustila se, bez snage se spušta na stočić, izgubljena još
jedva shvaća smisao Boltinih riječi*): Živ, živ... živ... Josu i živ.

BOLTO: I živ i gladan... Čujete l vi to, i živ i gladan...!

TONA (*radosno, kroz suze ponavlja mehanički*): I živ i gladan, i
živ i gladan! (*Tek sad shvati.*) Ta di mi je...!

BOLTO: Tu je, ako ste ga baš željni tako nikakog...! (*Josu ulazi
na vrataca kao demobilizirani borac.*) Ispužite se, izdušite se pa

gledajte... Navondo se po svitu pa sad došo odanit na maminim skutama.

3.

JOSO (*miran, šutljiv bez riječi zagrlj mater*): A je l gotova večera, nane...?

TONA (*sramota bi bila raznježiti se pred tuđinom. Šakom briše podbradak, trlja nos i jedva prostenje*): Sad će, sad će, ranko moj ... samo da zgotovim. Sidni ... l samo se malo strpi.

JOSO: Sidte i vi još malo. Ako i jesmo putom, ne l da, Bolto, ni j nam još glad pomutila pamet.

BOLTO: Ako tebi i nije, meni baš borame da jeste! l da znate, cilog puta smo zgađali očemo l sprva pilećiji paprikaš el šunke s kiselnom i somunom kruva...

TONA: Eno vancage za vrati, pa ako naiđeš na koje pile šta šanta el heguca, el hepljavo, a ti udri po nogama. Vući pa šta ostane za tragom.

BOLTO: Dobro će bit i batina... (*Dohvati i baci za piležom u zadnjem dvorištu.*) A ju, vi samu šantavu pilež odranjivate! Jedan, dva, tri ... pa i ona patka ... dosta će bit, snaš Tone. A pri-snac imate vrimena spremit i za večeru. (*Tek se sad dosjeti da se s Anom nije ni pozdravio iako je vidio.*) O, bože, ja brojim pilež po avliji, a ne vidim kraj očiju ovu paunicu...! Ane, srce moje lipo ... daj da te bubam...! Cmok, cmok, još jedared cmok...!

ANA: Ded, ded, cmači me samo, a kad čula ona koju si i ti, kako čujem, na fronti zapatio, neće i po meni i po tebi.

BOLTO: Au, snaš Tone, ko bi reko da ću ja, tako pošten deranac ko šta sam bio, postat baš taki švaler...! Ta šta da vam drugo i kažem, sam samcat sam tisko na Švabu da izvučem koju fajin-skiju iz mengula. Iz mengula u nevolju...!

ANA: Baš si se tako uverto?

BOLTO: Ta kad je o curama divan, ne znam šta je otpočinit! l ko da sam pokaran, ne samo da i gledam volim već napipat šta

imadu pa el u svili el potrkusi! Taki sam...!

TONA: Ajd, krmče jedno, di š tako prid starijim svitom!

BOLTO: Ako se neću prid vama falit, ko će me pofalit.

JOSO (*samo se rukovao s Anom pa je opet sjeo na stočić*): A i Ana nam se prolipčala ... i volim kad si u parasničkom.

BOLTO: Volim ja pa je l u parasničkom el goluždrava. Je l te, te gospocke suknje ko da ni nisu skute već ko nike virange na pendžeri ... i baš vidiš sve šta je za pendžeri ...!

ANA: Ej, Bolto, još si uvijek zjalav!

BOLTO: I ostaću! Kažu, pametan s ludi živi, a zjalav s obojce...!

ANA: Baš svašta voliš bit...

BOLTO: Samo ben ne...! Zdravo boli kad tuku.

ANA: A je l, a šta će ti divojka koja te ispratila u rat kad si, čujem, sad i drugu zapatio?

BOLTO: E, jedna će mi bit za poslendan, druga za petak i svetak ... taki su sad adeti...!

JOSO: Melješ, melješ.

BOLTO: Večeru spremajte, neću valjda gladan divojki pa da je trevim poisti, a i posli još mož tribat! U, bože, jedva čekam da je uštinem u... u... u obraze ... i u one sa zabata i u one sa fajera...! A poklem se dotornjam do kreveta...

JOSO: Ama daj do riči...! Nane ... ne bi l poslali koje komšinsko dite po Maru?

ANA: Znaš kaka je... mož se uvridit.

BOLTO: A... a baš je zdravo nika vridovna!

TONA: A koga š slat kad su poodrasla ta dičurlija.

BOLTO: Bome, taka su, sve đipaje iz gaća u flundre!

ANA: I ne daj bože, mož Bolto prisvisnit od gladi.

BOLTO: Pa bi umisto u čast pošo na poduše.

JOSO: Šta me zaluckivate?

BOLTO: Cilog je se puta ni sitio nisi, a sad navalio! Znete, idemo, krećemo, praši, vija, kiši, maždi, a meni bljuždri u trbuvu, a opet na cure mislim ... a on ni ne haje ... A sad navalio, sve mi već ušti u uvu od njegovi cura...!

JOSO: Dobro ondak, ja ću po nju.

TONA: Al znaš, sinko ... kako da i kažem ... sad ne da mi ne bi bilo drago ... al eto ... trevilo se ...!

JOSO: Da nije bolesna?

BOLTO: Kaka te bolest spopala...! Posigrava se kako šilježe el ko šildani...!

JOSO: Ama, drž te zjale...!

TONA: Sad ću ja, sad ću... bar vatru da spremim.

JOSO: Ama, čekajte...!

TONA: Sad ću ja, ne brigaj...! (*Požuri.*)

4.

JOSO (*sjest će opet na stočić*): Pa dobro ... kažite bar šta joj je.

BOLTO: Kome to?

JOSO: Ta nani...! Šta ne odgovara?

BOLTO: A ko to?

JOSO: Ta nana...!

BOLTO: Jo, nana...! Pa čuo si, očla je da spremi večeru. A večeru će čerez ila ... a ilo čerez nas ... Znaš biće paprikaša s valjuškama.

JOSO: Bolto, biće bubataka...! Ane, kaži bar ti, šta je to s Marom? Šta otaljvate kad je o njoj?

BOLTO: Al si oma adren kad je o Mari rič. Ko da je na samrti. A zdrava zdravcata, cila cilcata...!

JOSO: Ane...

ANA: Čuj ... bolje da se manimo divana ... bar o njoj.

BOLTO: Čuješ, Ane ... da se nije kojom srićom udala?

JOSO: Kud se udato čeljade mož udat?

BOLTO: No, no, no, čuo sam ja već za tako čudo! I udate se udaju a ne samo divojke i udovice, bome, derane! Sto adeta otkad nas nije bilo! Vidiš, i ždrak nam niki drugi, lipči, i osim niki duži, mekši ... i cure neke druge...

JOSO (*ni ne sluša Boltu*): Je l se zaozbilj udala?

BOLTO (*uvik utrči u riječi*): Šta je da je zaozbilj...! A šta i ne bi kad niste bili vinčani...!

JOSO: Ne pitam te.

BOLTO: Al ja kažem!

JOSO: Uskočila je za me.

BOLTO: Ondak za te, sad za drugog. Šta ćeš, take je fajte...! No, čeljad moja, i taku sriću samo ovaj Joso mož imat! Brez po troška se kurtaliso žene!

JOSO: Daklem ... ti si, Bolto, to još na fronti znao?

BOLTO: Viruj, kad sam čuo za tu dragost, još ni to nisam pito za koga je. Ko velim, samo kad je se Joso kurtaliso!

JOSO: I šta još znaš?

BOLTO: Skorom ništa više. Eto, znam da s drugim živi, liga i lega...

JOSO: Lažeš...!

BOLTO (*već i bježi od njega iako se ni pomako nije*): Ta stani, ludo jedna...! Na me se srdi ko da se sa mnom spetljala.

JOSO: Istina, Ane?

BOLTO: Ako se nije spetljala, a ono spandala. A na me tiskaš! Ja edan u mame, a opet me ne poštivaš.

ANA: Kažu, udaće se.

JOSO: Udata udat...? Jeste da nismo vinčani, na frontu sam pošo... Kako je samo mogla!

BOLTO (*žao mu ga*): Nemoj se srdit na me. Znaš, nisam imo srca da ti kažem tamo još na fronti. A bogame sam misto tebe zaplako.

JOSO: Zaplako.

BOLTO: Al od bisa! Sprva od bisa, posli od dragosti. Eto, sad ne moraš ti ... ja sam sve obavio misto tebe. Znaš, ko mislim, bisni i ti malo, malkice i pcuj ... pa će prija proć i ta nevolja ... ha ...? Je l da, Ane?

ANA: Joso, i ja mislim da Bolto ima pravo. Tako bi moro.

JOSO: Ne znam jel to vriđa el boli ... ne to šta ću ostati bez nje...

BOLTO: Ne brigaj, naćemo ti drugu... Ne znaš kako je onaj dida

još na fronti reko... «U carice ko u magarice»!

JOSO: Svi će... «Da je valjo, ne bi ga ostavila»...! Samo se onog čovika el konja kurtališu od kojeg nikako hasne.

BOLTO: Vid sad! A od kake sam hasne ja mami a opet me otrpi?

JOSO: Poklem sam još i od tebe gori...

BOLTO: Čuješ, nemoj mi tu njakat ... eno ti vrataca pa idi, natuči je!

ANA: Ni za boga da nisi...! Još bi onda da žali za njom.

JOSO (*silom bi na drugu temu*): A ... a šta ti sad, Ane?

ANA: U fabriki sam. A i šta bi ako š života? A šta ćete vas dvojca? Ko mislim, oćete l i vi natrag u fabriku?

JOSO: Kad pridamo ovo katansko ruvo. (*Bolto je kao slučajno skinuo tamburu s zida. Joso uzme, prebire po njoj i kao da je zaboravio na druge.*)

ANA: Joso ... vidim, i ti imaš orden.

BOLTO: Ima da! Tri ko i Ivan.

ANA: A ti?

BOLTO: Baš ni jedan. Al nemoj mislit da nisam tio da i ja dođem do ti škapulira!

ANA: Već...?

BOLTO: Znaš da sam proklet. Kad me komandir vidio kaki sam, a on oma mene med krumpire.

ANA: Med krumpire?

BOLTO: Da i gulim.

ANA: Da i guliš?

BOLTO: I kuvam. I kuvo sam, a ne samo zbarlo i zbarlo! A poklem se za dobro kuvanje krumpira ne dili ni fala, to sam osto kusav, bez škapulira.

ANA: Pa ondak i nisi ni puco na te nikake ... a koliko si se pritio prije puta da jedva čekaš da se skobiš š njima!

BOLTO: Ja da nisam puco...? Ja...? Pa i nisam. Al da sam pušku imo, još pravu, imo sam! (*Tona se dovukla i čisti piliće u vreloj vodi.*)

JOSO: Ne slušaj ga. Drugi bi se falio kaki je bio duračan i kuražan kad i nije bio, a ovaj se i ondak sprda sebi kad bi se falit tribo.

ANA: No...?

JOSO: Osto sam samcat med Švabama da vidi šta nam spremaje.

BOLTO: Al nikad više, bože dragi, duračan i kuražan neću biti, al nikad više...! Ljudi ljucki, koliko strava čovik pritrpi kad silom oće da ga kuražnog potvore...! I ondak sam skonto da sam ja najlipči med krumpirima.

ANA: A Joso?

BOLTO: Vidiš da je naređo ti škapulira ko kaki general, ko i onaj Ivan. Dva luda svata.

ANA: Zbiljam je teško bilo?

BOLTO: Šta je da nije...! Eto ... kuvam ... i ne sam krumpir već s ovčijim mesom od cincara. Nanjušio Švabo moje kuvanje pa prkosi. I ded on topovima po mojem kuvanju, baš tiska...! A ja smislim, sad ako i ode kuvanje, kuvar mora ostat živ – pa ded u jendek. A u jendeku one velike civi di vodu propuštaje. E, rko, Švabo, sad gađaj ... pa glavačke u civ...! Zauko se ja pa glavačke!

ANA: Baš ravno?

BOLTO: Al ko iz puške!

ANA: I ondak...?

BOLTO: Šta da ti kažem ... jedva me živog izvukli iz te civi. Možete mislit, snaš Tone, zaglavio sam ko vran u buretu! Šta da vam kažem, morali su me iščupati iz civi.

5.

TONA (*tih*o će): Mislim, ranko moj ... ima vruće vode pa ded spera se. A i ti, Bolto.

BOLTO: Oću ja, ako imate veliko korto jel za me škipić el načve nisu dosta.

TONA: Ima, rano, biće, rano.

BOLTO: Ane, oš mi oprat leđa?

ANA: Batinom el češagijom?

BOLTO (*da i Josu uvuče u razgovor, da se privikne na novo stanje*): Dobro šta si češagiju spomenila. Oma sam se sitio konja... Je l znaš ti za koga ti Mara uskočila? Ni ne kažemo ti!

JOSO: Ne kažete da.

BOLTO: A da ti već jesmo, već bi bolu priborto. I ne bi tugovo, već od dragosti zakonto! Ta pravo đaćio...!

JOSO: Daklem?

BOLTO: Za koga, veliš? Za ragu! Šta misliš, kako tvoja Mara pasira spram Antuša?

JOSO: Kaki te Antuš spopo?

BOLTO: Ta naš Antuš pekmez...! Sićaš se, za dva dinara je smazo čitav ćup pekmeza pa se zdravo uredio ... haha...!

JOSO: Za njegov da je...? O, tužna i žalosna...! (*Veselije prebire po tamburici.*)

BOLTO: Čuj, Joso, već i čerez reda ga moraš bar malo natuč ... da dobije čvorugu-dvi.

TONA: Toliko još ajd-ajd, al ni jednu više od sramote da nisi!

ANA: A Maru da ni prstom nisi!

BOLTO: I da ne tuguje, jednu od dvi moji cura ću mu dat... Sad istina malkice su već hasnirane...

JOSO: Ama, dokle će taj glupav divan...!

BOLTO: Sve dok me zemlja otrpi! Ej, još sam štogod bolje izgustiro... kako bi bilo da tebe i Anu spandamo? Je l da znam pametno razgalit...!

TONA: Da znaš glupavo divanit, znaš ... al da bi mi Ana bila po volji...!

BOLTO: Ta ne samo vama već i meni...! Bog i bogme da bi one moje dvi dao za nju jednu.

JOSO: Šala je šala, al zašto da nam Anu vridate? Zapravo je tarmate.

ANA: Znam valjda šta je šala, al ti mene još ni iz šale ne bi uzo.

BOLTO: Šta je da ne bi...! I tio je i tribo je...! Al kad ti nisi bila

razgaljena ko Mara. Jel ona i obučena i obuvena je sva razdro-
ljana...!

JOSO: Mani se Ane.

BOLTO: A ja usput nisam tebi da je se maneš? A ti jednu o Mari,
dvi o Ani!

ANA: Dosta o meni!

BOLTO: Dosta o onoj razgoljenoj, razjaženoj, razgaćenoj...! Još
mu prve večeri pokazala da pupak nije na leđi...

TONA: Bolto, ne laj već...!

BOLTO: Šta sam tio, to već jesam...! Još samo to, Joso vam se
izgubio med njezinim skutama ko tele na vašaru.

JOSO: Nemoj da umisto Antuša tebi napravim čvorge!

BOLTO: Eto da ste nesvaćeni! Ja mu Anu komendiram, a oni da
Maru olajavam...! Šta će bit s tom večerom? Sve šta sam imo u
trbuvu, sve mi se već sasanilo, sve sljusnilo.

TONA (*ustane, skupi svoje*): Sad će večera, sad će ... mriš papri-
kaša gladnog još većma izoplači.

6.

BOLTO: Ajd da još samo malkice uzmem Anu na mindrac. Ded
ti prvo, divojko, da ne naiđeš na boljeg neg šta nam ovaj dera-
nac-švigarac, šta bi bilo kad bi bilo ...? No, ajd sad ...!

ANA: Mani se šale.

BOLTO: Znaš, i red je da se nećkaš ... al ako te za dan-dva
počme nazlabat, siti se da je to zato što te bigeniše.

ANA: Al kako ti samo ne dosadi...! Pa ne vidiš da ne vidi, ne čuje
već Maru oplakuje?

BOLTO: Kaži joj da nije istina, blendo jedan! I diž tu glavu, šta
nosom paraš po pravu...!

JOSO: Ane, moram i ja ... ti si mlogo više za poštivanje neg
Mara...

ANA: Al je ona više za voljenje...!

JOSO: Možbit bila... Ko da mi oči zamličila. Tušta je, više je

prida me neg i jedna dotle. Je l da, tebe ono prija nje dobro ni za rukav nisam smio uzet...

ANA: Ćuti jel ću oma poč.

BOLTO: Tu da si sila...! Ona sve na astal prid ovog, a gladan kaki već mlad zna bit...

JOSO: Uvridio sam Anu ... Znate, sitio sam se ... Maru mož zaželit, al Anu poštvat ... volit...

BOLTO (*netko bijesno lupa po vratacama*): Je l taj lud el pijan?

ANA: Ej, razvaličeš vrataca...!

7.

ANTUŠ (*razvali vrataca i junači se pred Anom koja je poletjela na vrataca pred njega. On je gura ispred sebe jer ne vidi ovu dvojicu*): I oću ovaj vragbabi koja mi Maru tarma...! Di je, andela joj nikakog...! Di je da joj skrojim novi leveš...! (*Tek sada primijeti Josu i Boltu, ali je već u dvorištu*). Ja... ja... ja...!

BOLTO (*pošao iza njega da pritvori vrataca i da ne bi mogao pobjeći*): Ti njoj leveš, a mi ćemo tebi skrojiti uske gaće uzimaće al će bit fabrički tur...! Antuše medeni...! (*Kad i Joso hoće da im pride.*) Tamo da si sidio...! Ta šta si zanimio. Antuše moj...? Ta ja sam, ja, tvoj pretelj Bolto. (*Uzme ga za tur i šiju, i vodi do bunara, niskog, otvorenog, i bureta punog vode. Antuš je obamro od straha i ni ne misli da se odupre.*)

ANTUŠ: Bolto... Bolto, puštaj... Al nikad više, viruj mi, nikad više ... ni sad ne bi da sam znao da ste tutekar...!

BOLTO: Znaš ti, Joso, da ti ovaj deranac kupio Maru?

JOSO (*samo sjedi*): I još kaže da mi mama laje i olajava.

ANTUŠ (*Bolto ga povremeno lupi po tjemenu*): Al bogame da nikad više...! Joso, spasi me ... ubiće me...!

BOLTO: I to će doć na red, al ću te najpre oderat ...! (*Josi*) Vamo da si ... dvi čvorge i dosta...!

JOSO (*digne štap i dva puta ga lupi po glavi, a kad bi i treći put, Bolto podvikne.*)

BOLTO: Ej, ej, stani, Joso...! Osladilo ti se ko babi oštija pa već ni miru ne znaš.

ANTUŠ: Ajoj, ajoj ... ajoj, alaj boli ... a joj, bože dragi, samo me sad spasi...! Joj glava mi napukla ... vidte, ljudi, već i krvi...!

BOLTO: Ajak, derane, nije to krv... Da ne podeš vako balav med svit, da ti operem te lajave blende... (*Zamoči mu glavu u vodu.*)

ANTUŠ: Joj, zadavićeš me!

BOLTO: I oću ako još jedared natrevim na te...! (*Sada ga vodi do vrataca, Ana mu otvori, a on ga nogom izbací.*) Pozdravi nam Maru ... Je l Joso, di smo ono i stali s divanom? Aha, kazo si da Anu mož i volit i poštivat, i da je i voliš i poštivaš ... No, a šta ti, curo?

ANA (*kao da nije bilo slučaja s Antušom*): Ne, ne, ne mož bit da Mara vakog voli el zaželi ko šta je Antuš! Ne, ne...! Ne virujem pa da sam i vidla...! Lipa je ko ando, a ti je još i sad voliš, mora da je voliš ... jel di bi ona Antuša kraj tebe ... el ti mene kraj Mare... (*Izlazi sva zbunjena iz kuće.*)

8.

BOLTO: No, mi smo baš razgalili...! Makljo si onog pa misli da se svetiš ... misli da si to čerez Mare ... čerez one šarenperke.

JOSO: Zašto šarenperka...?

BOLTO: Jel je šarenperka...! Je l čuješ ti, šarenperka...! (*Ulazi Ivan, a oni se obračunavaju.*) Kaži da je šarenperka ... čuješ ti...!

JOSO: Šarenperka...!

IVAN (*zasvira «Na kraj sela čađava mijana», a na tu će zapjevati svi*): Šarenperku jednu sam volio,

volio je pa je uskočio ...

Voli ona ne samo dilbera.

oće svakog tužna i vesela...!

(Zastor)

Drugi čin

Sobičak na gradskoj periferiji. Prozorčići, grede, zemljani pod. Iz sobe iznose ormar. Na podu koja korpa, kuhinjska stolica pa još koja rasklimana starudija. Po zidu obješeno odijelo, kaput; po zemlji dopola smotana krpara. To su ostaci Josine imovine u ovoj kući. Na zidu su bile dvije slike, ostao je samo izbljedjeli trag. Kanta za vodu, koji tanjur, čaše i još neke sitnice koje povećavaju nered, a vrlo debelo uže kao da zmija mili po sobičku.

1.

MARA (*upravlja kako da iznesu ormar iz sobe*): Pazite, pazite zaboga...! Nov novcat šifuner pa da mi ga još oderete...! Tako...! Zanesite malkice, tako...! Gotovo...! Uh...! (*Prebire nogama među ostalim stvarima.*) Ha ... same krpe i zakrpe ... Šta je njegovo nek je njegovo! Šta je...?

ANTUŠ (*samo proviri na vrata*): Mož krenit ...?

MARA: A šta ne bi...?

ANTUŠ (*viče ljudima u dvorištu*): Krenite al čuvajte ...!

MARA: Ti ne š za kolima?

ANTUŠ: Da idem?

MARA: Pa i nemoj... Gledam da nije štogod mojeg ostalo.

ANTUŠ: Tu š priliku ostavit?

MARA: Ta da, njega ostavila, a da mu priliku ponesem... Još da kaže el pomisli...! Bože, samo kad sam se i ovog kurtalisala...! (*Uzme pa baci metlu, htjela je pospremiti.*) Malo mi ko i sramota.

ANTUŠ: Sramota?

MARA: Je l ko će bit kriv već ja? Oće l kogod pitat zašto sam ga morala napuštit? Kraj žive mame ni me je imo ko uputit. Di mi samo glava bila ... uskočit!

ANTUŠ: Još dobro šta niste vinčani ... troškovi ...! Ne l da?

MARA: Al sad moraš bit strpljen, Antuše... Da se oma udam za te...

ANTUŠ: A obećala si.

MARA: Tušta sam ja već kome šta obećala ... ko i meni! Triba da si strpljen. Da mene žale a ne njega. Nek ga karaje. A koji ga handrak i vratio iz rata kad i toliko ostalo ...!

ANTUŠ: A ... a je l, dokle da čekam, kad bi se vinčali?

MARA: Al koliko sam ti divanila, da ne mora baš sav svit vidit kad mi dolaziš ...

ANTUŠ: Poštenije je.

MARA: Ta da, zato si šta je poštenije, a ne da vide čijoj ženi dolaziš...! (*vidi kroz prozorčić.*) No, evo dragosti! Još mi ona triba!

2.

ANA: Mare ... smetam?

MARA: A šta bi smetala! Sad istina, nije baš prilika za gošćenje... Gledaš, gledaš...!

ANA (*zabezeknuta zbog ispražnjenog stana*): Odselila si se...?

MARA: Viščini ti se...?

ANA: Seliš se tvojima?

MARA: Mojima. A sad još pitaj i zašto, makar da znaš!

ANA: Makar da se Joso vratio?

MARA: Baš zato šta se vratio.

ANA: I sad kad svrati...

MARA: Onda će bit tu!

ANTUŠ: Ovaj, Mare ... ne bi l ja za kolima?

MARA: Nećeš! Tu sidi... Ne bojiš ga se valjda?

ANTUŠ: Ta anđela mu onog...!

ANA: Mare, misliš da je dobro, da je pametno?

MARA: Vako sam naumila pa je pametno.

ANA: Volite se, živ se vratio...

MARA: No ajd nabrajaj ako ti nije mrsko! Ded, rabadžija je, pošten je, lip je i čuvaran, i ženu zna poštvat – a vidiš, opet mi ne triba...!

ANTUŠ: Ne triba da!

ANA: Malo i je ko on.

MARA: A ko ja...? I šta š tu. Šta te to nuka da mi baš ti fališ čovika s kojim sam i kruv i drvenice dilila?

ANA: Jel žalim i tebe i njega.

MARA: Mene nemaš zašto žaliti!

ANTUŠ: Nema da!

MARA: A njega kako baš očeš!

ANTUŠ: Kako da!

ANA: I ti čerez ovog Antuša...?

MARA: Jesi I ti baš čitava...? Šta imam ja s Antušom...? Kaži joj, kaži ovoj nerazgoljenoj...!

ANTUŠ: Kažem joj...!

MARA: El baš očeš da znaš, da me možeš olajavat...? Prikidam se, mučim i namučim, a jedva da stvorim...! Tu me zatvorio pa ni prid lice božje, još ni pod sunce...! I ja oču svoj kruv da idem...

ANTUŠ: Oće da...!

MARA: ...A za svakim zalogajem me sića da njegov žvačem!

ANTUŠ: Žvače da...!

MARA: Ama, drž te zjale, Antuše...! I ja bi prošla sokakom, a ne da mi; a još u crkvu el na pecu makar š njim!

ANTUŠ: Makar š njim...!

MARA: A znaš šta slušam s dana na dan...? Kad kažem da nema dosta, a još za krpe, kaže: «Nema pa nema; koliko ima, ima, previše nikom ne dotiče»...!

ANTUŠ: Dotiče...!

MARA: Ama dokle ćeš...! (*Opet Ani.*) Mene ne mož lipa rič zagrijat kraj ladne peći i praznog astala!

ANTUŠ: Ne može da...!

ANA (*hoće da krene, dosta je čula*): Imaš pravo. Ne voliš ga, nisi ga ni volila...

MARA: Ti si ga valjda...! A i jesi...! I ne mož te podnet šta sam ga otela...!

ANA: Mare...!

MARA: Marekala ti el ne, to je već tako...! Ajmo, Antuše, a ona kako oće.

ANTUŠ: Al kako oće...! (*Sve bi letio jer se boji da se Joso ne pojavi.*)

MARA: Eto, Ane, kad ga vidiš, pozdravi ga i s moje strane.

ANTUŠ: Strane...! (*Već bi za ruku Maru da brže bolje pođu.*)

ANA: Naće se prid zatvorenim vratima svojeg ognjišta.

ANTUŠ: Ako će...!

MARA: Daj joj ključeve i ajde dok se ne priričimo.

ANA (*čula je da je pas zalajao*): Ne možemo više, zakasnili smo.

MARA: A zašto zakasnili?

ANA: Ivan tambura, on uvika amena tambura... mož bit da je i Joso š njim.

ANTUŠ: A ja bi ondak mogo poč ... bolje da idem, ne l da, neg da se priričimo, ne l da...! (*Vrata se širom otvaraju, Antuš se brzo sklanja iza njih. Ulazi Joso pa Ivan s tamburom.*)

3.

JOSO: To ne brigaj da neću. Neću valjda živit od ajera, a ždra-
kom se pokrivat... (*Primijetio je Anu.*) A šta š ti tu?

IVAN: Kud mi okom, Ana skokom. Otkud si znala da ćemo tu?

JOSO: Cunjaš, Ane, cunjaš.

MARA: I ja sam joj rekla da cunja. (*Važna, prkosna, još ljepša.*)

ANA (*postidjena bi pošla, ali je Ivan zadrži*).

IVAN: O, vidi, vidi... Baš volim kad me domaćica dočeka. A još da imam di sist a još da me ponudi...

JOSO (*neugodno miran*): Nudi ona, nudi, čitavoj varoši nudi. (*Zagleda u pustoš.*) Hm...! Dobro kažu, nek zjapi kuća, nek se vijar po njoj posigrava, nek su i dolaf, lubura i kotarca prazni... puna ti je kuća kad te nasmijana žena dočekiva na pragu... a još lipa ko Mara...! Vidi, vidi ... oči sve govore, usne nabubrene, kosa sve vabi, koža konabi...! (*Opet pogleda po sobi.*) Ono jest da sve zjapi ... i sve mi s čini, da sam sam naišo, da sam te samu zatekao u ovoj raki... moro bi el duvarove rušit el ... Njima zafali, a ne bogu ... i sad kasom da si ...! (*Sad tek opazi Antuša.*) Oh...! Pa i ti si tu

Antuše...! Ne zamiri šta te nisam oma vidio, ne zamiri...!

IVAN: A kako si ga i mogo vidit kad je stidan, pa se za vrataca sklanja. El se možbit žmure sigra deranac?

ANTUŠ: Ja... ja... znate, ja... ja ko komšija!

JOSO: Ko komšija...?

ANTUŠ: Ko njoj, eto ... ko komšija da joj pomognem ... seli se. Je l te, Mare, je l te, komšinice...? Da pomognem.

IVAN: Da pomogne.

ANTUŠ: Da se, ovaj ... da se, ovaj, kad se seli nek se seli.

JOSO: Daklem, pomogo si joj. Baš ti fala... Pa čuješ ti, reko sam fala ...!

ANTUŠ: Ovaj da... baš fala i vama...! (*Vrti se, bježao bi.*)

IVAN: Pa šta ondak čekaš...!

ANTUŠ (*pošao bi, ali je Joso baš u vratima, ne usuđuje se proći pored njega*): Puštite me... puštite me nek odem...! (*Sve bi već i ruke sklopio.*) Je l smim otić?

JOSO: A šta kukavan ne bi smio? (*Čak ode s vratiju, a kad se već Antuš zaletio, Ivan se nađe bliže vratima.*) Al da si kasom...!

ANTUŠ: Ne da oču... ne da bi tio... al kako ću...! Znaš, Ivane, samo sam joj pomogo...!

IVAN: Znam! Samo si joj pomogo.

ANTUŠ: Ko komšija.

IVAN: To još i Mara mož potvrdit... Ta šta čekaš, šta smrdiš tu, već biž dok si čitav...! (*Krenuo tako da su se vrata oslobodila, pa Antuš oprtči Ivana da izleti.*)

ANTUŠ (*se u vratima sad sudari s Boltom, koji baš ulazi sa svojom berdom. Natrčao mu na trbuh pa ga ovaj odbaci pa se opet našao u sobi*): A joj, a joj, sad će bit šta još bilo nije...!

4.

BOLTO: Šta je da neće bit...! Još i tiskaš na me...! Sa mnom bi ti u kob...?

ANTUŠ: Ta ne bi i da smim...! Bolto, puštaj...! Virujte, tako me

vaća stra da će al ovog trena bit štogod sa mnom...!

BOLTO: Ondak leti...!

ANTUŠ (*slobodan je prolaz, izleti*): Oću, dašta ću...! Daklem, odem...!

JOSO (*svi mrtvi-hladni*): Ošo je.

BOLTO: Ko vrepčić izletio.

JOSO (*Mari*): A ti...? Šta još čekaš...?

MARA: Joso, molim te prislušaj me.

JOSO: Jaran te čeka prid vrati. Žuri...! Leti...!

BOLTO: I vidi, molim te, da se možbit nije uredio.

ANA: Joso, moraš je prislušat.

IVAN: Da ni riči više nisi! To su njeni poslovi.

MARA: Odselila sam se da te kod kuće dočekam.

BOLTO: Čekaj ga ako š do sudnjeg dana... a sad nek se praši za tobom...! Je l čuješ ti... (*Ustrašena poleti.*) Nek te bog poželi... a Joso ni lud ni pijan više.

IVAN: Kako samo znaš bit tako goropadan...!

JOSO (*opet je sve hladno, mirno*): Još sa ženom, nezgodna ona...!

ANA: Sram nek vas izide, još joj se i podsprndivate... Žena je, ne mož š njom ko s vaškama...!

BOLTO: Keruša...! Keruša makar da je lipa ko ando. Take te tira-je od mijane, do prosjačkog štapa. Grij onaj božji...!

JOSO: Bisan nam Bolto.

IVAN: Jeste da...! Al ko ga zvao kad nije?

BOLTO: Vid sad, molim te...! Ako se i jesmo juče priričili, neću se valja danima duriti...! Juče sam se ko srdio na te, danas sam nike dobre volje pa, eto, da ti prostim što si bio bezobrazan.

JOSO: Baš te vrido?

BOLTO: Ko da sam baš najgore đubre...! A i ti, šta mi nisi došo javit da su te puštili iz milicije...!

JOSO: O, smeteni onaj! Zvali me, očo im i došo.

BOLTO: Eto, kaži da ne slažeš... jesu l te makljali?

JOSO: A zašto bi?

BOLTO: Pitam. Jel i mene zovu. Tebe valjda i nisu smili kad si natako na kaput sve te škapulire.

JOSO: A zašto te zovu?

ANA: Malo se u fabrici priričio.

IVAN: On direktoru, el Antuša iz fabrike el će biti belaja.

JOSO: No... i...?

BOLTO: Direktor nije tio Antuša iz fabrike, pa je bilo belaja.

JOSO: Šta si uradio?

IVAN: Pa skorom ništa... uzo Antuša za tur pa u avliju š njim.

ANA: A napolju buzalica, pa se Antuš našo baš srid buzalice.

BOLTO: Ne niči di nisi sijana! Pa jesam još i za to kriv šta je baš kiša padala...?

IVAN: Kaže direktor, da si sutra u vrime na poslu.

BOLTO: Meni samo onaj mož zapovidat koji je bio partizan! I da si mu kazo, el nek sluša pametnije od sebe...

IVAN: A taj ti nisi.

BOLTO: Opet ćemo se posvađat, Ivane!

IVAN: Evo ti novci, pa idi na čošu kod bač Šime Pulaka. Nek ti da po litre. Al ne komovice! Od zerdelija oču!

BOLTO: To su riči, a ne da se vikom amena intačiš sa starijima!
(*Povuče čakšire i poleti.*)

5.

IVAN (*Uzima stočić i polazi van*): A ja ću dotleg u avliju dok se vi ne izdivanite.

ANA: A šta imamo nas dvoje da divanimo?

IVAN: To već vi bolje triba da znate od mene. (*Ode.*)

ANA: El sam luda el svi vi.

JOSO: Svi smo ovako đuture.

ANA: Al opet moram ... imaš dobre pretelje.

JOSO: Imam da.

ANA: Bolto te oplako čerez onog još u ratu ... čerez nje... sad su je otirali da ne bi ti moro.

JOSO: Nisam moro da.

ANA: Zbilja su dositni. Da i nemaš i sad bi još išo sokakom ko bisan ker.

JOSO: Al baš!

ANA: Ne l da bi tribalo, i ovu kolibu bi srušili misto tebe.

JOSO: Al baš!

ANA: Pa da.

JOSO: Pa da.

ANA: Al baš!

JOSO: Al baš!

ANA: Pa da bome.

JOSO: PA da bome... Ovaj, je l se ti to podsprnđivaš...?

ANA: Pa dobro, je l ti to budan klapiš el drimaš el ti se jezik zavezo...! Pa da, da bome, al baš... al baš glupavim ispadneš...!

JOSO: A... kaži bar zašto...!

ANA: Divanim ko luckasta, a ti ko da na ušima sidiš.

JOSO: Slušam ja, čujem ja, al i zgađam.

ANA: Al šta, neslani onaj...!

JOSO: Zgađam kako da ti kažem.

ANA: Al šta, bola te ne ila...! Šta zgađaš...?

JOSO: Zgađam kako da ti kažem.

ANA: Al šta...? Ne zgađaj kako š kazat, već šta š kazat!

JOSO: Dobro ti i kažeš... Pa valjda znaš o čemu bi... znaš šta, ded ti umisto mene započni, a ja ću isprištrikavat...! Tako će bit lakše.

ANA: Bože dragi, i dosad sam brojila i brojila... kažem ti, ovi očli da mi kažemo šta ima da kažemo. A šta da kažemo kad nemamo šta da kažemo...!

JOSO: Nemamo da...! Ta imamo, andela mu i s poslom...!

ANA: Imamo...?

JOSO: Ta ne da imam, al ne znam otkud bi započo.

ANA: O, Jezus... opet ću ja... oni misle da ti Maru zapravo ne voliš.

JOSO: Al baš tako...!

ANA: I da Mara tebe ne voli.

JOSO: Al nikako...!

ANA: I da te ja žalim.

JOSO: Žališ da...! A je I baš zaozbilj žališ?

ANA: I da me ti zapravo voliš.

JOSO: E, e, e, tu stani! Tu smo! O tome ćemo divanit.

ANA: Mož, Joso, mož! Baš o tom. Dobro i kažeš. Ondak ću ja oma s počela... da te ja ne volim.

JOSO: Au... i to oma s počela...! Ko veli, ne voli me. A ja šnjotam ii šnjotam oću I baš to pitat, a ona i brez pitanja daje odvita... ne voli me...! I gotov divan.

ANA: Gotov da.

JOSO (*oboje sjede i ne kreću*): Ondak da krenemo.

ANA: Krenemo da.

JOSO: A i šta bi drugo već krenili.

ANA: Krenili da.

JOSO: Kad je već tako... no, a ti kreni.

ANA: Ti moraš prvi, taki je adet... A je I ko onako usput da baš pitam... zdravo si je volio el možbit još uvik?

JOSO (*naravno da i dalje sjede*): Pa i možmo o tom usput divanit... je I sam je volio el nisam, ne mož to ukratko.

ANA: Pa ded ti natanane. Imamo vrimena.

JOSO: Čuješ, da je lipa lipa je, vrag ne bi lipču namolovo, ne bi da! I zna to ona, prokleta bila! I voli da je fale... viruj makar ko, al nek je fali ko svibanjsku kišu. Lipa, a sve se modi, sve se nudi, sve se oblizivaš ko gladan gadžo, a usta sve suvlja, pamet šalabaza...! I ne otima se pa misliš, «Bože, koliko me voli»...!

ANA: No vidiš da je još uvik voliš.

JOSO: Čuješ, el sam ja baš zdravo glupav pa ne znam kazat el si ti nerazgaljena...!

ANA: Ako š vako, ja oma idem...!

JOSO: Pa idi...!

ANA (*naravno da se ni ne pomaknu*): Oću da ti još samo kažem,

da si je zadržavao, prkosila bi, olajavala, olila se i ne bi ti se nikad vratila... Al ti si je sad otiro naočigled ko šugavu... ako je i ne zvao, vratiće se... doletiće... viruj.

JOSO: Eto da smo sva trojca ljudi, a ti baš blendava da znaš samo...! Nukaš me krevetom u kojem se Antuš š njom valja... ej, jesi l ti čitava...!

ANA: Al ovog ću trenu poč ako š vako sa mnom...!

JOSO: Ta ne ti da ćeš, već i ja...!

ANA: Prislušaj me... a šta ako se tebi to samo utvara...? Jel da bi ona s Antušom kraj tebe...!

JOSO: Ta svati nesvaćena, ta bi još i u raj u skobila sveca sa svecem...! A di ne bi glupavog ko ja.

ANA: Na nju se srdiš, a na me višeš.

JOSO: Na se se srdim... Ti si bila čeljade, čuješ, čeljade! Pa kako ću šarat po tebi kad bi da mi žena bidneš? Eto ti, sad znaš!

ANA: To je zdravo davno bilo.

JOSO: Al je lipo bilo kad ne mož zaboravit. Tebe sam poštivo... a kako je neš uzbrat kad na njoj svi sedam glavni grija, ruže i ružice, a još brez trnja.

ANA: A sad bi ti tako ko ja šta sam, koja je tija, koja će mira donet u kuću...

JOSO: To, to...!

ANA: Da sam te volila, da znaš samo, jesam! Al da za Marom ja uđem u tvoju kuću... stoput da je lipa ko šta jeste, za njom ja neću pa jel te još uvik volila el ne...! (*Izleti.*)

JOSO: (*skoči*): Ama, Ane, Anee...!

6.

IVAN (*uleti*): O, vole dabil vole...! Čime si je otiro...?!

BOLTO: (*ušao za njim*): Ja znam da i ne kaže... je l da si joj koliko je Mara lipa, prilipa...!

JOSO: Ako i jesam, nije Ana od ti da i sama ne vidi.

BOLTO: Al, blendo jedan, nema te ženskinje koja ne voli da

drugu prid njom tarmaš... a ti misto da tarmaš, ti drugu fališ, a Anu u krevet vabiš...!

JOSO: Ne laj...!

BOLTO: No lipog mi divana...! U kojoj si samo škuli to učio, nesramni onaj...!

SVI: (*pogledaju se pa prsnu u smijeh.*)

IVAN: E, Bolto, Bolto...! A sad, dico, pametno ako možemo.

BOLTO: Pametno od nas...? Kud je lakše naokolubar vontat neg što god pametno smislit!

JOSO: Da probamo bar!

IVAN: A sad, ded ti, glođo jedan... al da si ko prid popom. Koga ti žao, Mare el Ane?

JOSO: Znaš valjda.

BOLTO: To nije rič!

JOSO: Pa dobro... Ane.

BOLTO: Ajd, ajd pitaj samo...!

IVAN: Dobro... al šta još...?

BOLTO: Ja samo ne bi da Anu sramotimo al ni za majku božju...!

JOSO: Da ne nabrajaš... uvik mi bilo žao za Anom, al uvik! Ta ne bi ja Maru da nisam bio nadoliven... eto, žao mi i gotovo!

BOLTO: A žao ti jel si Anu volio – da znaš samo...!

JOSO: Mora da je tako pa je l to sramocki el nije.

BOLTO: A sad, sad još... a šta sam to i tio pitat, Ivane?

IVAN: To da joj odemo?

JOSO: Mari?

BOLTO: Ani! l da joj kažemo da je voliš!

JOSO: Zna ona glupava da je volim, al ko veli, mogla je prije Mare al ne i posli nje.

BOLTO: Ne mož Ana bit prisvlaka kad je Mara bila navlaka! Auh, bože, ko će ovo razgalit...! Rđavo da ne mož bit gore... ne l da Ivane...?

IVAN: Je l znaš, Joso, el ne znaš...!

JOSO: Znam, kako ne bi i znao...!

IVAN: A sad, Bolto...?

BOLTO: Pa i ti, Joso, kaži koju pametnu! Nećemo valjda samo nas dvojca trti glavu da već sve puca...! Pa ded sad, Joso, šta da te pitamo...?

JOSO: Pa... je l je volim el ne.

IVAN: Voliš da!

BOLTO: Bože, Joso, al kako znaš samo bit taki glupav...!

JOSO: Pak... nek sam! Znam da i ne kažete, al posli karaj, sad razgaljivaj...!

BOLTO: Oću samo da kažem, da je dobro imat čestito čeljade u kući. Ne daj bože mož i ustribat, ne l da... a i skuva, zakrpi, drži te u redu...

IVAN: Pozašiva, uradi, poradi...

BOLTO: ... l krste pokrije da ne ozebu, ne l da...! E, evo! Sitio sam se... čujte, natučemo Antuša ako se oma ne vinča s Marom...!

JOSO: Onda će Antuš imat šarenperku za vinčanu, a vi mene ženite, nevoljni oni...!

IVAN: Tako je...!

BOLTO: Tako da...! Pa ondak... otiću do Anini, odnet rakiju, ako triba i rozoliju... zaprosit je... no...?

IVAN: Bacili bi te napolje.

JOSO: Nisu oni baš taki... al da bi odbili...!

IVAN: To je ko ovaj dan...! Ha... da je otmemo...!

BOLTO; Mama bi je priotela, a još bi nas i natukla kaka je.

IVAN: Stani...!

JOSO: Ta stali smo, već divani...!

IVAN: Mi ćemo s dana na dan prid njevu pendžer i svirat i svirat...

BOLTO: Jel našu svirku još mož slušat dan-dva, kako mi mama kaže, al onda im se višćini ko da vaške zavijaje.

IVAN: I neće valjat, ljudi, tisniće sokak na nas...! Ko bi reko da je tako teško štogod izgustirat a da je još i pametno...!

BOLTO: E, ljudi ljucki, u kakim smo mengulama čerez jedne pišulje...!

JOSO: Nemoj tako o njoj... znaš da je volim.

BOLTO: Al da moramo sve opet s počela, moramo...!

JOSO: Kako to, od počela...?

IVAN: Dobro i kaže, sve s počela...! Kažeš da te voli, još zdravo voli... a opet neće za te! Daklem, nije dosta što te zdravo voli, već da te al zdravo, zdravo voli! Ko da si bacio opcinu na nju...! Ko da je zavraćana... da te sve moli da je oženiš...!

JOSO: A mož bit...? A zna koji od vas vraćat...?

IVAN: Osušiš mačji rep, s ničim još izmišaš... odeš u ponoć, kad je mlad misec, na raskrižje... i još tako štogod...!

BOLTO: Alaj si, bože zaostanit...!

IVAN: Bolto, nemoj, bogaramu, da su svi ljudi i samo ti znaš!

BOLTO: Ta, čovče, proba sam već i ja s vraćkom! Da je popila jeste, a znaš šta sam dobio...? Taku ćušku po blendi da je sve pucalo...! Smrdilo joj.

JOSO: Pa kako onda da me tako zavoli da me sve nazlaba...?

BOLTO: Dotle moraš šalabazat oko nje da joj se od voljenja sve već stešća... i da kaže... «Joso, ta ne drugo već umriću za tobom»...! Bome...!

IVAN: Al kako da šalabaza... kako da počme, s kojeg kraja? Eto, napriliku ćemo... kako si ti došo do tvoje Kate?

BOLTO: Kako, kako...! Lako je meni kad ja znam oko cura...!

JOSO: Al da dadeš i meni malkice nauka... možbit da bi i ja znao.

IVAN: No kaži već, šta si joj kazao, šta si joj uradio da te zavolila...!

BOLTO: Al me, bože, volila...!

IVAN: Bolto, znaš da znam bit goropadan...!

BOLTO: Dobro, dobro... pa, eto, ja do Kate, a ona u bašti... tribi od korova, čupa travu, a ja njoj: el joj krste bole kad i vako tare...? Al ona ni ne haja... Pa ću da je i vako umackana lipa, i ako joj i jesu noge musave vidi se da su štogod al štogod lipje...! Smijucka se al još uvijek ne vidim niko baš volenje... Al onda...!

IVAN: Onda...?

JOSO: No...?

BOLTO: I onda... prenem je po suknji...! Oma je vidila da je zaobilj volim...!

JOSO: Di bi ja Anu pucanio...! Još po suknji...!

IVAN: A je l, Bolto... a kako si došo do Mare...?

BOLTO: To je zdravo teško išlo... Kadgod ona s obrancom na vodu, a ja već kod bunara... i ponesem joj...! Još kad će za piće vodu, ajdede, al kad ona za veliko pranje, ta ne drugo leđa mi se prikinila...! I kad već vidi da bi se ja manjivo, dade da je mal-kice uštinem...!

JOSO: Ta di ću ja Anu uštinut...!

BOLTO: Ta toliko bar znaš di je triba uštinut...!

JOSO: Znam al ne bi smio...! A još sad... Sad bi moro nikako naokolubar...!

IVAN: Mogo bi, da joj voliš kuvanje.

BOLTO: Mogo bi joj i pismu stvorit... «Zelen ora debo lad, žen se, momče, dok si mlad»...!

IVAN: U, blendo jedan... nije Ana valjda momak...!

BOLTO: Ta ja sam samo tako napriliku...! Njoj bi...

JOSO: No...?

BOLTO: Ta čekaj dok stvorim...! Njoj bi... «Tugo moja velika, ti si moja prilika»... ko mislim, sveta prilika... El vako... vako će još bit bolje... «Vijar duše, još i puše... moje srce zdravo tuče»...! No...?!!!

IVAN: Boltina pisma jeste urizna...

JOSO: ... al od nje bi Ana u svit potrčala...!

BOLTO: Ne kažem ja da nisam mogo i lipču spivat... (*Podskoči kad primjeti uže usred sobe.*) Znam, znam, znam...! Znam kako š doć do Ane, znam, znam...!

JOSO (*već prijeteći se*): Oš oma kazat dok si zdrav i čitav...!

BOLTO: Ta ne priti se jel ću oma zaboravit...! Joj, od strava sam sav ogledžo...

IVAN: Bolto, i ja ću te istuć ako neš oma...!

BOLTO: No, ajd kad me baš tako lipo molite... Vi tu s mirom sidte, a ja ću kasom do Ane...!

JOSO: Ta, ne bi došla da joj poručiš da se i Gospa Judska priselila u ovu sobu.

BOLTO: E, al ću ja njoj... el će oma doć el ćeš se ti obisit čerez nje...!

IVAN: Ajak...!

JOSO: Još da joj kažeš da sam se obisio...

BOLTO: Al da sam ja štrangu osiko... i da si sav ko niki obamro pa ne znamo je l si živ mrtac el već pravi pravcat mrtac...! (*Već i baca štrangu preko gredice i namješta omču, pa stolicu dovlači, upućuje Josu kako da se što lakše objesi.*) E, evo štrange... a sad stoc vamo... ded se penji... vako da si, lakše ćeš se obisit... Ta šta se bojiš, bolje se obisit nego umrit...! (*I Ivan mu pomaže, namještaju Josi omču pa se malo povuku od Jose da vide kako sve to izgleda.*) Sad da vidimo... No, Ivane...?

IVAN: Dobro da...!

JOSO (*s omčom na vratu*): A kako izgledam?

BOLTO: Još samo malo vrat iskrivi...

IVAN: I nemoj još jezik isplazit...

BOLTO: Baci tu cigaretlu. Još i obišen žvališ...

7.

ANA (*pojavi se u vratima*): Joso, zaboga...! Ta šta radiš...!

JOSO: Oću da se obisim.

IVAN: I to baš čerez tebe, da znaš samo!

BOLTO: A poklem još nije uvertan u taj poso, mi mu pomažemo.

IVAN: Pa jesmo l mu prvi pretelji el nismo!

BOLTO: Nećemo valjda našem drugu odbit poslidnju želju!

Oće da se obisi, jel ne mož brez tebe živit, pa je red da mu pomognemo da ne pati... Je l ti dobro stoji ta štranga na vratu?

JOSO: Dobro da.

IVAN: E, ondak sad otpušti ruke... tako...!

BOLTO: A ja ću sad gurnit stoc ispod tebe... Pa ondak, zbogom,

Joso. Pozdravi sve moje na onom svitu.

IVAN: I ako zapitajte zašto si se višo, ti da si pošteno... kaži da ti nema života brez Ane.

JOSO: Oću, dašta ću.

IVAN: Pa srićno ti bilo.

JOSO: Zbogom ostajte... a i ti, Ane. Prostitute...!

BOLTO: Jedan, dva ... i triiii...!

ANA (*iako zna da je šala, Bolto je tako zaklimao stolicom da bi mogla da ispadne ispod nogu Jose. Poleti i obujmi Josi noge*): Ne...!

BOLTO (*ostavi Josu i Anu same, priđe Ivanu i njihov dvojica promatraju sliku: Josu s užetom na vratu, Ana mu grli noge*): Tako...! Ne miči se, Ane...! Očima još malo kolutaj ... tako...! Šta veliš, Ivane, da i vako slikovat!

IVAN: Ne da ga voli, već mu još i noge grli. Čeljad, takog volenja još ni vidio nisam.

BOLTO: Ta ni čuo...!

ANA: Baš ste ljudi.

BOLTO: Da čujemo na čemu smo, el dža el bu...! Štranga mu još uvik na vratu...!

JOSO: (*sa stolice, s užetom oko vrata*): No oš poč za me?

ANA: Ako bi i tila, ako i oću... šta bi mi mama?

BOLTO: Ta ne bi valjda ona za Josu...!

JOSO: Ane, ta kaži već ... žulja me ova štranga...!

ANA: Znate ... baš tila bi, oću ... al, bože, šta bi mi mama...!

JOSO (*silazi sa stolice*): I mama ti ima pravo, i ti šta se srdiš na me, i ja bi ružio samog sebe šta sam bio baš toliko glupav...

BOLTO: Baš prikomire, da znaš samo...! Al ako ćemo u pravdu, i Ana je kriva. Kad si vidila da je deranac još nerazgaljen, šta ga nisi ošinula koji put skutama pa bi znao di mu misto.

IVAN: Al opet, sad nemoj Josu da kaštiguješ šta je bio nerazgaljen... Znamo da je u te sedam duša i rukiju, al nemoj da se to pritvori u sedam jezika kad podeš za njeg...!

JOSO: No, Ane...?

BOLTO: No...?

IVAN: No...?

ANA: Znam i sama da sam glupava ... al ... eto ... šta ću. Ima i gori od Jose.

BOLTO: (*gurne je u zagrljaj Josi*): Živila, nek te bog poživi...!

IVAN (*stidljivo je to, glavu naslonila na Josu.*)

BOLTO: Napolje da si...!

IVAN: Čekaj, Bolto... Šta bi...?

MARA: Ne srdi se ... ni ti, Ane... Ne da nisam kriva, jesam. Al očekivan...! (*I vješto odglumljeno tužna izlazi.*)

BOLTO: Šta...?

IVAN: Šta kaže...?

ANA (*žalosno se odvoji od Jose*): Joso ... tila sam ... viruj, žalila sam ... al ona očekiva! (*Zaplače i izleti.*)

BOLTO: Ama, ama ... ama šta očekiva, ubio vas bog...!

IVAN: Dite.

JOSO: Od mene.

BOLTO (*uzbuđen nervozno se maša džepu. Vadi komad kruha i bijesno zagriže, žvače. Sjetio se pa će ljuto*): Ama ... ama, mogla je i to kazat da očekiva od mene, blendo jedan...! Eto da je nama paorima teže mislit neg se gospodi pentrat po visokoj travi...!

(Zastor)

Treći čin

Anina mater, snaš Doma, također stanuje na gradskoj periferiji, u seoskom dijelu. Soba bijela, a najveći ukras sobe jeste čistoća; obična ali tu je i šivaća mašina. Prekraja neku starudiju pa će da udjene iglu. Kratkovida je pa se muči. A i uznervirala se jer joj sviraju pod pendžerom. Bijesna sve baci na stol, ne zna šta bi. Gleda čega da se maši i poleti do pendžera. Poletjet će do zavjesa, raskrili krila, viče u noć. Ipak se smiri kad zasviraju «Prid pendžerom procvatale ruže» jer to joj pjesma.

1.

DOMA: Šta mi njačete tu prid pendžerom...! Dokle ćete to! Dosta jel bog i bogme da ću kablom vode...! (*Njena je pjesma pa će mirnije da pritvori krila. I posluša malo pa sjeda za posao.*) Al s dana na dan, al baš s dana na dan da me nazlabaje...! Uzbunu i čeljad i kerove...! (*Čuje da u kuhinji netko hoda.*) Ko je...? Čuješ ti tamo, ko si...!

JOSO: Ja sam.

DOMA: I ja sam. Al ti ko si...! (*Ulazi Joso.*) Evo ga opet, mama ga poželila!

JOSO: Mal vam nisam stao u mliko.

DOMA: No to bi još tribalo!

JOSO: Šta ga ostavljate tako pod noge.

DOMA: Da se ladi.

JOSO: I u pendžeri se mož ladić.

DOMA: Mož da. Al ja baš vako oću.

JOSO: Došo sam. (*Uzima joj iglu i konac iz ruku i udijeva.*)

DOMA: Vidim valjda.

JOSO: A ni ne pitate zašto?

DOMA: Da me opet nazlabaš.

JOSO: Di je Ana?

DOMA: No, pa di je?

JOSO: Pitam samo.

DOMA: Nisam valjda vidovita da je u pete pratim.

JOSO: ...A šta kaže...?

DOMA: Ako kaže...! Kad šta i kaže, uvijek pametno kaže, a ne ko niki drugi svit šta kaže...!

JOSO: A kako joj bilo na litovanju?

DOMA: Na litovanje idu šarenperke, a moja je Ana očla da od posla odane ako baš oš da znaš...!

JOSO: Pa kako joj na odmoru?

DOMA: Na ličenju.

JOSO: Pa nek je ondak na ličenju.

DOMA: Ama, šta si mu tu zaintačio!

JOSO: Ta, snaž Dome, lipo pitam.

DOMA: Nju pitaj, a šta š mene!

JOSO: Nije dolazila u fabriku.

DOMA: Ako bog da ni neće.

JOSO: Ta šta velite...! A di će...?

DOMA: Pa jesi l ti popo da baš toliko pitaš...! I ne tiče te se di će! Biće kakogod...!

JOSO: A mož bit da me se baš tiče.

DOMA: A mož bit da te se baš ne tiče.

JOSO: Tio bi samo da je vidim.

DOMA: Evo joj prilika na zidu pa se nagledaj. Eto, bleni u nju...!

JOSO: Pa i koju rič bi š njom.

DOMA: Čuješ ti, derane ... malkice se već smirila ... šta joj ne daš mira?

JOSO: Volim je.

DOMA: Eto, voli je!

JOSO: Zašto vi tako zlim na me?

DOMA: Neću da mi komšiluk pripovida.

JOSO: Neću dolaziti ako mi ona kazala da ne dođem.

DOMA: A koji put ti je već!

JOSO: Al ja bi da joj štogod i kažem pa ondak nek...!

DOMA: Ti znaš pisat, ona zna štit pa napiši. Ne brigaj, ja neću

proštit jel trukovana slova znadem. Ne da nisam tila, al kad su naše škole zatvorili, neću valjda u njeve...!

JOSO: Ja sam naučio i po njevom, a i naški znadem.

DOMA: No baš lipo šta još i naški znadeš...!

JOSO: Snaš Dome ... ko mamu ću vas...

DOMA: Imaš ti svoju...!

JOSO: Samo to kažite ... voli l ona mene?

DOMA: Nit je pitam nit me se tiče! A i nije to ko budelar: otvorim pa vidim!

JOSO: Zašto se durite na me kad sam i vako dosta pokaran.

DOMA: Da si pokaran jesi, jel da nisi ne bi toliko napastovo.

JOSO: Jesam krao el ubio?

DOMA: Imaš li svoju ženu pa tamo drž nos!

JOSO: Nije moja!

DOMA: Neću zanovetat ko kaka radnjača... al, eto, zakrilim ja svoje dite. l gotovo!

JOSO: Ni vinčan nisam bio š njom.

DOMA: Ima i u našem šoru, i uskočkinja i raspuštani, vinčani i nevinčani ... al ostavit ženu koja očekiva ... tu već nema ni stida ni srama...!

JOSO: Al zaboga...

DOMA: Dite, to je, moj golube, zakon...! Prvi zakon na svitu!

JOSO: Ama, kako vas dite spopalo!

DOMA: O, vidi nesramnog...! Kad će ko imat dite, ondak više nema: je l volim el ne volim mamu...!

JOSO: Nije istina!

DOMA: Ej, dite, ej, dite... di će ti duša...!

JOSO: Kažite mi samo jedno i ja odem... je l me voli el ne voli!

DOMA: Ta ne drugo, vratom bi joj ko golubu...!

JOSO: Sve mi s čini, ne volite me baš zdravo.

DOMA: Baš nikako...! A sad zapraš, momče...!

JOSO: l oču ako me ne voli!

DOMA: Koliki je a: voli me, ne voli me...!

JOSO: Lako je vama kad ni čuli niste za volenje.

DOMA: Ta da, sva sam od panja...! Pamti, balo jedan, i ja znam šta je budna klapit, ne prizalogajit čerez ti prokleti muškarčeti-na...! Al ako sam gola-bosa znala šta je to čast i čest, znaće mi i curka...! Ha... jedna mu dosadila, «Dajte, mama, drugu»...!

JOSO: Ona me voli i gotovo!

DOMA: A dite tuđina pošaljite meni, pa još više gotovo!

JOSO: Svatite, napuštala me! Ko kakog balu...!

DOMA: Ništa ja neću da svatim, ništa...! I nama triba isti, i nama još triba života, a ti je tiraš na sokak, na zjale ti jezičavi...! A je l to tvoje volenje?

JOSO: A kaka ste mi vi mama kad vam više do trbuva neg do njezine sriće! I da znate, ne virujem da ste mama takog diteta ko šta je Ana...! (*Poleti.*) Ta ne drugo, nadžak-baba...!

2.

DOMA (*đipila, potpačila se*): O, anđela mu onog nikakog i to još meni u mojoj kući...! Ne znaš ti, dronjo jedan, šta je to kad stomak krči, kad se na te nevolja prisumiti, kad obnevidiš od gladi i želje...! Još ja smišljam i smišljam oću l popuštiti kad je baš toliko pokoran...! (*U bijesu sjedne, ruke na stol, ni glava neće da joj se smiri koliko negoduje. Kucaju pa misli da se Joso vratio*) ... Hartuk na koju oćeš stranu...! (*Ulazi Ivan.*) O ... ti si to ... Šta oćeš sad i ti? Rađaju se nevolje.

IVAN: Lipo mi dočekivate goste.

DOMA: Danas ne primam goste... Gosti su čeljad, a danas će mi, sve mi s čini, sam smutipuk, i njegovo društvo u kuću da nazlabaje...! No, šta čekaš, ajd započni već...!

IVAN: A šta?

DOMA: Čuo si ... nazlabat!

IVAN: Ne znam još valjano ni nazlabat ... znate, sad sam samo pošo u školu kod smutipuka.

DOMA: A zašto te ondak tako neukog šalje kod mene!

IVAN: Kaže ... «Prija neg šta upoznaš moj rod, idi svitom i vidi i

poštenu čeljad» ... pa di ću prvo neg kod vas.

DOMA: To mu prvo šta nije slago... Sidi... A šta ti mama?

IVAN: Ako ću pravo, sva se podmladila.

DOMA: No, da i to mož ...?

IVAN: A kako i ne bi kraj take snaje kaku ona ima! Posluži je ko kućarica, drži reda ko reduša, a za mamu bi mi i popu ukrala s oltara... bome...!

DOMA: Da sam nedositna ko šta nisam, dotle bi mi zamličivo oči dok ne bi sebi zeta poželila ... a još takog nikakog ko tvoj pretelj Josu! No sad smo i taj divan svršili... Imaš još štogod?

IVAN: Kažite mi bar to, je l virujete da čovik neće slagat ako se zabogma?

DOMA: Ko se bogma da ne bi slagao, taj će i zabogman slagat.

IVAN: Pa eto ondak ... prasci nam ošugavili ako vaša Ana ne voli tog Josu. Na svoje sam oči vidio!

DOMA: Vidio, vidio, šta si mogo vidi...! Nije se oblegirala!

IVAN: Ta šta da vam kažem ... lupa se o njegov ko Kata o križ, i ne da plače ko plače već sve oplakuje! No, je l se oblegirala? A još otkad se višo čerez nje!

DOMA: No, ajd ređaj ako ti nije mrsko!

IVAN: Vi mislite da se zato razbolila šta raja od svanuća do smrknuća, a ono ... kopni vam Ana čerez volenja...! I znate šta mi kaže kad je pitam... veli, srce će joj puknit ako je ne dali za Josu. Bome...!

DOMA: A ja ću to srce zakrpit ako pukne, bome...!

IVAN (*šta mož već slegne ramenima i započe prebirati po tamburi, pa tiho zapjeva «Jorgovane, jorgovane». Kad je otpjevao*): No...?

DOMA: Lipo je bilo, al sad možeš poč... Baš bi te s leđa volila vidit! I kaži onom ... da se mojim jorgovanom neće zakitit...!

IVAN: Alaj, snaš Dome...! Ne možete da mu i mama nije čestita i valjana...!

DOMA: Bidna di ružna lipo rodi, dobra i umilna pravog kurjaka. Bidna da! I ako ćemo pravo ... ako š baš da pravo, ljucki

divanimo, eto nek znaš ... našla sam joj para ... al štogod šta je momak...!

IVAN: Znam ... čujem da tražite. A šta će vam platit kad ćete Anu za tog kusavog a prižderanog kera...?

DOMA: Napolje, al takim da si letio...! Nikaki onaj...! Napolje da te moje oči ne gledaje...!

IVAN (*hladnokrvno ustaje, pođe*): Bože, al znaš bit huncut! Takoj curi, ko šta je Ana, dat baš taku naopaku mamu! I prodaće je ta vragbaba za groš i koji hatoš...!

3.

DOMA: A ju, a ju...! A ju, drž me, bože da ne iskočim iz kože! Da sam ga bar ovim bokalom trevljala! Ta zagušiće me jid...! (*Pije iz plavog plehnatog bokala.*) Da sam ga ovim u glavu makar morala u arište...! Ta, dragi bože, siti se, još mi ni pokojni nije smio ovako ko ovaj...! A odbreca se da ni okom ne trepne, prokleta štene...! Da sam ga obrancom...! E, šta ja, cura moja voljena, ne pritrpim čerez tvoje sriće...! (*Opet lupaju. Sva narogušena.*) Ni da si sveti Petar ne otvaraj jel ću te oklagijom...!

BOLTO (*proturi glavu, nasmijan kao mjesec, nudi joj oklagiju*): Evo je, evo je, nosim je...! Sad nek sveti Petar proba da bane ... al će dobit po dudaški ... pa ondak makar vi morali u arište ... ne l te ...!

DOMA (*postidjena istragne mu oklagiju iz ruke*): Sidni, ćuti i ne nazlabaj dok me jid ne prođe.

BOLTO: Vidim ja, niki ste nujni, mož baš kazat naopako nasade ni ... kad bi već i sa svecima u kob ...! Znete, i moja mama zna bit bisna ko ker ... al ja ondak, biž bože s puta, ide baba ljuta ... ni prid oči joj ne smim ...!

DOMA: Kaži, Bolto ... da tebi nije još i drago šta svi misle da si pravo luckast?

BOLTO: Ta ja ću se sit nasmijat, ucvarit od dragosti dok oni gonetaje je l sam ja lud el njima se podsprndivam!

DOMA: Dobro, živi kako ti drago, al zašto sam ja ko bisan ker ...?

BOLTO: Ne ker već keruša ...! Čavkate na sve flundre i čakšire ... a Ana vam sve štekće da već i nju brkovi začukljikaje...! Poštenje i novce zavrimenta triba trošit ... i jedno i drugo mogu ukrast...!

DOMA: Misliš da bi kogod mogo tisnit na Anu?

BOLTO: Ta samo šta nije. Ko je oće u poštenje al nek je nosi s bogom dragim...! Kogod bio da bio ako već znade nadkurjak sam zakopčat.

DOMA: (*vidi kuda sve vodi*): Dosta mi divana ako š i ti o Ani i tvom pretelju...!

BOLTO: Da o kome ću ako o njoj neću? Niste valjda vi uda-vača. Je l možbit da i vi jeste. Ako je baš tako, oču ja i vama komendirat kakog krezavog udovca.

DOMA: Da znaš, lipu rič od mene danas više neš čut!

BOLTO: A, ne znate vi mene ... ako je do tog, možemo se mi i u covanju uštrkljivat...!

DOMA: Baš ću te borame bacit napolje makar da si ko strv božji!

BOLTO: Alaj, bože, al ste nedolična...! Cura vam amade direktor, već mu prid vrati sidi, kavu mu skuva, ladi ga kad mu vruće...

DOMA: Eto da će me navesti na grij...! I ondak će sokak da sam goropadna a nisam!

BOLTO: A niste...? I malopre ste s onim derancem ko kočijaš.

DOMA: Baš lipa rič starki ko ja šta sam ... baš kaka priliči! A ti da si ospitan ko šta nisi, ne bi prislušljivo!

4.

ANTUŠ (*nosi buket cvijeća i sav razdragan ulazi*): Faljen Isus, snaš Dome! Bože, sva varoš o drugom ni ne pripada već nam se, eto, Ana vratila s mora! I, molim vas lipo, al svi navalili na me da joj baš ja donesem cvića, jel ako je kogod poštiva, a ko bi mogo više neg ja...! (*Melje i stavlja cvijeće u bokal s vodom*) I kad

će zapitat, a ko joj mamu zna, a i ko bi kad smo, reko, još i niki rodovi, ne l te...! I kad dođe Ana, da niste zaboravili kazat da joj Antuš ovo cviče dono ...

BOLTO: A ko Antuša ne zna skupo bi ga platio.

ANTUŠ: (*sav se ukočio, već i povlačio prema vratima*): A opet ti...!

BOLTO (*mirno uzme cvijeće iz bokala, otvori prozor i baci na ulicu*): I ja, a i ti... Znam da si me željan, a meni još i tvoje cviče smrdi... Takoc...!

DOMA: Bar mi pendžer zatvori.

BOLTO: Oću, snaš Dome ... oma ću samo još da Antuša bacim kroz pendžer ... No, ajde bliže da se ne bi moro prikidat...!

ANTUŠ: Bože dragi ... lud ...! (*Izleti.*)

BOLTO: I vako će bit dobro.

DOMA (*mirno kao da se ništa nije zbilo*): Tako ti s mojim gostima?

BOLTO: Moram ja kad nemate muške glave u kući.

DOMA: Nema falinge šta si ga isprašio... Baš bi te ponudila da imam š čime.

BOLTO: Da imate masti ko šta nemate brašna, vi bi od komšije pozajmili tavu pa bi mi ispekli oraščića.

DOMA: Lako se praznoj kući podsprndivat al teško je nastaćit...!

BOLTO: Zato triba rabadžija da je u kući. Jel ne bi vam on samo curu milkio po vazdan, i privridio bi... ne bi zjapila ni lubura ni kotarica, a i kačica bi se omastila...!

DOMA: Di će pisma, kud će pisma već opet o tom nikakom tvom drugu Josi.

BOLTO: Da je nikaki, jeste! Da ga ni jednoj mami ne bi poželio, ne bi...! A još vama, snaš Dome! Al šta ćemo nevoljni ako se opet snjuše? Znete valjda da će opet zajedno radit.

DOMA: Blago tebi, ti š s to malo pameti baš tušta zapatit od života...!

BOLTO: Tarmajte vi mene koliko vam baš drago, al da bi vam ja Anu isprosio...

DOMA: Isprosio...? Za koga, bog te ubio ... el kako mu već sveta volja...!

BOLTO: A za koga neg za se?

DOMA: No lip si mi ti niki pretelj tvom drugu Josi!

BOLTO: A je l bolje da je on smota...? Znam je kaka je, ko kumašica joj duša, mož mu se prija el posli sažalit pa evo nevolje!

DOMA: Ona nek se sažali, al ja neću...!

BOLTO: I da niste! Znete, baš burlam i smučivam a opet ne znam oću l ga moć odvratit od Ane! Znete, ja Josi: kako bi uzo curu iz kuće di ga ni zgledat ne mogu; a i kuću da im vidi ... ta da bog sačuva...!

DOMA: Ta čija to, nemili u nane...!

BOLTO: A čija neg vaša! Kažem mu, ta bunja a ne kuća da je! A u sobičku jedva koja krpara da je, a ne da je velenca el plišani viranaga ...! A i dolaf im zjapi, a everda im od same ogrizine...

DOMA: Ako š nas vako nesramno tarmat...

BOLTO: Ta stanite, zaboga! A još znate kaku mu nude...! No, čeljad moja, da tu kuću vidite...! Ta kuća, a ne posna ko vaša šta je! Sad istina, cura im malo heguca, i ždrakava je – al sva našunšurena i leveš joj pun, al pun ko načve...!

DOMA: Danas Josu prodaješ, a sutra bi nas, antikrst jedan!

BOLTO: Ta zaboga, ja vama u volju, a vi tako...! Pa je l ne zna cili šor da bi ga se ratusiljali...?

DOMA: Ako i jeste taj Joso nikaki ko šta veliš, al čujem da zna i oće da poradi! Svoj kruv ide, a ne ko ti! Oraščića bi momak!

BOLTO: Vid sad! Ne da se falim, al ako i vakom zetu, ko šta sam ja, ima zamire, ja ondak baš borame ne znam koji bi vas zadovoljio!

DOMA: To su moji poslovi, ako ćemo pravo! Već zaozbilj kaži, je l mož bit to da baš-take zlatne ruke imade taj deranac?

BOLTO: Da je lako tkat i vrane bi gaće nosile! Al da je za njegov sve lako, da mu sve ide za rukom osim cura to je ko ovaj dan... Šteta šta ga Ana ne voli.

DOMA: I ti: sad ga voli sad ga ne voli! I ako ćemo pravo, a šta se tebe tiče koga ona voli! Otrova si, otrova ti svaka rič! Stid nek te izide, ratovo s tim deranom, a prodo bi ga za pladanj maslica!

BOLTO: A kako da ga volim kad me uvika amena po blendi! Već mi blende ko rastriz, a njemu još uvik nije dosta. I da znate, ona mi se zabogmala ... el će za Josu el za me, al niko joj više prid oči ne triba!

DOMA: U duvne bi je neg za te.

BOLTO: Ondak ćete je morat za Josu... Nema mu zamire, al kaki mi čovik kad mu ona Mara napravila al baš božićanske rogove!

DOMA: Ništa nema od ti rogova...! Bogma mi se žena da će dite od njeg da bidne, a ne od Antuša! Ta taj ni bičalje ne bi mogo napraviti a još dite!

BOLTO: E, kad se već bogma, ko joj ne bi povirovo! I onda ima prikog lika, snaš Dome... ima da! Vi uzmite to dite sebi, odranjivajte ga ... a nji dvoje nek se na svu volju vole...!

DOMA: Divaniš ko da su te iz blata oteli!

BOLTO: Pa kako da vam povolji?

DOMA: Ne možem podnet da baš toliko tarmaš tog deranca. I da znaš samo, da ta šarenperka ne očekuje, dala bi Anu za Josu samo da tebi naprkosim!

BOLTO: A je l te, ko je vidio da je Antuš kod nje noćivo?

DOMA: I danjivo! A sad ti kaži: vidili pa nalagali!

BOLTO: Pa ondak mora da će nam mali Antuš osvaniti!

DOMA: Pa će sirotan podmeče odranjivat... Al, šta mož kad ne mož...! Taki je sud. Znam valjda, čula sam valjda.

BOLTO: Ko bi reko...! A kad će to dite banit napriliku?

DOMA: Kaže, već pet miseci kako ga nosi.

BOLTO: Pet...? Ne mož bit, neće bit...!

DOMA: A zašto ne bi?

BOLTO: Koliko vrimenta triba da stigne kad krene? Jedanajst miseci? Ako se paštri el mož za to vrime?

DOMA: Za te je tribalo dvanajst miseci, ajzel jedan. Devet za čovika pa dosta!

BOLTO: Ondak je to dite drugi krenio na put! Evo računajte... dva je miseca kako smo kod kuće ... to su dva miseca, ne l te...

DOMA: Dva jel dva mi već miseca njačete tu pod pendžerom.

BOLTO: A Joso je poslidnji put bio u Subotici oko Božića, prija sedam miseci ... daklem, svaki će razgaljen čovik a još žena kazat, to dite triba da je na putu el već sedam miseci el samo dva, a nikako pet...! Brez plajbasa sam izračuno!

DOMA: E, moj ranko ... al ona kaže da mu bila u gostima, da se ondak trevilo šta se trevilo!

BOLTO: Pa da, a Joso je poručio Švabama nek ne pucaje dok on ne ogleda ženu!

DOMA: Al mogli su se nać i u selu! Bidne to!

BOLTO: Bidne to svudank i svakako...

DOMA: Još kaže, tu mu bila digod oko Dunava...

BOLTO: Ako je Dunav pošo za nama, moglo bi bit ... al kako se samo taj Dunav mogo uzventrat na te stra bože planine!

DOMA: Stani malo! Stani!... Tako je...! A znaš zašto? Poklem je i sad još ko glista ... nema tom dan-dva kako smo se sustrili, vidila sam, ako ću pravo, baš zagledala!

BOLTO: Pa ondak vi mislite da ne očekuje?

DOMA: Tebe još mož privarit, al di bi jednu zrilu zrilcatu ženu!

BOLTO: A baš šteta ... boljeg je zavridila od Jose!

DOMA: Tebe valjda! Zavist ona božja! Fala ti šta si me obišo, al zakasnio bi ako oma ne bi pošo! Ne dam da onog tarmaš kog falit triba! A još kobajage, pretelj si mu!

BOLTO: Ta bidnite svaćeni, ženo božja ... nek dočekamo još taj koji misec, pa ... ako Mara rodi, moja je Ana, ako ne rodi, nek je Josina! No...?

DOMA: Napolje, al napolje...! Napolje, jel neću samo Josi kazat kako si ga tarmo već svom kršćanskom svitu...! (*Gura ga van.*) Vrataca zatvori za sobom... Ha, pretelj niki...! Bože, šta i ti sve ne stvaraš ... šta malo bar ne pripaziš...!

5.

ANA (*ulazi, a za ruku vuče Boltu*): No, ajde, šta se skanjivaš.

DOMA (*poleti prema Bolti pa ovaj izleti*): Al da nam ni prag više ne prikorači, otrova jedna!

ANA: Zato ga tirate šta je Josin drug?

DOMA: Taj...? Jesi l ti ko šta triba...? Taj bi vam život zatrovo...! I ako ja čula, da su Josu otirali iz fabrike, da znaš samo da je on kriv, i on i ti...!

ANA: Ta šta vas spopalo, nane...?

DOMA: No, no, čujem ja da mu spremate crni petak!

ANA: Kako da radim š njim na istom poslu kad već i vrapci pivaju da ga volim, a ona od njega očekiva! Znam valjda šta je red da me ne stigne sram.

DOMA: A i još zato, ne l da, šta ga ona njegova prikomire voli.

ANA: I zato, ako baš oćete da znate.

DOMA: A i zato, šta mu rogove natakla i to s kim, bože, već s Antušom. A Antuš bengav od glave do pete...

ANA: To me se ne tiče, al da očekiva, očekiva!

DOMA: Jesi l baš ondak najzjalavija kad bi ti pamet bila od potrebe? I da mi jednog takog majstora sklonite s puta jel ga moja cura voli? Ima l takog zakona, ima l to reda, cura nepokarana...!

ANA: Ja nikom nisam ni riči ... već su Ivan i Bolto ko na mezet da volim Josu, a da opet neću za njegov.

DOMA: A ti im začepi usta da ga ne voliš – ako ga ne voliš! A ako ga voliš, ko šta i sama vidim...

ANA: Ali Mara očekiva!

DOMA: Očekuje da glupaviji od nje poviruje da očekiva! Mož još privariti vas dičurliju, a još te glupave muškarčetine, al neće valjda jednu zrilu zrilcatu ženu a još moje pamte...!

ANA: Vi mislite da ona...

DOMA: Da i ne mislim i ondak znam jel vidim! Već ded ti meni najpre i najpre, je l voliš tog momka el ne?

ANA: Al, nane...!

DOMA: Daklem, voliš ga... A kako ga voliš?

ANA: Al, nane, zaboga...!

DOMA: No da te možbit nije sramota prid rođenom mamom? Pa da, ja sam se oma ko tvoja mama rodila, divojkom nisam ni bila pa ne znam šta je to! Pa dobro, je l ga klapiš, el š njim klapiš...? El možbit u peći žeravu gledaš a oči mu vidiš...? El ideš sokakom, a kad naide, noge ti se sve osiku, sve oteščaju...?

ANA: Osiku, nane.

DOMA: Pa šta onda čekaš...?

ANA: Šta da radim...?

DOMA (*čuje da netko švruga oko vrata. Prikrade se i naglo otvori. Bolto sagnut na bravu prisluškuje*): Kako te nije sramota! Čitav čovik već, a prisluškiva ko kaka žena što bi!

6.

BOLTO (*proleti pokraj nje u sobu*): Samo bez graje, drugarice Dome... A šta ćete, prisluškiavam jel sam ljubopitan.

ANA: Nemoj, Bolto, i vako mi dosta. Ne da ruži, ne da kara ... i tamo me pere di ni uprckana nisam.

BOLTO: Udaj se, pa te neće više mama karat već čovik ružit.

DOMA: Za te valjda da se uda, učvalo božja.

BOLTA: To bi bila privelika čast za vas, jel smislite samo, da sam vam ja zet...

DOMA: Krmak onaj...!

BOLTO: No, lipo mi vi dočekivate rakijaru... A ja sam rakiju dono na divojku makar da sam u flundra. Došo sam da je zaprosim, rakiju i dukate nosim maramu na grane, bome, moja nane...! Hahaha...!

DOMA: Podsprndivaš se?

BOLTO: Ako ja i oću ... a šta je ovo? (*Baci na stol stvari.*) Boca

je prazna, popio sam je dok ste Anu ružili... pa sad je natočite
kaki već jeste red.

DOMA: Daklem da je zaprosiš... (*Bolto potvrđuje.*) I rakiju dono
na nju ... i rozoliju ... i ne bi je za se...?

BOLTO: Ta ko će vam se nakazivat, već nudite me, ponudite
me bar da sidnem...!

DOMA: Pa sidni.

BOLTO: Daklem, i oču... A ti, Ane, dodaj peškir da se zakitim.

DOMA: Pa je l čuješ ti, Ane...?

BOLTO: I otkad sam već tu, a još uvijek neponuđen.

DOMA: Alaj, Ane, kako kogod mož bit tako nesvaćen! Ponudi
čovika.

ANA: Pa š čime bi...?

DOMA: A čime š neg rakijom.

ANA: A otkud ću kad nema?

DOMA: Ta šta se tu dešputaš! Mora bit! I šta si mi se tu ušvrć-
kala! Di divojku imaš u kući, nikad ne znaš kad će prosci banit
... mora bit...! Eno u dolafu... Al stani ... ne daj mu još...! Je l ti to
ozbiljno prosiš, baš zaozbilj...?

BOLTO: Ajak ... već za Josu...!

ANA: Ne virujem.

DOMA: A šta je da ne viruješ...!

ANA: Možbit se samo luprda.

BOLTO: Joso... ajd ti komendijo vamo, jel ova luprda ne viruje
da je za te prosim...!

JOSO (*već u vratima*): Evo me...!

IVAN (*za njim uskoči u sobu*): A evo i kuma...!

BOLTO: A ni stari svat nije pod manom...!

SVI (*opći smijeh.*)

DOMA: Je l vidiš ti, Bolto, da dica ne svaćaje zašto se mi smi-
jemo.

BOLTO: Ne svaćaje da...!

IVAN: Baš borame ne znam zašto smo tako udarili u smij...!

JOSO: Ako š pravo, ni ja...! A vi, snaš Dome...?

DOMA: Pa ... eto, kaži im baš, Bolto...!

BOLTO: Smijemo se Josi ... jel pametan se ne ženi, a lud i dva-put ... haha...!

DOMA (*uvrijeđena mu istrgne bocu iz koje je baš htio otpiti i dodaje Ivanu.*)

BOLTO (*tužan gleda za bocom, dok se svi smiju.*)

Zastor

VAŠANGE

Narodna igra u tri čina

OSOBE:

BAŠO KOVAČEV, zemljoradnik, sada već posjednik ovećeg dobra, 50 godina

KOCA KOVAČEVA, njegova žena, stara 48 godina

JELA KOVAČEVA, njihova kćerka, 17 godina

TONA ŠUIĆ, udovica, 55 godina

JOSO PETREŠ, nadničar, 60 godina

IVAN TONKOVIĆ, nadničar, 25 godina

BARA MIRNIĆ, 22 godine

STIPAN JEGIĆ, 28 godina

JAŠO KAĆMARČEV, svaštar, 30 godina

KATA KAĆMARČEVA, njegova žena, 30 godina

PERE STIPANČEVIĆ, 34 godine

MARA STIPANČEVIĆ, njegova žena, 36 godina

ROKO ALAGA, 60 godina

Birtaš, igrači, tamburaši i vašange

Događa se između dva rata u Subotici.

Prvi čin je u predvečerje na salašu Baše poslije branja kukuruza, kada radom zamoren seljački svijet prije sna još želi rasonoditi se pjesmom i doskočicom, stvaranjem pripovjedaka svojom često jedinom duševnom hranom.

Drugi čin je tokom guljenja kukuruza, koje se obično vrši u mobi uz pjesmu i igranku.

A treći je zadnji dan poklada «pod barjakom», u slipom sokačiću.

Prvi čin

Volarica na salašu gazda Baše Kovačevog. Jasle su s desne strane; dvije su budže na tom zidu. Pred jaslama je tek nešto slame pripremljeno za noćište čeljadi u berbi kukuruza. S desne strane kolica za đubre, točište, a volarica je načičkana s vilama, lopatama, vedrom, slupljenom kravljacom. Vrata su s lijeve strane, donja volovina im zatvorena, gornja prema vani otvorena. Iza vrata su daske s nešto slame, starom opaklijom i s ostacima odijela prekrita. Do uzglavlja dasaka, na zidu, povješane krpe – odijelo i šešir. Stalak sa lojanićom je pored vrata. U jaslama, po zemlji i čavlina odjeća rabadžija. Krave su u ljetnoj staji, pa je još red u volarici. Vani grmi i sijeva, prilično ozbiljna jesenja kiša.

1.

KOCA: Kaka ti je pamet, da po ovoj kiši diju kukuružnu! Truniće ti, truniće! A kad će je mokru saditi, ne će truniti?!

BAŠO: (*on samo skuplja svoje stvari po volarici bojeći se, da mu nadničari što njegovog ne uzmu*): I dokle ova kiša misli? Kad triba, onda nek pada, onda da se siti! I kad već pada, nek se ispada! A ona samo da mi zbuni čeljad, da se manjivaju posla! A ti, Bašo, plaćaj nadnicu, plaćaj tu skupu nadnicu!

KOCA: A ovaj kanda ni ne haje šta mu ja divanim! Je l čuješ ti?! (*Kad je pogleda*): Ne će bit ovo malo slame za toliki svit? I kako će se tu smistit?

BAŠO: A ne bi l, da sam i u čistu sobu? Ha! I moj dida i smišćo u volaricu, pa ću i ja. A i kiša će proći. Dosta je velika ledina, pa ne marim ako će i šedit po njoj.

2.

JELA (*utrči, suknjom je pokrila glavu. Spusti suknju, otresa je*): Ju, ova baš pada!

BAŠO: A čeljad si ostavila samu?!

JELA: Da! Odneće salaš!... Nane, jedan se našo šta bi se pogodio. Došo bi čim pride branje.

BAŠO: A, a šta ište?

JELA: To već vi š njim svršavajte... *(Pere ulazi i stane u vratima.)*
Evo, ovaj, bi to.

3.

BAŠO: Je l bi ti baš zaozbilj došo da služiš?

PERE: Pa ako bi se mogli pogodit.

BAŠO: Eto, znaš, dite, i nužni smo i nismo; ima u nas ko će poradit. Al zato, lako ćemo ako čestito zaišteš. No?

PERE: Pa, eto, ni iz tikve suda i lakumom druga, pa ko velim...

BAŠO: Ne ne! Već znaš šta? Sutra ćemo. Smisli i ti tvoje, i ja ću moje, pa ćemo ko ljudi. A ovaj, Jele, ded pitaj, je l ljudima dosta. Pa ako su baš malo od većeg ila, daj i ono mliko prid nji. Ko mislim, ono sinoćnje.

PERE *(kad je Jela pošla, i on bi za njom. Bašo vidi da oklijeva.)*

BAŠO: A kanda si još štogod tío?

PERE: Pa... ko to bi, ima tu još jedan, i taj bi se ponudio. Ne kažem, rabadžija je, skorom meni nalik, al on bi to s vama da se našali. Curku sam vidio, pa ko veli, vridilo bi tu prizimit.

BAŠO: O, o, nikaki onaj! Ne l, je l, da je kaki, ne bi on Miljoj dočekó, a nigdi pogođen. A ovaj, znaš, onda ti već tako ko da smo se nagodili. l, ded to, malo pripazi na ovaj svit: da ne bi nike štete! A ti nemaj brige! Tako! *(Potapše ga i povede k vratima.)*

PERE *(izlazeći)*: l znate, nisam ja baš tako siroma da bi moro služit, al ko da mi mana: volim radit, volim se dat podučit.

BAŠO: O, o, nemaj brige: posla i nauke će ti biti priko volje! *(Vraća se.)* Ha! Mož bit i taj vrag, da je baš taki!... A šta Jela oma: i mlika da im damo!

4.

KOCA: Nije Jela, već ti si zapovido. I valda od dragosti šta se ovaj ponudio.

BAŠO: Ona je najpre! Vrućeg bi im mlika, jel je zaladilo! A di j još prava jesen! Ni litu nij još dobro do repa došlo, a i ti si: možbit vam ladno!

KOCA: Je l možem sad ić?

BAŠO: Ta da, samo da ti nije mene slušat! A misliš, meni je tebe drago?! El misliš kad rondzaš, ševa piva? (*Skine kaput s uzglavlja dosaka.*) Šta ne spremiš ovo odilo?

KOCA: Fajin baš niko odilo, ni za krpe već nije. A i nije naše, bireša je.

BAŠO: (*uzme i ponese*): Bireša je, bireša je! Već je dva dana kako je pobigo sa salaša, a čije će biti neg naše, ako se, bog da, ne vrati?! (*Hoće poći.*) ...Onda, jesi l razumila?

KOCA: A ko bi sve ubardo, kad uvik zanovetaš!

BAŠO: Pa kome sam ja onda divanio? Kažem, perje, ruvo, sve sve šta ne triba, sve na starež! A kad novac stvaramo, onda ništa ne triba, onda sve prodaji! Di bi ja sad kukavan tu zemlju propuštio.

KOCA: Šta sam se sve samo natrudila dok tu sirotinju nisam skupila...

BAŠO: A ja? Još se ovog novog kukuruza ni nagledao nisam, a već ga prodajem! (*Podučava.*) Al pamti već; ko jaja ne nasadi, pilež mu se ne će izleći!

KOCA (*odmahne rukom i polazi*): Ded naše lipo perje na starež, a onda kupuj kako ispod mrca el bolesnika! Al, bože, kad već tako zdravo voli tu zemlju...

BAŠO: I volim da!

KOCA: Voliš?! Al bar da te već primi u se! (*Krušnu kotaricu s lukom baci i ljuta izleti.*)

BAŠO: O, o! A bog te i s ženom! (*Dok skuplja luk u kotaricu, ulazi Joso i briše lice od kiše.*) Ded, pomažite!

5.

JOSO: Ljudima baš nije pravo, gazda Bašo.

BAŠO: Kaki gazda, nisam ja gazda! Ovo malo sirotinje, pa oma gazda!

JOSO: Ni meni nije, al šta ću! Da još deset dana pada, da i i onda plaćam i ranim? Kod drugog u nadnici rade, a oće l kod mene samo isti i spavati?!

JOSO: Kažu, vi bili dati kukuruz od osmog, pa vas nije briga, oće l kiša el ne će.

6.

KOCA (*ulazi i čuje glasno raspravljanje*): Šta ti je? Danas se već sa svakim moraš poričiti? (*Unijela je lojanicu i predaje je Josi. Pripaljuje mu.*) Lampaš nam nije u redu, al ako baš ustribalo, evo lojanice.

BAŠO: O bože, pa i mraku mož divaniti! Šta da se ova samo troši. A još štogod i da zapale! (*Koca ne da da uzme lojanicu.*)

KOCA: Ta mani se već! ... No, ajd onda. Laku noć, bać Joso. (*Bašo nezadovoljan i ne skidajući oči s lojanice izlazi.*)

7.

JOSO ... Smrklo se, a i zaladio. A još da i ove lojanice nije, ono ni u raki ne može bit drukčije... (*Gleda ležišta.*) Tu će ženska čeljad, tu te proklete muškarčine. Ta da da su prokleti, kad sam već omatorio... (*Prišao je vratima i gleda van.*) No zastaje, fala bogu. (*Čuje graju svijeta.*) I evo moje bande, evo!... Na, ajd ajd... onda, dico, s mirom da ste! Ni štipanja ni skičanja, ni igre ni pisme, već noge prat pa spavat! ajd, ajd! Ej, Bare, u onu ćošu da si! Tu ću te muškarčetine!

BARA: Ta ja već volim med nji! Kad se već udajem, oću da se priviknem na nji!

TONA: Ju, ju, rano moja, lako se privići, teško odvići!

8.

JAŠO (*ulazi i stenje*): E, e, bože moj, živote moj, težak li si!

JOSO: O, o, siroma! Al šta to stenje u tebi. Jašo moj nesrićni?

JAŠO: Ne znam, viruj te da ne znam! Ne znam je li to linost u meni el taj somunčić kruva šta me priteže!

KATA (*već spolja viče*): Jašo, Jašo, al bola te ne ila!

JAŠO: (*hoće da se skrije od nje*): Sad već badava vičeš! Ja sam mliko popio te popio! (*Kad se Kata pojavi*): Šta je, Kato, šta je zlato?

KATA: Šalje me rad vode, da mož dotle moje mliko popiti!

JAŠO: Je li to tvoje bilo? O, da sam znao!

KATA: Još bi te bolje palo, gladni onaj! (*Prileti mu i udara mara-mom.*) Gladni, dabil, gladni!... Al čekaj, čekaj sutra ćemo red do reda brati kukuruze, al kasaćeš, momče, kasaćeš!

BARA: Ne graji već toliko! Zнала si šta kupuješ.

KATA: A misliš, tvom je anđo s krilima ujac!

JAŠO: Morka moje morkice, zašto melješ priko mire?

9.

MARA (*glas joj se već spolja čuje, brzo i jasno melje*): Da, da! Žalit ga! Sikirom pa u glavu, tako nikakog! U glavu u glavu! (*Ulazi, a za njom Stipan.*) Piti, pa baš uvijek piti! I nije mi ga drago ni udarit, kad ne zna za sebe! Kad već udarim, nek zna da sam baš ja to!

TONA: Stani, stani, stani, ženo, šta je opet!

MARA: Šta je? Ovog pitajte šta ga žali!

STIPAN: (*brzim i lakim mucanjem*): Tu-tu-tuče ga, jel se o-o-opio!

MARA (*odgurne ga da bi ona završila*): Ta ni bog te nije stvorio da divaniš! Dok im ne kažeš, onaj moj će se istrizniti! A di je samo opet došo do rakije!

TONA: Tvoj Pajo? A di ga sad?

MARA: Eno ga pod naslamom; izvalio se pod kola ko kaka rodilja!

TONA: Triba unet čovika da ne ozebe.

MARA: Faliće mu vrag sotona! Kurtala ga i s čovikom kad ne zna šta je to dosta! I nek divanim, i nek kažem, el nek ružnim el nek lipim, el goropadno el ko boga šta bi, ne mož, ne mož tog opa-metiti! Ne mož, a baš mu meljem od jutra do sutra! I di su samo mene dali za takog! Mene za takog! di sam samo ja natrevila!

TONA: Čekaj, čekaj, čekaj, zaboga, ženo! Da si mu baba pa da mu ovako melješ, manio bi se čovik, samo da te ne sluša! Al žena si mu, zaboga! Lipim ti š njim, lipim, a ne uvijek ko uvitar! (*Ivan ulazi i zalupi vratima.*) Ej, ej, šta vam je već svima!

10.

JOSO: Kako si počo, još ćeš vrata izvaliti!

IVAN: Ta ne drugo, već salaš bi mu srušio na glavu da mi nije žao one njegove curke!

PERE: Tako bi nikako i bilo, da je u fale i snage.

IVAN: Jesi l ti to matorom divanio, da bi se jedan tu od nas pogodio samo čerez njegove curke?

PERE: A koji bi taj, bože, blendav bio, šta bi se pogodio samo čerez njegove curke?

IVAN: Ja, Pere, ja! Al ako si mu ti ono divanio, biće te svudan!

JOSO: Pa šta je to bilo s matorom?

IVAN: Ja mu štogod s curom razgaljivam, a on: e, e, da nisi ti taj šta bi se pogodio samo čerez moje curke?

PERE: Pa je l to baš grij šta te pito?

JOSO: A šta mu ti?

IVAN: Navuko mu šešir na oči, pa ga malo po glavi – ko ovog! (*Povuče Peri šešir na oči, pa ga udari po tjemenu.*) ... Al! Curka je to! (*Namješta svoj ležaj s lijeve strane.*) ... A još kad se nasmije!

TONA: Ta kaka je pamet, kad uvijek oko cura!

JAŠO: El vidiš, baba moja, da je u svakog čovika po koja mana?

JOSO: I jeste ti Jašo linji i od crne zemlje, al bar nije curaroš, ne l da?

KATA: A nek proba bit, kad je gadan da ga i bola obađe.

JAŠO: Vid, molim te! A šta mi fali? I podvoljka u me, i trbuva, a glava da se još i misec čudi! I, eto, nisam baš lip, al sam niki zgodan!

KATA: Al pij samo toliko mliko, ne bila ja Kata ako se neš oteliti, ko onaj iz bać Josine pripovitke!

IVAN (*prilegao je i on. Naglo sjedne*): Zaozbilj, dico, imo sam volju da tu prizimim, jel začudo šta je to ditešće!... Jela, je I da, Jela se zove... Lipa Jela!

PERE: Snaš Marin Ivan bacio oči na lipu Jelu Hahaha!

IVAN: Da gledaš koju, bar za to ne triba da si duračan.

PERE: Al ja znam: kome je ići drumom, nek se ne trpa na put!

IVAN: Ta ti se još i na drumu sklanjaš s puta.

PERE: Pa kad si već taki na glasu, šta se ne oprobaš š njom? No, ajd, zovni je! Nek dođe vamo malo na divan! Haha! I, eto, nek ti jedna moja cila nadnica, ako š je tu prid svitom poljubiti!

BARA (*Stipan joj se nalego u krilo*): Ej, ti, Pere, ti baš ka da si žensko! A i ko zna šta, ni jedna se još nije pofalila s tobom!

JOSO (*s aluzijom*): Nije da on ne bi u ženski svit, al ko da mu prisilo.

PERE: A šta se onda on toliko razvali!

TONA: Momak nek o curi klapi, a ne o tecivu!

BARA: E al, bože, Pere je i lani kupio motiku piska, i baš ga briga šta mu tur proviriva!

IVAN: Dobro, Pere, držiš se ti one tvoje riči?

PERE: Držim da! No, eto ti sad prilike: da vidimo kako ćeš dalje od fale!

KATA: Ne, ne, Ivane! Nemoj se kladiti! Da znaš koga su joj namumili, ni blizu joj ne bi smio!

TONA: Zemlju mož volit, al samo momka ljubit! Ded ti samo, Ivane!

KATA: Ta, snaš Tone, gazda Bolte Sučića Vranju oće za nju!

PERE: No, ajd, momče, šta će biti?!

IVAN: To da će doći!

JAŠO: Al, dico, uzeću privelik zavit! Ako Ivan izgubi okladu, sutra ne ću užnat! A, ne ne, toliko ne! Već eto, da šedim el da dubim već kako vi tili!

PERE: No, a šta će to bit s Jelom, s lipom Jelom?

IVAN: Ja sam svoje reko, pa je sad već to moja briga.

PERE: I sramota ako ne bude! (*Ivan se nešto došaptavao s Barom.*) A kaki si ti momak, Stipane, kad drugi tvojoj curi šaplje?

STIPAN: B-b-baš nazlabaš!

BARA: I baš očeš da ga rasrdiš, da zamuca!

PERE: A ne srdi l se zato, šta mu cura s drugim divani?

BARA: Ivan nas spario, pa da sad i drukcije oće, i to mi je pravo. Cure, vamo slušajte... ajdmo! (*Pjevaju u dva glasa*):

Zeleno je javor drvo visoko, visoko,
zeleno je javor drvo, oj, visoko.

Pod javorom posteljica prostrta, prostrta,
pod javorom posteljica, oj, prostrta.

Na postelji perunika procvala, procvala,
na postelji perunika, oj, procvala.

A pod njoj je dika moja zaspala, zaspala,
a pod njom je dika moja, oj, zaspala.

Kako ću je od žalosti buditi, buditi,
kako ću je od žalosti, oj, buditi.

Ja je moram od radosti ljubiti, ljubiti,
Ja je moram od radosti, oj, ljubiti.

ajd, ustani, moja draga, ne spavaj, ne spavaj,
ajd, ustani, moja draga, oj ne spavaj.

Kako ću te od radosti buditi, buditi,
ja te moram od milosti ljubiti, ljubiti!

11.

PERE: Nema je i nema... Kaka je divojka, kad čak ni Ivana ne poštiva!

IVAN: Ono šta vridi, za to se čovik i napati. Al nemaj brige, doće!

PERE: Doće, dašta, doće. Ako drukčije ne će, a ti ćeš zapaliti volaricu, pa će doletiti!

JOSO: Pa ima koji su i tako obični! Ti bar znaš, Pere!

IVAN: Ta mante ga! Doće, doće, Pere moj, i od sebe će me poljubiti, a ne da bi je ja silom!

JOSO: Ta malo će se već i čerez reda morat otimat, je l, Tone?

TONA: Ako š pravo, i ja sam se mom pokojnom otimala, makar da sam jedva iščekala! Al kad me ušiko, bogo moja!

JOSO: Bome, dico, drukčije je to bilo u naše vrime! El si baš bio željan koju da vidiš, doznaš na koji će divan, pa ded za njom! Na koji si ti divan, Tone, bila obična ic?

TONA: Znaš, morala sam redom dok nisam doznala di moj pokojni ide. Ta bilo me i na Staroj čoši, i na Cindrićkinom i na Tet-Aninom divanu. A, bože, svirke i svirke, pisme i pisme, a momaka...! Au, bože! A još kad im ja zagroktim, momaka oko mene ko čela na cviču!

PERE: Mož mislit, grokti, grokti! Da je to bilo štogod, još bi i danas svit!

TONA: Čuješ, derane, da sam kojom srićom vištica, baš bi te borame u jarca pritvorila – kad skačeš i onda kad ne triba!... Joj, bože, kad sam ja mom pokojnom zagroktila! Pa ako ću pravo, s tim sam ga i navabila – a baš nije bilo šale momka ko on! Visok, pa tanak ko jablan, a obrve, pa te oči! Jooj!

JOSO: Hahahaha!

TONA: A šta me ismijavaš!

JOSO: Ta idi, molim te! Već kad je o tom divan ko je kaki momak, sitio sam se ovog našeg gazda Baše. Eto, došo i on jedared na divan di sam običan i ja. A, bože m prosti, ni onda se već nije znalo el je tvrd el je samo čuvaran. Al kažu, sidne pod odžak, bleji u divenice, a suv krov mlašće.

PERE: Al je i steko, a ne ko vi!

JOSO: To je istina! Al je u njegov jedna cura, a u me šestero muški klintcova, a još i koja cura! I opet sebi kruva nastaćim – još i njima dotekne milošće!

IVAN: (*prišao mu*): Ta šta je bilo s gazda Bašom!

JOSO: Pa vidiš da me nazlabaju!... E, i znate, na divan su momci dolazili već ko je kako bio mogućan: s vrulašem, gajdašem, tamburašem pa i s čitavom bandom. I tog dana već svirke i svirke, a ono čujemo idu još jedne. Ide ti, gazda Bašo s tri, al bože, s tri herlava tamburaša... Kad nam na vrata, još malo i poskoči, pa će curama: no, el sam momak el nisam: ja sam, a s tri tamburaša!

PERE: Tako će vrimenom i o Ivanu pripovidati, kako se kladio da će curu poljubiti, a ono.

IVAN: Nemoj da sam nasmijan, a da me bojoš ni kravu za rep nije uvatio! Gom kuneš da te se već manem!

PERE: Ti baš neš da znaš za šalu, a s drugima se voliš špotati!

IVAN: Al iz srca, a ne iz zlobe, momče! (*Ljut odmahne rukom, pa pođe do vrata. Širom ih otvori. Harmonikaš je zasvirao.*) ... Vidite, misečina!... Tu, tu sviraj, Joka! (*Zapjeva*):

Zora zorliće, vitar ćarliće,
divojka veli: zima je meni.
Mater joj veli: lezi kraj oca.
Legla kraj oca, kao kraj koca.

Zora zorliće, vitar ćarliće,
divojka veli: zima je meni.
Otac joj veli: lezi kraj majke.
Legla kraj majke, kao kraj slamke.

Zora zorliće, vitar ćarliće,
divojka veli: zima je meni.
Mater joj veli: lezi kraj brata.

Zora zorliće, vitar ćarliće,
divojka veli: zima je meni.
Bratac joj veli: lezi nuz diku.
Legla nuz diku: kano nuz mliku.

Zora zorlice, vitar čarlice,
divojka veli: blago je meni!

12.

BAŠO (*pri kraju pjesme se pojavio u vratima.*)

PERE: Ako s pismom curu i nisi dovabio, al opet si što god!
(*Pakosno mu se smije.*)

BAŠO: Ovaj, kako...? A vi kanda još ne spavate. A zoru će tribati buditi. Bome! O, bože m prosti, sve vam mriši taj duvan, bać Joso. A di sam ja svoju lulu i ostavio? (*Izvadi Josi lulu iz usta.*) Ne bi l mi, da bar jedared povučem?... O, o, o, a vi i lojanicu gorite! Bože, dico, od boga grijota! di bi vi ovu lipu božju misečinu vridali s vako kukavnom lojanicom! (*Ugasi je.*) ... Ko, ko, kako bi i kazo, mora da sam niki mladolik, kad kogod od vas ko od šale, al baš fajin udario po glavi!

JOSO: El to mož bit šta ste tisoni na koju.

BAŠO: Ta nisam ni zavrimena, a di bi još sad! No, ajd onda, spavajte. Odmorite se, da ne kažete onda, poso vas ubija! (*Ode.*)

IVAN: Ode gazda, al ode i lula!

JOSO: Običan je on vratit lulu, kad duvan ispuši.

PERE: A nema je, Ivane, nema je!

IVAN: Biće je, biće je!

PERE: Pa da, baćo joj zato i bio, da je navisti.

JAŠO: Ja mislim zato je nema, jel se raspitala jesam li momak el nisam...

KATA: Nikad ni bio nisi!

JAŠO: Jesam, i sad sam sam! I kad je čula da se već druga sa mnom usrićila, sad tugu tuguje!

KATA: Šta ćeš, svaki se spleten oženi!

JAŠO: E, ne bi se ti udala za me, da nisam bunardžija o zanatu! A virujte, lak mi poso! Ja samo vako sidnem i gotova mira za bunar!... Joj, vidite samo, kaki je to anđo u vratu? Joj, bože, da me vaka čuva!

13.

JELA (*u vratima*): Čula sam pivate.

JOSO: Hej, curo, nemoj nam zakriliti tu nebesku lojanicu, kad ti već bačo utrnio ovu zemaljsku.

TONA: Šta je, ne smiš med nas?

JELA (*ulazeći*): Lipo pivate. Nemojte da smetam, al volila bi da slušam.

TONA: Ajd, ajd, sidaj tu pokraj mene.

JELA: Ti si to pivo, ne l?

IVAN: Tebi sam pivo.

JOSO: Oho, taj baš iz neba pa u rebra!

JELA (*zbunila se*): Je l, smim sist?

TONA: Tu ti do mene, a ne med te vragove. No, pa el nam momak lipo piva?

JELA: Ko da je kakoj koju voli.

PERE: A koja ne mož bit njegov! Hahaha!

IVAN: Nije valda bogina da ne bi mogla biti! (*Priđe joj, klekne na jedno koljeno.*) A znaš ti, curo, divojko, gazdarice el već šta si, kadgod kad je cura čiju pismu pofalila, da ga je morala i poljubiti?! Je l te, snaš Tone?

TONA (*dosjeti se opkladi*): E, bome, to je već taki bio red! I sramota bi bila po nju da nije tila!

JELA: Je l te? (*Sagne se i poljubi Ivana u obraz.*) Ako je adet nek je. A već i zato, ko piva rđav nije. Ne l te?

NEKI: Eto ti, Pere! Ivan je dobio opkladu! Ne ću morat šedit! Poišće se Pere za taj koji dinar! Haha!

JELA: A šta je, šta je bilo?

TONA: Ta onaj ga nazlabo, da te ne će pismom dovarat. A ako i dođeš, da ga ne ćeš poljubiti.

JELA: Čerez oklade si tio da te poljubim?

IVAN: Kaka oklada!

JOSO: Iz oklade se vriće nose, a ne cura ljubi!

JELA: Sve mi s čini, ne bi mario da mi se dopadneš.

IVAN: A jesam već?

PERE: Pazi, pazi, ni kraj jedne ne ostane!

JELA: Je l baš taki? Onda bi ga vridilo i isprobat. Pa ako baš naiđe na lipču od mene...

IVAN: A znaš da si lipa?

JELA: Vidim ti po očima da jesam.

14.

TONA: Pazi, curo, pazi! Lipa već jesi, al da se ne uzoliš! Jel mogla bi proći ko ona Turkinja divojka, koja se suncu rugala!

NEKI: Snaš Tone, dedte zagroktite! Zapivajte, snaš Tone! Ajte, snaš Tone!

JELA: Zagroktite, snaš Tone! Nauk mi ne bi audio.

TONA: Al onda nek je mir! Ne da mi se kogod migolji el da lane dok ja pivam! No, ajd onda! (*Grokti*):

To rano rani Turkinja divojka,
 rano rani, pa se suncu ruga:
 sunce žarko, lipča sam od tebe,
 i od tebe i od brata tvoga.
 Brata tvoga. Miseca sjajnoga.
 Ode sunce bogu tugujući:
 bože, bože, šta ću sa divojkom,
 rano rani, pa se meni ruga.
 Sunce žarko, ti sjaji jednako.
 Ja ću njojzi potavniti lice:
 daću njojzi rđavoga druga,
 i još nuz to svekra pijanoga;
 zlu svekrvu, mlogo diverova,
 pa ću njojzi potavniti lice...

TONA: Eto, tako se to kadgod groktilo.

15.

IVAN: Vidiš, curo, nemoj da ti prva briga šta si lipa!

JELA: A nisam lipa?

IVAN: Lipo je ono šta je srcu drago.

JELA: (*djetinjstvo razigrano*): Ne ne, već to ti kaži, jesam lipa el nisam!

PERE: No, bože, nikog mi momka! Cura ga nutka, a on se još uvijek niki prinemaže! Hahaha!

IVAN: A baš bi da čuješ, da onda imaš šta pripovidati med ženama? Da, moj Pere, ne da mi lipa, već najlipča.

PERE: A proćeš ko gadžo s misecom: laje, bože, laje na misec, tako bi se š njim posigravo, a on mu se samo izmed oblaka posprndiva!

IVAN: Nit, je ona misec da ne bi mogla s neba, nit sam ja gadžo da je ne bi mogo oteti – ako mi se baš tako tilo!

JELA: Ti bi da mene otmeš?

IVAN: Ne ću tribati! Sama ćeš me tražiti, kad me zavolila!

PERE: Ta da, plaćuć će te divojka tražiti po ataru!

JOSO: E, ovo je već s našim Perom ko kad se golub zaboravi pa i na pivca nasrće!

PERE: A ko je vas pito? Šta tu samo baljezgate!

JOSO: Oho, baš lipa rič starijem čoviku! Vidiš, Jele, i ovaj je od tako nikakog simena, još i od goreg neg tvoj bačo! Ovaj ne samo da je tvrd...

PERE: Ako sam čuvaran, nisam oma i tvrd!

JOSO: Tvrd ne smi da se naide, čuvaran ne će! Taj je još gori!

IVAN: Je l da Pere, to si već vidio da se živinčad šta drugima smetaju odvoje. A i kiša je već pristala. I pod naslam možeš – ako te baš tako volja!... No, šta čekaš!

PERE (*i pošao bi i ne bi. Ipak se diže kad se Ivan pokrenuo. Ali u to ulazi Koca s Bašom.*)

16.

BAŠO: Ded, ded, šta ste stali! Volim ja čut kad su mi čeljad vesela. E, jel onda sam ciguran da sam i dobro naranio!

JAŠO: E, bać Bašo, da je moj stomak pun, on bi sebi pivo, a ne bi me drugi s pismom, morali uspavljivati!

BAŠO: O, o ditešce moje, nenadrtnost, lakumost, to su od oni sedam glavni grija!

JAŠO: Baš zaozbilj? O, bože, pa onda kaštigaj one koji me dobro narane, jel me ti navadžaju na grij!

BAŠO (*ne će da čuje. Još zadnji put povuče iz lule i vrati je Josi*): Ja se zaboravio, pa i lulu pono. Baš dobra lula, baš lipa lula! Al šteta da makaršta pušite... E, e, ne vidim momka, koji se to pogodio kod mene.

IVAN: A već se koji i pogodio! A ko to, bože?

PERE: Sutra ćemo, gazda, zavida.

IVAN: Aha, ti daklem!

BAŠO: A je l bar kaki momak?

TONA: Čujte, baš dosta fajinski.

BAŠO: E, al ja za ruke pitam!

TONA: Al zlatne su mu ruke: jaje će brez lupinje izvaditi iz kokoške!

PERE: Ta da, za vas je čovik oma nikaki, ako vam nije platio fićok dva rakije!

JELA: Nemaj brige. Pere, baćo mi baš take voli ko ti šta si!

PERE: Pa i mislim, rabadžiju bi da pogodi, onog ko će mu raditi! A ne koji bi mu oko cure, pa je l to njoj bilo drago el ne...

JELA: Pa ako mi baš drago?

PERE: I vidili smo da jeste! Al šta se i snašici ne pofalite? No, ajd! Šta je, momče, nemaš petlje?!

KOCA: Šta je, šta je tu bilo?

JELA: Ta ništa, nane, baš ništa!

PERE: Baš ništa? Haha! Baš ništa?!

BAŠO: A kaku ste mi štetu opet napravili?!

KOCA (*Peri*): Šta je to bilo?

JELA: Poljubila sam momka.

KOCA: Šta si uradila?!

JELA: Čuli ste, poljubila sam momka. Eto!

PERE: Kako je znam, tu nema momka. Tu su samo vaši nadničari.

KOCA: Bašo, jesi li ti to čuo!

BAŠO: A, joj, bože, a ja se već sav oladio, da nije, ne daj bože, kaka šteta!

KOCA: Pa jesi li ti čuo šta ti dite uradilo?

BAŠO: Je li? Vid, molim te, ono jeste! A koga si mogla? Alaj, curo, alaj, curo, kaka mi to šala?

PERE: Baš lipa šala!

KOCA: Jele, idi u kuću! (*Jela pođe, ali je Joso zadrži.*) Kako ste mi vi stariji svit, kad ne znate vako dite posvitovati! (*Baši i Jeli*): I šta će sad ovaj svit misliti o tebi, šta će samo pripovidati!

TONA: O, bože m prosti, ko vi el ja nikad nismo bili na divanu el na prelu! Poljubila momka u obraze, i eto! Još se zato tavanica ne će srušiti!

PERE: A poljubila momka i med obraze, i još se tavanica nije srušila – el ne? Haha!

KOCA: Je li to istina? (*Ivan ustaje i lagano prilazi Peri. Pere pobjegne van. Ivan nasmijan stoji pred Kocom, pa sada njega pita*): Pitala sam, je li to istina!

IVAN: Ako bi sad Jelu čerez tog ružili, mogo bi pomisliti, da sam taki kojeg bi jel tribalo da je sram!

BAŠO: Al nemoj i ti tako! I ne volim ja ko onu šalu sa šeširom! (*Ivan zakorakne prema njemu, pa odmah blažim tonom*): I ajde, ako je to bila šala!

KOCA: Al kaka mi cura!

IVAN: Vi bar triba da znate šta ste odranili... A da je sve ovo ko od šale?

KOCA: Je li...? Pa ako je još ko od šale!

IVAN: Tako to već obično počme, ne li te, snašice?

KOCA (*zbunjena nasmijanim pogledom Ivanu, polazeći*): Vrag je u ovom deranu! Bašo, ajde! Jele! (*Odlazi s Bašom.*)

BAŠO (*u prolazu Jeli*): Ajd da nas ne ruži!

IVAN: Zašto ideš, kad još ni tako ne ćeš moć spavat?

JELA: I ovako će me ružiti... a borame ne znam zašto. (*Odlazi.*)

17.

JOSO (*Toni*): Idi za ženom, i kaži joj šta je bilo. Zašto samo da to dite ruži. I kaži joj, kad oni lipo s nama i mi poso bolje poštivamo... (*Ivan još uvijek gleda za Jelom.*) Curka je to, Ivane! (*Prišao mu, razgovor teče između njih dvoje.*)

IVAN: Aha...! Odavno znam ja to.

JOSO: Je l ...?! A kaki joj nikaki otac! Izgladovo je svoje lance i šnji i sa sebe – pa bi sad već med gazde! I ko bog, da bi je za kakog gazdu – za zemlju pazario... Šta ne divaniš? Bigeniso si je baš?!
IVAN: A znao sam da ću tako proći! Kad ja uvik: ni mi j ova suđena, nije ona! A kad se zazjalo u nju, a ono baš nesuđeno! Al opet, moja će biti, pa kud puklo da puklo! Pa je makar oto!

JOSO: Oto?
IVAN: Baš oto!

(Zastor)

Drugi čin

S lijeve strane čardak. Nešto podalje udesno bunar na đeram. U pozadini, iza ograde salaša, daljnji salaši, njive. U dnu desne strane dio salaša s otvorenim ambetušom, a naprijed je ljetna kuhinja s dograđenom parasničkom peći. Nad kuhinjom je daščani krov na drvenim stupovima: samo je pozadina kuhinje zatvorena. Sprema se večera za radnike.

1.

JOSO (*silazi s desne strane, pa kad vidi da Ivan silazi iz čardaka s praznom korpom, vikne ga*): Ej ti, Ivane!... Bogu ti i s deranom, skotrom cilu noć oči sklopio nisam! Sad sam već smislio: ne ćemo je oteti! Ta ovu curu! Daklem da znaš: otećemo je, a opet je ne ćemo!

IVAN: Ne bi vi to malo razgovetnije?

JOSO: Mož nju i s pameću oteti!

IVAN: Al kako?

JOSO: E, tari i to svoje malo pameti! (*Odlazi iako je Ivan viknuo za njim.*)

IVAN: Ta, bać Joso! (*Odmahne rukom i sjedne na rovaš bunara. Ne vidi Jelu, koja mu prilazi.*) ... A, ti si to? ... No, jesi l se noćas naspavala?

JELA: Cili dan ni riči nisi tio sa mnom.

IVAN: Ne ću da te nana ruži... Mogla si noćas spavat?

JELA: Nisam baš najbolje. Mislim, misečina mi nije dala.

IVAN: A meni ni ti ni misečina.

JELA (*razgovor s pauzama*): Znaš, i ja sam te vidala.

IVAN: A ko viščinila si se, ne vidiš me.

JELA: Druga mi je tako kazala. Kaže, tako je to red.

IVAN: Al obazreš se zato, ne l?

JELA: A ti uvijek glediš. I ja jedva ugrabim priliku da te vidim... Je l istina to, da bi oko svake?

IVAN: Kad u svakoj tebe vidim. Kako koja prođe, čini mi se, ti si.

JELA: Ne lažeš?

IVAN: A ti?

JELA: Ne znam! I ne ću baš ni da ti kažem. Da i znam, ni onda ne znam. Kažu, ti bi to prvi tribo da kažeš.

IVAN: Znaš, znaš... da si ti, eto da tako kažem, da si ti moja, bojim se ni poso mi ne bi išo za rukom. A baš volim raditi, a baš znam raditi!

JELA: A... a kako to misliš da sam tvoja?

IVAN: Kako da ti to i kažem... Je l, jesi l ti već gledala u bunar? Je l da, ko da u ogledalo glediš. A ja u tom ogledalu ko da uvijek tebe vidim. I onda mi žao spuštili kabo, da ne pomutim vodu... A i zorom, ono još sumaglica, pa kad zapivam, ko da mi ti mašeš iz dola!

JELA: A ne bi me tuko?

IVAN: No čuješ! Znaš, i kad bi za volovima med brazdama, i onda bi te dovikivo!

JELA: A zašto?

IVAN: Da izađeš. Znaš, baš borme, i volove bi ostavio, da se ne odazoveš!

JELA: Je l, je l. Kad ko vako divani ko ti meni, onda mu ta lipa?

IVAN: Lipča od prolića! S prolića sam te upozno, a ni jedan mi cvat tebi ravan nije bio – a baš se trišnja gazdački zaodije!

JELA: Al ako mi lažeš?! Jel kažu, počmeš, a ričima zaludiš!

IVAN (*naglo je ostavi, uvrijedeno*): No ajd, idi kad ti kažem! Zelena si ti još! I kaži onom svitu šta te tako svituje, da sam i tebi lago al se ti nisi dala!

JELA (*ustrasila se da ne ode*): Ivane...! Ivane, i ja jedva čekam nedilju da užnaju, da poligaju... A onda ja za kuću, i grickam i grickam travu, a s tobom divanim. Viruj!

IVAN (*odmahne rukom i pođe ulijevo*): Sad nemam vrimenta da virujem!

JELA: Ivane!... (*Otišao je. Tužna pođe pred kuću i sjedne.*) A i tamburaši su tu. Mogla sam kraj njega zaigrat. Al kad ja još ne znam, šta smiš šta ne smiš momku kazat da ga ne rasrdiš...

2.

JAŠO (*dolazi s lijeve strane s dvjema đugama. Tamburaši su zasvirali «Silo sunce, stiglo veče», pa on ide bunaru njišući đuge. Na pjesmu Jela potrči iza čardaka. Jašo uzme stočić ispred kuće, postavi ga pokraj bunara, spusti kabo u bunar i sjedne.*): Kažu: tvrd dva put plaća, lin dva put radi, a ja opet velim: pametan s ludi živi! (*Spusti glavu i drijema.*) Drimaj, Jašo, drimaj, brez brige drimaj!

IVAN (*naizmjenično sa Stipanom nosi kukuruz u korpi u čardak. Kad je Ivan ušao u čardak s punom korpom, dotrči Jela i čeka ga da se vrati.*)

JELA (*kad Ivan izlazi s praznom korpom i hoće da prođe pokraj nje.*): Jesi li ti baš gluv?!

IVAN: A zašto bi bio?

JELA: Ne čuješ da sam tebi pivala?

IVAN (*se nasmiješi i ode.*)

JELA: Uuu! (*Ljuta poleti prema kući, pa se sudari s Josom. Skoro ga svalila.*)

3.

JOSO (*nosi vreće na leđima*): Ej!!... Nije dosta šta se na njegov srđi, već se kanda i na me! E, božemprosti, baš je čudna tica i to volenje! Čim ga više voliš, tim ga više koriš – ko i ova Ivana! (*Ode za čardak.*)

STIPAN (*se vraća s praznom korpom iz čardaka, pa primjeti Jašu kako drijema na bunaru.*) ... Kate, Ka-ka-kate! Mu-mucam i kad se ne srđim! (*Kad se Kata pojavila:*) Vi-vi-vidi tvog Jašu!

KATA (*došla je s još nekoliko momaka i djevojaka*): Jašo, Jašo! Al vidite ga, molim vas! Vuče vodu iz bunara, a sidi čovik na stočiću! Jašo, al sramota te ubila, kad te već linost ne će!

JAŠO (*skoči*): Jesi li me, rano moja, što god zvala? Znaš, već sam dva kabla izvuko, al mi voda nije bila dosta lipa! Al sad ću ja, sad ću!

KATA: Jašo, kako te nije sramota od svita!

JAŠO: Nemaj brige, čim izvučem vodu ko suza, evo vam je!
Ova je još uvijek nika mutna i nije baš ladna! Al sad ću s dnola,
al sa samog dnola!

KATA (*ljuta ga s ostalima ostavlja*): Da je upolak ovako lin, pa i
to bi bilo priviše!

4.

JOSO (*dolazi s desne strane sa svircem na kontri. Ovaj uštimava, svira akorde*): Jesi l već? Aha, kad vako ko vorgulje, biće štogod!
No, očemo l je isprobat? (*Pjeva, a kontra ga prati*):

Zelen ora kano gora,

al si, curo, matora!

Ne volu te ni udovci,

a kamo li momci, oj!

KOR (*na pjesmu Jose su došli, pa sad ženski kor kao odgovor Josi pjeva*):

Zelen ora, debo lad,

žen se, momče, dok si mlad.

Zelen ora rodio,

otac sina odbio:

iđi, sine, pa se ženi,

ti ne tribaš meni, oj!

Žen se, momče, dok te vole,

i ne traži bolje, oj!

(*S pjesmom, zagrlivši Josu odlaze jer vide Bašu koji dolazi.*)

5.

KOČA (*došla je za vrijeme pjesme do vatre i loži, gleda jelo.*)

BAŠO: A ovi baš pivaju, baš pivaju! Baš na moj trošak pivaju!
A poso?!

KOCA: Kako ja znam, rukama, čeljad gule kukuruze, a ne bi l ti da ti i zubima usput da je čim prija gotovo?

BAŠO: O, bože, slobodno bar pitat... A je l, Koce, jesi l ti vidila kako nam kukuruz slabačak? Nemoj onda da me čerez čega bacaš u trošak!... A ljuskura, ne l, ona je baš lipa! Bože, ko u sapunavici oprana!

KOCA: Ljuskura ko svaka ljuskura.

BAŠO: Al ova ko da je stvorena za postelju! l nije to baš u svakog vaka! A šta misliš, el sad vaka prvoklasna ljuskura na cini? Šta bi za nju mogli zaiskat?

KOCA: Ti š se na poslitku na starežu i za to raspitati, pošto bi i mene mogo protrgovati!

BAŠO: O, Jesus i s ženom!... Već ovaj, uskislo nam mliko.

KOCA: Jesi l opet jučerašnje saso u danas muženo? Eto, eto, gladni onaj, da bi sutra šta više na pecu, zbog litre dvi upropastiti toliko mliko!

BAŠO: Ta lonac mi tribo!

KOCA: Pamet, pamet bi ti tribala! (*Okrene se poslu, mrguda:*) Cura mu ko opsinjena, ko uvračana i svaki bi se pametan pito, šta je tom ditetu. Al on nema vrimenta, kad mu sva pamet na tom, kako bi čutku dvi ušporovo! Čuješ ti?!

BAŠO: Alaj, bože, kako ne bi čuo!... Već znaš... ded, kaži, šta bi mi nevoljni, da nam sad ko curu zaprosi! Toliki šta bi bio trošak! Još ako je taki zaprosi šta ga vridi odbiti, još ajdede! Al ako je taki tio šta bi ga bilo šteta, šta onda, nevoljni Bašo! l, eto, moro bi dati curu, dašta, moro bi! Al nek su onda kaki podatni, taki šta bi nam malo i pozajmili! Je l da, rano moja, ja bi pretelju: eto, baš smo radi, al pričekajte, jel virovali el ne, u nas sad ni čestite kokoške! Znaš ti, ženo, da se nađe da u časti i čitavo june poidu! Bome! (*pođe.*) l ako baš navalili da im damo curku, a oni nek pozajme! Al ništa ja, ništa ne potpisivam!... (*Pođe k ljudima iza čardaka.*) Radite, radite, dedarmu, bar guliti nije ko brati!

6.

JELA (*dolazeći iz kuće*): Nane, nane!... Ta, nane!!

KOCA: Alaj, čujem već!

JELA: Znete l vi, nane, zašto nam bačo jutros tako uranio do dućandžije? Znete l vi šta je nosio u kolima pod slamom? Ni jedne više uzglance ni jedne perjavače, a od dunja ni traga ni glasa!

KOCA (*baci posao*): Ta jesi l ti baš poludila! Sad sam bila u čistoj sobi, a kreveti ko šta su i bili.

JELA: Kad vam krevetske čaršape pomećo na nike daske i trske!

KOCA: A je, a je! Zato nas on jutros otiro do komšije! A ju, a ju!... Bašo, Bašo! Al oma da si za mnom!... Bašo, za mnom! No sad ćeš ti dobiti za tvoje perje! (*Poleti u kuću.*)

7.

BAŠO: Idem, idem već!... (*Jeli se tuži:*) I ko bog da će mi sad čerez perja! I stvaram, ni ne spavam već gatam i gatam kako bi skupio malo sirotinje, a ona uvijek nikim zlim na me – ko i sad šta će! I zalogaj žalim progutat ne bi l više ostalo, jel, bože moj, još nam ni kako redovnije prdačno ime nije doteklo, a ona baš ništa ne poštiva toliki moj trud! Vidiš, ditešce moje! I uvijek joj štogod nije dosta, a tri put na dan ide, tri puta, bože! A meni još i isprid konja žao kukuruza, i od nji bi još šaku dvi ukro! (*Ode za njom.*)

JELA: Ivane... (*Ivan se nije ni obazreo, već uđe u čardak. Kad se vraća:*) Ivane... Ta, Ivane!!

IVAN: Mene zoveš?

JELA: Misliš valda željna sam te viditi! Bać Josu mi pošalji... I ovaj, i ti dođi s njim.

IVAN: Povolji vam, gazdarice, povolji! Bać Josu, gazdarica vas zove.

JOSO (*prilazeći*): A koja od dvi?

IVAN: Ova mlađa.

JOSO: Tebe će valda, ne mene.

IVAN: A šta bi jednom zapovidala, kad muž i dvojici... (*Vidi Jašu da je zaspao pokraj bunara.*) Hej, Jašo, odu ovce u žito!

JAŠO (*prestrašen skoči*): Alaj, bože, ko je to vidio tako poplašiti živog čovika! (*Uzme duge i pođe.*)

IVAN: Šta bi tila kad bi smila?

JELA: Od tebe? Tebi... tebi, tebi bi oči iskopala! Da znaš samo, ne možem te zgledati!

JOSO: Jujuj, ditešce moje, onda si ti već u privelikim mengulama! Vidiš, ja sam ciguran da na onog Peru, makar da je nikaki, samo odmanjivaš, a ovom bi već i oči vadila. A znaš li otkud to? El sam ti kazo, za vida ne gledaj momku med oči! El znaš ti sad od kake velike bole boluješ?

JELA: Znam da! Ne možem da ga zgledam!

JOSO: A kad ga nema, za tragom bi mu, je l?... Al opet, dico, mante se vi šale! Da da! Udat se za njegov ne možeš: da uskočiš doveli bi te natrag – još bi i deranu navukla nevolju na vrat!

JELA: A on me ne bi ni tio... A ja sam jedva dočekala da prođe kraj mene. I kad je prolazio, sve se bojim papučice ću izgubiti. I sva nika potrnem.

IVAN: A ja sam jedva dočekao da skupimo društvo i da se ponudimo tvom baći, makar da samo tako plaća ko gladna godina.

JOSO: Ej Joso, Joso, di ti bila pamet! Ne bi ti mene, rano moja, dovo na ovaj salaš, da sam ja znao u kake ćeš me brige uvaliti! A šta da sad radim s vama? Ona Tona baš ko da je vištica, al opet ne zna šta bi.

IVAN: A šta sad već možemo? To, eto, da ona žali mene, a ja nju. I nagodinu, dok opet bila berba kukuruza, da se sićamo jedno drugog i da se siti nauzdišemo... Al nemaj brige, Jele, i tuge će s dana na dan bit sve manje. (*Pođe prema čardaku, tamo sviraju, Jela pođe s njim.*)

JELA: Ivane, znaš, tako osićam, ko da će mi srce puknit!

IVAN: Ta mani se tuge. Ona nek je na poslidak!

JELA: Kaži mi štogod, Ivane!

IVAN: Kroz pismu je lakše kome reći da je voliš... (*Kod ponavljanja melodije prihvaća pjesmu i zapjeva:*)

Sunce seda, sunce sej-seda
među dvi planine, među dvi planine.
Lazo lego, Lazo lej-lego
među dvi Vljajkinje, među dvi Vljajkinje.
Anu budi, Anu buu-budi,
a Jovanku ljubi, a Jovanku ljubi.
Oj, Jovanka, mlada Srbijanka,
bi l se mogo na te nasloniti
il ja moram mlađan poginuti.
Oj, Lazare, na moru vozare,
jesi l skoro na moru vozio?
Nisam skoro, al nisam ni davno,
dolič jedne kićene svatove.
Čiji svati, čija li divojka?
Svatovi su Leke kapetana,
a divojka Laze gospodara.
U tome su čedo probudili,
Lipo su mu ime nadinuli:
Ne zovu ga po imenu Lazo.
već ga zovu materina mazo...

(*Pjesmu je prihvatio zbor. Kad su otpjevali, Ivan im se obraća:*)
IVAN: Dico, sve mi s čini, kazaće nam gazda: ne plaća nas da mu pivamo, već radimo.

BARA: Samo šta nismo gotovi! (*Odlaze.*)

IVAN (*s njime su ostali, Joso i Tona*): Čuješ, Jele, neprilično bi bilo da me nađu kraj divojke, a ne kraj posla, jel i ovako ti već baćo reži na me!

JELA: Al da znaš, el ti el u bunar!

JOSO: Jujuj, rano moja, da znaš kako je u bunaru ladno!

JELA: A kako ću, ako moji ne tili?

JOSO: To ćemo onda viditi! (*Jela ode, ostane sam s Tonom.*) ...
No, matora, a šta ćemo sad? Bojim se kaki je, oteće je, pa će

samo navući sebi nevolju na vrat.

TONA: Bar da joj mama oće, bar da ona nije protivna! A čuo si koga su joj naumili! Mož misliti, vako zdravo i lipo čeljade dat za onog gazda Boltinog Vranju!

JOSO: A šta bi bilo da probaš s mamom?

TONA: Ta ne bi me ni prislušala!

JOSO: Tebe da ne bi? Idi, molim te, ti bi i popu oženila da se dobro latiš!

TONA (*zadovoljna, polaskana*): No, ajd onda, probaću!... Ej, el čuješ ti kako gazdarica razgaljiva čoviku? Biž, matori, dok i nama ne će bit po leđi! (*Odu iza čardaka poslom.*)

8.

KOCA (*dolazi iz kuće, a za njom se vuče Bašo*): Pa da bome, pa da bome! Te krajcara, biće dvi; te zrno žita, biće pogača; i steži kajiš, da mogla šta bolje popuštati! Al kad već, kad već?! Iz moje bi sobe čovik grobnicu! Dasku poda me, dasku na me, pa da me još svetom vodom poškropiti, i eto ti jedna usta manje za zdilom!

BAŠO: Al prislušaj i mene!

KOCA: I baš borame, da će mi ta soba biti i grobnica! Ded budže začepi, a vrata zatvaraj, da se ne ladi, da se ne vitri, da je šta manje ogriva! (*Loži, jelo miješa, suđe briše, sređiva.*)

BAŠO: Al al daj i meni do riči! (*Joso se baš vraća s praznom korpom iz čardaka.*) Evo ti i starijeg čovika, pa nek on sudi! Pa el nije tako, bać Joso, ko se ne makne, taj ni ne korakne! Dvi mi ruke još ne će nastaćit dosta kruva, ako i pameću ne mućnem! Taku cinu još ni čuo nisam da bi dali za perje, pa di ja onda ne bi prodo! Ta prodo bi...

KOCA: I kravu s teletom i mamu s ditetom! Bože, prodat perje ispod glave.

JOSO: A je l bar čemu cina?

BAŠO: Al molim vas, funta perja po sto i petnaest! Božemprosti,

ko da ni nije perjar, kad sam još i ja mogo š njim izać na kraj!
JOSO: Nije vas zdravo priplatio. Ja sam prodo za ravno dvisto!
BAŠO: Za dvisto?!
JOSO: Za dvisto!
BAŠO: Šta kažete!! Pa, bože moj, taj me onda privario! O, perjare, o perjare, di će ti duša kad ti nije žao varati svita! Ta ne će bit, ta vi se samo šalite!
JOSO: He, šala je bila cina koju je on vama platio!
BAŠO: Ta do sad mi ni jedan perjar nije priko pameti! O, bože, o, bože, al oma, al oma da mi sve vrati! Al i idem već! Ne, ne, već ti podi, rano moja! Ti, ti! I kaži mu, da ćeš ga tužiti šta je kupio.
JOSO: Ne mož to tužiti, bać Bašo! Vi ponudili, on kupio – i mir i bog!
BAŠO: Al da mu kaže, da nije smio od mene kupiti, jel da ja nisam ko šta triba! Al i nisam, bože, kad sam mu po to prodo toliku muku, toliki trud! Joj, bože, pa eto ti kako pošten svit ode u propast!
KOCA: Ta ne brnjavi već toliko!
BAŠO: Pa el znaš ti kolika je to šteta? Pa el ta nije i tvoja i moja! (*Ljutito Josi:*) A ti vaši umisto da rade, bogu krađu dane! Samo pivaju, samo pivaju, ko da su u svatovima, a ne kod jedva kruvarenog, mukom ruvarenog! (*Odlazi:*) I varaju me, i krađu me, i ne rade, a živog će me poisti, živog!

9.

KOCA: Da se već živ izide, da mu srce napukne! Ta i nema srca, ta i nije to srce, već buđelar el kesa na ugaćnjaku! Da znam da ga briga za dite, udala bi je ko uz prkos za kakog u golim gaćama, ne bi l od muke svinio!
JOSO: Ne možete vi to lipim š njim?
KOCA: Sav je već školjav, al da mu samo raditi, al da mu samo teći! Da bude pripoznat!

JOSO: A baš imate kruva zadosta.

KOCA: Imali bi već kolača i za svetak i za petak! Kobajage da me očuva posla, da ponediljkom skuvam gumboce za cilu nedilju! El znate vi šta je to s dana na dan ist podgrijavane gumboce?!

JOSO: Kažu mi dica, da je i noćas vuko kukuruze, da nas se šta prije kurtališe.

KOCA: Ta ne to, već da bi i na vama zaradio nadnicu-dvi! A u vas, i dice i unučadi, i kruva i dragosti.

JOSO: Ono jeste! Nek je kaki god, a za astalom mi ko u časti. I svaki bi da mi štogod kaže el pita, el lulu da mi doda el da je napuni.

10.

TONA (*posao im gotov. Prilazi, prisvukla se, još samo kecelju da opaše. Po koja djevojka i momak dolazi na bunar: peru ruke, praše se, oblače. Momci i djevojke sa komšinskih salaša dolaze na igranku, kako je to običaj poslije guljenja kukuruza.*): ... Pa, eto, mi bi ko bili gotovi.

KOCA: A, ju, a ja još ni večeru nisam spremila.

TONA: Bome požurite, i gladni smo, a i evo već mladeži iz komšiluka!

JOSO: E, čuli su da nam banda došla. Znadu da će bit igranja... Već ja da opet o tom vašem čoviku. Ne daj bože, da vam i cura takog dobije.

KOCA: Al da znate samo, bać Joso, baš ću mu ko uprkos zeta, koji još ni pod raku nema!

JELA: Alaj, nane, i ja bi baš takog tila.

KOCA: Šta, Šta?!

TONA: Misli cura, nek joj momak i nema, al da je čestit. Pa da bome, i nek nije iz makarkake familije.

JELA: Taj kog bi ja volila, taj ne bi bio makarko, pa čiji da je!

KOCA: Alaj, curo, dokle ćeš!

TONA: E, snašice, kad se cura već cvičem kiti, tu je onda zet na pomolu!

KOCA: A mislite da mi kaže kakog bi? El da je crn, plav el pigav!
IVAN (*nosi još zadnju korpu kukuruza.*)

JELA: Eno, nane, onaki da je, onom nalik da je!

TONA (*nasmijana gurne laktom Kocu*): Taj i jeste momak, deda-
ra mu njegovog! Ha, znala bi vam cura izabrati!

KOCA: A drži se ko kaki mali gazda. Al šta će, kukavan, kad se samo drži, a nije.

TONA: Al je momak koji bi lako babu našo! Malo i je, koji ne bi takog zeta! Jo, baš kad sam se sitila, znate l vi ko vam Jeli tio poručivat? Gazda Bolte Sučića Vranje! Bome!

KOCA: Eto, vidite, tog, baš tog sam joj naumila!

TONA: Al čujte, niki mi nezgodan! I popiće priko mire! A i usta su mu ko od uveta do uveta!

KOCA: Ta nisu mu ta usta tako baš ni velika kako izgledaju!

TONA: Kad i zatvori, ono jeste ko da su štogod manja! Al kaže, natvrdovali ste se cilog života za taj koji lančić, pa bi baš bio rad da vidi, za koje vrime bi sve to mogo rastić!

KOCA: O, razvaljeni dabil razvaljeni! I vranac bi nam se kraj njegov mogo pofaliti da ima ko biser zube, a on bi nas prije vremena bogu prid oči!

TONA: E, taka vam ta današnja mladež!

KOCA: Vidit ćete, još će i ova na mom ukopu zacupkati, i ko da je već čujem: fala bogu umrla mi nana, pa ću burlat po kovčegu sama!

JELA: A ko mi uvijek bira take? Vi bi da je od ti s kojima bi i vi bili podičeni!

KOCA: Ja bi te za takog ko te voli, jel si za volenje, koji ne će još i u krevetu brojati novce!

TONA: Takog, takog vi njoj! Takog joj izaberite! Dobar čovik, to je blago, a još lip da je i vridan ko moj pokojni šta je bio!

KOCA: Pa i jeste čovik najveća dika! Već u koga jeste, a ne ko moj!

TONA (*mladež se skuplja oko bunara, sjeda pred kuću, svirci zasviraju. Baš Ivan prilazi društvu, pa pokaže na njega*): Da, da,

čovik dika, a žena radost!... Ta gledajte onog! Bože, al imaš šta i viditi!

KOCA: Baš gledam, košar mu kukuruza bio u rukama ko drugom krušna kotarica. Al vid, vid! Još ni večerali nisu, već će svirat!

11.

IVAN (*zasvirali su «Malo bunjevačko kolo».*): Dico, očemo I u kolo?

NEKI: U kolo, u kolo! Malo kolo! ajd, ajd! Taj nek se vaća ko zna! (*U kolo se uhvate šest pari.*)

JAŠO (*vrtio se oko kola i podigravao od veselja, pa kad završe*): Jujujuj! Alaj sam se naigro!

STIPAN: Valda na-na-nagledo!

JAŠO: Zaozbilj velite da nisam igro? O, bože, a baš mi se pričini-
lo. I valda mi to srce zaigralo, pa sam se još i umorio! I ogladnio, snašice!

12.

KOCA: Sad će večera, nemaj brige.

TONA: Al vidte samo, ta ni bog ne bi stvorio lipči par od ti dvoje!

KOCA: Božemprosti, ne bi se čudila da mi ovaj zaludi Jelu, kad još ni meni nije svedno!

TONA: A šta bi vam čovik da dobije vakog zeta?

KOCA: A, briga njega! Njemu da je samo još koju brazdu odorat od komšinskog! A šta se ona mladež tamo i smije?

13.

KATA (*nastavi započetu priču*): A kadgod! Ej bože, al je i lipo bilo! Sidi nuz vatru, al loži, al loži! A ja samo mutim, mutim,

mutim! I mast već vrila, a on samo piva, sve ori!

JAŠO: Al samo dok prvi fanak nije bio gotov! A znate l koja je bila pisma moje Kate? (*Zapjeva*):

Suljo moja jelika,
tugo moja velika,
Suljo moja jelika,
tugo moja velika!
Sve kroz pendžer perje leti,
ja moram umreti brez tebe! Jujujuj!

(*zagrlj Katu.*)

KOR (*uz pratnju tamburaša prihvati pjesmu.*)

JAŠO (*kad je kor završio*): Au, čeljad moja, ko bi i mislio kako ja lipo pivam!... Joka, dedaramu i s poslom, deder, zasviraj, zasviraj to momačko kolo, nek se ova dica uče od nas koji znamo! (*Kad zasviraju momačko kolo, on dohvati dvije djevojke i igra. Naravno loše, kao što je i pjevao.*)... No, jeste l vidili! No, kako je bilo?

STIPAN: Na tu priliku ko i moj di-di-divan!

JAŠO: Ne-ne-ne-nemoj, molim te! A baš me čudi! Još kad i klapim, i onda igram. I šaram ti, bože, šaram, a sad mi ne ide. Mora da su ove divojke krive!

JOSO: Ej, rano moja, nije momačko kolo, smislim pa zaigram! S momačkim kolom se kadgod momci nadigravali, da cure vide koji bolje zna! Pa se to i učilo i učilo! Držiš se parasničke peći, pa šaraš i šaraš, pa igraš i igraš, a dida ti za leđima i šara ti po nogama, sve dok ne naučiš!

TONA: I bome nije bilo ići u kolo da se nadigravaš dok ti se ne kaže: sad već znaš, sad već možeš ići, ne ćeš kuću osramotiti! El tako, bać Roka?

ROKO: Bome, dico moja.

JAŠO: I da bać Roko bolje zna od mene? Ta idite, molim vas!

JOSO: Šta šta, od tebe? Ta ni jedan ne bi ko on! Roka, ta daj pokaži šta je to momačko kolo – da ne kažu, falimo se! Joka, ded, zasviraj!

ROKO: Ajd baš kad je tako! (*Ostavi šešir i papuče, pa zaigra s*

dvije djevojke.)

JOSO: To gledaj! Eto ti, tako se to igra! Vid ti to držanje, ko da je kolac proguto! Vidiš, ni ne mrdne tilom, a još kako šara! Tako tako, moj Roka!

ROKO: E, dosta! Ja bi još, al kad noge ne će!

JAŠO: Pa ne kažem, dosta je dobro bilo!

JOSO: E, ne ćemo tako, moj Jašo! Da vidim šta si naučio! A pomalo ću da ti održim nauk! Ej, vas dvoje, držte to potpačilo! Tako! A ti se sad, Jašo moj lipi, uvati i da si igro! Dedara ti linog! No, ajd sad, svirci! *(Jašo se natjeran uhvati za potpačilo i igra momačko kolo. Joso mu bičaljem ispravlja držanje tijela i šiba ga po nogama da zašara.)* Tako, tako! Krste izupravni! I nek te noge šaraje, čuješ ti?! Šaraj, šaraj, bubo lina!

JAŠO: Joj, ako boga znate, dosta!

JOSO: E, Jašo moj, tebi baš borame nema para! Nit radit voliš nit si za igru, pa šta onda voliš?

JAŠO: Al ist baš zdravo volim! Virujte!

JOSO: Joka, daj nek sad svi zaigraju!

KATA *(pet momaka s po dvije djevojke igraju momačko kolo. Kad je kolo završeno):* Alaj, bože, od ove igre će samo gazdarica imati štete! Šta mislite šta će samo moj siromašak da poist!

14.

BAŠO *(dolazi iz kuće i već više):* O, o, o, tu se igra, tu se piva! A ne znam baš el poso gotov!

JAŠO: Al sve je na svom mistu! Samo se još miševi nisu uselili u čardak!

BAŠO: Možbit da je gotovo, a el sve u redu?

JOSO: Nema posla kojem ne mož zabaviti, a vi dedte!

BAŠO: Sutra ću ja, sad se već smračiva... O, o, di mi opet ta lula! *(Maša se za Josinom i uzme je.)* Samo da se bar osladim... Bome, dico, kaki poso, taka i plaća. I nema vam novaca dok ja ne vidim šta ste mi nagazdovali!

JOSO: Čujte, ni ne marimo. Dobro i kaže ovaj deranac. Jašo: dok nam vi čuvate novce i šteta je kod vas.

BAŠO: Ta kaka te šteta spopala, bog s tobom i s čovikom!

JOSO: Da vam ko noćas ukrade novce, vaša će bit šteta. I bolje da od vas neg od nas. Ej, ej, i lulu mi vratite! Jedared ste samo tili povuč! (*Uzme svoju lulu.*)

BAŠO: Ajak, ajak, ne ćete vi priko moje pameti, ne ćete! Vaši novci, vaša nek je i šteta! Poso gotov, evo novaca! (*Daje novac i polazeći na desnu stranu:*) Sad nek vam i ukradu, baš nek i ukradu! Hahaha!

15.

KOCA: Eto, vidite, to je moj čovik. Da me bar ne sramoti!

BAŠO (*povratio se da kaže što je zaboravio, pa opet produži*): Ej, ej, dico, i da mi se niste po ljuskuri valjali! Ugužvali bi je samo!

JAŠO: Ako se i trevi, izroljaćemo vam!

KOCA: Snaš Tone, jeste l se vi već čega al zdravo ogadili?

TONA: Čujte, maslice mi već priviše.

KOCA: A meni ovog mog čuvarnog Baše! Al vidte vi tu moju, ko da je med svojima!

JELA (*nastavi pričanje*): I, znate, još i piležu odbrojiti koliko će kojem zrni kukuruza! I kad kaki neznani dođe na salaš, misli da mi baćo el bireš el prosjak! (*Dok traje smijeh, obraća se tamburašima:*) Bać Joka, lipi moj bać Joka, dedte, zasvirajte i meni jednu! Tako bi sad zapivala! Nikad mi još ovaj salaš nije bio vako lip!

JAŠO: Salaš joj lip, a bleji u Ivana ko Bajo u sveca!

JELA: (*zasviraju, a ona zapjeva držeći Ivana pod ruku*):

Ej, kerska mlaka duga i široka,
 ej, kerska mlada duga i široka,
 Ej, kako će je prigaziti dika,
 ej, kako će je prigaziti dika.
 Ej, jutrom tamo, a večerom amo,
 ej, jutrom tamo, a večerom amo...

O! Zapivala sam se, pa se čovik zaboravi. (*Zbunjena pusti Ivana.*)

KOCA: Jele, dođi samo vamo... Je l, otkad se ti znaš s ovim momkom?

JELA: Sve mi s čini, otkad je svita i vika!... Šta ću, nane, ja sam vam već tila o njem divanit.

KOCA: Ne ne, nemoj više. Ima šta i ne bi tila čuti!

TONA: Ditešce moje, ne možeš ti tvojoj nani baš sve najedared.

KOCA: A mislite, ima ona meni još štogod da kaže?

TONA: Pa ako bi je tili prislušat, možda bi i imala.

KOCA: Je l to istina. Jele?

JELA: Ja ga volim, nane.

KOCA (*naglo je pogleda, brzo pride štednjaku, sprema i više ljudima*): Dico, dico, spremajte se, evo i večere! I sad di očete, el prid kuću za astalom el tamo na travi.

NEKI: Na ledinu, dašta, na ledinu! Tamo, tamo! Ajd, ajd, divojke, pomažite. Tanjire, kruz! (*Svi se smještaju, spremaju, odnose tanjure, kruh.*)

JAŠO (*doleti do Koce i zagleda se u zdjelu*): A, a šta ste nam spremili? Joj, samo kad sam živ iščekio ovo ilo! A, a ko će me ranit?

KATA: Otimat će tribat od tebe, a ne ranit te! (*Odnose zdjelu s hranom, a Jašo trči za njima.*)

16.

KOCA (*kad su ostale same s Tonom*): Jele, ja te malopre nisam dobro razumila.

JELA: Kazala sam vam, nane, ja ga volim.

KOCA (*sebi*): Eto ti, Koce, pivac u čelo, kad baš sve očeš da znaš!

JELA: Ja sam se bojala, srdićete se. (*Ivan im prišao.*)

KOCA: A misliš, ne srdim se? Pa dobro, kako to, zašto to?

TONA: O, bog te i s ženom, pa kako se to desi? Vidiš ga, vidi te; oči se pogađaju, štogod te guši, i gotov belaj! Je l, Ivane?

KOCA: Al, opet, ne ide to tako! Pa, dico, da sam samo ja, nek vam je srićno. Al šta će svit? Ta, derane, ko će ti virovati da je nisi samo čerez zemlje? A tebi će, da si zato pošla za njeg, šta te drugi ne će!

JOSO (*i on se za Ivanom dovukao*): Ta mante se vi, snašice, šta će svit! Jednima će bit drago, drugi će zlobit – samo nek su oni srićni!

KOCA: Ta lipo je to, lipo... Kadgod sam i ja za salašem, na ledini u ladu s tako makaršta trgla glavu, al opet...! Al, sinko, di si baš nju kraj toliki cura! Ta i ja pripovidam makaršta! Ajd, bižte mi s očiju, bižte! Idite da vas ne vidim! Idite med onu mladež, šta zna još da viruje!

IVAN (*uhvati se za ruku s Jelom i polete.*)

17.

KOCA: Ne znam, ne znam, snaš Tone, šta bi...! Bašo, Bašo, ajd vamo! Ostavite nas malo nasamo. Nij mi šta će kazat, al već i reda radi da mu kažem. Otac joj je, ne? (*Tona i Joso odlaze, a Bašo se dovuče.*) ... Ta šta se vučeš ko gladna godina!

BAŠO: Da, da, časti i samo, časti! A da vidiš kaku su mi štetu naneli! Molim te, kakuružnu mi sikli na petnaest coli od zemlje, na petnaest, bože! Sad računaj samo koliko ću s tim imati manje kukuružne neg da su bar na deset coli! Na svakoj kukuružni pet coli štete!

KOCA: Idi, molim te! Ko da čokanjicu ne vadiš od reda! Šta nije ostalo na kukuružni ostaće na čukanjici.

BAŠO: Je l?! Pa moglo bi biti! A ja se već dao u nevolju!

KOCA: Sidni.

BAŠO: Al od sinoć ću sad prvi put. A misliš, nisu nas baš ništa pokrali?

KOCA: Alaj, bože, alaj, čovče, vamo slušaj! I tako znam da neš kazat el nam rod dobar el nije, al bar to kaži, el ko lanski?

BAŠO (*uznemireno*): Šta bi opet trošila, šta bi opet kupovala?

KOCA: Ta ne ću, nemaj brige. Mislim samo na to, šta ćemo ako nam se cura uda.

BAŠO: Uda, uda! Čija će bit, nek je rani i zaodiva, ko šta sam i ja tebe.

KOCA: Da nisam od kuće donela, bila bi gola bosa!

BAŠO: Znam, znam, to je tvoje ko amen u očenašu! A ko je meni kupovo, el sam ja sebi štogod kupovo? Na prste bi ti mogo nabrojati koliko sam puta do sad vinčani šešir metnio na glavu, al zato već i imamo to malo sirotinje!

KOCA: Ja pitam, šta ćemo ako nam se Jela uda.

BAŠO: Ako je prosili, a ti s bogom dragim nek je nose! Al al da ništa nisi obećala! A, a ovaj, je l su je prosili? Pa di je onda rakija, di rozolija? Ima l dukata s rozolijom?

KOCA: Za to još ima vrimena. Al da znaš samo, obećala sam je.

BAŠO: O, o, o, kaka mi i pamta! Pa da, bać Mate mi ko niki divanio, da bi je bili radi. Al ja sam mu: znaš, eno žene, pa ti š njom! Al mu ništa ne obećavaj, već: da nam rod slab, da još ni porciju nismo platili, a kukuruz da nam dozlaboga slabačak! I, znaš, ako baš zdravo tio, a oni nek nam pozajme. Ne?

KOCA: U nji još ni tebe ne bi dala, još bi se i na te sažalila.

BAŠO: Već?... Šta ne divaniš?!... Ti! Da nije ono šta mi ovaj momak, šta se tu pogodio, divanio? Kaže, da se baš onaj, koji me ošinio po glavi, da se taj vuče oko naše Jele! El to istina?

KOCA: Daklem, onog si mi pogodio za slugu, koji bi mi još i u zdilu zagledo! Fajin par ljudi; kaki gazda, taki bireš! No, al kad ti već kazo: da, taj je taj, tog ću za Jelu. Tebi je i tako svedno, ti samo kupuj i prodaji, a ja ću curu za poštenog čovika.

BAŠO: (*ugrožen je njegov životni cilj da se obogati i da se s time, i udajom kćeri, plasira među uglednike*): Sve mi s čini, nisam dobro razumio. Jesi l ti tako kazla, da bi Jelu za onog rabadžiju?

KOCA (*ustaje da pođe na svoj posao*): Dobro si razumio.

BAŠO: Khm...! Da čovik i to doživi, da mu bliži sluga neg

rodena čeljad! Dobro mi i kazo: čuvajte se vi onog golog tura, čuvajte se i njegov, al i žene!... Je l znaš ti zašto sam ja s nosom i s noktima oro ovu poganu, suparnu zemlju?! Je l znaš ti zašto mi misto svirke prazan stomak sviro?! Ja sam se nabirešovo, meni su se dosta naposprndivali, od mene su se dosta cure okrećale, a to ne bi da sam bio štogod, da sam imo štogod, da sam bio čiji, a ne ničiji! I sad da budem birešev dida? Hahahaha! Pa ti nisi ko šta triba! Med ljude će mi cura, u familiju, med take, kojima se daje čast i čest pa el su glupavi el nisu! El čuješ ti?! Za pretelja sam tvrdovo, da ga povolji možem kupiti, onakog kakog ja tio, a ne da mi bireša spremaš za zeta! (*Na galamu prilazi svijet. Jela se ustrašena priljubila uz Ivana.*) ... Dalje od te cure!

18.

IVAN (*umiruje Jelu*): Idi samo, idi, ne boj se... A vi, imate l mi još štogod kazati?! Vidim, duračan ste čovik kad na ženu vičete. Evo, probajte i sa mnom... Je l da, Jelu mi ne date. Ni čeko nisam da ćete mi je dati. A znate l šta je srića? Šta znam ja i sam uzeti! Da, moj gazda Bašo! A ona mi triba, pa kad mi triba, uzeću je. Al samo nju, i ništa š njom! I kad je odnesem, dobro prigledajte mrginj, tamo ćete joj digod naći i košulju koja je š nje, a vaša je!

BAŠO: I veliš, otećeš je!

IVAN: Pa da da ću je oteti kad mi je lipim ne date! A ako smite, probajte je ne dati!

BAŠO: Kokošar onaj božji!

IVAN: El mislite, sudom ćete je vratiti? Mož bit! Al ja ću opet po nju! Oćete l opet, a ja ću opet po nju! Sve dok vam ne dosadi, sve dok se ne istrošite – a to znam da vam novaca više žao neg diteta!

BAŠO: U bunaru da je nađu, ni onda ne će biti tvoja!

IVAN: Probajte je samo prstom dotać, vrag će vas odnet! Tako, moj gazda Bašo! (*Hoće da pođe.*)

PERE (*prilazi poganski se smijući*): No, oćeš ti putom, kad je za te drumom? Hahaha!

IVAN: A, tako...! Vrag se sotoni pogodio! Dobro! Al znaš šta, Pere? Tu ne ćeš služiti! Pakuj stvari i oma da si sa salaša! Sad je baš prazan drum, pa da si kasom do varoši!

PERE: E baš ne ću!

JOSO: Pere, čovik ti divanio! I ja još nisam čuo, da bi švraka s kobom stala u kob! Ded, ded, podmaži sedlo i kasom!

PERE: A ako baš ne ću?!

JOSO: Povolji ti! Al ja bi ti opet, ne budi u njemu đavla, klečo si već prid njim da te se mane!

IVAN (*lagano mu prilazi*): No, jesi l se smilio?

PERE: Dobro, ako je baš silom! (*Ljut odlazi.*)

JOSO: Jest, gazda Bašo, onog mal nije prituko! Al ne bi, da nije na curku nasrćo! I žao mi šta sam ga baš ja molio da ga se mane!

BAŠO: Za vakog bi je šta je gotov ubit čovika?!

IVAN: Da, moj dida rođeni, vakog ćete zeta imati! (*Ode.*)

(Zastor)

Treći čin

«*Slipi sokačić*»: *prva kuća s lijeve strane je gazda Baše. Kućerak je to s dva prozorčića, a pred njom klupica. Do njegove još jedna kućica, a pozadina je daščani plot. Iza plota jablanovi i kuće, a u dolnjoj pozadini, na brijegu Kerska crkva s dijelom grada. S desne strane bijeli zid mijane, svratišta. Samo svratište je na uglu s ulazom na tri basamage. Pred mijanom je barjak: stup s nekoliko golih grana na kojima su obješene pivske i vinske flaše, pečena kokoška, varnjače i kruh, šarene vrpce. Zimi, za vrijeme poklada, tu se na ulici drži kolo. Igranka je popodne do prvog zvona.*

1.

VAŠANGE (*Pred mijanom su momci i djevojke koje čekaju vašange. Vašange dolaze pjevajući «Kad zasnira tamburica jasna», a to su brkati momci u ženskom odijelu, djevojke odjevene kao Ciganke, ljudi u opaklijama umrčeni, ugaravljeni, djeca u bijelim plahtama držeći nad glavom izvajane bundeve, iznutra osvijetljene svijećom te sličje lubanji, dok je ostali svijet u svečanim svilama, crnom odijelu. Naravno, dolazak je gužva, veselje, cika i podvikivanje, i zadirkivanje vještice koja dođe jašući na metli. Neki ulaze u mijanu, dok ostali čekaju momke koji vuku panj uz pjesmu, «Alaj smo se sastali bećari».*)

JAŠO (*jedan od momaka koji vuku panj je on. Panj je iskićen cvijećem, a jedno od prikačenih užeta vuče on. Njegovo pjevanje je i pjesma i tužbalica, stenjanje i jauk*): A, joj a, joj... jooj, a, joj ... joooj!

BARA: Nevoljo nijedna, di š ti s panjem?!

JAŠO (*sjeo je s drugovima na klupu pred mijanom*): Do poklada se nisam oženio, pa kažu da moram. Jooj, moram, joj!

BARA: A šta je, opet te žena otirala?

JAŠO: Joj, jeste, joj, nije... zapravo već ni sam ne znam! Al da je i nju bolje vuć na leđi neg ovaj panj za sobom, to je već cigurno!

BARA: A ko ti kriv, šta je ne poštivaš!

JAŠO: A kaka mi opet šala, dan-dva, a ona mami! Kaže, lin sam – ona mami; ne zaradim – opet mami! A sad je, molim te, samo zato, šta nisam dono pune duge s bunara!

BARA: Već kake?

JAŠO: Razlupane... Bome, teško š njom, brez nje još teže! I radit moram, i kuvat moram, i pranje na meni, i roljku sam da vučem – pa priviše je to i za onog, kome je posao za rukom, a ne još ko meni!

BARA: Aha, sad bi je poštivo da ti se vrati, je l?!

JAŠO: Ne triba mi, ne triba mi kad ima srca da se ja vako patim!

2.

KATA (*čula mu skoro cijeli razgovor, pa mu sad pride*): A, ne tribam ti, je l?! Oš drugu?!

JAŠO: Joj, Kate moja, joj, pile moje, joj, slatki teretu moj!

KATA: Dalje! Iđi tamo otkud si i došo! I šta š ti tu med curama, med ovom mladeži?!

JAŠO: Ta, Kate rano, di bi se ja kraj take žene ko ti latio tako nikakog posla!

KATA: Je l da?! A šta je to bilo s komšinicom Lizom? Strv onaj božji, još se važi, a tio si je poljubiti!

JAŠO: Ta, Kate zlate, viruj, ti si najsrćnija žena na ovom svitu! Da i oču kod koje druge, ni jedna me ne će! A koja bi i tila, ne smi od tebe! A ne ću da lažem, proba sam, proba sam!

KATA: Aaa, proba si, proba si!! Ako si ti, i ja sam!

JAŠO: Au, apoštola ti nikakog! Al sad biž, jel ako te dovatim...! (*Poleti za njom u dvorište.*)

BARA (*ostala je vani s dvije drugarice i smije se Jaši, za kojim je sada pošao i ostali svijet.*)

MOMAK (*jedan od trojice koji je vukao panj s Jašom*): Bare, od ove tvoje dvi druge, jel koja divojka?

BARA: Obadvi su.

MOMAK (*poleti jednoj, drug mu drugoj, i dovuku ih do panja. Moraju kleknuti pred panj i poljubili ga*): Vranje, drži i! Tako, do panja š njima! (*Skiče, otimaju se.*) Kleknite i poljubite ovaj panj kad ste divojke! Tako, vidiš!... El tako, Bare, da su nas zavrimenta poljubili, možda i ne bi ostali momci, pa ne bi od sramote morali vuć panj! (*Zapjevaju i s tamburašima ulaze u dvorište mijane.*)

3.

BARA: Namisti tu maramu... Je l te, očemo l sad po Jelu? (*U to se i Bašo pojavi na prozoru svoje kuće.*) Ajak, ne mož, još joj baćo kod kuće. Ajmo dotle u avliju. (*Odlaze.*)

BAŠO (*ulica je prazna, gleda kroz prozor. Motri da ne će tko naići. Vidi Maru*): Mare! Vidim iz varoši si. Da nisi digod usput vidila gazda Bartula?

MARA (*stane. Ruke metne na grudi, pa se zagleda u nebo i započne brzo, monotono mleti. Prosto se boji da ne će naći dovoljno vremena da baš sve kaže*): Pa da bome da sam iz varoši. Molim te lipo, bila sam na peci, pa sam i kraj nji morala proći, jel kojim ću sokakom ako i baš oču obući! Da bome da sam prošla kraj njeve kuće! Al virovo el ne, ja već od bisa ni ne vidim ni ne čujem! Razumi, molim te kupila sam, eto, kilu šećera, dali su mi i soli, a petrolin vam nisam mogla ponet, da ne usmrdim ruke, pa ko velim, poslaću dite nek ono donese. l eto ti baš, kuća do kuće, dućan do dućana, robe i robe, espap do espapa, al ne pitaj za cinu, jel bis će me poisti! l vidim ja, zima je, al brez sniga, i ladno je, al nije ko obično, a svirke, barjak do barjaka, igra se svit, piva da bog sačuva! Kažem ja baš niki dan nani: Nane, virovali el ne, ovo već živ čovik ne mož izdržati, jel ono ne samo da se svit ne poštiva, stariji mlađeg, al čoviku se smuti kake su to cine! Peru nam znate – to bi ko nama i niki rodovi bili. Ženi se. A kud ću u čast, kad mi otunčica izlizana ko da je na njoj kogod spavo. A ni nove papuče nemam. l kako ću onda u čast od sramote! (*Baši je dojadila, pa odmahne rukom, povuče*

se s prozora i zatvori prozore.) A i onaj moj Pajo! Idem već od mijane do mijane, od Gustikine evo me već do Mićine, al bože dragi, ako ga sad nađem!... No, a šta ste ono i pitali? (*Vidi da ga nema, pa uvrijeđena digne glavu i požuri u dvorište mijane.*) A šta pita kad ne dočeka da mu ljudski kažem!

4.

PAJO (*čuje se pjesma uz harmonike. Dolazi harmonikaš pjevujući za njim, dok on ide hodom iskusnog pijanca. Dovuče se do klupe pred Bašinom kućom. Glava mu opuštena, spusti se na klupu i drijema. Spadne mu šubara, ispusti lulu*): Tu, tu...!

HARMONIKAŠ (*pjeva*):

Vino pije Dojčin Petar, varadinski ban,
popio je sto dukata, hej, sve za jedan dan.

Popio je konja vrana, zlatan buzdovan.

Karao ga kralj Matija, zemlje gospodar:

Bog t ubio, Dojčin Petar, varadinski ban,

kud ti popi sto dukata sve za jedan dan,

zašto popi vrana konja, zlatan buzdovan.

Al besedi Dojčin Petar, varadinski ban:

Ne karaj me, kralj Matija, zemlje gospodar,

da si bio ti u krčmi di sam bio ja,

i ljubio krčmaricu, koju no sam ja

popio bi ravnu Peštu i sav Budim grad...

(*Kada je otpjevao dio pjesme, vidi da Pajo drijema, pa zadovoljno klimne glavom. Pregleda novac koji je zaradio, pa s Bećarcem ulazi u mijanu.*)

5.

PAJO (*iako nema svirke, halucinira*): Ne tu, ne tu, već moju! ... Tu, vidiš, tu!... Tu... (*Zaspe.*)

TONA (*dolazi s desne strane, a u to iz dvorišta izlazi Jašo s*

Katom i Barom. Kad vide Paju, prilaze mu): Pajo, Pajo... Čuješ, Jašo, ni tvoja ličnost baš nije za falu, al ovo je već da bog sačuva! Idi vidi da nije Mara tu digod. Kaži joj, opet joj dilber trišten pijan! Ej, zovni koga da ga unese! (*Jašo se vrati u dvorište, a u to Mara izlazi iz krčme. Stane u vratima.*)

MARA: Kaki mi to momak, još kolo ni počelo nije, a on već bogin! (*Prišla im nešto bliže, pa tek sada vidi da je to njen Pajo. Poleti.*) Au, Pajo, au, Pajo, biće i čvorge i masnica! (*Tona joj ne da da pride.*)

TONA: Čekaj, čekaj, ženo božja! Oš sad š njim razgaljivat, kad nije ni čovik već komad nesriće?!

MARA (*zaplače*): Ta i lipim sam i ružnim sam, i molim ga, i kunem ga, i istiram ga, i zovem ga, i zvonim mu, i rondzam mu, i nema lika i nema lika! Mamo moja, mamo moja! I nema lika, nema lika!

TONA: Ta nema te bole kojoj nema lika! Jašo, očemo l ga osramotiti, pa da ga već prođe volja od tog pića? Ha?!

JAŠO: Kate, trči kući! El se sićate, snaš Tone, kad smo se sigrali pozorišta? Još i sad imamo ta fratarska ruva!

TONA: Tako je! Obuć ga u fratara, brkove mu osići, pa nek pogodi ko je! Makaze vamo!

JAŠO: Tako mu i triba kad baš oće da mu se i gori od njegov smiju!

KATA: Ko ti, napriliku!

JAŠO: Ej ti! (*Kata pobjegne.*)

MARA (*kad su Toni dodali makaze*): Ne ne, bar mu brkove nemojte! Kad mu tako volim te brkove!

TONA: Šta će brkovi čoviku, kojem još ni time nije zaraslo! (*Odsijeca mu brkove.*) Tako, dilbere moj, tako, fratre moj rodeni! Kad ne poštivaš muške brkove, ni ne tribaju ti! Ajd sad svi u avliju. A ovog u košaru dok se ne ispava! (*Dvoje-troje ga odnose u dvorište. Ostaje sama.*) No, ajd, ajd!... A sad da svršim još s ovim drugim smutipukom, pa sam više hasnila neg deset rednjača! (*Ivan se pojavi s desne strane.*) ... A šta š ti tu?! Jesam ti kazala kad da dođeš? Valda i meni triba štogod zaraditi od tvog dida Baše!

6.

IVAN: Od gazda Baše mislite vi štogod zaraditi?

TONA: To je već moja briga! Kad me šalje da mu po čitavoj varoši komendiram curu, to nek i plati taki trud!

IVAN: Vi moju Jelu komendirate?!

TONA: Komendiram da! Sve ja lipo o njoj, još lipče šta imadu, al kad na kraju uvik lanem da drugog voli!

IVAN: Drugog voli? Koga?!

TONA: O, ludo jedna, pa koga bi neg tebe! No, ajd, biž, biž! Još š njim da razgalim, ponda ćemo vidit! (*Ivan ode u dvorište, a ona zakuca na Bašin prozor.*)

7.

BAŠO (*otvori prozor i proviri*): A, vi ste to! Ajte unutra, sam samcat sam! Cura mi u dolnjoj kući.

TONA: Alaj, zaboga, valda sam ja poštena žena! Di bi ja u kuću di je sam muškarac!

BAŠO: Alaj, ženo... No, ajd, sad ću ja! (*Zatvori prozor, izlazi na vrataca.*) No, pa šta je novog? Oće l bit već štogod?

TONA: Ne mož bit bolje, sve je ko po loju – al mi još triba novaca!

BAŠO: A ne pitate, otkud da vam nastaćim?!

TONA: A vi mislite, da ću ja vama za volju kidat svoju obuću? Još sam i ruvo morala kupiti, da ne uđem u take kuće ko kaka Cigančura!

BAŠO: Iz moji novaca vi još i ruvo kupujete?! Al da znate onda, to je ruvo moje!

TONA: Čujte, kad završila sa životom, lako mož bit vaše – ako ćete me vi prisvlačiti! No, oće l bit novaca el ne će! Di bi ja od sramote toliko stajala s muškarcima na čoši! Ju, da nas još vide!

BAŠO: Joj, joj, al u propast ćete me otirati! Vama novaca, onom novaca, svakom novaca, uvik novaca! Po dva čovika sam moro

držat na salašu, bojim se kaki je oteće mu curu! I ajd, ajd, otet!
Al se i pritio!

TONA: A je l znate vi kako je teško taku curu komendirati, za koju cila varoš zna da drugog voli? El ne vidite vi da vam cura pod manom?! I očete l mi sad sve pokvarit, kad mi samo još koja rič triba pa da je usrićimo!

BAŠO: Dobro, dobro sad još evo, al ... al čuvajte, čuvajte!... A je l bar sad već cigurno, da ćete mi pretelja dovest na divan?

TONA: Sad već ko za glavu kad ste trošak podmirili! Al kad dođe, da se niste u njeg zagledali ko u novaliju! Čovik ne bi tio da se čuje, da ste to uglavljivali s dicom dok se ne sporazumite!

BAŠO: Aha, aha, mož bit da je to i pametno!

TONA: Uputila sam ga: velim mu, poklade su, nek se obuče ko kaki siromašak, pa ga bar ne će svaka šuša pripoznat! A i vi kobajage, da se ni ne znate. Ledima se okrenite, i tako razgaljivajte!

BAŠO: A šta ne bi ušo u kuću?

TONA: No, mož mislit! Još da vidi da ni redovnu uzgljancu nemate! (Ode.)

8.

BAŠO (čeka. Duše u dlanove, poigrava, zima mu je.) ... O, o, bože, ko da kaku mladu čekam, a smrzniću se.

KOLO (momci i djevojke, šest pari, ulaze s lijeve strane igrajući «Rokoko», a omladina i vašange ih prate. Djevojačke marame i kapute momaka nose drugi, pa čim su kolo završili, dodaju im. Igraju u staroj svilenoj nošnji. Igrajući uvuku i Bašu u kolo, a Ciganka, koja igra sred kola, stalno ga gurka. Bašo se otima da iziđe iz kola.)

BAŠO: Ta mante se vi mene, vidite valda da nisam vašanga! El čujete vi, el vidite vi! Vidite valda da sam stariji čovik, a ne vašanga!

BARA: (kolo se rasturilo, a ona kao da brani Bašu): Ta šta ste se

latili čovika, vidite da nije vašanga!

BAŠO: Ta da, već se tu latili!

BARA: Ono jeste, nije obučen za vašangu, a opet ko da je!

KOLO (*ismijavajući ga odlazi u dvorište.*)

9.

BAŠO (*kad je ostao sam*): Vašange ste mi vi! I šta će i ovo samo koštati! Sedam tamburaša, sedam! I kaki su, do ujutru će i plaćati! Ha, triba vam svirka, a trbu vam sve zavija, gladni oni! (*uđe u kuću, pa proviriva kroz prozor. Vidi Josu u opakliji i šubari na sred ulice da se ogleda.*) A vid čovika! Je l bi to mogo bit gazda Bartul?! Ta niki mi na tu formu, al ko da mu trbu što god splasnio... (*Zakašlje se, da obrati na sebe pažnju. I Josu se zakašlje.*) Khm!

JOSO: Khm, da!

BAŠO: On je, da da je on! Khm... Pa onda tu sam.

JOSO: (*došao bliže prozoru, ali okrenut od njega*): I ja sam tu. Al ko si?

BAŠO: Bašo sam, Bašo.

JOSO: Ja gazda Bašu čekam.

BAŠO: Ajd onda, nek sam i gazda Bašo.

JOSO: Tako već da! No, daklem?

BAŠO: Eto, imam to malo sirotinje, pa nek im je sve! Baš sve! Dabome kad umro!

JOSO: O, a ko bi to živ iščekao! Sad sad šta bi, sad za života? (*Sjedne na klupu pred kućom ispod Baše.*) No, ajd, rodi rodo!

BAŠO: Ko mislim, ni svatova ne bi tribalo. Nek se vinčaju, užnat, pa na poso. Ha? Eto, ja toliko. A šta bi im vi?

JOSO: Čuješ, nisi mi baš niki podatan!

BAŠO: Pa, eto onda... šta vi budete dali s derancem, ja ću primiti na sebe da rukujem, da i učim kako se gazduje. No?

JOSO: Čekaj, čovče, da se razumimo! Pa el tako, cila Subatca zna da ti cura drugog voli. I to koga, bože, bireša! E, bome, triba

to i platiti, ako š je u taku kuću ko moja! Al da znaš ne ću priko mire. Daklem, da svitu zamličimo oči, oću bogate al bogate svatove. Tako napriliku: od morkača čorbu, pilećiji nek je paprikaš, pečenica nek je mišana: i pačijeg nek je, pa pućaka i gusaka! Pa da bome, june el dva ćeš morat zaklat. A kraj tamburaša nek je i gajdaš – to opet čerez mene. (*Bašo je sav nesretan zbog zahtjeva. Sav se zanjihao i prekidao bi Josu.*) A od ruva curi, svila nek je da znam koji je svetac, a od skuta i košulja tuće-dvi, al možeš i više. Pa bekeša i pregača, cicani i platneni! I ovu kuću da si mi pripravio dotle, da mi se dica, ti golubovi moji, ne tribaju stiditi. Jo, da! Da ne zaboravim, prijti ne ćeš svilu u dar, već kumašicu! A mene ćeš počastiti...

BAŠO (*nije mogao dalje da izdrži, pa ga udara po glavi*): Štrangom oko vrata! Vi, vi, vi! Na prosjački štap bi me! Sad ću ja vama donet milošće, sad oma! (*Nestane.*)

JOSO (*stane na klupu i vikne mu*): Pretelju, a derancu ćete sefirske gaće!... Au, ovaj mi se baš nadavo! Ej Ivane, Ivane, moraćeš me dobro počastiti šta sam sve ovo čerez tebe pritrpio! Dobio sam šta i tražio nisam! (*Čuje viku Baše.*) Biž ti, Joso, dok je čitave glave! (*Okrene se još jednom kući Baše.*) A oćeš ti gazdačkog pretelja? Hahaha! (*Ode.*)

10.

BAŠO (*izleti sa štapom*): Di si, di si, pretelju, da ti uzmem miru za šubaru pa sve do čizama! Ha, pobigo je, gladni onaj! Dosta mu sad preteljovanja, nenadrta onaj! Kaki mi svit, kad bi uvik novaca! I kad se budim već žmirkam najpre, da mi nije već ko kraj kreveta, da bi novaca!

JOSO (*ostavio opaklju, mjesto šubare ima šešir i kao da tek sada po prvi put dolazi*): Šta je, gazda Bašo, šta se srdite, šta ste se razmarvašili s tim štapom?

BAŠO: A šta se to tebe tiče! I zato ti meni uvik da sam gazda, kad ne znam oću I sutra imat šta prigristi!

JOSO (*sebi*): I ne dao ti bog... Pitam, pitam, a vi kad ne znate lipim, bili otić za žandara.

BAŠO: A kud se ne bi živ pojiio, kad bi se onaj opreteljio, al bi mi najpre po dvi kože s leđa!

JOSO: A ko to, molim vas.

BAŠO: Ha!... Cura bi mi još i med anđelima mogla bit bandašica, a njegovog bi se još i vištac zastidio! Familija, familija! I da još ja platim šta bi i moja podičila! A žedan gladan sam provikovo da dođem do korice kruva, a ovaj bi mi još i kosu s glave! El bi valda čarape da plete! I šta sam sve ono s curom nudio, a on s deranom još ni uske gaće uzimaće!

JOSO: El vidite sad, da je bolje da ste onog deranca za zeta?

BAŠO: Onog, onog nikakog?! Još me dobro ni znao nije, a već me tucko po glavi, a šta bi još posli! I kad se već pritio, šta curu nije oto, već u kaki me trošak bacio! Ha, junačan je, a čitave zime mi ni kerovi nisu zalajali, a ne da bi ga bilo blizu! A ja nek plaćam čuvare, nek plaćam, bože dragi!

JOSO: Ja mu nisam dao da vam curu otme, ja! Cura dakoliko vridi, ni on nije mačiji kašalj! Zaradi on na kolače kake vi još ni onjušili niste! I sram nek vas poide, kad s curom trgujete! (*Ode.*)

11.

BAŠO: Ha!... Ha!... I on to meni baš u brk, baš u brk! U brk, nesramni onaj! I nek me i ne poštiva, i ne ću da me poštiva, jel znam oma bi štogod i zaisko šta me poštiva, al da ne poštiva tu silnu zemlju za salašem, to već ni poganin ne bi! Pedeset i jedan lanac i tri i po motike! (*Ljut požuri u kuću, ali kraj vrataca naglo stane, jer se dosjetio:*) Ha!... Hahaha! Ta on je to bio, a ne gazda Bartul! On, on da, njemu sam se nadavo! Al ne ćete vi priko moje pameti, ne ćete!... E, al ne će ni onako valjat! Ako je ovaj otme, ne samo da ću bireša morat pogađat, već i sluškinju!... Al opet mu ne dam, ko baš za inat mu ne dam! Idem mojoj Koci, pa nek bira zeta baš kakog tila, al samo nek je iz familije, i da mu

koji lančić, da mu ima di pilež čeprkat! (*Veselo odleti.*)

KOLO (*sviraju «Srdim se, dušo», pa se iz dvorišta mijane izvije kolo na ulicu. Djevojke su u današnjim svilama, bilo od priprede- ne, bilo od atlaske-svile. U toku kola Bara izleti i zaustavlja kolo.*)

BARA: Dico, dico, mante se, Pajo se budi!

JAŠO (*uzvrtio se*): Ujuju, to ne će valjat! Dajte ga bržebolje tu prid kuću, na klupicu! Kate, dodaj mi fratrovsko ruvo! Ajd, ajd! (*Dolali su mu odijelo, pa navlači.*) O, bože, ne pokaraj me šta ko muški oblačim suknju! Ajd, curke, šta mi ne pomazete!

KATA: I oma da su curke! A ja ne bi ni bila dobra?

JAŠO: Ne će mi valda nos odgrist!

KATA: Al drago ti da te i dodirnu!

JAŠO (*iznose Paju*): Ovamo, vamo š njim! Tu na klupu! A vi svi kako sam već kazo! Pst, ni riči više! Migolji se već! (*Momci su pogleli Paju na klupu. I on je obučen kao fratar. Jednu bijelu plah- tu momci drže kao pozadinu «samostanske ćelije», a drugu kao desni zid. Lijevi zid je kuća Bašina. U ovoj «ćeliji» ostane samo Jašo s Pajom. Jašo se krsti i moli, ni ne gleda Paju.*) Žurite, žurite već, i niko ni da pisne! Je l gotovo?... E, ne ćeš ti, momče, priko mire piti, opametiću ja tebe! Ha, a pitaćeš, di sam; a pitaćeš, a kako je ovo čudo na meni! Pst!

PAJO: A, joj... a, joj! (*Još dok leži, gleda naokolo sebe. Ustrašen se naglo pridigne. Vidi Jašu gdje se moli; pipa brkove, gleda svoje odijelo, pa se ustrašen uvuče među ramena i jedva se usudi da pita:*) A... a.... a, oprostite, gospodine fratre, a di sam ja?

JAŠO: Ne uvedi... već izbavi... Amen, amen! ... Sad si već na dobrom mistu, dragi brate.

PAJO: A, joj, bože, ta kanda sam ja i brkove imo! (*Govori sebi:*) Au, bogo moja, i otkud da sam ja najedared fratar!... Joj, bože, bože!

JAŠO: I triba da se moliš, i triba da uzdišeš, kad si tako veliko zgrišio!

PAJO: Al dobro: šta? Al dobro: di?!

JAŠO: Još pitaš! Srića tvoja što sam zorom uranio da ometem

prid crkvom. Tamo sam te našo pijanog na basamagama! Bože, sramote da te svit vidio pijanog! A još fratar! A sad bar kaži, iz kojeg si mista, iz kojeg samostana, kojim si poslom došo!

PAJO: Ja, ja... znate, ja!...

JAŠO: Pst! Još i sad mucaš od tog pića! A di si se samo tako sramotski napio? I ako već vino prosiš za crkvu, ko je to vidio baš sve u se!

PAJO: Ja, ja, ja, dragi brate, ja gospodine fratre, pa ja ne bi reko da sam ja fratar!

JAŠO: Štaa?!

PAJO: Jooj!... Da prostite, da nije ovo čudo na meni i da još imam brkove, ja bi znao ko sam!

JAŠO: Šta, šta?!

PAJO: Gospodine, gospodine, otidite u Vučidol, tamo ćete naći moju Maru. I, ko boga vas molim, pitajte je, el joj Pajo kod kuće. Jel ako jeste, ja baš borame ne znam ko sam.

KOLO (*tamburaši zasviraju, nastaje cika i graja; nestanu plahte, a Mara se podbočila. Kad je Pajo vidi, pobjegao bi.*)

BIRTAŠ (*u vratima mijane*): Vamo, vamo, momci i divojke! Evo vrući fanaka! Ajd, ajd i svirce triba počastiti! Ajd, ajd! Vina prid nji, ima ga baš zadosta, i na pritek!

BARA (*svi pođu, neki u mijanu neku u dvorište*): I triba popiti, jel ko će izdurati na ovoj zimi.

KATA: Igraj, pa ne će biti zime.

12.

BARA (*vidi gdje Ivan sam stoji pod barjakom*): Vidi, Stipane, Ivan nam niki tužan. (*Prilaze mu.*) Ivane, Stipan mi kaže, da on mene više voli neg ti tvoju Jelu.

IVAN: Mož jednako većma nikako.

JAŠO (*dolazi s bocama vina, čašama. Nudi, toči*): Ta nije valda krava crkla, dedara mu! No, pij, pij!

JOSO: A i red je! No, ajdmo u zdravlje one mlade.

IVAN: Kake mlade?

JOSO: Ta koje bi neg one prikoputa!

IVAN: Zadnji dan je poklada, a ja sam se tako ufo, da ću ovog lita već š njom u ris. No, uzdravlje!

TONA: A ko ti kriv? I treba da si nesvoljan! El sam ti divanila, tu nema pogodbe, već je odvedi? Al kad ti ovog slušaš!

JOSO: Nisam joj tio sramotu na glavu. Pomisli da je odvedu natrag!

JAŠO: Šta šta?! Nas čitav sokak i da bi ko smio?! A i sad, šta čekamo, šta je ne bi oteli! Joka, al oma da si onu Ivanovu zasviro!

IVAN (*zasviraju i pođe joj pod prozor. Smračiva se.*)

Ne sadi mi, dušo, taj bosiljak rani,
već mi dođi, dođi, kratki su mi dani.

Čuješ li mene, svoga dragana,
oj, Jelenče moje, curo lagana.

Na prst ću ti splesti, zlatnu burmicu.
Na tvoja nidrašca, rujnu ružicu.

(Slijedi refren.)

Ne krati mi, dušo, moje mile dane,
već mi dođi, dođi, duge su mi noći...

13.

JELA (*izašla pred vrata. Zapjeva, refren kor pjeva, a potom cijelu pjesmu*):

Silo sunce, stiglo več, dika na salašu.

Kukuruzi, vinogradi, treba da se prašu.

Znoj se, lolo, znoj,

slatki lolo moj.

na jesen si moj!

Jesen prođe, zima dođe, dika sa salaša.

U torbici kolač nosi, dođe da me prosi...

JAŠO: Pa šta čekaš, lolo?

TONA: Šta je ne otmeš?

IVAN: Jele, oćeš?

JELA: Već po godine čekam na tvoje obećanje, da ćeš me oteti! (*Poleti u kuću i izlazi s «bućurom», spakovanim odijelom u veću maramu.*) Ovo sam još one večeri spakovala, kad si očo sa salaša. Evo bućura, a evo i mene!

JAŠO: A evo i kuma! Ujujuju! Veselo kume, patka se peče! Kate, da di si već! Daj ti svi dvadeset forinti, da prolumpujem! Da je više, ja bi više!

KATA: Kad bi ti dopuščala!

JOSO: Pa šta ćemo š njom?

SVI: Otet je, otet je!

JELA (*Uzme Ivana pod ruku, i čitavi «svatovi» uz svirku Svatovca krenu na desnu stranu.*)

Zastor

KAD JE SRIĆA NESRIĆA

Satirična parodija

OSOBE:

AGENT 2.

AGENT PROVOKATOR

BAĆO

BUDALA

GAZDA

KĆER

MAJKA

MISLILAC

MUDRI

NAČELNIK 1.

NAČELNIK 2.

NAČELNIK 3.

NAČELNIK 4.

NAJGAZDA

ON

OTAC

PANDUR

SILA

SIN

ŽENA

TAJNI

TERENAC

Prvi čin

Pretjerano veliki pisači stol s foteljom uza desni zid, a na zidu fotografija NJEGOVA. U pozadini, uza zid, desetak stolica, a na zidu mala slika NAJGAZDE. Na lijevoj strani je pušača garnitura s tri fotelje. Vrata na lijevoj strani, tapacirana na desnoj. Vrlo svijetli tepih uzduž sobe do pisaćeg stola: putokaz do GAZDE.

1.

GAZDA (*zadovoljan*): Hahaha...! Ti za svijet nisi tajna. Po kostima se neće znati da si žena glavnog džandara..!

ŽENA: Zar mi šeširić nije u stilu..? (*Opet ga poljubi, spremna već da pođe.*) Kišobran upražnjava gumenu palicu... Joj, da se još osnuje ženska policija..!

GAZDA: A što bi ti vrijedilo..? S obzirom na mene, došla bi na neko rukovodeće... pa bi se dosađivala kao i ja..!

ŽENA: Ali bi i mene svita oblijetala..!

GAZDA: Misliš ti da je tu uživanje sjediti..? (*Izbija iz njega želja za akcijom, sav je «heroj».*) Da je meni da se borim, bandu gonim, pucam, bijem, po krovovima da se krijem..! A ovo tu, ubi bože..! Ili mi se klanjaju ili se klanjam.

ŽENA: Kojima se klanjaš jesu jedan, dva... a tebi se pokloni već kad zakuca..!

GAZDA: No da, još da nema tih sitnih radosti... (*Poljubi je.*) Pođi, ženo, vrijeme mi skućeno. Sva sila referata, glupih izvještaja; Znaš, ni jednog poštenog zločina, a kamoli antidržavnog čina..!

ŽENA: Pa onda, zbogom... Znaš li ti, da se svi povode za mojim kostimom..? Hahaha..! (*Ode.*)

2.

PAND. (*najavljuje*): Gazda, agent broj dva bi do tebe.

GAZDA: Možda smo u tragu neke urote..!

PAND.: Agent broj dva neka uđe..! (*Ode.*)

AG. 2. (*ulazi*): Pozdravljam te, Gazda.

GAZDA: Nestrpljivo slušam..! Zavjera, urota, možda običan kriminal.

AG. 2. : Nije. Nažalost nije..! Uzduž i poprijeko domovine vlada sloga i mir...

GAZDA: Pa ded, majčin sine, da se tko usudi u nemir..!

AG. 2.: Dođoh, jer mi nešto nejasno.

GAZDA: A je li važno?

AG. 2.: Možda i nije, a moglo bi biti; moglo bi se iz toga i zlo izroditi..!

GAZDA: Divota..! Kome si ušao u trag..?!

AG. 2.: To znaš, moj rođeni, da nisam bogodani um, ne petljam se u stvari koje ne dokučuje razum... i pojma nemam tko je devalvacija, još manje tko mu je taj konkurent... revalvacija..!

GAZDA: Ne znam ni ja, ali su možda agenti ili tajna šifra..! Ha..?!

AG. 2.: A tko da zna..! Ali neće biti, o njima se i javno priča! (*Nakloni se pred slikom Najgazde, pa nastavi.*) Najgazda u nekom društvu reče, da su mjere devalvacije preče... znači, za devalvaciju navija.

GAZDA: To je već njegova briga. Poštujmo slobodu mišljenja..! A još nije izrazio želju ni volju da revalvaciju pratimo u stopu.

AG. 2. : Jest, još nije izrazio očitu sumnju... Ali, pomisli, netko reče... i to nasuprot Najgazdi... da on rješenje vidi u revalvaciji..!

GAZDA: Kako..? S Najgazdom se nije slagao..? A tko se to odvažio..! Jesi li ga priveo... tko je tko..?

AG. 2. (*Priđe mu bliže, ne smije da pogleda NJEGOVU sliku, pa samu glavom pokazuje na nju t.j. da se ON ne slaže s Najgazdom.*): ON..! Dakle, ON..!

GAZDA (*tek se lagano usudi pogledati NJEGOVU SLIKU i brzo skida pogled*): ... Zar... zar ON..? Baš ON..?

AG. 2.: ON..! A baš je u dobrom s Najgazdom..!

GAZDA: Jesi li ti svjestan kolika je tajna..! Nitko za to ne smije saznati..! Pismeni mi izvještaj spremi, šifriran naravno, pa mi ga

dopremi..! Pst... nikome ni riječi... pst..!

AG. 2.: (*i on stavi prst na usta, NJEMU se nakloni, ali GA ne smije pogledati, a Najgazdi se i tri puta pokloni*) ... Nemaj brige dok ja o tebi vodim brigu..! (*Ode.*)

3.

GAZDA (*zabrinut ali za sebe*): ... Zar da se ON ne slaže s Najgazdom..? (*Jedva se usudi na tren pogledati NJEGA.*) Oh, bože, a otkud da ja onda kukavan znam, kome sam do njih dvojice više sklon..? (*Sad pogleda jednog pa drugog, pa opet. Odlučuje se.*) Jest, ON me načini gazdom... ali je Najgazda mlađi..! (*Stane pred sliku Najgazde.*) Zašto te, Najgazda, On više ne pazi..? Najviše sam volio vas obojicu služiti... i jesam vam vjerno i predano ... i gle sad dileme..! I zašto da se ja petljam u vaše razmirice kad bih rado služio i kod vas obojice..? Ali, jest, pazi... ON sebi svitu lako nalazi, a Najgazda je golać, skoro sam... čujem Najgazda, tvoj sam..! Ti nemaš svoga drugoga, a ON već i stotoga... hajde da se kockamo... pa ili Najgazda, a do njega ja... ili On bez mene, i njegova svita..! (*Brzo se odluči za telefon.*) Halo, halo, halo..! Najgazda, ne zamjeri, morali bismo se sastati... Kod tebe..? Izvinjavam se, poletio bih već i prije, ali je kod mene razgovarati podesnije..! Doći ćeš? Hvala..! (*Dok ostavlja slušalicu, na «tajna» vrata ulazi Najgazda.*) ... Pozdravljam te, dragi Najgazda.

NAJGAZDA: Čuj, poruka ti je bila vrlo oprezna.

GAZDA: Vidjet ćeš, ali i vrlo umjesna..! Mislim da ne moram isticati koliko mi je do tvoje sudbine stalo...i ako ti je tko odan, od mene odaniji sigurno nije..!

NAJGAZDA (*stajao je pred svojom slikom*): Ne bih baš rekao po promjeru ove moje slike..! Vidi NJEGA, goleme li prilike.. a da li sam ja na ovoj slici, prosto se nađem u nedoumici..!

GAZDA (*zbunjen, ali se snalazi*): A što vidiš u mojoj duši..? U njoj je redosljed obrnut i baš u ovoj razmjeri..!

NAJGAZDA: Dokaži..!

GAZDA (šapuće): Dočuo sam da se ON s tobom ne slaže.

NAJGAZDA: Je li to moguće..! Kako se samo usuđuje..! Jest, na to ima pravo... ali to meni nije pravo..!

GAZDA: Meni je čak nepravo..!

NAJGAZDA: I što veli..?

GAZDA: ...Ako si ti za devalvaciju, On je protiv njega ili nje..!

Veli, ON očekuje bolje rezultate od revalorizacije..! Zapravo, ne znam da li je za jedno ili drugo, ali je od tebe rekao nešto drugo!

NAJGAZDA: Pojma o tome nemam... a mogao mi je i reći. Ali da pred drugima opovrgava moje riječi..!

GAZDA: Tko bi to smio reći..!

NAJGAZDA (*gledajući NJEGOVU sliku*): Znaš, on je meni kao otac...

GAZDA: Meni je bio bog... ali me ti smatraš za rođenog..!

NAJGAZDA: Dobro mi želi, u to ne sumnjam... ali pouzdano znam, da sam sâm sebi prijatelj pouzdan..! No da, razmislimo samo... ON je neprikosnoven, mila nam domovina, zajednica, nacija...

GAZDA: Komu ti služiš da služiš, služiti ću i ja, a bilo bi mi najmilije kad bih samo tebi..!

NAJGAZDA: To ću imati na umu... No, da nastavim. Ali zna se i to zbiti, a zbilje se je, zbivalo... da roditelj zasljepi – odbaci sina..! Žena, starost, nastranost, i tko ti zna zašto sve... pa se sinu u oporuci zakonita prava ospore!

GAZDA: Nesreća bi bila prava..! Znaš li ti da si ufanje, spas, sudbina...

NAJGAZDA: I ti tako misliš?

GAZDA: Znaj da si moja i narodna nada..!

NAJGAZDA: Kuneš se..?

GAZDA (*pali svijeću na stolu, ruku stavi na knjigu, ruku desnu diže na zakletvu*): Kunem ti se, ako ćeš biti izvor i moje sreće..!

NAJGAZDA (*i on dignu ruke na zakletvu*): Čim bolje meni, to bolje i po tebe..!

GAZDA: Kuneš se..?

NAJGAZDA: Bez brige..!

GAZDA: Ded, molim te, ruku na knjigu i ponovi zakletvu..!

NAJGAZDA: Kunem se..!

GAZDA: Imaš me..!

NAJGAZDA: A od ovoga časa pratimo sve omaške... i NJEGOVE i klike..!

GAZDA: I onda, a što s njima..?

NAJGAZDA: Omaške su im naša municija.

GAZDA: Dobro, ali šta, kuda, kako ćemo..? Njihovo poričemo, ako i opovrgnuto znaćemo... ali kad upitaju, a kako biste vi..?

NAJGAZDA: Reci im... kao i vi, ali bismo bolje umjeli... A zapravo, što želimo i kako ćemo, to zasada nije bitno..!

GAZDA: Jest..! (*pokaže na Najgazdiniju sličicu.*) Važnije je da sličica ova postane što golemija..!

NAJGAZDA: A do moje, može doći i tvoja..! Tko zna..! (*Naklone se jedno drugom i Najgazda pođe.*) Od danas se razmišljati mora..!

4.

GAZDA: Znači, svi se konci u mojoj ruci spleli..! Da se o njemu brinem. Najgazdu da izdižem, slobodu da imam u vidu ne jednu domovinu... a ni to ne smijem dozvoliti da se narod u zlo zaleti, nenarodne interese zaželi..! Divna ideja... nas dvojica pa narod, prava sveta trojica! (*Nakloni se NJEMU.*) A ti, kad i odeš, ostat ćeš nam u dragoj uspomeni. Tako smo svi htjeli. Može li tko i pretpostaviti da je ovo urota..? Ne, ne i ne... samo nastupaju zrelije snage..! (*Zvono, ulazi pandur.*) Glupa pandursko glavo... šta me strašiš onim zvonom..!

PAND: Oprosti, načelnik pandura, drug Sila, te moli da s tobom prozbori.

GAZDA: Nemam vremena za pandure..! (*Kad već pođe, dosjeti se.*) Čekaj, neka uđe..! (*Sebi*) Od danas treba da pridobijam ljude.

SILA (*ulazi*): Dragi Gazda, sudbina sam žalosna.

GAZDA: Za brige neka ti briga nije. U meni si i imao i imat ćeš odanog prijatelja.

SILA: A bojao sam se da ćeš me, kao i dosada, glavački..!

GAZDA: Ama, radilo se vjerojatno o neslanoj šali..! Prvo i prvo, cijenim te, nema šta... A sada, koja je briga..? I da znaš, unaprijed je uslišena. Da da..!

SILA: Pomisli, u nadležnost mi se već svaki miješa. Ako i jesam i kundak i sila, prati me poniženja sva sila... svaki da sam glupi pandur, svaki da se sklanjam, pa već svi panduri vele da nam je poziv bijedan, dosadan..!

GAZDA: Dakle, svaki ti se u nadležnost upleće. A kakva u tome šteta..?

SILA: Kokošarima nas zovu, gonimo krađe. A sada već i to umjesto nas rade... pa se dosadujemo..!

GAZDA: Nadam se, svijet se još opoštenio nije, još se valjano krađe...

SILA: Ali znaš što džandari, policija, tajni i sve tajniji rade..? Odali se novoj zabavi, u pandurska se posla miješaju, već se i oni u gonjenje daju... za kokošarima.. za sirotinjom, Ciganima, gladnima..! Neka jedna koka ode u tuđi lonac, svi već svakome dižu poklopac... svi vode istragu po svojoj liniji, dosada su to samo panduri činili..!

GAZDA: A šta vele, s kojim pravom..?

SILA: Vele, i oni vode borbu s dosadom... Nemaju više posla!

GAZDA: A pljačke, obijanja, pronevjere, otimanja..?

SILA: Vele, iskorijenili su sve zlo; vele, krađe se samo legalno. Shvaćaš ti to? Ja ne..!

GAZDA: Krađe legalne..? Ma jest, ima i toga, biva i to... ali što je s utajama, kojekakvim prijevarama, mitom i još svom silom tih uljudenih krađa..?

SILA: Pa krivotvorina i patvorina, pa udri pa ne daj, pa još pokoji belaj..?

GAZDA: Jeste, ko što veliš... a što bi s njima..?

SILA: Hvala na pitanju, i toga ima... A još kažu, da je to moda i među nenadležnima.

GAZDA: Ti to misliš ili oni vele?

SILA: Ti znaš da ja ne mislim, već citiram samo pametne.

GAZDA: To ti je pametno, ako želiš stići daleko..!

SILA: Mi smo, eto sirota rodbina, kojoj se svako naruga... Čuj, razbježa mi se pandurija..! Vidiš ove molbe? Same ostavke... a ova crvena, ta je moja, krvlju obojena..!

GAZDA: Shvaćam tvoju brigu... sjedi vani i čekaj odluku. Pošalji mi Mudraca, da vidim što misli policija.

SILA: Molim te, primi naše brige. (*Ode, a ulazi Mudri.*)

5.

MUDRI: Gazda, kad se već i Sila potužio, moram i ja. Policiju mori nevolja..! Ubija i nju dosada..!

GAZDA: A ipak se u nadležnost pandura miješate..?

MUDRI: Jer još jedino tamo tajni ne traže tajne..!

GAZDA: Čekaj, čekaj, prijateljski treba da se razgovaramo... Ali ako i jeste sve što veliš, ali otkud dosada..?

MUDRI: Nema više poštenih krađa, utaja ni prijevara.

GAZDA: A u izvještajima ih sva sila!

MUDRI: Pišemo ti da i tebe ne bi dosada ubila. Sprva nas je još i zabavljalo, pričalo se pričalo, ali, čuj iscrpljeni su izvori! Ne pomažu više ni nagrade za izmišljene krađe i prijevare... još jedino što svaki od svakoga ideje krade..!

GAZDA: Dakle, izvještaji su bili lažni..!

MUDRI: Ima tko priznaje, ima tko ne..!

GAZDA: Ali su zbilja bili zabavni..! Mudri, ti si od druga Sile inteligentniji. On dosadu i nered tome pripisuje što zločin netko štiti, legalizira; nalazi se kojekakve izlike za neke povlašćene... A ono zapravo, zar ne, izmijenio se narod; ne krade se više, niti se vara, niti tko na ikoga kidiše..!

MUDRI: Ama jeste da i toga ima i nema, ama jeste da svakoga

izgovora ima; i da se, eto, i krade i ne..! Zapravo vele, što svatko vidi, što svatko zna teško je da se nazove krađa ili utaja, prijevara i zavjera..! Znaš, zapravo vele, ljudi se nisu baš izmijenili – ali jesu pojmove..!

GAZDA: Lukav si, Mudri, kažeš i da i ne... i shvaćam te, ali i ne!

MUDRI: Znaš, moja su zapažanja često konfuzna... možda bi tumačenja Tajnoga bila logičnija..!

GAZDA: Tajnog i tih najtajnijih..?

MUDRI: Tih, tih najgoropadnijih..! Pa i nisu pa i jesu... njih bolje pitaj, koji su i kakvi su..!

GAZDA: Čuj, dobro... tek onako među nama. Osim znanih i tih javnih... zar se i raja okanila krađa..?

MUDRI: Oh, ne, ne, oni se još drže te poštene navike..! Ali njih i rebnemo... kad krupnije ne smijemo.

GAZDA: A zapravo, ta veća, uglednija krađa... nekoć prije i gospodarskom zvana... i te umjesnije, lukave prijevare, pa pronevjera i novca i kase...

MUDRI: Čuj, ja sebi baš ništa zla ne želim! Ali da ti znatiželji udovoljim... znaš da narod voli šalu, naprimjer ovakvu... zlo je samo dotle kažnjivo djelo dok se u narodne običaje nije uvrijelo..! A kad već svatko krade, treba poštivati običaje..! No da, dragi Gazda, to je samo šala.

GAZDA: Tebe ne može čovjek ni za glavu ni za rep. Zapravo, imali biste pune ruke posla...

MUDRI: Zabave zadosta..!

GAZDA: ... Da vas netko u tome ne sprječava..! Je li istina..?

MUDRI: Oprosti, da takvo što tvrdim bila bi kleveta! Ima i djela, i istrage, potrage, ali tek što zagrižeš u takove zabave...

GAZDA: Spriječe vas da ih lišite slobode..!

MUDRI: Ne, ne..! Samo ih za koji dan vidimo slobodne..!

GAZDA: A tko, a zašto..?

MUDRI (*nakloni se i pođe van*): Možda bi ti Tajni mogao reći i kako..! Da ti ga pošaljem..?

GAZDA: Svakako..!

6.

TAJNI (*ulazi*): Mudri mi reče, «Zove te gazda, Tajni»..! Zdravo, gazda... mnogo si se raspričao s ovim sitnim ribama. Umjesto da prvo poslušáš mene, ja gubim svoje dragocjeno vrijeme.

GAZDA: Ja mislim, da bih lako našao pristojnija čovjeka od tebe.

TAJNI: Bi, lako bi... da Najgazda ne računa na mene..!

GAZDA: Izvoli, prođi, tamo su vrata... upitaj što će ti reći Najgazda..!

TAJNI: Oprosti... šalio sam se. Pokatkad gubim mjeru. Oprosti, zbilja ti hvala na kruhu..!

GAZDA: Ubuduće... kako mi Najgazda reče... do njega se dolazi samo preko mene..! Tko se zaboravi, zbilja ću žaliti za njime.

TAJNI: Shvatio sam te riči. Riječi si uputio pametnome... I mislim bar, znat ću ti biti, odan, koristan, predan.

GAZDA: Tome se i ja nadam... Što to bi s kokošarima, zašto im oduzimaš poso?

TAJNI: Oh ne, oh ne..! Samo im pokojega na selu izdignem..! Pa pitam, koga na selu da pratim zbivanja, tko bi me izvijestio što se zbiva po njivama; otkud da doznam u kojem kulaku imamo prijatelja, a koji nas golać mrzi i vrijeđa..? Još su mi u djetinjstvu pričali, da su lopovi najbolji čuvari..! A kokošar je mudar lukav i premudar..!

GAZDA: Takve joj i plaćaš..!

TAJNI: Ali zašto ja..? Namjesti ga općina ili zadruga, pa ih besplatno nadzire... Istina pokatkad i podvaljuje... ali, bože moj, tko bi bio voljan da svakoga uhodi, o rođenoj majci da progovori ..! A mi smo ipak o svemu informirani..!

GAZDA: Zar se takvim sredstvima služimo..? Sramota..!

TAJNI: Zar tako, oklevetan sam..?

GAZDA: Istinom..! Zar je i to kleveta ako sprečavaš da dođe do suđenja..?

TAJNI: Ne budimo, gazda, nerazumni..! Zar ti misliš da ja ne

znam što je to krađa, pronevjera, podvala..! Zar misliš da toj bandi ne odmierim djelo, da ne znam tko je od njih i koliko robije zaslužio..?

GAZDA: Pa zašto onda sprečavaš da im se po zakonu pošteno odmjeri..?

TAJNI: Ako im se sudi, pa ode na izdržavanje kazne-koje li hasne..?

GAZDA: Zar me želiš uvjeriti da ti ta banda može korisno poslužiti..!

TAJNI: I odužiti..! Gle... ja mu izračunam koja bi mi bila mjera da je došlo do suđenja. I reknem mu, koliko me ima služiti. A koji ne bi htio, da ga ne bih u zatvor otpremio?

GAZDA: Ama kako, što ima da ti služi..?

TAJNI: To su poslovi prilično ružni... uhodi svog druga, možda brata, kuma po potrebi i provocira..! No da, a osim toga, ima našu pjesmu da svira..!

GAZDA: Kako našu..?

TAJNI: Ako treba, nosi i zastavu..! Oh, velika su to, ozbiljna zaduženja! Često mora i to da zna, koliko proizvodi koja tvornica, koliko je dobre i škart robe, koji se radnici mrgode ili čak bune... pa koja je kakva, i na što je voljna – i koji što proba..! Jest, jest, ozbiljni su to podaci, ozbiljna zaduženja... a ništa im ne plaćam osim pohvale, kad neposlušnog ili glavaša u nevolju uvale..!

GAZDA: I sve to vrši besplatno..?

TAJNI: Njemu je unaprijed plaćeno... Utvrdili smo, gledaj, koliko je krao ili utajio, pa mu to u ratama i prema zaslugama otpisujemo..!

GAZDA: Zar umjesto te bande ne bismo i poštene mogli koristiti..? Svaki bi naš bio voljan...

TAJNI: Ali pošten mi ne bi bio toliko odan..! A osim toga, shvati, svaki se čovjek kod nas mora pratiti..! Jer svaki je potencijalni izrod, proneveritelj, neprijatelj, a kad je pod nadzorom, mogu ga na vrijeme spasiti, od zla i goreg odvratiti..!

GAZDA: Čuj, a s bandom što je, s neprijateljima..?

TAJNI: Ustašama, četnicima, reakcionarnima..? Oh, pa i oni su u moju vojsku uvršteni... i moram priznati, neobično su mi vjerni..! Nisu stručni za privredu kao prethodni, ali su politički potkovani!

GAZDA: Znači li to da s njima nadzireš...

TAJNI: I ponajbolje sinove..! Da, da, i one najodanije..! Pred tom se bandom nitko ne libi psovati boga i bogove... pa se tako ono najlakše razotkrije – ako se odrekao istine i naše svetinje..! Prema, tome, nema opasnosti za dosljedne!

GAZDA: A neprijateljski agenti..?

TAJNI: Nećeš vjerovati, i s njima se može čovjek često poslužiti... Imaju vanredne podatke... dopru čak pod oblake, do naših najviših..!

GAZDA: Pa to je da izludiš..!

TAJNI: Od sreće i zadovoljstva..! Znaj, kod nas se o svakome sve zna... zar nije moja institucija najkorisnija..?

GAZDA: Znači, imaš svoje koji nadziru vrhove; u ulici tvornici, uredu, došaptača svu silu...

TAJNI: Jer nije bogu vjerovati, a kamoli ljudima... tko ti zna dokon što sniva..! I svetac padne u iskušenje, vjernik ode u kritizere, odan i poslušan postane neskroman; skromnom zazubice rastu, glupaci pametne prerastu..! A poltron..? On nam putokaz..! Kad nekome prestane da kadi, toga mirne duše zgrabi..! Nikada on neće da služi kumiru, uvijek će se pomoliti pravome bogu..! A i nama se je poslužiti s njime rado, kad o tebi priča sve ti slušat drago..!

GAZDA: A zašto vodite brigu o onima koji nam ne stvaraju brigu..?

TAJNI: Ne, dragi Gazda, ne..! Samo se zabilježe njihove mudre izreke..! Danas hvali, kliče onome kome mi svi... to se zabilježi... A što ako taj naše hvale vrijedan nije bio, a on mu klicao, on ga hvalio..?

GAZDA: A tko se brine za neprijatelja oko naše granice?

TAJNI: Dok smo mi unutar granica složni... i sami priznaju da su nemoćni..! Dakle, što sad veliš o meni..?

GAZDA: Da je sve ovo paklena rabota, da ovo služba narodu nije, da si mi sâm naredao svoje zločine! Vješanje ti ne gine, ničiji sine..!

TAJNI: Vješanje za tolike zasluge..!

GAZDA: Zar ne osjećaš da nam svima na grbači sjediš, da si brigu za slobodu prepustio paklu, da si unakazio ne samo heroje već i sve nedužne ljude..! Pa ovo je podzemlje, pakao, sila... kako se samo nije pobunila cijela nacija..! Jesi li ti glup ili pokvaren..?

TAJNI: Za koje bih bio manje kažnjen..? Gazda, neka me mimo-ide tvoja odmazda... želiš li mi najdraži biti, pa ja ću iz tebe boga stvoriti..! Ili zapovjednika, vrhovnog vođu..! I ON... (*Nakloni MU se.*) ... neka mi ne zamjeri, ni ON mi od tebe nije miliji..! Ne zamjeri zbog heretičnih riječi...

GAZDA: Vidim, jako ti se živi...!

TAJNI: A još na slobodi, uz tebe, uz svoje mile poslove..!

GAZDA: Ne znam i ne znam... glavu bih ti dželatatu trebao predati..! Znaš li u čemu si najviše pogriješio..?

TAJNI: Reci, da bih se tvom ukusu prilagodio..!

GAZDA: Dobro, nisi mu izustio ime, ali si okrenuo leđa! Spreman si da se obračunaš čak i s njime..!

TAJNI: Ali samo zbog tebe..!

GAZDA: A znaš li tko je meni miliji i od sebe..? On, Najgazda..!

TAJNI: Živio, živio, živio..! Proklet bio ako ga ne služio..!

GAZDA: I ne zaboravi da si danas skoro glavu izgubio..!

TAJNI: A što nisam, tebi sam zahvalan..! Sad već znam u čemu sam pogriješio... ja sam samo tebi služiti htio... a tebi je milije da se obojica postaramo oko Najgazde..!

GAZDA: Baš tako..! Odnosno... da ne zaboravimo ni Tatu... jasno je..!

TAJNI: ... A sada, da nas dvojica sjednemo i da sve pretresemo. Jer ti i to treba da znaš, da sam ja čak i o tome izviješten, koga

nemate rado i tko ni tebe ni Najgazdu ne bi za prve priznavao..!

GAZDA: Je li..?

TAJNI: Na to se možeš zakleti.

GAZDA: A znaj... ako Najgazda ne bude prvi, nisam ni ja drugi.

Niti bi ti vremenom možda postao treći..!

TAJNI (*pali svijeću i samoinicijativno se kune*): Kunem se..!

GAZDA: Na što..?

TAJNI: Na Najgazdu, na tebe... i sebe..!

GAZDA: I da od treće stepenice ne želiš bolje..?

TAJNI: Ne želim niti bih se usudio... Da čujem prve zapovijedi...a zapovijest uvijek od gazde slijedi..!

GAZDA: Tako misli i nadalje..! Prva ti je dužnost da vidiš, da li se čija želja na velika djela sprema.

TAJNI: I koji su još oni, koji su s nama zajedno to spriječiti voljni..!

GAZDA: Tačno..!

TAJNI: Kako bi bilo da pridemo prvo organizaciji štaba..? Kakva bi bila vojska bez generala..?

GAZDA: Dobro... zovi ih sve, sve načelnike koji napredovati žele...

TAJNI: Onda baš sve..! (*Dode na vrata*): Tko napredovati ne želi, neka ostane vani..! (*Svi su se požurili i posjedali na stolice pored zida. Pogled ko poravnan i svi zure u Gazdu.*) ... Ne ne ne..! Obični panduri neka se odstrane..! (*Jer su i dva pandura u vratima zastala.*) ... Prijatelji, otvoreno ću vas pitati, da li ste Gazdi odani?

SVI: Odani..!

TAJNI: Da li želimo da mu služimo, s njime i s prijateljima njegovim da se družimo..?

SVI: Služimo i družimo..!

TAJNI: Pričekajte... i u dobru i u zlu..?

SVI: Položemo zakletvu..!

TAJNI: Onda vam i to mogu reći... da ćete biti zadovoljni i srećni..! Izvoli, Gazda..!

GAZDA: (*Ustane da održi govor, ustanu i ostali*): Neka, neka, sjednite... (*Sjedne i on pa se dosjeti da on treba da im održi besjedu. Pa opet ustane, oni s njime.*) Rekoh, sjedite..! Vi znate što je to sloboda i narod...

SVI: Često nam zadaju brige..! Ili jedno ili bar drugo da nije..!

GAZDA: A to je zato, što je naroda sve više, a svaki na ono malo slobode kidiše..! I sloboda se danas zloupotrebljava, svaka se glupost slobodom proglašava..! A mi smo za narod i slobodu odgovorni. Ako nas je narod već izabrao, među najbolje odabrao, znači umni smo, umniji čak najumniji, pa zar onda nećemo i to najbolje znati što se pod slobodom ima podrazumijevati..? Potom, mi smo voljni od naroda sve brige preuzeti! Što da se muči, trsi, brige brine kad mi znamo otkrojiti i slobodu sačuvati..! Ali onda, sve drugo, sve što drugi misle, mogu u sukob doći s našim pojmom iste..! A jesmo li mi kukavice, bez britke sablje sanjalice koji ih ne bi znali uvjeriti... a po potrebi i štiti? (*Kao da je «Pomoz bog junaci»*)

SVI: Nismo..! Junaci smo..!

GAZDA: Dakle, složili smo se da smo ne samo čuvari već i tumači slobode..! A sada dalje, da vidimo jesmo li svi sinovi iste nacije..? Drugi su nedorasli da se za slobodu bore a i drugi narodi imaju druge pojmove.

SVI: Jednog smo roda i poroda!

GAZDA: I istom ćemo priznati svima, rođacima, susjedima... da pravilno misle ako kao mi misle naime da i među ravnima postoji prvi, među rođenima prvorodeni, u rodbini najbrojniji, od zaslužnih najzaslužniji... pa kako da te druge, treće ili ne znam koje po redu ne počastimo s najboljima na čelu..! A mi nismo krivi što smo najboljih sinovi..! Dakle, što će biti dobro za najbolje, tome neka se i ostali prilagode..!

SVI: Živio... ali zar nam ne bi sve to objasnio..?

GAZDA: Zašto da ne..? Ima da se pokoravamo riječima Najgazde..! A riječi su djela, ideje su u njega..! Od danas smo policija i sinovi reda.

SVI: Koliko nam je sad sve jasno..!

TAJNI: A ON..? Reci što biva s uspomenom?

SVI (*I sjedeći Mu se naklone*)

GAZDA: Najgazda će se postarati, da nam ON ostane u najljepšoj uspomeni..!

TAJNI: Kunemo li se na Najgazdu..?

SVI: Kunemo..!

TAJNI: Hoćemo li slijepo slijediti mog Gazdu..?

SVI: Hoćemo..!

TAJNI: Ali ne zaboravite, od vjernog vjerniji sam ja..! O vama da se staram, moja je briga..!

SVI: Samo neka je što manje briga..!

GAZDA: Da znate što Najgazda hoće, koje vam sve dobro sprema, kakve su mu brige i želje, kakve ima neprijatelje...

SVI: Dolje s njima..!

GAZDA: Slažem se sa svima..! A sada prijedimo našim stručnim poslovima... Vajkate se i dosada vas kruži, drijemate i po koji se još i tuži... da se krade, vara, ogovara... da su sudovi prazni ćelije zjape, da kokošare goniti dosadi..! Da banda, kriminalci, brojna reakcija od radosti samo što ne zapjeva..! A ja vam ipak velim, zasada se sitnicama baviti ne želim..! Goni, ne brini ako tko nekoga baš klepne, sitnu paru dirne, đipi nešto veće, ili vara zbog blagostanja, pronevjeri iz neznanja... samo to pratite da u buduće netko nema neke nezdrave želje... naime, da nas ne spriječi da konačno mi odabrani dođemo do riječi... naravno i vlasti, malo časti, malo i slasti...

SVI: Kako divni zbori, kako ugađa našoj volji..!

GAZDA: I da se ne libite da u našu korist i bandu iskoristite... i no da sve već te, i nepoštene ako nam koriste... Glavu ne muči, ima tko da misli... ali naheri svoje uši... to neka ti je glavno oružje..! S njime ćeš lučiti prijatelje i neprijatelje... dakle, poslušaj i najvjernije što misle, kane, namjeravaju... čak i one bogove i neprikosnovene ako su protiv naše želje..! A naša akcija što je..? Da nagradimo vas, najbolje narodne sinove..! Piši što zbori,

bilježi što govori, pogodi o čemu misli, razmišlja – izvijesti ako se što neprijateljski osmišlja... i zato...

TAJNI: Uho proturaj i kroz bravu...

MISLILAC: I u krevetu traži tajnu...

SILA: Prijatelja s prijateljem uhodi...

BUDALA: Ženu protiv muža bodri...

TERENAC: Piši tko šta jede, pije, sniva, čemu se čudi, zbog čega snebiva...

MUDRI: Uhodu uhodi, u misli pronikni... moli se bogu za dojava; slaži izreke, prijave...

GAZDA: Tako je..! Po komadu i normi, akordu ili đuture računaju vam se nagrade. A bit će i takmičenja, priznanja i ordenja... a da što više ostane u fondu plate, čim više koristite one bez plate..! Te dobrovoljce nagradite pohvalama, ako treba preporučite ih najodanijima; ako se među nama kreću, primajte ih kao svoje, to će njih ne samo osokoliti već će ih prestati sa zaboravljenim prljavštinama vrijedati... I to činite sve u interesu svom, narodnom, općenitom..!

TAJNI: A oko Najgazde će vas budno pratiti... a o uspjesima vašim ja ću ga izvještavati...

GAZDA: No da, tko od vas zaboravi svoje interese goleme...

TAJNI: Neka se ne čudi ako se s neprilikama sretne..!

SVI: Za slobodu i narod ćemo umrijeti...

GAZDA: Ali samo poslije urotnika..!

TAJNI: I ne zaboravite da je sloboda isto što i naša DIKA..!

SVI (*Naklone se Najgazdinoj sličici.*)

(Zastor)

Drugi čin

Nepromijenjena slika s neznatnim izmjenama: na mjestu pušaće garniture došao je još jedan pisaci stol, a pušaća garnitura je sada u sredini sobe.

1.

GAZDA: Da da, dragi moj Tajni... redosljed se zna... ja sam drugi, ti treća numera..!

TAJNI: A Najgazda..?

GAZDA: Iza njega. On je sve i svja..!

TAJNI: A do tebe ja..?

GAZDA: Ne ne..! Ti si treća sila..!

TAJNI: Ali..!

GAZDA: Stani..! Tebi se sveto trojstvo vrzma po glavi. Jeste, duhovni vođa je Najgazda, za svaki slučaj ja sam mu zamjena... Dakle, nas dvojica smo ideja, um, zapravo dvoglavi razum... zar te ne zadovoljava što si na vrhu mehanizma koji izvršava..? A drug Sila, on ti je glavna poluga. Što smišliš da je u interesu ideje Najgazde i mene reći ćeš mu da sprovede... Ako ne može milom...

SILA: Bogami ću silom..! Pa što bi on više negoli što je tajni..! Pandura se boje, policije više, ali kundak vide, pendrekom se maše... a ti si duh, družu Tajni, i riječi uhodiš, ne samo mene, već i neprikosnovene..!

GAZDA: Šta šta, zar da je i na mene pala sumnja..?

TAJNI: Gazda, Gazda... zar da te ne čuvam od napasti, pada..? Zar ne bi pisano da je čovjek od dobra i zala sazdan – a ja sam samo na ono zlo u tebi znatiželjan..!

GAZDA: Pobogu brate, zar je policija nadnacija, zar slugu najmih da me kinji, tlači, da mi se već i u krevet uvlači..! Umjesto da me čuva i štiti...

TAJNI: Tako nerazumno samo narod može govoriti! A ti si za nas više negoli čovjek, običan smrtnik...u povjesnicu će se smjestiti tvoj lik..!

GAZDA: No da, no da, možda i hoće... ali zašto me onda uhodite..?

TAJNI: Da ti ljudske mane, omaške i greške, na vidjelo ne dođu..! Da li bi se narod klanjao bogu da zna da ženu ima koju, da se ždere, ljuti kad ga karta neće: da zijeva, čačka nos, čak se dosađuje..?

GAZDA: Uvjerio si me..! Ali da bih znao tko me uhodi, tko je moja sjena, uvijek mi najavi kad nastupi smjena. I, nadam se, prijatelj si, odan, pa ako što zgriješim i idejno zalutam, prije negoli to na crnoj listi evidentirate, bolje me izvijestite... Znaš, uvijek sam voljan da se samokritici podam..!

TAJNI: Pouzdaj se u mene..! Ali, jest..! Čuj, možda će Najgazda da se uvrijedi što njega nitko ne slijedi..! Gazda, kako bi bilo, da tebe angažiram među najtajnije i da brigu o Najgazdi preuzmeš na sebe..? Konačno, zar ne, dobro će ti doći malo sporedne zarade.

GAZDA: Čuj... dobro i veliš..! Jest, jest, ni raj nije mogao red da održava bez anđela i arkandela, ni nebesku radost bez djevice i djeva... a pošto smo mi proroci i apostoli razmišljanjem uposleni... nikako ne zaboravi, da su i anđeli odmetnuti..!

TAJNI: Vidiš, zato sam kao arkandel naoružan mačem... a nevidljiv sam i posvudan...

SILA: A ja, kad što ne valja, zagrmim kao Ilija..! Ja uzdržavam red – i vjernike na okupu..!

TAJNI: Za nevjernike pak ja preuzimam brigu..!

GAZDA: Jest, jest, ništa bez dobre organizacije, bez redoslijeda uma i vlasti...

TAJNI: Eto, podijelimo časti..! Zar ne, nije više sporno da je Najgazda naš um, naše kormilo...

GAZDA: To se osporiti ne smije..!

SILA: A ako bi to ipak tko htio, došao bi pod moje okrilje..!

TAJNI: A da to ne bismo gubili iz vida, da nas ne zavede misao suluda... kako bi bilo da mu sliku u veću zamijenimo? Jer kad ga ovako sitnog gledaš, vidiš, dođe ti čak da ga i kinjiš..!

SILA: Jer slika golema jeste zorna opomena..!

GAZDA: Baš to htjedoh reći... oteli mi riječi..! (*Lupi dlan o dlan, pandur ulazi sa slikom većom od NJEGOVE.*) Kad ga gledaš pun si strahopoštovanja..!

TAJNI: Baš zato da je nešto manja..!

SILA: Jer ne valja ako se u silu uvriježi previše straha.

TAJNI: I bojim se da zbog NJEGA netko ne prigovara.

GAZDA: Slažem se, drugu ovamo..! (*Drugi pandur unosi nešto manju sliku Najgazde od NJEGOVE, te je vješa na zid.*) Ova odgovara, od NJEGOVE je nešto manja..! Gledajte to produhovljeno lice, čovjeku dođe da padne ničice..!

SILA: Baš sam sila... ali klecaju koljena..!

TAJNI: Neka, neka... jeza će da hvata urotnike, nevolja otpadnike... a nama će biti milo što nas primio u svoje očinsko krilo..! (*Gazdi:*) A i to je dobro što je slika manja od NJEGOVE, ali kad tvoja slika dođe do ove... već je došlo do prevage..! (*Donijeli su i sliku Gazde, pa bi on da je vješa s lijeve strane Najgazde. Na primjedbu Gazde će je objesiti s desne strane.*)

GAZDA: Ali ne s lijeve strane Najgazde, već će s desne strane biti bolje.

TAJNI: Znaš, Gazda, mislio sam, s lijeve strane si bliže srcu Najgazdi, zdesna bi došli ostali iz vlasti...

GAZDA: Bliže srca Najgazde neka nitko ne bude... a na čelu vlasti nitko me neće prerasti... Njegova pa moja... onda slijedi tvoja..! (*Tako redom vješaju panduri slike.*)

SILA: Gazda, koje bi mjesto bilo pogodno za mene..?

TAJNI: Uhode bez potpore sile..? (*Već i vješa sliku Sile do svoje.*)

GAZDA: Tačno! Ne bih se probio bez vaše usluge..!

TAJNI: Hvala na povjerenju... Obezbijedit ćemo ti neometan put, sve provalije i smetnje ću da zapažam...

SILA (*iako je u uniformi, zavrti štapom u ruci*): A ja ću ih na vrijeme sklanjati..!

TAJNI: No, i sad dalje..?

GAZDA: Jedno prazno mjesto do njegove pa ostale rasporedi-

- te. Na to prazno mjesto će doći onaj, koji se najviše istakne...
- TAJNI: ... pa mu se slika s jednim mjesto do naše pomakne..!
(*Panduri povještaju svega dvanaest slika «rukovodilaca».*)
- GAZDA: Uh, divan, buran dan..! Ali ja sam još uvijek rada željan..! Primjerice, želio bih vidjeti kako teku akcije u cilju naše akcije, kako se luče odani od raznorazne reakcije..!
- SILA: Lako za reakciju, na leđa privjesak, a ako još i mrda, predlažem i kundak..!
- TAJNI: Reakcija, neprijatelj i ostala gamad... ali, Gazda, ne zaboravi da ih ima i naše vjere, kojima ja ipak ne bih poklonio puno vjere..!
- SILA: A ovi najnovije vjere što gaze pradjedovsko uvjerenje..?
- TAJNI: Pa heretici i bogumili, šizmatici i čistunci... dozvolite, tu sam već ja Tajni u tragu sviju tajni..! Ali što s onima, Gazda, koji još ne uviđaju da je ON omaškama sklon i da je krajnje vrijeme da povijesno ime stekne..!
- SILA: Kako bi bilo da se razmašem preko te gomile štetne..?
- GAZDA: Čekaj, nije tvoje da misliš..! Najgazda mi reče... i uvjeri, naravno... stariji za mladima žudi, promjena mu je u čudi..! Pa otkud često nedosljedne mjere, novine neprovjerene, ideje neizmjerne... No da, što nas do krvi uzbuđuje, ne poštuje prava stečena..!
- SILA: Zar stupove domovine podriva..?
- GAZDA: I nerazumno obećava sve veći obrok za svakoga...
- TAJNI: ... A bezlična je gomila lakoma..!
- GAZDA: Ama šuti, umijem valjda svoje misli izraziti..! I još šta..? Kao da smo robovi rada, od rada da zavisi zarada..?
- DVOJE: Užas..!
- GAZDA: I svi će za stolom sjediti dok će se dijeliti..! Pobit će se, počupati..!
- DVOJE: Moramo ih spriječiti..!
- GAZDA: Zar da ne sačuvamo interese sviju, pogotovo nas..? Voljni smo da u ime naroda, te bezimene gomile, zaštitimo sebe od njihove volje..!
- TAJNI: Još da se bori, bije, za dobrobit gine, hajdede..!

GAZDA: No zasada dosta ideološke izobrazbe... Vidio sam kartone, i bijele i crne... Nadam se, neće doći do veće omaške.

TAJNI: Kako ti ono i reče, ima se provjeriti i novorođenče. Jer tko zna kakvim ga mlijekom majka dojila..!

GAZDA: Nego, jest..! I to mi reče, da akcija teče..!

TAJNI: Imam važnih vijesti..! Na primjeru ću ti pokazati koliko su neprijatelji razgranati..!

GAZDA: Da vidim taj odmjer i razmjer... da znam koji ćemo zauzeti smjer..!

2.

TAJNI (zazvoni): Sad ćeš da čuješ, da vidiš, da znaš..!

GAZDA: To zvonce, to je rukovodeće... drugi put koristi svoje.

TAJNI: Oprosti, omaška... No, vidjet ćeš, angažirao sam divne kadrove... iskusne, umne, provjerene..!

AG. PROV. (ulazi): Oprostite, zvali ste me.

GAZDA (Tajnom): Zaboga, ja ovoga poznajem..! Suđen je doživotnom robijom, snubio se s Gestapom..!

TAJNI: A to je pak garancija da raspoláže odličnom školom..!

GAZDA: Ali ali... može i nama da podvali..!

TAJNI: A što mari..? Na to treba da smo spremni, da bismo do jednoga krivca došli, stradavat će i nevini.

GAZDA: Zar je pušten na slobodu..?

TAJNI: Tek hoće... dok budemo provjerali sve one, koje ćemo lišavati slobode..! Naime, jednog po jednog, strpam s njim u zajedničku ćeliju, neka se siti razgovaraju. A u dokolici pokoji i o krivici progovori..!

GAZDA: Sjajno..! A koga sad imaš na provjeravanju..?

TAJNI: Dao sam mu tvrdi orah... našeg druga Jaku.

GAZDA: Ali, zaboga... nisi valjda zatvorio toga heroja..!

TAJNI: Najodanijima ne bi trebala zasmetati dodatna provjera, a kada kroz sito i čistku prođu... (Pokaže na agent-provokatora.)
... ostaje ovo provjeravanje zadnje..!

GAZDA: Nadam se, uvjerali ste se koliko nam je Jako privržen i odan.

TAJNI: Bojim se, Gazda, da će nas njegov slučaj naučiti koliko svaki od nas treba biti oprezan..! (*Agentu:*) A sada ti nastavi.

AG. PROV.: Dozvolite da referiram... Heroj Jako je sa mnom u istoj ćeliji već sedmicama... Prozor nam čist i proziran, a zrak bogomdan. Istina nebo nam odozgo pada, ali se mora priznati i da nam je ćelija puna komfora... od kible do latora... Dakle, što bismo drugo već promatramo nebo u stankama kad ga prestajem uvjeravati da se meni bez opasnosti može povjerovati.

GAZDA: I što reče, da li se odao?

AG. PROV.: Tome sam se s dana u dan nadao... Zasada me samo vrijeđa, ponekad popljuje, češće nogom mune... ali se sada već i osmjehuje..!

GAZDA: Dobro, ali što kaže?

AG. PROV.: Da sam nitkov... Mislio sam da sam ga nadmudrio, u snu sam ga prisluškiavao... Konspirativan je do zla boga, još ni u snu da se oda..!

GAZDA: Znači...

AG. PROV.: Znači, da je ipak nasjeo novoj mjeri... Čujem nešto zuji, para nebo... Pogledamo, dno avijona..! E, sine mi, sad ćeš se odati..! Oči su ogledalo duše, tu se želje i misli na gomilu skupe..! On neka gleda, ja neću avijon da promatram, već ću pokušati da mu misli iz očiju pročitam!

GAZDA: I jeste li?

AG. PROV.: Strpite se..! Vidim, gore mu oči od želje... i znate li što sam pročitao..? Oči mu govore, kad bi se taj avijon na prozore spustio, tamo sletio... on bi priliku iskoristio. Vinuo bi se s avijonom u nebo, od nas pobjegao... u pravcu Zapada..! Naglašavam, ne Istoka već baš Zapada.

GAZDA: Na Zapad bi poletio..?

AR. PROV.: I odmah sam se sjetio i zašto..!

TAJNI: To ću ti već ja protumačiti, Gazdo! (*Agentu.*) Reci neka te počaste. (*Agent se udalji.*)

3.

SILA: Možda bi na Zapad zbog najlon košulja, možda ga i drvena noga žulja...

TAJNI: Ne iznalazi ispriku..! (*Približuje se Sili pa se ovaj u strahu da ga ne uhapsi povlači.*) Ne volim misli zapadne..! Još istočno-zapadne kako tako...

SILA: Ama budi razuman..! Ipak je heroj bio! Ja bih ga premlatio i pustio.

GAZDA: Jest, heroj je bio...

TAJNI: I ja sam mogao biti, a i ti, da smo za privilegijama žudjeli..!

GAZDA: Čekaj, čekaj, Tajni... znam da ga ne voliš, mrziš od prije...

TAJNI: Časti mi, ni sjetio se nisam dok u njemu izdajnika otkrio nisam..! Da mu sudimo? Ima li smisla?

GAZDA: A ima li sumišljenika?

SILA (*kad ga Tajni pogledao*): Budi bog s nama, Gazda, ja sam samo s vama...!

TAJNI: Razmišljam samo... Jest, u Jake je sva sila istomišljenika.

GAZDA: No da, ne mogu da se bavim i sitnicama... neka im je sudbina ista..! To je zapravo tvoja briga, Tajni, i to kakvu ćeš im krutu sudbu otkrojiti... a ja o tome ne moram baš ništa znati..!

4.

TERENAC (*uleti i naduven, uobražen druge ni ne vidi osim Gazde*) ... Oprosti, Gazda, što sam uletio nezvan, ali sam na svoje otkriće bezmjerno ponosan..!

TAJNI: Gazdi ima da se obraćaš preko nas. Ovom prilikom nastavi.

SILA: I samohvale se odvikni. Dozvoli Gazdi da te pohvali.

TERENAC: Dozvoljavate li da referiram..?

GAZDA: Slušam.

TERENAC: Jednom riječju... urota..!

TAJNI: Zar usred zaostalog vilajeta..?

SILA: Dozvoli da se nasmijem... hahaha..!

TERENAC: Bijaste li tamo..?

TAJNI: Gdje bi nas dovelo da sve ne znamo..!

SILA: Najeli se kamenja napili se vode, pa se digla urota... hahaha..!

TERENAC: Ovakav postupak sa mnom je obična odmazda..!

TAJNI: A zašto bi bila, molim..?

SILA: Još te nikad nisam mlatnuo štapom ovim..!

GAZDA: Pričekajte! Pa zar nismo poklonici demokracije..?

TERENAC: Znaj, gazda, otkad sam stasao... škole posvršavao... čim kakav uspjeh postignem, zavidi mi svaki doučen..!

TAJNI: Škole..? I to su neke kvalitete...

SILA: Ali u vrijeme urote i redosljedi ovih slika nešto vrijede... zar ne..?

TERENAC (*pogleda, nakloni se slikama, pa njima*): Izvinjavam se. Bio sam van domašaja zbivanja... Da ne govorim ni o činjenicama..?

GAZDA: Ako su u sklopu zbivanja.

TERENAC: Kad si me uputio na teren, rekao si mi da je dio borbe i to, da prestignemo i najprve...

GAZDA: Razumio si me od prve..!

TERENAC: ... A da uvjerimo i najgore da ni zlo nije najgore; da je svoja sudbina ipak ponajbolja..!

GAZDA: A da mi nismo krivi što nam je bila sklonija..!

TERENAC: Tako je, uvjeravah sve susjede i podalju rodbinu.

GAZDA: Da se možda ne odupiru..?

SILA (*razmaše se štapom*): Da interveniram, da ih uvjerim..?

TAJNI: Mislim nije vrijeme pozornost na njih skretati.

GAZDA: Tako mislim i ja... A u čemu se odražava urota..?

TERENAC: Kako ih uvjeriti kad im nemušti jezik ne mogu shvatiti..? Pomislite, međusobno se razumiju iako nisu učili škole... a naši neće da progovore..!

GAZDA: Nesumnjivo, radi se o otporu..!

TERENAC: A kad sam zatražio od tumača potporu...

GAZDA: Što vele..?

TERENAC: Da našu sudbinu s nama žele dijeliti..!

GAZDA: Kolike li sebične želje..!

SILA: Da možda i to ne žele, da među pandure uvrstimo i njihove sinove..?

TAJNI: A čovjek baš najviše pati kad ga rođena batina mlati..!

GAZDA: I da unesemo razdor među njih same, da se i među sobom mrže...

OBOJE: Neka se srame..!

TERENAC: I znate li još šta..? Kad spomenuh NJEGA... (*Pogleda NJEGOVIU sliku.*) ... razumješe bez tumača i obraz im se razgali... (*Pogleda Najgazdu.*) ... a za našu diku nisu ni znali..!

GAZDA: Na crnu listu s njima..!

SILA: Popisat ću ih pendrecima..!

TAJNI: Bez uzbuđenja i bez brige... imam ih već odavno popisane. Dići ću im oružje i pjesme, a kad tko u zabran krene... ima da ga zgrabe..!

GAZDA: Zašto odmah sila..? Bolje da se malo pripuca..! (*Vani se čuje graja, galama, svađa. Već uznerviran skače.*) Kako da se radi kad se tako graje... vidi što je, da ne vadim pištolje..!

SILA: Na oružje..! Pozor..! Mir..! (*Kad je bliže vratima, na vratima se pojave Mislilac i Budala.*) Kakva je to svađa..? Da znate, ljuti se Gazda..!

5.

MISLILAC: Oprosti, Gazda, ne bi bilo uzbune kad neprijatelj ne bi proturao nama tuđe poglede..!

BUDALA: Zar da ja proturam koji sve naše molitve napamet znam..!

GAZDA: Više se bojim tuđe istine negoli na pragu da sretnem neprijatelje..!

BUDALA: Ali, Gazda, ja smatram...

GAZDA: Pogrešno, pogrešno..! Kad smatraš, znači misliš, razmišljaš, sudiš..!

MISLILAC: Da sudim ni ja nemam prava, po propisu bezidejnosti se moj nadzor ravna..!

GAZDA: U čemu je spor..?

SILA: Ova batina razrješuje svaki čvor..!

GAZDA: Tiho, ne maši..! U našim međusobnim odnosima drugi pravilnik važi..! Dakle, da čujemo..?

MISLILAC: Zapravo, naizgled beznačajna pojava... Radi se o jednoj komediji, koja, po mom skromnom mišljenju, može biti opasna našoj akciji..!

GAZDA: Kazalište, predstava, javna tribina..? Oh, i tamo se mogu zlodusi ugnijezditi... kroz živu riječ, osmjeh ili samo pokret ili čin, isto se može proturiti zločin..!

MISLILAC: Čuješ..! Razumiješ..!

BUDALA: Pa ovo je da izludiš..! Shvati, Gazda, da u sebi otkrijem nakaradnu misao, i samoga bih sebe zbrisao..!

SILA: Ako bi ti bilo teško, ili žao ja bih ti pomogao..!

BUDALA: Ali Mislilac ne shvaća da tuđa koža ne boli toliko kao kad je svoja...! Komediju sam napisao, i u njoj samo to i toliko, koliko se u mojoj obitelji zbivalo..!

MISLILAC: Ali i to je naša stvar...

BUDALA: ... Ali je glava moja..!

GAZDA: Da je pročitamo..?

BUDALA: Ja sam za izvođenje... istina nisu samo riječi već i nijeme scene..!

GAZDA: Treba da smo svi u komisiji..! Neka principijelna bude odluka. Sjedajte... tiho... mir... započinjite..! *(Svi sjednu na stolice, a komedija se izvodi u cijeloj sobi.)*

6.

OTAC *(seljak u narodnoj nošnji ulazi na lijeva vrata, za njim kćerka i žena. Na писаći stol pandur unosi bocu s čašama.)* ... Crna

kćeri, u kamenu kulu bih te zazidao negoli te za takvog izroda dao..! Zar junačka krv, zar blagorodna, zar državotvorna da zaboravi na čast... izdaje domovinu..! Jedinicu svoju da prodam neprijatelju..!

KĆER: Ali, babo moj rođeni, i oni su u našoj domovini rođeni..! I što mogu kad ga volim, kad sam ga željna, kad sam za njega živjeti spremna..!

OTAC: Voli se roditelj, želi se čast i slava, za domovinu se živi i mre..! Domovina želi odane sinove..!

KĆER: Babo, pa i ja sina želim... to mi samo on može dati..!

OTAC: Ne želim sina neprijatelja svojim unukom zvati..!

MAJKA (*došli su do pušaće garniture i tu se smjeste*): Kakav bi mi unuk bio koga ti babo ne bi razumio..!

OTAC: Patriotska riječ, ženo..! I ne samo da unuka ne bih razumio, već bi možda jednog dana izazvao svoga djedu i zar da poginem od gorega usred megdana..!

MAJKA: I otkud znamo koliko je u njih bogova...

OTAC: I hodaju li ti ljudi na glavi ili posred krovova..!

MAJKA: I što piju, kojom rukom jedu, zar iz toga roda želiš oca čedu..!

KĆER: Ali, babo, našega su roda..!

OTAC: Možda bili, ali su odrođeni..! To priča cijela čaršija..! I da se mučim da nemušti jezik naučim, ili da se kao gluho nijem rukama razmašem..? Ili još gore, da kmečim, gačem ili njačem..!

KĆER: Ali, babo, ja ga potpuno razumijem..!

OTAC: Kako ga ne bi shvaćala kad se mladi bez riječi razgovaraju... stisnu se uza zid, zagrle i samo što ne zapjevaju..! A hoću li se ja grliti s njegovom babom ili će on s tvojom majkom..?

MAJKA: A ju, s nečastivim bih prije... negoli što bih sa sinom te nečasne nacije..!

KĆER: Ali bar da dođu, na ponudu malu, na riječ-dvije, na čašu vode... ako ti već vina žao.

OTAC: Grom i pakao, pa i đavlu bih ga ponudio kad bi mi prag prekoračio..! Gostoljubiv smo mi rod, počastit ću ih, da

počasćen bude i tvoj narod..! Ali te za barabu ne dam, junaka hoću za zeta, iz poštena roda... a pošteni su samo sinovi naroda moga..! Leti po njih, nemila kćeri... neka se pohvale kako su bili počasćeni..! (*Ona pođe u susret baće i sina, koji baš ulaze na lijeva vrata.*)

BAĆO: Pa jesi l ko šta triba, ne samo oni, i zemlja im divlja...! Višćure, vilenjaci, oni šta morom more, to su im rođaci... Viru izmišat, dicu pokarat, njevog kralja svojim zvat... ajak, ajak, tog boga nema... neću đavla za svoga pretelja..!

SIN: Al, baćo, pa i sami ste kazali da je lipa, čuli ste da je umilna, vridna i poštena...

BAĆO: Al šta bi mi reko prvi komšija, šta pretelji, šta druga rod-bina da mi snaju dovedeš iz pustoline, priko mora i doline, a još divlja, nekrštena možbit...

SIN: Ako baš oćete, još ćemo je jedared krstit..!

BAĆO: l mož mislit, sidim joj s baćom za astalom, a sluktim da me ne ujide, kad šta kaže ne znam je l me pćuje el kara el mi možbit snaji prigovara... još da zna nimački el tocki kad ne razumi racki, al pod starost da učim da zavijam el kmećim el zarzam..?

SIN: Al, baćo, svaku ćete mu rić razumit...

BAĆO: Znam da oću kad sam razgaljen...

SIN: Da se ne uvrjde da im bar odemo...

BAĆO: A šta drugo radimo neg idemo... Ajd, đipaj, koračaj, paštri se da šta prije prodemo i kroz te nevolje..! A je l, da smo zvali kakog tolmača, kad im već kuća racki ne zna..!

SIN: Ta uverto sam se ja već u njev divan... skorom im sve znam... (*Došli pred kćerku.*) Baćo... to bi ona bila... (*Stane za čas, pogleda i krene prema stolu.*) A ovaj joj otac... dabome, i mamu ima..!

BAĆO (*mjeri ih pa progovara*): Pa ondak, eto, faljen Isus.

OTAC (*kćeri će*): A što veli?

KĆER: Pozdravio je.

OTAC: Pa onda, dobar dan.

BAĆO: A je l, sinko, šta to i kaže?

SIN: Dao vam odvita... amen nam kazo.

BAĆO: Amen i njemu.

OTAC: Pa sjedajte.

SIN: Je l ste razumili šta nam kaže?

BAĆO: Kako ne bi razumio čovika kad rukom pokaziva da sidnem. (*Ocu:*) Daklem... poklem sam već došo; oću i da sidnem. E, sad da mi je znat kazat njevim divanom da mi ne izgledaju tako divlji ko šta se pripovida...

OTAC (*kćeri*): Šta veli, kćeri..?

KĆER: Da natočite, da se bolje razumijete.

OTAC: Nije to rekao, nemila kćeri, makar da nisam razumio... vidim da nešto prigovara... ali valjda bar ovom vinu neće... (*Nudi i sam ispija.*) U zdravlje.

BAĆO: Na zdravlje.

OTAC: U zdravlje, rekoh.

BAĆO: E, vidi čovika..! Baš nazdravlje, a ne u zdravlje..!

KĆER: Pa onda neka je i u zdravlje i na zdravlje.

BAĆO: Je l to ko isto..?

SIN: Pa da, baćo.

BAĆO: Vidiš, ovu curku pomalo već i razumim, nema šta, razumim..! (*Ispija.*) I nema šta, dobar šiljerac!

OTAC: Nije to šiljerac, već vino.

BAĆO: Vidi, razgale..! On će meni šta je vino a šta šiljerac! I čilaš jeste konj, i žerav je konj... al ako je čilaš onda je čilaš, a ne konj..!

OTAC (*opet preko «tumača»*): Čini mi se, prgav je stari, i nešto kao da zanoveta.

KĆER: Ali, babo, otkud da znaš da te vrijeđa kad ga ne razumiješ?

BAĆO: Tako, tako ti njemu, u brk..! Kad već goste zove...

OTAC: U goste se i nezvan ode. A toliko jesmo gostoljubivi, da bismo i dušmanina za stol posjeli i počastili...

BAĆO: Eto ti, sinko, pivac u čelo..! Zvan ko čašćen... A da meni dođeš u goste, anđela ti tvog...

OTAC: Oh, vidi, čovjeka goropadnog..!

MAJKA: Dobro, babo, dobro... ja sam samo neuka žena pa sam ga razumjela...

OTAC: Razumjela si ga jer je nešto naški znao ili naučio... Zar nisi čula da je osim vina svaku riječ razumio... zar nije o konju, čilašu, žeravu govorio..?

MAJKA (*baći*): E recite, molim vas... kako se na vašem krava poštiva..?

BAĆO: Kod nas se krava muze kad odbijete tele...

MAJKA: A tele... baš kažete tele..?

BAĆO: Al samo dok ne pođe u divojčenje el momčenje... haha! Posli postane bik el krava..!

OTAC: A je li za vola i kod vas znaju..?

BAĆO: Čuj, pretelju... vidim ja da niki i kod vas i kod nas i od mene i od vas volove pravu..! Već znaš šta, ded ti natoči pa nazdravi... pametniji su od nas staraca ovi mladi..!

7.

GAZDA (*skoči, unezvijereno*): Dosta, dosta..! Napolje..! Neće mene seljak podučavati da isto isto je..! (*Glumci izlete.*) Ne primam mliko umjesto moga mlijeka...

BUDALA: Ali vino piješ umjesto vijena..!

GAZDA: Stidi se, zbog vina bi se odrodio..! I nas izabrane mlikom razvodnio..! I konačno šta..? Ako priznam ista prava... koga da krivim kad mi kuća strada..! Budala širi ne samo izdaju, već nipodaštava i svoju naciju..! To je ne samo revizionizam, simbolizam, idealizam i što ti ja znam... ali u glavnom znam...

BUDALA: Ja se već izvinjavam..! Na kolac, u kulu, vješat ću sve svoje, ako primiš ispriku moju..!

GAZDA: Ja ti praštam... čak ispričavam... ali pogledaj naokolo ove... dojučerašnje drugove..! Načelniče... družo Sila, porazgovaraj se s njime... možda ti još nešto reći ima..!

SILA (*uzme Budalu pod ruku i izvede ga*): Hajde, započnimo

čas kritike.

TAJNI (*skida sliku Budale sa zida, a preostali pomiču svoje i ostale slike s jednim mjestom Tajnom bliže*)... Mislim, Gazda, da se slažeš s time...

MISLILAC: Da dok jednom ne smrkne drugom ne može da svane..! (*Gazdi:*) A što će biti s njime..?

GAZDA: Ništa dobro... no to me ne brine..! Znajte, da uočim znake revizionizma kod rođene žene...

TAJNI: Htjedoh ti baš reći da me brine njeno ponašanje..!

GAZDA: Kako..? Moje žene..?

TAJNI: Sad mi baš dodao moj agent broj dva snimke njenog telefonskog razgovora..!

GAZDA: Zar snimate..?

TAJNI: Zar nisi rekao da ti ženu ne samo prate, već da joj i riječi uhode..?

GAZDA: Tačno! Rekoh! Da čujem..?

TAJNI (*vikne*): Agent broj dva..! Neka referira..!

AG. 2.: (*stupi pred njih, maši se bloka i čita, podsjeća se*): Dakle, žena koja mi je povjerena je neobično lijepa, šarmantna, elegantna... čak obla..! To navodim samo radi identifikacije...

GAZDA: Da, da, tome slične kvalitete kod nje sam primijetio već prije... No i dalje..? U čemu se njene revizionističke želje ispoljavale..?

AG. 2.: Dakle, ta tajanstvena žena... samo uzgred, i tri ljubavnika ima...

GAZDA: Ali, molim te..!

AG. 2.: Točno, Gazda, točno..! Treće ljubavne boli tek su započete..!

GAZDA: No da, je li baš to ona..?

AG. 2.: Lako je pratiti... kostim joj originalan, jedinstven: kao da je za milicionerku sašiven..!

GAZDA: Hahaha..! Baš mi je nedavno rekla... i drugi je imitiraju..!

AG. 2.: A da li biste je prepoznali po glasu..? Imam snimak njena glasa kad se s ljubavnikom razgovara..! Čujte..!

GLAS (*sa magnetofona ili iza bine*): Ljubljeni, ispričavam se... ali znaj, sve me to boli. Ona dvojica nisu mi bili švaleri...

GAZDA (*pobjedonosno*): Jeste li čuli..!

GLAS (*nastavlja*): Pogriješih možda jednom, dva puta s njima... ali ti ćeš mi biti ljubav vječita...

GAZDA: Ljubav, ljubav... ali gdje je švaleraj..!

GLAS: ... Ja još nisam imala ovakvog švalera..!

GAZDA: Ali, zaboga... možda kakvu pjesmu čita..!

GLAS (*sada ljubavnika*): Moram priznati, ovakvu švalerku vrijedi imati... ove butine...

GAZDA: Stoj..! Stoj..!

SVI (*stoje sagnute glave.*)

GAZDA (*pride ag. 2. i pruži mu ruku*): Vrlo dobro... Zavređuje unapređenje... Neka netko i njegovu sliku uza naše metne... A ti, družo Tajni... uzmi ovaj snimak... Drugovi, zar niste uočili da je to šifrirana poruka... možda izdaja..!

TAJNI (*kao da se tek sada sjetio*): Jest, Gazda..!

GAZDA: Zasada prestanite da je pratite... da se mnogo ne bakaćemo oko obične žene... kao neprijatelja je evidentirajte... a ta tri neprijateljska agenta, što joj bjehu navodni ljubavnici... njih prepuštam na isljeđenje drugu Sili..!

SILA: Znaš, gazda, znaš... znaš, znaš..

GAZDA: Šta mucaš..?

SILA: Znaš.. kako bi bilo da i mene preispitaš..?

GAZDA: O čemu... kako... zašto..?

SILA: Da nisam i sam u urotničke vode zašo..! Znaš, ta urota se širi kao zaraza...

GAZDA: Da li misliš na ovu našu...

TAJNI (*već stupa u akciju, sumnjičavo mu prilazi*)... ili na neprijateljsku zarazu..?

SILA: Ama čekaj, stanite..! Molim vas, Tajnog odstranite..! Ili bar gdje si stani... (*Otrči od Tajnog nekoliko koraka.*) Ja samo zbog sigurnosti želim znati da se neću u neprijateljske vode zatrčati... Ispitaj me, Gazda, jesam li pravovjeran, jer ja toliko želim ostati vjeran..!

GAZDA: Tajni, što je tvoje mišljenje..?

TAJNI: Mislim da je vrijeme da saopćim svima, da vas sve ja podvrgavam provjeravanjima..!

SVI: Oh..!

GAZDA: I kakvi su rezultati..?

TAJNI: Zasada neka su svi mirni... do ovoga momenta svi su van sumnji..!

SVI: Podaci divni..!

SILA (*odahne, raste u njemu sigurnost, ali i obazrivost*): A sada još nešto da pitam... da li je naš Tajni siguran..?

SVI: Jest, tko njega prati, tko ga provjerava..?

GAZDA: Ako nitko, onda je to golema omaška..!

TAJNI: Ali ali... ali ja sam mislio da sam sve sumnje prerastao! Ali, ipak sigurnosti radi... ako se to sviđa Gazdi... ja bih i sam volio da me tko prati i nadzire, moje razgovore prisluškuje, da me snima, presluša i oslušne... da ne dođe do nezgode..!

GAZDA: Ima li tko da se dobrovoljno javlja..?

TAJNI: Nemoj tako, Gazda... ja ne smijem znati tko me uhodi, tko me prati... Ti u četiri oka to povjeri nekome... ali tog nekoga molim, da podatke ne oda baš nikome osim Gazdi... a duplikat izvještaja ipak meni dostavi..!

GAZDA: Jest, jest u pravu je... Svi se okrenite zidu... i zažmurite... proći ću iza vas i koga budem munuo u leđa, taj će posao da obavlja... Hajde, jedan, dva..! (*Postroje se okrenuti zidu, mune Mislioca.*) Gotovo..!

SILA: Mene ni takao nije..!

SVI: Ni mene, ni mene..!

TAJNI: O tome se govoriti ne smije..!

GAZDA: Glavno je, da sjene sad imamo svi svoje..! Pa kako da onda ne vjerujemo svi u sve..? Ljudi, ljudi, korak je do pobjede..!

TERENAC: Oprosti, Gazda, može li se još nešto saznati..?

GAZDA: Ako nije tajna..!

TERENAC: Naime, ako je koja, kao naprimjer tvoja, kao neprijatelj evidentiran...

GAZDA: Koje da budu posljedice po takve..?

TERENAC: Naime, može li iz obiteljske postelje da se makne..? Primjera radi, od tvoga slučaja i u svoju počinjem sumnjati..! I rado bih je pokretu podnio kao žrtvu..!

SILA: Ako je baš tako, imam prvenstveno pravo... moja je dobrim starija...

TERENAC: Ali je moja ružnija..!

GAZDA: Ne, ne, ne...! Crna lista se ovakvim slučajevima opteretiti ne smije... no drugo je, ako naiđeš na vjernije... (*Pandur u vratima lupi potpeticama, a njega već sve plaši.*) Dosadni su ovi panduri, sve bismo ih morali smijeniti. Ne samo da nemam povjerenja u njih...

TAJNI: Ali da pandura nema, naši ne bi znali da u tajne imamo povjerenja..! Znaš li ti kako to našima godi, kako im moral diže, kad se na ovaj ološ izviče..?

GAZDA (*panduru*): No hajde, brzo reci..!

PANDUR: Stigli su istomišljenici..! (*Lupi potpeticama, Gazda se strese, a on izlazi. Ulaze Načelnici s terena.*)

ČETVERO: Budite pozdravljeni, a prije svih Gazda..!

GAZDA: Tajni, da li su to svi naši..?

TAJNI: Neprijatelj bi pobjegao ispred mog pogleda. Svi su ovi naši od reda..!

GAZDA: A otkuda..?

ČETVERO: Svi smo sa terena..!

GAZDA: Za divno čudo..! Znači, još ćemo danas imati pregledno stanje neprijatelja iz cijele domaje..!

TAJNI: A pošto su se ovi s terena vratili, poimence ćemo znati tko su nam sve neprijatelji..!

GAZDA: Drugovi, čujte, neprijatelja ne podcjenjujte..! Jer što kad se naši inate, kad su protiv nas, zar nam neće pomoći neprijatelja glas..? Zaboga, mi smo policija cijeloga naroda, i prijatelja i neprijatelja, i onoga tko nas želi, tko nas hoće, kojima smo izvor nedaće i zloće..! Zar bi mogao narod bez nas da živi, da sniva, u miru uživa..? A kakva radost u lopovluku, podvali,

otimačini i pljački – ako te ne gone, ako te nitko ne plaši..? Ne bismo ni mi mogli bez tebe, rode, jer nasilja nema bez slobode, radosti bez bola, vlasti bez tora, ni ugleda van čopora..! No da, mnogo smo se raspričali... a gdje su izvještaji i gdje zapisničari..?

TAJNI: Tko bi sada u njih povjerenja imao..!

GAZDA: Bravo, bravo..! Ali tko ti od nas i bi najpismeniji..?

TAJNI: U tome prilično oskudijevamo, zato ne pišemo, već snimamo... Neka magnetofon bilježi svaki ton..! Naime, umjesto papira i olovaka, svakome je podijeljena magnetofonska traka..!

GAZDA: I, konačno, nismo mi primitivna banda..! Da prvo čujem sjeverno-južni izvještaj..!

NAČ. 1.: Prvo da vam opišem teren... Znao sam da u njih povjerenja imati ne smijem... znate već tko su..! Na sve spremni..! I pismeni, uljudni, marljivi i puni mara, staja i ambara..! Dakle, sve što ne valja, jer to od prosjeka odudara..! Agenti su se posla primili đuture, i poslije obavljene berbe i žetve, poslušajte plodove... pedeset i tri postotka su neprijatelji, osamnaest posto su neobično sumnjivi, dvadeset i četiri odsto kolebljivi, jedanaest procenata neopredijeljeni..!

GAZDA: Ali to je već preko sto odstotaka..!

TAJNI: Bolje da ih je više negoli i jedan da izostane..! A naših, ima li njih..?

NAČ. 1.: Samo smo među agentima našli povjerljivih..!

TAJNI: Načelnice broj dva..!

NAČ. 2.: Ako je moguće, moji su još gori, prepredeni, lukavi..! I pomislite samo, svaki od njih kao i ja govori..! Kad velim, «Lijepo», veli «lijepo je»! A kad mu ja, «lepo» – i on će..! Pa kako da ih onda pitam, «Jeste li i vi kao ja, ili ste sinovi izroda»..? Dosjetili bi se ti đavolskoga poroda..!

SVI: Dosjetili, nema šta..!

NAČ. 2.: E, zato se ispunjavala samo crna lista..!

GAZDA: Bar je situacija čista! Načelnice broj tri..?

NAČ. 3.: Mi smo na skrajnjem sjeveru započeli... Našli smo bezbroj sela s našima naseljena..! I bez pitanja znam da nam

je narod odan. Ali ipak da ne pogriješim, ja ti svakog trećeg u neprijatelja smjestim..! A ostale, rekoh, u akordu da urade..!

GAZDA: Ali u kakve..?

NAČ. 3: Ne bih im povjerovao ni u zakletve..!

GAZDA: Kakvi divni podaci, kakve važne vijesti..! Sada bar znamo na kakve se sve oslanjamo..! Načelniče broj četiri, znam da ćeš nas ti obradovati... prošao si diljem naših krajeva, gdje svako srce povjerenje ulijeva..! Kako da neće od reda naši biti svi, kad smo zbog njih voljni i krv proliti..! Njihova prava štitimo, jer dosta je bilo vrijeđanja, ugnjetavanja, nipodaštavanja..! Zar nije najveća uvreda pretpostaviti, da su među našima i takvi, koji ne vole raditi..? Ili zar nije huljenje boga njih izravnati s narodima izroda..? No da, a sad ti nastavi..!

NAČ. 4: Dakle, i ja sam ponikom sa jugo-sredine... nema šta, sin sam njihove sredine. Eto, Gazda, svi su naši, skoro svi, rijetki su izuzeci... Naših ima preko nadanja, druga je grupa dobrim manja..! Na jednog našeg evidentirali smo po jednog neodlučnog i po neprijatelja na sve spremnog..! Ali da znaš, ovaj je naš vrijedan druge dvojice..! No da, što je istina istina, i među neodlučnima... i neprijateljima šta više... čak i među našima – ima odanih i njima..!

GAZDA: Kome, nesrećni sine..!

NAČ. 4.: NJEMU i onima koji su s NJIME..! *(Jedva se usudi pogledati NJEGOVU SLIKU, a i drugi to bojažljivo čine.)*

GAZDA: No da, ima još kojekakvih zabluda..! A što vele o Najgazdi..?

NAČ. 4.: Znaš, svaka mu čast..!

GAZDA: Ali što vele oni..?

NAČ. 4.: Kažu, da će Najgazdu poštovati dogod će i on NJEGA i njegove zablude..!

GAZDA: Đavoli, izdajice, podmukle propalice..! Lijenštine, gotovani, solunaši, odrod pravi..! Neka nas ne izvode iz strpljenja, mogli bismo im okrenuti leđa..! A što će reći ako ćemo se urote odreći..? Ili se naše divizije, najmodernije opremljene, magnetofono-

nom snabdjevene, pa prislušnim telefonom, dojavom, podvalom, cokulama, batinama... ponude da njihovim neprijateljima služe..? (*Mnogozvučno zvono zazvoni, skoro podskoči.*) Joj, joj... ajoj..!

SVI: Ajoj..!

GAZDA: Nisam zakukao iz straha, zvonjava me obradovala... naime, na treći znak ovoga zvona Najgazda kompletan izvještaj imati mora..! Zato vas molim sve ugledne, da svaki svoj mozak napregne i da me podsjeti što se sve u generalštabni plan mora unijeti..!

TAJNI: Prvo, po naosob, o svakome od nas, skromno prozbori...

MISLILAC: ... Ne da nam je do hvale stalo, ali da se ne zaboravi...

MUDRI: ... Kad se za stol sjedne i zasluge dijele..!

TAJNI: Potom što i kako smo radili...

MISLILAC: ... Kakvom smo mehanizacijom smetnje savladali...

MUDRI: ... I konačno, o rezultatima i izgledima sjajnama..!

GAZDA: To će biti zbilja kompletan izvještaj..!

TAJNI: Podsjeti ga kako se izgrađujemo, uzdižemo, čitamo sve, ali najviše prijave i dojave..!

MISLILAC: Da te nismo ljude zvali, saslušavali i pitali, a da bismo ipak sve znali, doušnik nam podrobno dojavi..!

MUDRI: Više nikomu ne stojimo iza leđa, niti mu se smjestimo ispod kreveta... koristimo se tekovinama tehnike, još i u zahodima imamo prislušivače..!

GAZDA: A pratite li vijesti, novine...

SILA: I to pomalo, ali najviše ljude..!

GAZDA: A kakav je postupak s ljudima, ako ih ipak pozovete na razgovor... ili kako to velite, na noćne čajanke..?

TERENAC: Izrazgovaramo se do mile volje... od razgovora često čovjek i promukne..!

SILA: A kad ne pomaže lijepa riječ, psovka ni molitva... pendrek i batina se rijetko uzima, služimo se rukama i šakama... vrlo rijetko cokulama..!

GAZDA: No da, to su propagandna sredstva... ali što da kažem, na koga se bezuslovno možemo osloniti..?

MUDRI: U sebe ponajviše, a nešto manje u došaptače..!

TAJNI: Jest, jest, jer da za njih osim nas i drugi znaju, bili bi izloženi kamenovanju..! I hoće-neće moraju s nama, mi smo im ne samo spas već i zaštita..!

GAZDA: Ali ako ipak prigovori, gdje ste taj ološ prikupili..?

TAJNI: Kad su bili avangarda svima, zašto se i mi ne bismo zadovoljili s njima..!

MISLILAC: Uostalom, već bezbroj godina sjede za našim astalom..!

MUDRI: Ne samo to, po koji se već i nama oteo..! Jedan mi čak prigovorio što sam posumnjao da je on Staljingrad oslobodio..!

MISLILAC: A mene moj došaptač, jedan od mnogih, uvjerava, zato je krao da bi veću članarinu plaćao..!

GAZDA: No da, no da, nemojmo se baviti sitnicama..!

TAJNI: Uzgred još, znaš da bi nam oni bili brojniji... jer ima koji smisli pa umre iako još nije izvršio sve zadatke... mi smo i druge oplodili pa se okotili..!

GAZDA: Na svu radost..! Ali kako narod, kako naš rod..?

TERENAC: Reci mu samo toliko... kad je dobar rod, mora se računati i na odrod..!

GAZDA: A rodbina, prijatelji i susjedi..?

NAČ. 1.: Rodbinu, susjede, znanice u prosjeku računaj u prevejance... da se u postocima izrazim, vjerne možda iznad onih sto odsto nalazim..!

GAZDA: Znači, neprijatelji su nam stopostotni neprijatelji...

NAČ. 2.: ... A i u našem rodu su nam prijatelji prorijeđeni..!

GAZDA: Sjajno... sjajno... sjajno..! Kad dođemo do vlasti, reći ćemo svima, prijateljima i onim drugima, da se nisu oni odrodili, već ovi što su ih zavodili..!

MUDRI: Joj, grdan nesporazum..!

TAJNI: Što je, Mudri, što ti muči razum..?

MUDRI: Stani, Gazda, stani... mi smo se preračunali..! Jer kako smo sada računali, osim nas i rijetkih iznimaka, sve je ostalo neprijateljska bagra..!

GAZDA: Ali to nisu naši neprijatelji, već NJEGOVI..! (*Pokaže pun uvjerenja i prezrenja na NJEGA.*) A i inače, junaka ne plaši masa..!

SILA: Ali sjeti se, dva loša ubiše Miloša..!

SVI: Vijest loša, vrlo loša..!

NAČ. 3.: Bojim se, ili smo se u prebrojavanju prebacili...

NAČ. 4.: ... Ili ih pogrešnom tezgom mjerili..!

GAZDA: Nismo..!

MUDRI: Ali ako nismo, neprijateljskom smo premoći opkoljeni..!

SVI: Oh, bože, budite milosni..!

NAČ. 1.: Mogu nas opkoliti...

NAČ. 2.: ... Zarobiti, pobiti...

SILA: Ali mogli bismo im i kapitulaciju ponuditi..!

TAJNI: Mir..! Ja ću sve prvo izviditi... a ti, Mudri, dotle nešto smisli...

SVI: Molimo te, smisli nešto, smisli..!

GAZDA: Neka se nitko ne usudi misliti..!

TAJNI: Gazda, radili smo ti odano, čak mukte... ali dalje već ni ja ne podnosim muke..! Ima li spasa..?

SVI: Ako dragi bog da i partija..!

GAZDA: Ni ja nisam rođen za mrtvoga heroja.... ali ni ginuti ne bih htio bez ljutoga boja..! Zato oštirim sablju, da što bolje mislim, da spas za sve osmislim..! Dakle, mislio sam pa i smislio..! Prijatelji nas neće za rukovodeće..? Svi su se odmetnuli, neprijateljima priključili..? A što se nas to tiče..! Jer što hoćemo, što želimo..? Za ljubljenu djevojku uzdišemo..? Hoćemo da Murta sjaši, da uzjaši Kurta..! Još nije bilo ni mase ni gomile, ni roda ni izroda, ni krda ni čopora bez predvodnika sa bronzom ili bandaša s batinom..!

SVI: Jasnije, jasnije...

TAJNI: Na izmaku nam strpljenje...

SILA: A i hrabrost pomalo..! Ja ne znam kako vi, ali sam ja već na izmaku snage..!

GAZDA: Onda dakle... Da li je bilo još svijeta bez čuvara reda..?
Ni bog nije bio bez arkandela, smutipuka, đavo osigurava silu,
još je usud narodu poklonio batinu... nas, dragu mu policiju..!

SVI: A bez nas se ne može...

TAJNI: Za narod ćemo položiti živote..! Brzo, pođi, Gazda, to
treba narod i najgazda da sazna..!

SVI: Ura, ura, ura..!

(Zastor)

Treći čin

Na istom smo mjestu. Gazda je podnio izvještaj Najgazdi, podugo se zadržao, sada se vraća među svoje, koji očekuju upute za dalji rad.

1.

GAZDA (*nama leđima okrenut vraća se kroz «tajna» vrata. Već je turom udario u svoj pisaći stol, ali se još uvijek klanja.*): ... Shvatio sam te, Najgazda... Izvršit ćemo, Najgazda... Ovom prilikom bez omaške, Najgazda..! (*Sama se zatvore vrata. Tek sada vidi svoj štab koji se čudom čudi.*) ... Čudite se s koliko strahopoštovanja primam naređenja Najgazde..? Bio sam svjedok i promatrač misli koje su se rojile..! Veličanstvene su me toliko dojmile, da sam za Najgazdu spreman na sve... da spasim njega, sebe i vas sve..!

TAJNI: Na zlo slutim..!

SILA: Oh, ne, oh, ne..! Budite bez brige..!

GAZDA: Pokušat ću njegovu radost... i brige... na vas prenijeti..!

TAJNI: Nije zadovoljan..?

GAZDA: Prvo da vam pozdrave predam..!

SVI: Oh, hvala..!

TAJNI: Gazda, pomno te slušamo..!

SILA: Što narediš, ima da izvršavamo..!

GAZDA: Pođimo redom... Najprije ću i ja vama, kao što je i on meni, da ste blesani..!

SVI: Ali..!

GAZDA (*optužuje, negoduje*): Tko je vas budale ovlastio, da ludujete u ime vlastito..?

SVI: Ali, ali, ali..!

GAZDA: Zatim... u čije se ime spominje Najgazdino..?

SVI: Ali..!

GAZDA: Potom... hvalite se, hvastite; zavrbovano je po zemlje,

a lusteri i stolovi, raspoređeni kreveti ponajbolji su agenti..!

SVI: Ali kad jesu..!

GAZDA: Naravno da su bili dok ih nisu razotkrili..!

TAJNI: Nisu valjda baš sve..! Ne brini, mi ćemo nove..!

GAZDA: Igrate se urote, a urotnike uhode..!

TAJNI: Molim te da kažeš tko ili koji, da odmah kažu zbogom slobodi..!

GAZDA (*do sada je stajao pred pisaćim stolom, sada u mucu briše rupcem lice u znoju i klonuo sjeda*)... Kasno..!

SVI: A zašto..?

GAZDA: Zar vam nije jasno da je kasno..!

MUDRI: Molim te, idimo redom..!

MISLILAC: Rastumači ono «ad jedan»: da je u svoje ime ludovao blesan..! Sklon sam da se vrijeđam..!

GAZDA: A ja da vrijeđam..! Dobro, ljudi, urotnici i časni blesani... kad ste ih već prebili, zašto i dokrajčili..?

SILA: Unakaženog da smo ga pustili u svijet..?

GAZDA: A lopove, bandu ste mogli..?

TAJNI: Među njima smo došaptače smogli..!

GAZDA: Berzijanca crnog ni ne opljačkaš, kući ga puštaš...

MUDRI: U crnoberzijance smo često agente kamuflirali...

TAJNI: A mnogi su i od zanata bili, ali nas obavještavali! A uglednima poznati dobročini bili! Sve sipaju imena, titule, lica, neobično im ugledna cijela porodica!

GAZDA: Umukni, jer pucam... od bijesa, ti ludo..! I potom... znam i sam da je teško odoljeti, a još kad si ženjen, kad cura zrači farovima punim...

SVI: Ali, gazda... to nam odmor, zabava..! Zaslužena nagrada..!

GAZDA: No da, no da..! Ali tko vas ovlasti da se na Najgazdu pozivate kad se veće zvjerke hoćete da dokopate..! Pa rekoh vam, draga moja stoko, zvjerinjak ćemo izgraditi naknadno..! Ne interesiraju nas veličine na vlasti, umjeli bismo valjda sebi odane odabrati..!

TAJNI: Vidiš, zadaci su često naše sile prerasli..!

GAZDA: A tko vam dade uši za stolove i krevete..?

TAJNI: Imam i s onima van granice veze..!

GAZDA: Barabe jedne, ozvučili ste svakoga...

MUDRI: Ali po riječima tvoga naloga..!

GAZDA: No, no, no i to je još sporno..! Još da poslušate što... se po sobama zbori, što po uredima govori, još hajde, ali zašto ste ozvučili i kupatilo i WC.?

MISLILAC: Nije važno da se čuje, ali da se prisluškuje..! A tko u dokolici pikanterije ne bi da počuje..?

TAJNI: Omaški više neće biti, na greškama se izvještilo naše umijeće.

SVI: Kajemo se, kajemo..!

MUDRI: A znaš li što bi godilo našem uciviljenom srcu..? Poslije ove opravdane kritike...

SVI: I samokritike je bilo..!

MUDRI: ... Da nas priznanjima obaspe..!

GAZDA (*opet plane*): Zar još ne shvaćate, da smo do lakata umeljani..! Uzduž i diljem domovine o nama govore..!

SILA: Kad nas vole..!

GAZDA: O vole, o, volova idole..! Znete li za mornaričko pravilo... kad lađa tone, neka se svaki spašava kako umije..!

TAJNI: Zaboga... zar su zaludna bila naša nadanja..?

GAZDA: Evo vam dokaza..! (*vrata se otvaraju na lijevoj strani, ulazi tročlana komisija. Stanu. Kad su nakon Gazde svi poskakali i pozdravili stavom «mirno», komisija ne otpozdravlja, već sjeda za pisaći stol Tajnoga. A pandur stavlja stolicu pred njihov stol, a on se postavi usred vrata.*) Ovo je početak kraja..! Pozdravljam drugove... (*Svojima dok briše znojavo lice, a oni za njime.*) ... I neka se svaki od vas sjeti... danas ti meni, sutra ja tebi..! Ili, koliko ti o meni, i ja znadem o tebi..!

SVI (*ustraseni pokušaju naletjeti na vrata i probiti se. Pandur ih zaustavlja šireći ruke*) ... Je li ovo zasjeda..?

PANDUR: Iz koje nema izlaza..! (*Pognute glave i pokorno se vraćaju u simetričnom redu na svoja mjesta i posjedaju.*)

2.

TAJNI: Pa onda, Gazda, kojim bismo redom..?

GAZDA: Ponudi sebe stolicom..! Evo prilike, da ti se ostvare želje željene: budi i ti jednom prvi..!

TAJNI (*dovuče se i ljubazno se smješka na komisiju*): Drugovi, dozvolite da otvorim ove dalekosežne razgovore..!

GAZDA: On je naš Tajni, on sve najbolje zna i vidi..!

TAJNI: Pa zar onda tko može i pretpostaviti, da ja ne bih znao, ne bih u trag ušao, da se itko urotio..? Pogledajte koja li je sila Sila..! Da se itko protiv NJEGA (*ustane, okrene se i duboko pokloni.*) ... usudio, Sila bi ga ukrotio..! Gledajte ta leđa, noge, šape... teško onom koga nam on mlatne..! Hahaha..!

SVI: Hahaha..! (*Komisija naravno ostaje bez osmjeha.*)

TAJNI: Pa, ljudi, shvatite, mi smo željni urote..! Ala bismo imali zabave..! Zar ne..? Hehehe..!

SVI: Hehehe..! (*Nema odjeka na komisiju.*)

TAJNI: Samo smo u jednome pretjerali... jedno drugog smo optuživali, da još uvijek nismo dovoljno oprezni..! Pa smo i sami sebe iskušavali, da bismo vidjeli tko je od najvjernijeg vjerniji..! Rezultati bi vas zadivili... zar ne, drugovi..? Hahaha..!

SVI: Hahaha..!

TAJNI (*kad vidi da nema reagiranja, okreće se kao u školskoj klupi očekujući pomoć koja ne pristizhe*) ... Pa... zar ne... pošto smo se i našalili, malo bismo se i posavjetovali... ne... ne... zar ne..? Da..! (*Opet komisiji:*) Jeste li što rekli..? Ne bi li bolje bilo da vi pitate? Ili možda da ipak ja progovorim..? Molim, molim..!
GAZDA: Tajni, progovaraj... Ne vjerujem da išta na duši imaš, pa nemoj da oklijevaš..!

TAJNI: Započinjem s time, da se smatram neobično odanim... i predanim... tajnim... vajnim...

GAZDA: Ama, nemoj da te svlada sjena straha što je stvara panika..!

TAJNI (*dotrči do Gazde, sav unezvijeren*): Bar da kažu što znaju

a što ne, vidiš da me stavljaju na muke..! Ovako ću možda prešutjeti ono što već znaju, a ne odati koju tajnu..! Gazda, gazda, kaži, ko boga te molim, koliko smijem to da umočim..?

GAZDA: Na meni gledaj, na sebi čekaj..!

TAJNI (*vajkajući se vrati na stolicu*): Jojoj..! Gazda mi je rekao, drugovi, da vama kažem sve, pred vama tajni biti ne smije. Zato da znate da ću vam uši i za najtajnu čuti..! (*Prvo se pokloni NJEGOVOJ slici pa započinje.*!) Još nikome na svijetu, nikome kao NJEMU... a najmanje i tebi, i tebi i njemu... nisam tako radosno odao svoju najveću tajnu: da sam vam beskrajno odan, da sam ponosan, da mislim kao vi, da su mi dragi svi ljudi, da ne lučim rasu od rase, od sebe rođake, komšije od mojih... suzama oči orositi od dragosti što imam priliku s vama govoriti..! Drugovi, ne pripišite mi u zlo što sam ovako otvoreno govorio..! (*Kao prebijen ustane, nakloni se i vraća se na svoje mjesto.*) ... Hajde, Sila, ti si na redu i da ni slučajno ne govoriš neistinu bijednu..!

SILA (*domaršira pred komisiju i sjedne*): Ja sam onaj koji teži dio posla ima da obavi. Oni misle, pa kad smisle, onda tek mene obuzmu fizičke brige..! Neravnu sam bitku bio... da bi neprijatelja tajne oslobodio – nasuprot svojoj vjeri i uvjerenju – često sam mu život od tajne odvojio... Uspijevao sam i blagim riječima, uvjeravanjem uvjerenjima, kavicom kojom, šarmantnošću svojom, a ponekad, bogami, predavao sam riječ i batini... ali sve u interesu naroda i slobode..! U NJEGOVO IME..! Neupućeni, zlonamjerni, karijeristi i smutljivci govore o uroti, komplotu, zavjeri, o nekom zastranjivanju, starovjercima, izdaji prema NJEMU...

GAZDA (*uznemireno*): Glupa Silo, što te je spopalo..!

SILA (*pobjegne na svoje mjesto, a Gazdi dovikne*): Strah..!

MUDRI (*već polazeći na mjesto gdje se daju ispovijedi*): Sila često trabunja..! Ja ću vam reći što je on zapravo htio reći... Zovu me Mudri... zar ne bih onda ja trebao da stojim na čelu, urote, zavjere, komplota..? A priča se da smo svi prisutni bili

pod vodstvom ovog idiota..! (*Nakloni se Gazdi.*) Zar to nije očito dokaz da će vam optužba pretrpjeti poraz..? Nisu idioti, već su mudri za vođe predodređeni..!

GAZDA: Ama čuj, ama dosta, zašto me svaki čas krstiti za idiota..!

MUDRI: Da onda kažem, duhovni si vođa, na čelu si zavjere, da smo mi ostali izvršavali tvoje namjere..?

GAZDA: Ne ne, to ne... ali koristiš priliku, da svog gospodara dovedeš u nepriliku... zar si za gazdu imao idiota..?

MUDRI: A jesam li ja željan da se tu ispovijeda..?

GAZDA: A da si zasjeo među bogove, da si se u nebu skrasio, ne bi me ovako nemilo častio... Zašto im onda ne priznaš i to, da ni zavjeru organizirati ne bih umio..!

MUDRI: Čuj, Gazda, uvijek sam dovoljno bio mudar... oduvijek sam znao da neće uspjeti državni udar..!

SILA: Kakav te udar spopao, to je vrlo riskantan posao..! U to me ni Najgazda ne bi uvukao makar da misliti nije moj posao..! Je li, Gazda, da urotu nisi spremao, s nama si samo vlast preuzeti spremao..!

GAZDA: Ama, ti si drijemao dok sam o novim mjerama govorio! (*Komisiji:*) Znao, malo je teške glave..! Sve sam govorio u interesu NJEGA, preduzimala se i kod nas najbolja mjera da do ostvarenja dovede se nova mjera..! A nove mjere nisam ovaplotio ni ja ni Najgazda, već On!

SILA: Zbilja, ljudi, zbilja... a što na sve ovo veli Najgazda..? (*Prilazi komisiji, prijeti se, diže glas.*) A tko je vas zvao, tko zaželio, tko poslao..! Imate li pristanak Najgazde..? Nemate..! A da on za ovaj teror vaš znade..!

GAZDA: Ama, kud si zapeo..! Da si odmah sjeo..! Budali se brblja, a kad izbrblja...

SILA: Zar ja da ne znam što je tajna..? Ja sam samo batina u ruci Tajnoga; o čemu Gazda razmišlja, to tajni osmišlja, a ovi svi su tajni i budući-što mislite šta..? I za tu tajnu bato zna... hahaha..!

MISLILAC: Ama, budalo, šuti..! Shvatite, drugovi tek toliko žele čuti, čemu su neke naše mjere imale služiti..! Znaju oni da

nam je ON neobično sklon, ne manje mi NJEMU... a poštu-
jemo ... i cijelu svitu s NJIME na čelu... A zašto onda mjere..?
Obezbeđenje smo vam spremali ukoliko se narod požali zbog
bezmjerne slobode, ako ne htjedne da prima veće zarade..!

SVI: Majke mi..!

MISLILAC: A i mi smo zato, da se preglasavanjem dijeli blago..!
Ili možda i to žele čuti, koje su mjere čemu imale služiti..?
Recimo, zašto smo bez mjere prisluškivali i one, koji nas u svije-
tlu budućnost vode..? A sve je to prosto, drugovi, sve je jasno...
reći ću i glasno... pretjerana briga za budućnost nas nagonila da
poslušamo i mudrije od sebe, da razmišljamo o tome što jedno
drugom vele... da bismo se izdizali, nove putove razaznali..! No
da, u nekoj prilici je bilo to i iz puste želje znatiželje..!

GAZDA: Potpuno tako je..!

SVI: Tako je..!

TAJNI (*sad su već svi oživjeli oci glavni, bučni, parlamentarni*):
A što je možda netko od nas, koji je manje razuman, pridavao
tome i značaj nerazuman...

SILA: Jesam li ja taj nerazuman a Gazda manje razuman, ili je
pak Gazda...

GAZDA: Dosta, Sila, dosta..!

SVI: Ušuti..!

SILA: O meni govori Tajni, taj toliko uobraženi..! Nisam ja buda-
la koliko vam se čini..! Znao sam ja da smo ih zato prisluškivali,
da ne bi oni našu tajnu otkrili, da smo ih željeli uhvatiti na spa-
vanju...

TAJNI: Ama, ne diži graju..! Drugovi, shvatite, svi kod nas znaju,
Sile su sile, pameti nemaju..!

SILA: Još uvijek sumnjaš u moj zdravi razum..? Zar sam ja
budala..? A čemu je služila ova izložbena sila..?! (*Pokazuje slike
na zidu, pa i komisija pride da vidi, pa se vrata na svoja mjesta,
jedan za drugim.*)

GAZDA: Joj, uvalit će nas u nevolju ova budala..! To su pokloni
i ručna kartoteka..!

SILA: Hajde, ne budali već istinu kaži..! Gospoda vam boga, evo Najboga..!

TAJNI: Čuj ti, najbudalo...

SILA: Zar tebi nije do istine stalo..? (*Komisiji*): A Gazda je do njega, njegova sjenika..! A Tajni, ovaj zloduh pravi, uhodio je ne samo vas sve, već i NJEGA i njegove..! Pa još i nas ovdje prisutne..! Dosta terora..! Živjela sloboda..!

GAZDA (*komisiji*): Naivčina, zar ne..?

TAJNI: Ima kad mu iznenada prorade bolesne bube..!

SILA: Zar tako, moj golube..! Još nije bilo dosta poruge..? Ovi poslije njih trojice... zar nam nisi, Gazda, podijelio raznorazne čine... a Tajni nam zar nije praštao i nemile čine..?!

GAZDA: Hahaha..! Zar ne, ovo je bila dobra šala... hahaha..!

SVI: Hahaha..!

TAJNI (*Komisija se vraća na svoje mjesto*): Gazda, neće da se nasmije komisija..!

GAZDA: Drugovi, sramota bi bilo kad bi se nama bijednicima urotništvo pripisalo..! I sami vidite, jedan je glas samo protiv nas i istine..! Priznajemo, u najboljoj smo volji griješili... ali se o odanost niti časka nismo ogriješili..!

SVI: Nismo..!

SILA: A ja velim, jesmo... ako se već inatimo..!

GAZDA: Joj, šijom ću da ti zavrnem... (*Prilazi mu u želji da ga smrvi, a ostali se priključuju, dok se Sila sklanja.*)

SVI: I ja ću, i ja..!

PANDUR: Razlaz... svaki na svoje mjesto neka sjeda..!

GAZDA: Tako mi poštenja, ovaj postupak već vrijeđa..! A gdje su vam dokazi vajni..!

KOMISIJA (*predsjednik ustane sa svoga mjesta i stoji.*)

TAJNI: No dobro, dobro, nisu važni..! (*Predsjednik sjedne.*) Ono što znate, ne poričemo. To što jesmo, činili smo s puno dobre volje na Gazdine zahtjeve i želje...

GAZDA: Gospode, zar je i Tajni protiv mene..!

TAJNI: Ne, Gazda, ne ne..! Nisam protiv tebe, ali mi je stalo i do sebe..! I vjeruj, ne iz zle namjere..!

GAZDA: Svi lažu, podmićeni su obećanjima raznim... tražim da se opomenom kaznim što nisam izabrao bolje, suradnike vjernije..!

MUDRI: Šta, zar ja nisam bio vjeran..? Jesam li uopće dosada išta nemudro govorio, zar te nisam idiotom proglasio...!

GAZDA: Lijepo si mene, vođu, oglasio..!

MISLILAC: A zar ja, Mislilac, nisam umjesto tebe mislio, čak bajku smislio da tvoja uloga ne dođe na vidjelo..!

GAZDA: Htio si se preporučiti na moje mjesto rođeno..! Htio si mene da zamijeniš, vođu...

SILA: Ja jedini do kraja služih tvom ponosu..! Je li da te pred cijelim svijetom i ovim skupom uglednika ne porekoh ni trenutka..! Ti si nam vođa zavjere, komplota, neću da se krnji tvoja slava i zasluga..!

TAJNI: Oh, ne..! Oh, ne..! Zar je, drugovi, trebalo doći do zavjere..? Zaboga, protiv koga..?

SVI: I zašto..?

SILA: Zar je to vama nepoznato..?

TAJNI: Znali bismo i mi da ste i nas vas dvojica u tajne uputili..!

SVI: Zavjera... protiv NJEGA?

TAJNI: Strašno, drugovi, zar ne..!

SVI: Mi smo zavedene ovčice..!

TAJNI: NJEGA moramo osvetiti, izdajnike raščerečiti..!

SVI: Na križ s njima..! Na križ s izdajnicima..!

SILA: Ja izdajnik, ja..? Pa ja sam ti jedini ostao vjeran, zar ne, Gazda..?

3.

GAZDA: Smiri se, Sila..! Vidiš da smo opkoljeni izdajnicima..! Porekli su ne samo tebe i mene, već vjerujem da se ne sjećaju ni Najgazde..!

TAJNI: Najgazda... Najgazda... poznatog mi imena..! Kao da smo čuli za njega, zar ne..?

MUDRI: Ne..!

MISLILAC: Oh, ne..!

TAJNI (*Gazdi*): Možda si ti, Gazda, želio biti i Najgazda..?

GAZDA: A page, satana..! Sila, izdali su me..! Ali moram priznati, ni ja se ne sjećam Najgazde..! Oh, duša mi pati... Ne patim zbog sudbine hude, niti što su mi razbili snove brojne – izgubio sam vjeru u ljude..! Ne želim više živjeti, na slobodi se kretati..! Dodijeli mi, bože, tihu ćeliju kojega kloštra..! Provodit ću dane i dane u danima posta; posvetit ću se uspomenama, razmišljati o promjenama..! I sve u nadi, da mi bar povijest veličinu vrati..! Molitve će biti vizije... već vidim što će uslijediti... inkvizitori će spaljivati vrijedna djela, sramotno će plamtjeti kartoteka..! Razularena gomila bar da se doušnika ne dočepa... Gaze po tehničkim izumima, smrt aparatima prislušnicima... anarhija pogubna..! Vladavina gomile..! Zaboravit će ovdje što je strahovlada! Ne ne, i bolje, vodite me... Pomisli, izdala cijela nacija..! Sila, pođi sa mnom, vjerni sine..!

SILA: Ali pobogu, kuda?

GAZDA: (*tihim koracima, skrštene ruke, ponizno kao pokajnik polazi, samo glavom pokaže na komisiju*): To će nam reći ova tri druga..!

Zastor

3. listopada 1966. godine

BUKANJE
SA
SMUTIPUKOM

Bajka u četiri čina

OSOBE:

majka LUCA

didu PAJO

IVE, njihov sin

MANDA, snaja

MATE, Mandin priveden sin

PERE, zatečen sin

KRALJ

KRALJICA

MARA, njihova kćerka

MACA, njena druga

SOTONA, gospodar pakla

SMUTIPUK, najjači vrag u paklu

VRAG-ljubavnik

VRAG-ždero

VRAG-uslužni

vile, vragovi, igrači narodnih igara, tamburaši.

Ova bajka je rađena po motivima hrvatskih narodnih pripovjeka – bunjevačkih, skupljenih i obrađenih po Vujkovu Balintu.

Predigra

Tamburaški zbor svira «Kolo igra, tamburica svira», svjetlo se sve više pojačava na predzavjesu od tila, na kojoj su naslikane konture parasničke sobe: parasnička peć s bankom, do nje drvenice pa vrata. U ovom dijelu na ciganskom stočiću sjedi majka Luca, a oko nje dvoje-troje djece.

1.

LUCA (*kako nestaje pjesme, počinje pričati*): ... Ako ću vam pravo kazati, dico moja, ta vam maćva baš nije utekla vragovima; još možbit gora neg oni!

DIJETE: A, majko, baš zapravo ima vragova?

LUCA: Ditešce moje, nikad nemoj ljude odljučivati od vragova! Ima i ljudi koji su baš pravipravcati vragovi! I da bi se mogli izgovarati, šta su zli i naopaki, oni onda vele: vrag nji to navodi na grij! E, i moja će pripovitka bit o takim ljudima... Bilo vam je to u davnašnja vrimena, kad je salaš od salaša bio na heftu dana idišta, kad je čovik sam, brez društva, ritko smio tisnit kroz pustoline i ritove. Ljudi još ondak nisu znali, ako i snađe kaka nevolja, ni i to vrag obdario, pa oni: ko je kriv već vrag! Ako kruva nema zadosta, el kuga vlada el nevolja, a ono opet vrag! A šta čoviku nosi nevolju, šta ga kara i pokara? El neukost el ljudska zloba: vrag u čoviku!... I tako vam bile dvi kuće, jedna kraljevska, a jedna obična parasnička. U kralja baš svašta, zlata i svile, meda i atara, i kraljicu ima, a dite mu još lipče – pa opet nesrića u kući, jel mu čeljad već željna poštenog komadička krušca! A baš je u njegov žita na pritek, i suvaja i vodenica, a ni grama brašna! Vragovi zasili u suvaje, pa ne dadu žito samliti! I niko ne mož š njima izać na kraj, a baš taj kralj nije bio niki njonjo, već čovik bogme, junak da mu para nema! (*Iza zavjese u jakom svjetlu se pojavi kralj.*) ... A žena mu, kraljica, ta vridna, privridna! (*Pojavi se kraljica u svečanoj svili, s izvezenom kopicom*

na kundī i s krunom na glavi.) ... A dite im da ga lipčeg nema, a dobro ko svibanjska kišica! (*Pojavi im se kćerka, u starovinskoj svili, s izvezenom košuljom i pruslukom zlatom izvezenim, a na glavi i njoj kruna.*) ... A ona i drūgu ima; nije da je lipa, već prilipa i debela! (*Maca se pojavi u svečanoj bunjevačkoj svili kao i Mara, ali gologlava.*) ... E, a tu vam je ondak i druga familija, naša prava parasnička; kuća u kojoj je bilo i ljudi i vragova, još i magaraca bome! Vrag je u kući bila maćva. Vrag je, al lipa ko prilika! (*Pojavi se Manda.*) ... A ta je maćva imala privedenog sina, Matu; a taj vam Mate ko svaki Mate! (*Pojavi se Mate.*) ... A ima i zatečenog sina, Peru; vidićete, nevolja ga odranila. (*Pojavi se Pere.*) ... A čovik joj pod sidu glavu oženio nju mladu udovicu; ta šta da vam drugo i kažem o njemu! (*Pojavi se Ive.*) ... A u kući je i dida Pajo; di ga metneš, tu i svane! (*Pojavi se dida Pajo.*) ... E, al sad dobro ubardajte, taj dida ima i ženu, al pametnu, bože, al razgaljenu! Ta sam vam ja! ... E, al tu je i maćvin pretelj, vrag sotona! Prifrigan je ko cenzar, al opet ne će moći priko moje pameti! (*Pojavi se vrag sotona.*) ... A tu je ondak i snaga pakla, Smutipuk! Da bog sačuva kaki je jak, al srićom tupav i glupav! (*Pojavi se Smutipuk*) ... Pa čitavo jato vila, cili karvanj vragova, pa mladeži i svirke! I virujte bilo bi nevolje, a kruva nikad, da ja nisam dobro al dobro mućnila s pamećom! Ni mi j do fale, al virujte malo je žena u našem šoru ko ja šta sam! Daklem, počelo je vako! Lipo sunašće, prilipo žito; ne znaš el se sunce u žitu odmara el je žito prileglo na sunčeve ždrake! Naš je dida Pajo baš vezo sirkove metle, a majka Luca, to ko ja, sidi na stočiću i krpi. Dašta će siromaška žena? Kad oće da odane od privelikog posla, a ona ded u krpljačinu! A moja snajka, ko je iz linom ženom, leži pa leži, sve se izležava... (*Zamračī se i diže zavjesa.*)

Prvi čin

Salaš s lica, a pod njim bogata ledina. Dva prozorčića, bijelo ukrečen i samo je ambetuš na vidno žutoj osnovi ušprican s nešto tamnijom bojom. Salaš je pod trskom. Pozadina: mladi kukuruz, žito već u klasanju, a pozadina daleki salaši u bagrenjacima, kupovi kukuružne i ravnica. Manda je pod dudom, na bijelom se jastuku izležava, a majka Luca krpi. Dida Pajo veze metle. Sunce se povremeno poigrava na licu Mande.

1.

MANDA: Bože, bože, al zna bit lipo vako s prolića! Haj, haj...! Ta, ta! Ta, ko ga i s suncem, baš u oči! (*Ljuti se, jer se debela hladovina povukla od njenog ležaja. Morala se pomaći, ali joj sada opet lijepo.*) ... Alaj bože, alaj bože, alaj zna bit lipo vako s prolića!

PAJO: A još da vidiš po polju! Zeleno, sve nabreklo, da se raspukne od života!

LUCA: A još kukuruzi! Ne zeleno ko zeleno, već sve se modri, cakli!

MANDA: E, baš je onda šteta šta ga ovdud ne mož viditi, kad kažete da je tako lipo! Jel, bome, ja volim viditi šta je lipo!

LUCA: Al bome, ono šta je lipo, to voli i da se timari! I, čuj, ne bi već bilo zgoreg taj kukuruz okopati!

MANDA: Volim lito, volim i zimu... hehej, lipo je i u zapečku! Al vako s prolića, ta sve mi drago šta živim!

LUCA: I jeste to dragost, već kome jeste.

PAJO: A veliš, baba moja, kukuruze bi tribali okopati.

LUCA: Ta zaparložilo se! I, eto, koliko nas u kući, časkom bi ga okopali, ta za tren oka!

PAJO: Vid je molim te, el bi još i ti u kopačinu! Nisu već tvoje krste za motiku.

MANDA: Ni brige vas, baćo, ne bi se nana živa oteгла, da malo i

radi! A i vi, šta ste se sad latili s tim sirkom! Zimus ste tribali metle vezati, a ne s prolića.

LUCA: Da si zimus, mogo bi i ti u lad ko tvoja snaja, i sve četiri opružit.

PAJO: Mogo bi ja i sad, da ima ko kukuruze okopati. A znaš, ne bio ja Pajo, ako se i ja ne latio posla, ako će nam cila kuća u kopačinu!

MANDA: I ne bi bilo lipo, da samu majku puštite da kopa.

PAJO: Pa, je l, snajko, kad bi onda počeli okopavati?

MANDA: E, vid molim te, vas! Već treći dan kako se nakanjivate, a od tolikog divana mogli ste sve posvršavati, a ne mene uvijek nazlabati!

LUCA: Znaš, mislio je čovik, možbit bi i ti tila malkice raditi.

MANDA: Nisam se valjda zato priudala šta sam željna posla!...

A i ovo sunce uvijek upre med oči!

LUCA: O, o, ko ga i s suncem!

MANDA: Alaj bože, alaj zna bit lipo vako s prolića! Ej, dida, nek vam nije mrsko, dodajte mi tu đugu!

PAJO: Mlaka je već ta voda, rano moja.

MANDA: Kaka je da je, dodajte je. Šta bi se sad manjivali posla, pa mi frišku doneli. A majka znam da je lina i ziniti!

LUCA: Kvočka je malopre izvnila đugu.

MANDA: Eto vam kad ne znate paziti! (*Mrmlja sebi*): Žulja, bože, alaj žulji ova ledina! Hej, da ste vi vidili ledinu kod mog baće! Ne perje, već paperje da je!... Majko?

LUCA: Kaka je sad nevolja?

MANDA: Ta ništa, ništa!... Tila sam da mi štogod skuvate, al omatorili ste pokraj vatre, a opet mi ne znate po volji... Hej, dida, pa šta će bit s tom vodom? Šta ste se ulinili ko šarov u ladu!

LUCA: Sidi samo, ja ću donet.

PAJO: A šta bi ti, kad ću ja!

LUCA: Ta ja ću baš!

PAJO (*kao da se otimaju o đugu*): Ta di ćeš ti tako stara!

LUCA: Neg ti š valda! Kaki si hepljav, pa da mi još padneš u bunar!

MANDA (*konačno skoči*): Ta ni to već ne bi bila šteta od tolikog divana! Bože, vako neukog svita! I eto, da ću se još ja morat... (*Otme od njih đugu, pa:*) ... da ću se morat pačat već i u to, šta mi nije poso! Ko je još to vidio, svađat se ko će vode doneti! (*Doda đugu Paji.*) Držite je i vamo slušajte! Danas ćete vi doneti, a majka će sutra! I tako se držte reda, pa ne će biti svađe! (*Protegne se i uputi se prema kući.*)

LUCA: Vidiš, luprdo jedna, kako je to ona lipo i pametno razgalila!

MANDA: E, bože, za svašta se triba roditi! (*Govoreći sebi:*) Malo ću od šunke odjakariti, pa divenice, a krv od pupuške... ohoho! (*Uđe u kuću.*)

2.

LUCA: El vidiš ti kako nam snajka uputna! I šta je pravo pravo: nikad ona ne će zlim na nas, već uputi, podučiti, strpljeno ona to s nama!

PAJO: A je l, a na šta će ovo podsprndivanje izaći?

LUCA: Eto na to, da ti sin baš ko obojkom ćušen, kad je vaku dovo; dovo, dovo, al kako je samo trpi!

PAJO: Rondzaš siromašku ko popo zvonaru!

LUCA: Zimi joj zima, liti da bog sačuva, a u mog lvše već rogovi ko u bili volova!

PAJO: Samo čantraj, samo čantraj! I da znaš, to s rogovima nije istina!

LUCA: Ta kako bi bilo, vidili pa nalagali! A i ti, šubaru bi joj pod taj lini tur, da joj se dodvoriš, raga ona matora!

PAJO: Ded, ded, samo ti vako sa mnom, pa ćeš me otirati u svit u lude!

LUCA: Samo nemoj daleko, rano moja, da se do užne možeš vratiti!

PAJO: Šta činim, čerez sina činim; čerez mira u kući!

LUCA: Samo se licka micka, i sve vas već ko opčinila! A s unu-

kom ti baš ko prava mačva! U svit će ga otirati!

PAJO: Okoprcan je deranac, snaće se i na đavolskim leđima.

3.

IVE (*dolazeći mazno viče*): Mande, Mandice... Mande, Mandice!
Bačo, niste mi vidili Mandicu?

PAJO: Luce rano, nisi mu vidila ženicu?

LUCA: Ženica ti očla da košta šunkicu i divenicu, a mami će ti
projicu i maslicu; a tebi, babo, eno na striji vrebaca el gergelja
el suvi žganjaca!

IVE: Vid molim te vas! Posluži vas, dodvori vas, priradi se, umori
se, pa da još i ne ide? Mande, Mandice..!

LUCA: Evo tvog Ivce, a znam da si ga željna ko čilaš ulara!

IVE: Pa dobro, šta vi opet imate protiv moje Mandice?

LUCA: Ta rano moja, volim je, dašta je volim! Bar da je dragi
bog tako voli i da je se već zaželi!

IVE: O bože, rođena mama, a ko da me mrzi!

LUCA: A i taj dragi bog kad te stvaru, mora da se zablenduco,
kad te ostavio brez pameti!

IVE: Lipo vi to divanite sa zrilim zrilcatim čovikom.

LUCA: Rođen ti sin ko ker u kući, a njezinog bi u nidrama noso
da nije ko ranjenik! A zjalav, bože, ko vitar u plivi! E, ti si baš
kupio šta se svakog vašara ne prodaje: mamu hajdaru, sina joj
hardalu! (*Ode.*)

PAJO: Osidio si, a još te uvik triba svitovati! (*Ode za Lucom.*)

4.

IVE (*govoreći za njima*): To već nije svit, to je nesraman divan,
pa da je i od mene! E, e, e, nij vam pravo šta je lipa, prilipa!
(*Manda baš izlazi iz kuće. Ogromna kriška kruha u jednoj ruci,
divenica u drugoj, a ćup s mlijekom pod pazuhom.*) ... Ideš, ideš,
rano moja?

MANDA: Ta samo dok odanem, da zalogajčić prigrizem. Ne znaš ti šta su starija čeljad! Sad, Mande, vode donesi, sad opet majku bibaj, pa brže bolje kukuruze okopaj! I da kojom srićom vakima usta ne posustanu, po cili boguvitni dan bi i mogla posluživati! Bome, moj dobri, moj lipi Ivša!

IVE: O, o, o, da mi nisu rođeni, kazo bi, nečisti i obrlatio!

MANDA: Ne dospijem te pomilkit, a još tetošit el bubac da ti dadem! (*Poljubi ga s punim ustima jela.*) A još ovaj tvoj Pere, ko da je sav pako u njem prinoćio!

IVE: Je l da?!

MANDA: Bome, i čizme mu očistim, obuje on tvoje kad te nema; i noge mu operem, a znaš kakve su mu, kad je vikom navike bos! Al znaš ti, moj rođeni, moj voljeni, da me i u plug zna upregnit, u plug!

IVE: On?

MANDA: On!

IVE: Tebe?!

MANDA: Mene da mene, tvoje mizimče! A mrze me, šta te toliko baš prikomire volim. A kud te ne ću voliti, kad si za volenje!

IVE: A...a baš jesam, zaozbilj jesam?

MANDA: Al baš ko onaj Barna iz pisme! Znaš, sad zapravo, taj Barna je bio konj, al lip al dobar skorom ko ti! Oš da ti tu pismu o Barni otpivam?

VRAG (*zaigra svjetlo do polutame, mlaz svjetla i dima bukne iz bunara, pojavi se vrag. Doleti Mandi iza leđa, u čijem krilu se Ive odmara i mazi. Ive «ne vidi» ovu promjenu.*)

MANDA: A, joj...!

IVE: A čega si se tako poplašila?

MANDA: Mislila sam, da sam tu pismu zaboravila, pa da ti je ne ću moći otpivati.

VRAG: Ajd, pivaj mu je, ja ću vam svirku stvoriti!

MANDA (*tamburice zasviraju, a ona pjeva*):

A moj Barno, dobri Barno,
šta je tebi dodijalo:

el su tebi dodijali
 česti puti na daleko,
 el je tebi dodijalo
 zlatno sedlo šimširovo...

(*Dok pjeva, vrag joj se privukao. Drže se za ruke, dok drugom rukom gladi lvu po glavi.*) ... No, moj Barno, el lipo bilo?

IVE: Ta umrit mi za te ne bi bilo teško! Ta, ta, ta volim te ko..!

MANDA: Kažeš, voliš me? A otkad ti divanim, čuvaj me onog tvog derana Pere! Je l sam ti kazala, da me napastuje? A šta š onda, ako bude sramote? Zašto ga ne otiraš u svit, zašto da ne vidi kako se korica kruva zarađiva? Da uči, da vidi, da čuje! A ne samo da mi se tu izležava ko priranjen kopun!

IVE: Al Mande, zaboga! Ta di bi ja tiro rođeno iz kuće!

VRAG: Kaži mu, došlo je vrime nek bira: el ti el onaj!

MANDA (vragu): Ta mani se ti svitovanja, imam i ja toliko pame-ti ko ti!

IVE: Šta kažeš?

MANDA: To da me ne voliš! Ja ti sinu oču dobro, a ti meni: tiraš mi rođeno iz kuće! (*Zaplače:*) Ne voliš me, ne voliš me!

IVE: A veliš, u svitu bi se naučio koječemu?

MANDA: Naučio bi ljudski divaniti, ženu poštivati, mamu poslu-žiti! Tebi čast i čest dati! Dabome, Ivša moj lipi!

IVE: A... a, je l, a kako bi bilo, da i tvog deranca pošaljemo š njim u svit? Nek zajedno uče!

VRAG: O, vidi, molim te, pa ovaj nije baš tako ni glupav!

MANDA: A ju, ne daj bože kake nevolje, pa ko bi ovu stariju čeljad poslužio, didu i majku ispomogo!

VRAG: Ta ded, cmokni ga, molim te!

MANDA (*grli lvu, ljubi*): El oćeš, Ivša moj rođeni?

IVE: Al kako ću, al šta ću nevoljan?

MANDA: Ti se kobajage posvađaj š njim, pa ga istiraj iz kuće! Znaš, ti to samo kobajage, da se ne dositi! l, eto, da ćeš ga samo onda primiti natrag, ako ti dovo kraljevsku snaju! Pa će se morat paštriti, svita i svita viditi, da bi došo do kraljevske cure!

A ju, pomisli, rano moja, kad nam se po šoru razglasi: Ivša ima kraljevsku curu za snaju! (*Začuju kako Mate nariče.*) ... Ej, Mate, šta je, šta opet njačeš! I ovaj moj deran samo piždri i piždri!

5.

MATE: Baćo, baćo, nane moja rođena, Pere me istuko!

MANDA: Šta kažeš...? Au, onog mu nikakog, kako te samo smio!

VRAG: Eto ti, sad ima zašto da ga otira!

MANDA (*vragu*): El sam ti kazala, da se ne mišaš u moje poslove! (*Mati*): Dosta, ne njači mi tu!

IVE: Plače deranac; i mora kad ga boli.

MANDA: Pa ti si suvo zlato. Ivša moj! Voliš ne samo svoje, još većma ovo moje! A zašto te tuko?

MATE: Tuko me, jel sam mu kazo, da ne zna saditi krumpir. Ja mu lipo kažem, da tako posadi krumpir da med liščem, na vrži rodi ko loza, a on meni da sam blendav, i udri pa udri!

MANDA: Eto, vidiš, Ivša, onog upućiva, a on ko zlotvor s mojim!

MATE: I još kaže da sam nikaki ko šta mi i mama, i samo zato, šta sam ga s po ciglje po glavi!

IVE: Au, to ti smio kazat! (*Skoči i poleti*) Al napolje, al napolje u svit! Al napolje da je onaj nikaki, koji mi ženu rođenu ne poštiva! (*Ode.*)

6.

VRAG: Čuj ti, Mande, šta misliš ko je glupaviji, ovaj tvoj Ivša el ovaj tvoj deranac?

MANDA (*ljubavna je ova igra među njima*): Ako š mudrovati, dobićeš po glavi, da će ti i treći rog izrasti! (*Mati, koji sjedi na zemlji i prstom šara po prahu*): A ti idi pa se sigraj!

MATE: A šta da se sigram, kad niko ne će sa mnom.

MANDA: A ti onda baci glavu u rit, pa je posli traži!

MATE: Je l ... je l te? Hehe, to, to! Je l te, nane, najpre bacim glavu u rit, a onda je tražim! Baš ću probat, kad to nikad nisam... (*Ode cupkajući, ali se odmah i vraća.*) A, a, a, nane moja, a šta ću nevoljan raditi, ako je, ne daj bože, ne nađem u ritu?

MANDA: Nemaj brige, sad će vašar pa ću ti kupiti novu glavu.

MATE (*raspjevano od radosti*): Kupiće mi nana novu glavu, kupiće mi nana novu glavu! (*Ode.*)

7.

VRAG: Viruj, kod tebe bi još i ja mogo doći na nauk!

MANDA (*zagrlj ga*): Žena koja voli, dositnija je i od vraga!

VRAG: A voliš me?

MANDA: Volim da! (*Gleda ga, pa ga gurne od sebe.*) Al ne volim kad mi vaki ko kaka maškara dođeš! Šta ne nadeš niku noviju modu, već uvik ova od pamtivika: dva roga, rep i kopito, pa eto nek se sigramo vragova!

VRAG (*Odskoči. Igra svjetla, nestane ga iza žbunja, sukne crveno svjetlo i dim, te se umjesto vraga pojavi lijep mladić, u svečanoj seljačkoj nošnji: odbacio je crnu kabanicu i masku s rogovima.*): A šta sad veliš, Mandice moja?

MANDA: Oh... vidiš, takog te volim!

VRAG: Voliš? Da ti mene voliš, ne bi samo ovog Peru tirala u svit, već bi i ovog svog rođenog, Matu!

MANDA: Matu? Jesi l ti baš lud? Svog rođenog? Ajak, to već ne!

VRAG: E onda nemam šta, ja ode tražit taku, koja mene voli.

MANDA: Ta čekaj, zaboga! Već sam i čerez reda morala kazati da ga ne dam! Šta bi ti o meni mislio, da sam oma pristala? Kaka bi ja mama bila, bože! Al da znaš, čovika i didu ne dam!

VRAG: A i kako bi! Ko bi nam radio?!

MANDA: Tako, tako! Mućni malo glavom, pa je i u te koja pametna! Ej! Čuješ ti? Eno onaj moj tira svog jedinca u svit! Ded da se sklonimo! (*Odu.*)

8.

IVE: Al napolje, al napolje iz moje kuće! Ko mamu ne poštiva, tom nije misto pod mojom strijom!

PERE (*torba mu o vratu, frula i čobanski štap, spreman za put*): Ovo da mi je mama? (*Pokaže na Mandu, koja se sama pojavila.*) Vragbaba! A lina ko o put udarena!

LUCA (*pojavila se za njima na graju*): Nije ona lina, rano moja, samo ne voli raditi.

IVE: Ne vridajte mi ženu!

LUCA: Pravi se parasnik kurtališe linog konja i vola, krmaču voli kad mu se izležava, a u mog lvše sve naopako: krmače čigrave, konji ko u perini odranjeni, a žena ko od vraga otpala!

PERE: Ta, majko moja, ne vridi divaniti! Manje riči manje i grija! (*Poljubi joj ruku i krene u svijet.*) A vi ostajte zbogom.

LUCA: A kud te ovaj tira za nevoljom?

IVE: Ko ne će starijima da dâ čast i čest...

LUCA: Jujuj, bolje idi, Pere, neg da ovog slušaš! Teško kući di se slipci obaziru, a gluvi slukte!

IVE: Nane, još jednu vaku...

LUCA: Znam, znam! Ondak možem i ja bućur u maramicu, maramicu pod pregaču i u svit za unukom! (*Prstom ga kvrcu po čelu.*) Da je time slime, još bi ti mogla pomoći! (*Ode za poslom.*) A ovako luduj s tom malo pamećom!

9.

MANDA (*prilazi mu*): Oće l ti nana još i to, da sam ti ja otirala Peru i svit? Ti si tako tio, otac si mu, i šta se koga tiče! A i ja bi bolje uradila, da i mog Matu uputim za njim.

IVE: A di bi ga slala tako kukavnog, kad ne zna otići ni duž-dvi da se ne izgubi!

MANDA: Gladan bi znao kuću naći.

IVE: Mani se tvog diteta, jel ako š pravo, ni meni nije lako za mog.

MANDA: Ne žali, po sriću je pošo!

10.

MATE (*dolazi i opet plače. Nosi punu kravljaču mlijeka*): Nane, nane, ubite tu Verku, tu prokletu kravu!

MANDA: Zašto, zaboga, di bi kravu ubijali?!

MATE: Samo je jednu kravljaču mlika dala, a još ko da se podsprndiva!

MANDA: E, Mate, ti si baš pravi Mate! I kako te to podsprndivanje spopalo?

MATE: I glavom i repom zamanjiva ko da veli, ne dam više mlika!

MANDA: Znaš ti, sinko, da se ona već zapravo tužila na te, da si nenadrt? Ko drtina si, baš ništa ne radiš, pa nij ni čudo, da ti se i pamet zaparložila!

MATE: E, a ko voli raditi!

MANDA: Volio el ne volio, moro bi već!

MATE: A niste l vi uvijek: nemoj Mate, nek pametni rade?!

MANDA: A i to mliko! Ne valja šta toliko baš mlika piješ!

MATE: Pa da da ne valja, al šta ću kad nema više?

MANDA: Nije šala, Mate, ako š vako, ti š se od tolikog mlika oteliti! A ju, bože, kad onda nagrne svit prid našu kuću da vide to tvoje tele! A ju, bože, kake će to bit babine! A ju, bože, koja će to cura titi onda za te, nevoljni sine!

MATE: Ja, ja... ja ću se, velite, nane, oteliti? Onako baš pravo tele? S rogovima i repom? A joj, sramote moje, a joj, sramote moje! I koja će to cura titi za me! A od sramote da ostanem mator momak!

MANDA: Sad već badava plačeš, tu pomoći nema! I čovik kad te gleda, ti š se, nevoljo moja, još noćas oteliti!

MATE: A...a...a joj...! E nek je, e nek je! Nek se baš otelim! A ja ću se od teleta sakriti, bome!

MANDA: A ono će te nanjušiti ko tele kravu! Pa el ti u crkvu, a ono za tobom, pa el ti u mijanu, a ono u stopu! Bome!

MATE: A...a da pobignem u svit?

MANDA: Vidi ti, pa imaš i ti svoje pameti! U svit, sinko, u svit,

bome! Al šta dalje od kuće i to tamo di te niko ne pozna! Jel tele će pitati za te, a čeljad bi ga mogla uputiti! I to, sinko moj rodeni, al oma, al šta dalje od kuće! (*Već mu dodaje kaput, šešir, čizme i torbu.*)

MATE: A kako ću kasati, kad se jedva vučem?

MANDA: Dobro kasa ko mora, nemaj brige! Samo se teško zaušiljati! Al pomoće ti tvoja nana! Evo, uzmi koji grumen kreča u čizme i nemaj brige! Kreč će te ponet ko ždribad prazna kola!

MATE: I samo sidnem, a kreč me nosi? Al mi ondak pune čizme dajte!

MANDA (*iz kotarice mu dodaje kreč*): Sam ti to trpaj. Evo, evo... I da znaš, nije ovo makarkaki kreč, vilovski je ovo kreč, na raskršću sam ga našla! Nosiće te ko vile da te nose!

MATE (*trpa u čizme i mrmlja*): Još kreča, još kreča, još tog vilovskog kreča! (*Natrpao je i čeka.*) No, a šta će bit? No, možmo kreniti! Nane, ni ne miče se ovaj kreč, a već se smračiva!

MANDA: E, nije to tako! Prija tolikog puta, valja ga i napojiti! Nasuj vode u čizme!

MATE (*sipa vode s alova kraj bunara*): Već više ni ne staje, a opet ništa... He, he! Vid, molim te, migolji se! A ju, proteže se, zagrijava se! O, o, o, tog čuda! I vid otresa se ko dobro ždribe! A joj, a joj, pa ovo je vruće! A joj, nane moja, pa ovo peče! A joj, ko da sam u vriljoj vodi! Joj, kreće me, a ja još ni ila spremio na put nisam!

MANDA: Nemaj brige, dida će ponet za tobom!

MATE (*sve poigrava od nevolje*): Joj, on nek popriko na žeravu, a ja ću okolišem i kod crkve ćemo se naći! A joooj, ja ode! (*Odleti, otkasa.*)

MANDA: Ajd, ajd, nek te srića prati!

11.

MANDA: El sad vidiš koliko te volim? A po čemu ja da vidim el me voliš? Da me voliš, ti bi ledinu uzoro i tu bi nam izrasla trava ko svila mekana!

IVE: Pa... uzoraću!

MANDA: Al kako stare vračke kažu, samo će trava onda bit ko svila, ako didu uprego u plug!

IVE: Al zaboga, oca u plug?!

MANDA: Kažem ja tebi da me ne voliš! Ne daš mi svilene trave! A ja bi se na njoj s tobom izležavala, s tobom, lipi moj Ivša!

IVE: Baćo, vamo da ste! Babo! Sa š vidit el te volim el ne! (Odleti.) Baćo, plug vamo, jaram na vrat!

MANDA (*pođe u susret vragu*): No, a šta ti veliš, pobro moj?

VRAG: Nije vrag šta je vrag, već kad čovik je vrag!

(Zastor)

Drugi čin

Obala močvare i trščaka. U dalekoj pozadini silueta napuštena dvorca. S lijeve strane između dva glomazna isušena debla vrbe vodi put ovdje do obale. Kroz trščak se jezero poigrava.

1.

PERE (*sjedi pod deblom vrbe na obali jezera. Sanjari, zauzet svojim brigama. Pod plavom polutamom po jezeru zaigra skup vila. Nije ih opazio. Sad zasvira na svojoj fruli. Prestane jer su tamburice prihvatile pjesmu.*): ... Pričini se čoviku ko da svirku čuje... I kažu, u ovom ritu se vile udomaćile... A sad već ko da i piva... (*Pogleda prema ritu. Na «vodi» su i nadalje vile, kao cvijet vođeni, a jedna vila u seljačkoj nošnji, svili dolazi među njih, pa do obale blizu Pere i pjeva mu, vabi ga za sobom.*)

VILA (*pjeva uz pratnju tamburica*):

Sinoć pao gusti mrak,
sila cura na sokak,
a dragi joj pokraj nje,
pa mu veli čuj mene:
čuj me, dragi, čuj me ti,
šta na tvome srcu spi
il je tuga il je raj
il je ovaj divan kraj...

(*Zove ga sebi, pruža mu ruku, da ga namami u jezero.*)

PERE: Lipo je, dašta, lipo je, vilo moja, al me u trščak ne ćeš navabiti! El bi da se zagledam u te, pa da me neobzirnog hala odnese? (*Vile i vila u seljačkom uz zadnje akorde nestaju.*) Ne će Pere za tobom, pa da si još lipča neg šta si! (*Razdanilo se. Iz torbe vadi jelo da prizalogaji. U to u daljini primijeti majku Lucu.*) ... El je to sad moja majka el se to opet vile sa mnom posigravaju? Al ne bi se valda u majku prišćinile! (*Pođe joj u susret.*) Ej, majko, majko moja rođena! (*Kad je stigla umorna,*

izubijana dugim putom, pomaže joj skinuti punu torbu, poljubi joj ruku.)

2.

LUCA: Pere moj, Pere, dedara mu i s poslom, al sam se morala paštriti da te dostignem! Nakasala sam se, sto mu i nikoliko kalemova!

PERE: Da me možbit bačo ne zove natrag?

LUCA (*sjeda na obalu*): Kud bi, kad mu ona ko oči zamličila.

PERE: Onda je i vas ona višćura otirala.

LUCA: Zadržala bi ona mene, da joj i ja oću u jaram!

PERE: Šta velite?

LUCA: Eno i! Bačo su ti i dida cilu noć ledinu prioravali, bačo za plugom, dida u jarmu!

PERE: Ko velite, bolje u teškom svitu neg u ludoj kući.

LUCA: Ta kud bi ti i dala, da sam samcat kreneš u svit! A pun ti je ovaj svit opsina i čuda, vištica i vragbaba, a lažova i bangalola da bog sačuva! Znaš ti, da u ovom ritu ima vila? El su te već vabile?

PERE: Vabile i konabile, ali navabile nikad! A baš jesu lipe, lipče i ni klapiti ne mož!

LUCA: Znaš, ako će na suvo, a ti oma za kose! I usta joj začepi, jel ja ti kažem, jezic je žene gori neg devet nevolja, pa el moli el kune!

PERE: Daklem, šede prid tom višćurom!

LUCA: Dosta od nji divana, već daj ti da mi naše kerove naranimo (*Vadi iz torbe jelo i tikvicu s rakijom.*) E, nisam se ja ko ti s bisom pune glave krenila u svit, već ja ded pod odžak, pa divenice, pa šunku... još i koji gutljaj u tikvicu, jel ne daj bože da se zaladi, ne l da? Haha!... Ej, a vidi, ko to kasa drumom? Čuj, to bi mogo bit taj naš nesrićni Mate! I tog da je izburdala iz kuće? O, ljudi ljucki!

PERE: Pa di bi on bio!

3.

MATE (*dolazeći viče*): U pomoć, u pomoć!... (*Utrči na binu*): U pomoć! Ako boga znate, pomažite! Joj, izgoriće mi noge! Pere brate, čizme mi skidaj!

PERE (*priskoči u pomoć i skida mu čizme*): Kaka je nevolja?

MATE: Joj, sve mi odanilo! ... Eto, poslala me nana u svit, jel kaže, oteliću se kukavan, pa di bi kod kuće od sramote! I, eto, valjda sam se usput i otelio, a, virujte, ni ositio se nisam – samo vidim, da mi se splasnila buraga! A zapravo, kud bi i mislio na tele, kad me čizme nose i ne dadu mi ni da odanem.

PERE: Pa koji ti je belaj s tim čizmama?

MATE: Koji? Obuj i samo, pa š viditi ima i take žeravice u paklu! E, vid, evo vode! Joj, da malo noge razladim! (*Pruži noge u vodu*.) Joj, al sve razgaljiva ova ladna voda! Ej, Pere, vid i molim te! Ej, ej..! (*Njih dvoje jedu, ni ne obaziru se na Matu, a on se nalegao na obalu, jer su vile zaigrale pred njim. Kad su prestale da igraju i jedna ga zove*.) Ej, ej, ti curka, vamo dođi!

PERE (*sad tek primijeti, da Mate hoće za njom u jezero, pa mu pritrči i ne da mu*): Ta biž od nji, odneće te hali!

VILA: Alaj slatki, alaj, lipi momče, ajd s nama! Ajde junače!

MATE (*izvlači se iz ruke Pere*): Ta pušti nek me nose!

PERE: Pa jesi li baš ti toliko luckast! Kad ti kažem, odneće te hali, a ta bi te u bari zadavila!

MATE: O, o, nesramne one, tako bi one sa mnom!

LUCA: Ajd, sidaj i ti, Mate. Odmori se, pa kad si se već otelio, mogo bi kući. Oš znat naći puta do kuće?

MATE (*rasplače se*): A kud bi znao ja kukavan! Prida mnom se praši, za mnom ko vijar, a otkud sad da znam kojim sam se putom dokopeljo!

LUCA: Ajd, ajd, ne moraš baš oma plakati!

MATE: A kako i ne ću, kad se na me niko ne sažali.

LUCA: Kanda si u pravu, sinko.

MATE: A i ja bi s vama.

LUCA: S nama i nevoljom?

PERE: Jedna nevolja manje el više, majko!

LUCA: A i žao mi ga. Znaš, kažu: zna bit da se u nevolji i nepošten opošteni, a ko zna mož biti da se i luckast opameti. Ajd onda, sidaj, Mate, pa i ti prigrizi koju.

MATE: Al drage volje! (*Mašio se za cijelom divenicom.*)

LUCA: Ej, ej, tako već ne ćemo! Više dana neg divenica!

PERE: ... Ko je opet sad ono drumom? ... Ko da je čoban el možbit bopkar s putom!

MATE: I niki mu bakrač na glavi.

4.

LUCA: Ej, dida, kud vi nepoznat na ovu stranu?

KRALJ (*u opakliji isukana košulja, u širokim gaćama, a u opankama; na glavi kruna, lula u ustima i čobanski štap*): A kud bi, poštene duše, neg pomoć tražim svojoj nevolji. A koja je vas nesrića ovdan nanela?

LUCA: Krenili smo, da se kurtališemo jedne vragbabe.

MATE: Bome, dida moj rođeni, to je moja nana!

KRALJ: O, o, o, nesrićni sine!

MATE: Znete, kaže ona, da sam ja zaperak, da ne zna šta bi sa mnom. Al vi dobro ubardajte, biću ja još kraljevski zet, bome!

KRALJ: Ajd, nek te srića posluži.

MATE: A je l te, dida, vi ste cigurno vašu šubaru izgubili, kad ste tog pivca s odžaka natukli na glavu. Al štogod što je to lipo!

KRALJ: Rano moja, to je kraljevska kruna, ako znaš šta je to. A ova zemlja, di ste sili da malo pridanete, to je već moja kraljevina: šesnaest duži na gornjak, toliko skorom na dolnjak, to je bome sve moje!

MATE: Au, čeljad moja, pa to živ čovik ne bi mogo obaći ni za heftu dana!

KRALJ: Bome, teško da bi!

MATE: O, da je meni toliko zemlje...! E, al ko bi to poradio!

PERE: A svitla kruna kralju, ako vas ne ću uvriditi šta ću vas pitati, kaka vas to nevolja mori, kad vam u očima suza do suze?

KRALJ: Ni ne pitaj, mladi čovče, kad mi ni tako ne možeš pomoći.

PERE: Nevoljan će nevoljnom prija neg samom sebi! A nas je troje, smislićemo. I nemajte brige, ništa ne tražimo za svit do komada poštenog kruva.

KRALJ: E, u tom je baš i sva nevolja, sinko! Krušca, krušca u mojoj kraljevini nema! A puk gladuje.

MATE: A vi onda nama dedte kolača!

KRALJ: Je l te, šta ovaj deranac radi kad ćuti?

LUCA: Spava, gospodaru, spava.

PERE: Šalite se vi, svitla kruno kralju! Kako da nemate kruva, kad vam još i lula zlatna, a na njivi žito do žita.

KRALJ: Žita i jeste u nas ko plive, al ga ne možemo samliti! Već i mriša kruva smo željni, a još zalogaja!

PERE: E, onda ste na prave ljude naišli! Znamo vam mi i suvaju napraviti!

KRALJ: Stvoriti je i mi znamo, al je ne znamo sačuvati!

LUCA: Ta od koga zlotvora, bože!

KRALJ: Od vragova! Šta mi priko dana napravimo, oni nam priko noći još i više sruše! I da je još većeg čuda, u ciloj zemlji imamo samo jednu suvaju, žalosnu suvaju!

LUCA: Pa sameljite u njoj!

KRALJ: E, tako bi mi, da se vragovi nisu uselili u nju! I to ne vrag el vragovi, već karvanj vragova!

PERE: Pa onda ćemo i istirati, pa će biti kruva i za vas i za nas!

KRALJ: Sažalili se svojim godinama, momče, kad već sebe ne žališ! Bome, bilo je već momaka i momaka, i duračni i okoprcni, al opet niko da nam suvaju oslobodi! Ko tamo ode, taj ni da ostane ni da osvane!

MATE: Nama na priliku da i je bilo? Ta, idte, molim vas! El znate vi ko sam ja? Da znate samo, nema tog u našem šoru ko bi se smio sa mnom buckati! A da u bika nije rogova, ne bio ja Mate, ako ne bi i š njim!

KRALJ: Ne kažem, dobre ti mire glavurda, al š njom bi malo imo hasne, da s vragovima staneš u kob! Moju curu, kraljevsku jedinicu nudim onom ko nas oslobodi vragova, a opet, niko! Baš niko!

MATE: A el vam lipa?

KRALJ: Prilipa!

PERE (*odlučio se, te muški pruži desnicu*): Čovikom se ne rodiš, već postaneš!

KRALJ: Naglom glava pukne, pametan ustukne!

PERE: Al ni pamet nek me ne sramoti!

KRALJ: Još bi i pristo, da mi se cura nije zaprtila! Vidila te di baš drumom ideš, pa mi kaže: baćo moj rodeni, da se ovaj momak ponudi da iz mline istira vragove, ne dajte mu!... A gleda za tobom da oči ne skida!

LUCA: Nije momak kog vole, a ne poštivaje! A čujte, ni nij mi začudo, šta vaši junaci nisu mogli izaći na kraj s tim vragovima! Da su najedared đipili, ko što ćemo nas troje, već im ni traga ni glasa ne bi bilo!

KRALJ: Čujte, i mož bit!

LUCA: Ej, čovče, nije snaga u prstima, već u šaki!

KRALJ: A i vi ćete š njima?

LUCA: Oću da!

KRALJ: Pa... nek je srićno! (*Čvrsto se rukuje s Perom.*)

MATE: E, e, ne ćemo tako! Oću ja najprije da znam kaka vam cura! Čerez makarkake ne ću se ja ni zasukivati, a još se dati u kob!

KRALJ: Pa možem ti je i pokazati!

MATE: O, vid čovika, ne nosite je valjda u torbi!

KRALJ: Ne nosim je, al ćeš je opet viditi!

MATE: E, al Pere, nismo se još pogodili, čija će biti od nas dvojice!

KRALJ: Onog, ko vragove istira, a ne zastenje od nevolje! Evo, vidite, ko kroz ovaj rog gleda, taj mož viditi moje kraljevske dvore i moju čeljad u njima! (*Gleda kroz pozamašan rog. Svi mu se privu-*

ku bliže.) Aha, evo moji dvora! (*Zamračí se, a dvori u punom sjaju, s osvjetljenim prozorima postanu izražajni.*) A evo i čeljadi u njima! No, evo baš kraljevske cure. Ajd vamo pa vidi el je kaka el nikaka! (*Opet se zamračí, a u lokalnom svjetlu iza trščaka se vidi Maca.*)

MATE (*on je sada uzeo rog*): Joj, bože dragi, pa ovo je što god od cure! Lipa pa debela! Ta sav ću pako čerez nje glavačke privrnuti!

KRALJ: E, onda to ne će biti moja cura, već njezina drůga!

MATE: Ko je da je, el ta el ni jedna!

KRALJ: E, e, ovu gledajte! Evo moje kraljevske curke!

PERE (*uzme rog i u to se zamračí i pojavi Mara. U seljačkoj nošnji s krunom na glavi*): Ona... ona je! (*Pri punom svijetlu:*) Ona je... Čini mi se, u snu sam je vidio! Da, vido sam je i nikad je više zaboravio nisam! Čujte, el mene el vragova ne će biti!

MATE: A baš nije lipa ko moja!

LUCA: Da prostite, svitla kruna kralju, vi nemate ženu? Znete, nika ne znam kako vi kraljevske žene poštvate!

KRALJ: Dobro vi i kažete, da baš vidim šta mi moja kraljica radi! (*Digne rog, zamračí se.*) Ta, di mi je i ta žena! Aha, aha, evo je! (*Lokalno svjetlo pada na kraljicu koja s krunom na glavi pere rublje za koritom.*)

LUCA: A šta vam radi svitla kruna kraljica?

KRALJ: Moja svitla kruna kraljica baš sad pere moje svećane kraljevske gaće!

LUCA: O, o, vidi, vidi, baš vridno čeljade!

PERE (*već pri punom svjetlu*): Majko, istiraćemo vragove već i zato, da se ovaj dobar svit naide poštenog kruva!

MATE: I lepanje!

PERE: Al svitla kruna kralju, i vi nam morate biti za rukom!

KRALJ: Ako ustríbalo, evo me i sa tri tovara zlata!

PERE: Ništa vi nama drugo ne spremajte već šta zamolim: dajte nam šavolj kiselne i šavolj nerastopljenog kreća; đugu vina i đugu sirćeta, džaćić ora i džaćić piljaka! A vi ne brinite, za jednu noć ćemo vam istirati vragove!

LUCA: Čekaj, tri će se glave miriti s nečistima! Ovaj, da! Dok nisam smetnila s pameti: meni ćete spremiti... ta ajdete bliže, da vam šapnem! Bojim se ja, slukte ovi vragovi i kad triba i kad ne triba! (*Šapuće kralju.*) ... Tako! El ste ubardali el vam tribam ponovit?

KRALJ: Nemajte brige! Pet jedni, deset drugi!

LUCA: Al u starovinskim svilama da su!

MATE: Daklem onda, i ja ću zaiskati alata!

PERE: Možeš malo pameti, ako čovik ima zale!

MATE: Ako i jesam nedočuvan, nisam zato oma i nezglavljen!

LUCA: Pravo je, Mate, i ti zaišti!

MATE: I oću i moram! Daklem, daklem ja ću... ja ću... ja bi ... A šta bi ja, Pere, zaisko?

PERE: Gajde!

MATE: E, to sam baš i ja mislio! Viruj, al s jezika si mi skinio! Daklem, ja ću s gajdama razgalit!

KRALJ: A ja sad idem, da vam spremim šta ste zaiskali! Vi se držte ovog puta, a ja ću popriko, litnim putom. Kad stignete do suvaje, sve ćete tamo naći. Al požurite se, jel kad mrak padne, živ čovik ne mož prići suvaji!

LUCA: Kad je baš tako, a vi dedte kažite vašim ukućanima, da spremaju čast! I znajte, ujutru ćete zeta naći u suvaji umisto vragova! I to ne makarkakog zeta!

MATE (*više za kraljem*): Ej, dida, al i moju dovedite! ... A šta ćemo sad, majko?

5.

LUCA: A šta bi neg se spremali u kob s vragovima! (*Naglo se zamračiva: glasovi, urlikanje, zavijanje životinja i oluje.*) ... El čujete vi to? Osićaju vragovi, da im nema života! Stra i vaća!

MATE: I triba da se boje! Ja-ja-ja-ja se ne bojim, al mi baš nije ni svedno!

(Zastor)

Treći čin

Mlina suvaje: sva od dasaka i stupova, a krov joj od trske. Mlinski kamenovi u drvenom bunju u lijevom donjem kutu. Nad bubnjem kovčeg porubljene piramide u koji se usipava žito. Iz bubnja, kroz šipovku izlazi brašno. Viseća vaga s četvorouglastom, od željeznih šipaka sačinjenom plohom visi o jednoj gredi, a po suvaji: vreće, lubure, kovčeg za brašno; ručne mjere: kao vika i jedan zasipač. Na desnoj strani, između istrošenih mlinskih kamenova, vrata. Prozor na kapke u pozadini, a iza stroja mline stepenište za polusprat. Stara uljana lampa visi u sredini mline.

1.

LUCA (*proturi fenjer, pa promoli glavu i obazrivo ulazi i zove svoje*): Mož, mož, uđite, nema još vragova... Valjda su večerali, pa će najpre sude oprati, dok je vruće vode.

MATE (*vuče se za njom stopu u stopu, boji se i najmanjega zvuka*): Ta, majko, u paklu je vruće vode na pritek!

LUKA: No, očeš još ti mene učiti! Di si ti čuo za poštnu parasičku kuću brez ćupa vruće vode u zapečku!

MATE (*plaši ga već i to, što Luca glasnije govori*): Ta nemojte baš tako na sav glas!

PERE (*razgleda se po mlini*): Šta mislite, oće l oni skorom?

LUCA: Al prija neg šta smo i željni!

MATE: Ni mama rođena i ne mož bit željna!

LUCA (*ona s Perom samo nasmijano prati strah u Mate*): A baš sam ljubopitna, kaki su ti vragovi: el su dlakavi, rutavi el rogati!

Ta, i čovik ima da je taki!

MATE: Al ovi i papke i kopite imadu!

LUCA: Aujak, za to sam i zaboravila!

MATE: Al dok i ja ščepam za rogove, pa žbuć š njima u baru...!

LUCA: Da ne š samo kad i vidio, pa biž pa kroz pendžer!

MATE: Ja..? Ja da se bojim..?!

PERE: Čuće se! (*Ispusti štap, pa se Mate sav užeguri.*)

MATE: A joj, ne dajte!

PERE: Šta je, šta je, šta se užegurio? Haha! (*Mate bi se najradije skrio iza suknje Luce.*) ... Al tu je baš mrak ko u paklu!

LUCA: Oni to cigurno vako zamračivaje već i čerez mode! Eto, da znaš da si u paklu!

PERE (*pregledao je mlinu*): Tu ni grame brašna! Al da smrdi, to baš smrdi, baš ko na vragove!

MATE: Ta ne morate valjda uvika amena o tim vragovima!

LUCA: Šta je, već ti se noge udrvenile od strava?

MATE: Ja da se bojim, ja...?! (*Pritisnuo je svoje gajde, koje nosi pod pazuhom.*) A joj, ne dirajte, ni ja ne ću vas!

LUCA: Potpači se, junače; ako š maramu da se i povežeš!

MATE (*postidjen cunje po mlini, pa kada vidi zaposlenog Peru*): Peere... Pere, šta će to biti?

LUCA: Pivcu gaće.

PERE: A kokoški skute!... Ded, ne zjali toliko, već daj te darove svitle krune kralja tu do astala. (*Nose stvari do stola.*) Mi s čini, majko, da su na ova vrata obični doći.

MATE: Al ako nam kroz odžak sunu?!

PERE: Kundank oće, ne marim ja, samo već nek dođu!

MATE: Al, al, ne zaboravi, ti si i bio željan, a ne ja! (*Postavi na stol jedan šavolj kislene pred sebe, pa bi da jede.*) E, tako! Ja sam moje svršio, sad bi mogli da idemo!

PERE (*otjera ga od stola*): Misliš ti, da smo se mi tu došli častiti?!

MATE: Au, bože, uvijek pa uvijek samo raditi, a nikad baš ne isti! (*Iznenada zagmi, sijeva, oluja zaurlava; prozori i vrata se tresu. Jedva se živ dočepao Luce.*) Oslobodi bože, ako ovo nije smak svita!

2.

LUCA: No, momče, jesi li još gladan? Hahaha! El čujete vi kako vragovi ordinjaje?

MATE: A ko je to čuo po vakom nevrimentu vandrovati, umisto

da side u tom svom lipom zapećku! (*Vrata se zalupe*) A joj, ubiće me živog!

PERE (*ne obaziru se na Matu*): Čujete l vi to zavijanje? To se oni zasmijavaju! Sklanjajte se, jel vamo se uputili! (*Odu iza zaklona, pod stepenište. Ulazi sotona s nekoliko vragova. Zamrači se, crveno sijevne, zadnji zid se razmakne na dvije strane, na uzvisini je sotona, oko njega poslušni vragovi. U crnom ogrtaču, s vidno-žutom postavom, a on je crven.*)

SOTONA: Ne valja i ne valja! Ne mož to samo onako napri-puš! Vragovi, a glupavi! Reko sam, oluju dižite i s liva i s desna, a ne samo iza nji! Onda će se morati skloniti u ovu suvaju el tile el ne tile!... A kad mi moja kraljičica dođe vamo, biće časti i masti, biće makar je kralj ne da za me! Ha! Ha! Ne će me za zeta! Pa, eto, momci, kažite baš, šta mi mož zamiriti?! (*Ponosno hoda po mlini.*) I vamo slušajte! Koji me od vas najbolje poslu-ži, taj će dobiti onu njezinu drûgu, onu debelu!

MATE (*proviri i bijesno, ali ga Luca odmah trgne nazad*): Šipak tebi, gazda!

VRAG 2. : Moj gazda, Vraže-Sotono, ja bi reko, da u ovoj suvaji osićam ljudsko meso, i to podebelo i pomasno!

SOTONA: Osićaš ti tvog dide opanke, gladni onaj! Ja o ljubavi diva-nim, a on o ilu, neslani onaj! I šta ste stali tu ko ukopani, ko divojke! Stani! Ako mi dotirate kraljevsku curu, sve ću vas puštiti malo u svit, u vandrovku! Na poso! A ja da se spremim na vinčanje! (*Pojavu i odlazak vragova prati i gmljavina muzike. Uz promjenu svijetla, svi nestanu. Svjetlo kao i prije njihove pojave. Prvi se pojavi Mate.*)

3.

MATE: Ja, ja, ja bi reko, da su to vragovi bili.

LUCA: Ne, već biskup s popovima!

PERE: I nisu mi baš niki lipi.

LUCA: A još onaj šta ga gazdom zovu, onaj Sotona, taj je baš niki antiforme!

PERE: I Sotona ti baš ništa pametnijeg nije naumio, već da se ženi s kraljevskom curom!

MATE: A tebi je samo o njoj briga! A to šta bi onu moju baš makarkome, to tebi nije ništa?!

LUCA: Ta mani se već ti te tvoje, biće i ostaće od nje kolika je! (*Opet vjetar, olujina i sijevanje; suvaja se tresse*): Tiraju već vamo te sirote cure! Sklanjajte se!

4.

MACA (*ulazi držeći se za ruku s Marom*): Nema šta, Mare moja, već da se mi tu sklonimo dok ne prođe ovo nevrime!

MARA: Zaboga, Mace, pa ovo je suvaja di su se vragovi udomaćili!

MACA: El jesu el nisu, nemoj da nas oluja odnese!

LUCA (*proviri*): Ovaj, dico!

MACA (*preplašena sjeda*): A joj, mammo moja!

LUCA: Ta ne boj se, glupača jedna, nisu vragovi, već mi! (*Peri*): Znaš, Pere sine, kad sam ovu kraljevsku curu čula, a ono nij da mi drago, već mi sve srce posigrava! Bože, lip joj glas, meden, al baš ko kad sam ja bila divojkom!

MATE: Majko, el ste i onda bili vako gadni?

LUCA: A di si ti vidio lipu babu i pametnog Matu?

MARA: A je l te, majko, a ko ste vi?

MATE: Ja sam taj koji voli ovu lipu debelu!

MACA: Ja debela, ja? Au, onog ti nikakog! (*Hoće da ga tuče.*)

PERE: Ta čekaj, curo, čekaj! On se to samo šali, jel te voli... A ti si, kanda, kraljevska cura, je l da?

MATE: A i ti, šta pitaš kad znaš!

MARA: A ko si ti, nepoznati momče?

LUCA: Vid sad i ove! Jesi l provirivala kroz budžu kad je nailazio el nisi? Pa šta se onda praviš luckastom!

MACA: A šta ste došli, šta očete tu?

MATE: Eto, on je došo samo čerez ženidbe, a ja da ti pokažem ko je momak na glasu!

MACA: Je l?! Taki si ti baš duračan?!

MATE: Jesi l već vidila vragove? E, ja ti kažem, više i ne ćeš! Zavrniću im vratom ko golubovima! Krk!

MARA: I ti bi s vragovima u kob? Nemoj, momče, nemoj! Biž dok si živ!

PERE: Nisi valjda zaboravila šta je onom plaća ko vas kurtališe vragova!

MARA: Mene su bačo tom momku obećali!

PERE: Tebe da! Al ćeš mi samo onda tribati, ako ti i ja bio po volji!

MATE (*Maci*): A el sam ja tebi po volji?

MACA: Uvridio si me.

MATE: O, bože dragi, nit sam je karo nit je pokaro, a ona: uvridio si me!

LUCA: Dico, napolju se stišava, sad će vragovi!

PERE: A znaš ti, curo, da bi te sotona ženio?

MARA: Onda bolje da na navrimenu propadnem!

PERE: Stani! Nisam baš ni ja od ti momaka, koji će drugom pripuštiti divojku, koju bigeniše!

LUCA: Ta mante se ogledanja, biće i priteće vam! Sklanjajte se, idu!

MATE (*uhvati za ruku Macu i vodi je u sklonište*): Ti ajde sa mnom, u dvoje se ne ćemo bojati!

5.

PERE (*kad su se svi sklonili, on namješta stol. S lijeve strane postavlja sebi, s desne vragu*): Kiselnu meni, kreč, vraže, tebi; orase meni, piljke, vraže, tebi; vino meni, sirćet, vraže, tebi. Takooo..! Da šta vidite, da šta čujete, niko ni glavu da nije promolio!... Aha! Orcaju već vragovi! (*Sjedne za stol i jede.*)

SMUTIPUK (*izlazi na mala vrata na stepeništu. Jak crven mlaz svjetla ga svog ožari. Proteže se, silan je. Iznenadi se kad vidi Peru, koji sjedi za okruglim stolom. Čije su noge svega dvadesetak*

centimetara, a stočić mu ciganski stočić. Dode do Pere. Osmotri ga sa sviju strana, a kada vidi da ovaj ni ne hajje, ljutito ga oslovi):
A šta ti tu tražiš?!

PERE: Eto, baš prodajem zivala.

SMUTIPUK: Je l tebi još do šale? El znaš ti ko sam ja?!

PERE: Je l, molim te, da nisi zjalo, kad mi u zdilu zjališ?

SMUTIPUK: Da znaš samo, ja sam Smutipuk!

PERE: Čuj, kad te čovik pogleda, i smuti mu se.

SMUTIPUK: A el znaš ti, da sam ja najjači vrag u paklu?!

PERE: Zaozbilj? Onda baš niste zdravo za falu!

SMUTIPUK: Vidi šta vidio nisi! (*Jedan mlinski kamen diže.*) No, jesi l vidio? (*Pere samo mirno odmahne rukom i nastavi da jede.*)

... A ti, momče, ideš i piješ, a mene ni ne nudiš!

PERE: Znaš valjda kako svit kaže: nezvanom gostu je misto za vrati.

SMUTIPUK (*počeše se zbunjen*): Ovaj ko da ni ne froji šta mu ja divanim! (*Ljut mu podvikne*): Pa el sam ti reko ko sam ja el nisam?!

PERE (*još mirnije, hladnokrvnije*): Čuješ, šta se praviš luđim neg šta jesi! Praviš se ko da si vrag, a ono možbit da si samo kaka utvara, koja se i sama sebe boji!

SMUTIPUK: A šta ondak, ako sam ja baš pravi vrag?

PERE: Mož bit i taj vrag! Al onda da znaš, tog ja baš i čekam!

SMUTIPUK: A šta bi š njim?

PERE: Da mu kažem, ako oćeš da su mu čitavi rogovi, a rep nepotkusan, a ono nek se mane ovog svita, a još ove suvaje!

SMUTIPUK: A šta ondak ako ja ne tio?

PERE: A ti probaj, ako imaš dvi čiste! A poklem smrdiš, ne čini mi se da vas baš često prisvlače.

SMUTIPUK: A ti se baš kanda pritiš!

PERE: Nisam običan makarkome! (*Lupi po stolu.*) I sad nek je dosta!

SMUTIPUK (*ustrашen se povuče, te pokunjeno*): A šta me ondak bar ne ponudiš?

PERE: A šta bi te nudio? Evo moje kiselne, eno tvoje; evo moji ora, eno tvoji; a evo moje vino, a eno tvoje. Pa ded skupi malo snage za mejdan, jel, znaj, tućemo se el ti tio el ne tio!

SMUTIPUK: E, o tom ćemo posli ila! (*Halapljivo pride orasima i natrpa usta. Kako ih grize, čuje kako mu se zubi lome. Skoči od boli.*) Ajoj, ajoj, ajoj, moji zubi! Ajoj, kaki su orasi, kad sam sve zube izlomio!

PERE: I ti bi se onda još rvo samnom, kukavče kukavni! A ja ti još dao ora brez lupinja! A kako ćeš se sad tući sa mnom, kad si osto sa samim krnjecima? No, ni ja se baš ne ću moći pofaliti, da sam bogzna kakog vraga utamano!

SMUTIPUK: Joj, joj, mani se šale kad boli!

PERE: Eno prid tobom vino, pa izmućkaj ta pogana usta!

SMUTIPUK: Ta di bi ja vino naštesrce! Već ako š dat najpre malo kruva.

PERE (*skoči*): Ako smiš, spomeni mi još jedared krv! Ne date da se tu samelje, a ti bi još kruva? Eno ti kiselna, pa ij! I ondak na to popij to dobro vino!

SMUTIPUK (*zbuni se, uvuče rogove, šakački pride kiselni. Ne može doći do riječi, toliko je kreča natrpao, u usta*): Zagušiću se, ajoj, zagušiću se, ajoj!

PERE: Bože, kolika bi bila šteta! Ded, bržebolje tog vina!

SMUTIPUK (*nagne đugu i ispija sirće*): Joj, joj, otrov, otrovan sam! Otrovan je ovo, a ne vino!

PERE: Slušaj ti, da nisi ponuđeno kudio!

SMUTIPUK: Al kad peče, i ko da sam žerave pio! Ajoj, stomak, ajoj, usta!

PERE: Hahaha! Čuj, derane, molim te sidi u taj pako i kaži im, da mi pošalju kakog pravog vraga!

SMUTIPUK: Još mi se i podsprndivaš? Sad ćeš viditi tvog boga!

PERE: El vidiš ti ove zube? Ovo su zubi, a ne krnjeci! Baš da probam, oću l te moć najedared prigristi! Do sad sam ko od šale, pa da vidim kako ću tebe!

SMUTIPUK (*povuče se i moleći*): Ta nisam ja tio u kob, već da ti

kažem, da i ja znam štogod!

PERE: No ajd kaži baš, šta je to šta ti znaš, a ja da ne znam!

SMUTIPUK: Jači si od mene, šta je istina istina, al da ti ja pokažem šta ja znam, zinio bi!

PERE: Ja? Haha! Pa znaš li ti bar to, ko sam ja?

SMUTIPUK: Ne bi se baš tribo srditi na me, jel, znaš, i neuk sam i malo ko nesvaćen!

PERE: Eto onda, ubardaj: ja sam Pere s tri glave! (*Iz šper-ploče je iskrojena kabanica, s jedne strane je kao dio ograde pred stepeništem, s druge je naslikana čobanska kabanica s dvije rupe na sredini. Kroz ove Pere proturi ruke i okrene mu se.*) El vidiš ti ovu glavu i ove ruke? Ove i kamen samelju! A el vidiš ti ovu drugu glavu? (*Pokraj Pere, prema publici, Mate promoli glavu.*) A el vidiš ovu drugu glavu? Ova kad bucka i gvožđe je mekano ko maslo! (*Luca s druge strane promoli glavu. Bajka je!*) A ova treća glava, tu je više pameti neg u cilom paklu!

SMUTIPUK (*u čudu se sve okrene oko sebe, dotle Pere ostavi s obrnute strane kabanicu, a Mate i Luca nestanu*): Au, dedara mu s poslom, Pere s tri glave!

PERE: Al eto, ako ću pošteno, ima šta i ja ne znam. Dok sam imo samo jednu glavu, ko od šale sam se provlačio kroz ključanicu. A sad ne mož pa ne mož! Da se kladimo, da ti ni tu tvoju jednu ne bi mogo kroz ključanicu!

SMUTIPUK: Šta, šta kažeš? Evo, evo baš da vidiš! (*Radostan da se i on s nečim može pohvaliti, priđe ključanici i provuče glavu i tijelo do pojasa. Ovaj dio ključanice je od papira.*) Vidte sad, Pere je sila, al ni meni nema zamire!

PERE (*dok ga podstrekava, nađe eksere te mu rep prikuje nad vrata.*) Au, vidi ga, molim te! Vrag a ne laže! Zna, baš zna!

SMUTIPUK: Jojoj, boli, boli! Šta to radiš sa mnom!

PERE: Nisam valda ja kriv šta se ne znaš provući! I kako samo smiš vridati! (*Otvori vrata, tako da se sada pojavi gornji dio tijela s druge strane vrata.*) Ded, glavo moja šta se buckaš, nauči ga pameti!

MATE (*prileti i bucka ga u glavu sa svojom glavom*): Na, na, na!
Na da me zapamtiš!

SMUTIPUK: Jojoj, nismo se tako pogodili!

PERE: A jesmo l se tako pogodili, da poštenom svitu ne date kruva? I ni riči da više nisam čuo, jel onda će samo početi pravo buckanje!

LUCA: Pitaj ga kako ćeš dovabiti Vrag-Sotonu!

PERE: Ej ti, al oma da si kazo, kako ću pozvat Vrag-Sotonu!

SMUTIPUK: Samo nek žensko zapiva, evo ga al oma! Ta lud je za ženskinjama!

PERE: Al da ni jednu rič da nisam čuo dok dođe! Jel onda ću te s tri glave najedared buckati! (*Zalupi vrata.*) ... A ko će zapivati, majko?

6.

MARA (*pojavi se*): A ko bi neg ja?

PERE: I prvu pismu koju od tebe čujem, da baš Vragu pivaš?

MARA: Tebi ću pivati, a Sotonu ćemo vabiti!

MATE: Mace, ded i ti š njom, nek već i meni koja cura piva!

MARA (*dvoglasno uz pratnju tamburica zapjevaju*):

Čarna goro, čarna,
puna ti si lada.
Srce moje, srce,
još punije jada.

PERE: Znaš, curo, spore mi se uši s očima: uši vele, lipče te slušat, oči opet, služile bi tebi.

MACA: A zašto ti meni ne kažeš vako štogod lipo!

MATE: A misliš ne znam? Eto napriliku: znaš, da smo ja i ti golub i golubica, onda... onda... onda bi odletili do alova i tu bi čeprkali od jutra do mraka! No, do?

MACA (*ošamari ga*): No?

MATE: O, bože, ja ti kazo šta najlipče znam, a ti se još goropađiš! A jo da! Još sam ti to tio kazati: a znaš, kad bi našo koje zrno

učitavo, uvek bi ga tebi dao! (*Maca ga opet ošamari.*) Al zaboga curo, pa šta je tebi onda lipo?

LUCA: A šta se posigravaš ko bravac s čutkama, ne mož čovik od tebe do riči! (*Naglo zagrmi, sijeva, crvena svjetlost se poigrava*): Dosta, dico! Sklanjajte se, ide Vrag-Sotona!

MATE: Pere, znaš šta? Ja ću za ove vriće, pa ako već sunem na njegov, ded ti sprid, a ja iza leđa! Ha? A još s gajdama ću, ha? (*zgrabi svoje gajde i skriva se iza vreća u prednjem dijelu desne strane.*)

7.

SOTONA (*zamrača se. Nestane zadnjeg dijela suvaje, jarko crveno osvijetljeni Sotona stoji na uzvisini s vilama u ruci*): Nek je danas radost i na zemlji i u paklu: zemlja se vinčava s paklom; najvrjedniji iz pakla, najlipča sa zemlje! ... Novalija moja, di si se sakrila? (*Svojim vragovima*): Šta ćete, stidna je, poštena joj mama! ... A vi, gospodo moja, da znate, ko joj ne da dužno poštivanje, tog ću otirati med ljude! A vi znate, da nije šala biti čovik!

MATE (*Sotona umjerenim koracima silazi sa uzvisine u sobu, a jedan od vragova mu oduzeo vile, te prislonio uz zid blizu Mate. On zgrabi vile i ubode s njima smutipuka. Sve od pojave Sotone svečana muzika, uz tihu pratnju i govori, a sada se prolomi krik Smutipuka. Svi se vragovi ustraše, još Sotona.*)

SMUTIPUK: Jooj! Jooj! Ne diraj, biću dobar!

SOTONA (*prileti vratima i sada tek vidi zakovanog Smutipuka*): Otkujte ga!... A šta je to s tobom, kaka te je to sila mogla prikovati!

SMUTIPUK (*ustrашen drhti*): Ni ne pitaj, već skidaj zavrimena!

SOTONA (*kad vidi da bi mu vragovi bježali*): Mir, mir, nek je! A ko je najjačeg među najjačima prikovo?!

SMUTIPUK: Ni ne pitajte, već bižite! A kad vidite troglavog Peru, nek vam noge brže neg mišalj! Jel ode vam koža s leđa!

SOTONA: Pa jesi l, baš poludio? Ti da se koga bojiš, Smutipuče moj?!

SMUTIPUK: Ne da ga se bojim, već me stra vaća kad ga se samo sitim! (*Na trenutak je pogledao prema Mati, opazi ga, pa se da u bijeg.*) Joj, evo ga, al sa sve tri glave! Biž te dok ne počme buckati!

SOTONA (*uhvati ga u bijegu*): Ta čekaj, čovče!

SMUTIPUK (*svojim putom bježi*): Ajak, ajak! Ja ode, a vi kako oćete! Meni je dosta bilo i jedared tog buckanja!

SVIT (*kad je smutipuk objegao*): Svitla kruno Sotono, ne bi l se i mi sklonili prid tim čudom s tri glave, šta ga se još i naš Smutipuk boji?!

SOTONA: Na svoja mista da ste! Ko se to od vas smi bojati dok sam ja tu, i ko je taj ko misli, da je jači i od mene?!

8.

PERE (*pojavi se*): Ako drugi i ne, a ono ja cigurno! No ti naduveni, šta kažeš da si Sotona, el ti se tresu gaće?

SOTONA: Čerez tebe? Hahaha! Misliš ako si onog glupavog Smutipuka mogo privariti, da ćeš i mene? Hahaha!

PERE: Pa i volim da vako divaniš! Mož misliti, ja došo el bi se rvo i krvo, a ono nemam s kim! (*Pljune u šake.*) Ahaj, sve mi svrbe šake kako bi se već zamanjivale!

SOTONA (*povlači se kad vidi da se prema njemu uputio*): O, vid ludog čovika!

PERE: Al znaš, ja volim da se prija ozbiljnog posla pošteno za-ukam! (*Gurne ga na prijestolje, na mlinske kamenove.*) Ti čekaj, najpre ću se s drugima malo posigrati, da se razgrijem! Ajd sad, tri vraga najedared nek dođu da se porvemo! (*Gromko im podvikne, a oni se već i inače ustravili:*) Vamo trojica! Vamo, da pokažem Sotoni, kako ću mu kosti smrviti!... No, a šta će biti?... E, kad sami ne znate koji bi, ja ću onda birati! Eto ti, debeli, tamo sa začelja!

VRAG 2.: Ja? Ja? A zašto baš ja?! (*Kad vidi da mu Pere prilazi, pobjegne:*) Ajak, sa mnom se ti ne ćeš buckati! Ja odem, a vi kako oćete!

PERE: O, bože, pa ovaj ima golupčije srce, a zečije noge! Već znaš šta, pobro moj, daj nek svi najedared sunu na me, šta da tu samo gubim vreme s vama!

9.

SOTONA (*vidi da bi i ostali bježali, pa i samom mu nije svejedno*): A je l, a je l, ne bi l malo stao?... Ovaj, znaš, nisam ja mislio da se, eto, snagom rvemo, već pameću! Snage i volovi imadu, je l da! l, eto, zašto bi se mi oma razmarvašili, kad sam ja baš željan da vidim u koga je više pameti, u te el u me!

PERE: Čuj, nemoj ti naokolubar pa na mala vrata, već kaži u brk šta si naumio! Oćeš da vidiš ko bi koga i pameću nadobio, jel ko veliš, ruke mi se bojite, al pameti ne!

SOTONA: Ne kažem, jak si, jači si... Eto, ako me i pameću nadobiješ, ni pogledati više na ovu stranu ne ćemo! Al šta onda, ako sam pametniji, ako te nadobijem?

PERE: Eto, daću ti kraljevsku curu za ženu!

SOTONA: l držaćeš se riči?

PERE: A ti probaj pa je ne održ! Al ondak znaj, ode ja za vama u pako i nećeš se u takim mengulama u kakim ni s počela svita nisi bio! No, ajd, sidaj! Ti pitaj, a ja ću davati odvita!

SOTONA: E, tako sam baš i ja mislio! A ovaj moj svit tu, taj će sudit el si me nadobio el nisi!

PERE: A ne bi l ti možbit šilo u silo?

SOTONA: No no, ne moraš se baš oma srditi!

PERE: Vako ćemo, vako i nikako drukčije! Ti ćeš pitati el pokazati šta znaš, a onda ja! l onda će najpre suditi vragovski svit, a onda će ljudske duše kazati svoje! (*Pokaže prema publici.*) A obadvojica smo vidoviti, pa ćemo viditi ko je koga nadobio! Počmi!

10.

SOTONA (*tri puta lupi dlan o dlan, jače crveno svjetlo obasjava vraga-pivca koji pjeva neku varijaciju džez pjesme uz pratnju džez orkestra.*) Pivaj pivče!... Ovoo probaj, ako znaš i bolje znaš! Hahaha!

PERE: Ajd ti, zinuti jedan, sa š čuti šta još nisi!... Da sad taka cura zapiva koja voli, ne bi lipče pisme ni tuga stvorila!

MARA: Ti poslušaj, momče, pa onda gataj el te dosta volim el ne! (*Zamračí se, u žarkobijelom osvjetljenju, lokalnom, a na uzvisini se pojavi Mara, te uz tamburaški orkestar zapjeva:*)

Djevo, djevo, što mi ljubav kratiš,
zašt mi ljubav ljubavlju ne vratiš.
Već ubijaš moje srce bolno,
a meni je tebe ljubít svoljno!

Tri sam lita za tobom hodio,
dok te dragu nisam obljubio.
Sad mi vriđaš moje srce bolno,
koje mi je ljubavlju nesvoljno...

PERE (*po zamračenju i promjeni svjetla*): Jesi l vidio, ne samo da se ljudima dopalo, već i tvojim vragovima!

SOTONA: A ja baš ne bi reko, jel tako, vragovi moji?!

MATE (*gajdama daje dubok ton i u toku toka*): Ko slaže, buckaću ga! El čujete vi šta mi druga glava kaže? A te se čuvajte!

SOTONA: No, dobro, dobro! Nadpivo si nas, al sad da vidimo, momče! Ded, kaži ti meni, čiji je jezik najlipči na svitu...

PERE: O, glupavče, tupavče, svaki je jezik lip i razuman, drag i mudar, ta, zaboga, ljudi ga divane! I svačiji ja poštujem, naučio bi i sve da možem, al nek je svakom svoj najrođeniji!

SOTONA: A veliš, i tvoj je umiljan, i tvoj je razuman? Hahaha! Taj čobanski, taj parasnički? Haha!

PERE: A kako bi da ti prozborim s tim mojim čobanskim jezikom, očeš pametno i mudro, el ponosno ko čovik, el iz srca iz duše?

SOTONA: Ta di je u vas srca, ta di je u vas duše! Hahaha!

PERE (*uz prigušenu pratnju čela*): Jesi l ti imo kadgod nanu?... (*Kao pred vizijom majke*): Ja nane moje nemam, ne pamtim je dragu, al je lipa i mila morala biti. O, da mi se bar u snu obeća doći...! Ja bi vlat sunca pod noge joj prostro, al ne da je grije, srcem bi ja nju, već da puta nađe do jedinka svog!... – Da si mi ostala, je l da, nane moja, nema to šta sinu svojem ne bi dala! A znaš šta bi te molio, čega sam zdravo željan, nane? Da suze tvoje ositim kraj svoje..! –

SOTONA: Pa, bože moj, ako je baš do tog, za nanom se još i ja rasplačem. Al, eto, pametnu daj!

PERE: Znaš šta kaže narod? – Zlo će u te, u te i u tvoje, al ni blizo ne će kad zbratimiš svoje! ... Tuđu poštuj muku, svojom se podiči, bilo da je blago el maternje riči! – Očeš da ti do ujtru nabrajam?

SOTONA: Ta idi, molim te, ko da je i to štogod! (*Kad se Pere prijeteći približuje*): No no no, miruj samo! Ajd, nek je!... A je l, kako vi to curama? – Ej, curko, kolika će ti biti prčija? Ako š dosta dukata donet, al zdravo te volim...! Hahaha!

PERE (*svjetlost se opet skoncentriše na Maru, koja se pojavi na uzvisini*): Nju kad vidim na lance da mislim? Nagledat se cure ove nikad ne ću dosta! Teško mi za plugom, el mori me tovar, prožuljo sam rame el oko se sklapa, usta vode žele, pridanio bi možbit? O, nju samo da spazim di se osmijava, izrasta mi snaga, zemlja nije jača! I zašto bi ričom uvik sve joj kazo? Mišalj više veli u očima kad žari: volim crnu brazdu, lipča ti je kosa; jesi l vidla rosu na žitu kad klasa? Jel da da se smije ko dičija radost-većma tvoje oči! Je l da kruv nam mriši ko život, još više! Znaš ti, curo moja, kruv ćeš za me biti! (*Nestane je u mraku, a Mate u međuvremenu*)

MATE (*kroz dubok glas*): No no, no no, vražići moji, da niste slagali, jel oma ću buckati! (*Gajdama zanjače*.)

PERE: Daklem, gazda-sotono?

SOTONA: Dobro, dobro! Al ako sad ja budem bolji, ode ti

kraljevska cura! Nek znaš, moja će biti dok je ljudi i grija, dok je svita i vika! (*Tri puta lupi rukama, uz odgovarajuću glazbu i svjetlo zaigra balet vragova. Kad su završili, sotona sve poigrava od radošti i prkosa*): To daj ako bolje znaš, hahaha! To daj!

11.

PERE (*okrene se prema njihovom zaklonu*): A šta š sad, moja treća glavo?

LUCA: To da te nije briga! Tamburaši, gajde vam vaše! Momci, divojke, vamo s tim kolom! Al nek zemlja puca pod vama ako ste momci i ako znate šta je momačko kolo! (*Tamburaški zbor je već na prve njene riječi zaszviralo MOMAČKO KOLO, a u punom svjetlu lokalizovanom na igrače, tri para, po momak i dvije djevojke, igraju kolo.*)

PERE (*po završenom kolu*): Ako je ono bilo vragovsko kolo, ovo je bilo momačko kolo!

SOTONA (*kada vidi, da su po nestanku igrača vragovi još uvijek uz svirku nastavili sami igrati*): Izdaja, izdaja, izdali su vragovi pako! Izdaja! Pomogli ste ovima!

PERE (*zgrabi ga i tresse*): Misliš ti, da je ljudima potribna vaša vražija pomoć!

SOTONA (*otme mu se, pa naleti na njega i udari ga glavom, tako da Pere padne, ali kako hoće da pobjegne na vrata, Mate ga zgrabi i bucka.*)

MATE: Mace, Mace, gledaj kako buckam Sotonu! Na, na, na!

SOTONA: Jojojoi! (*Pobjegne, ali opet uleti i s praga*): Doću ti na vinčanje, da znaš, doću ti! I s vinčanja ću ti oteti divojku! Hahaha!

LUCA (*nestankom vragova u suvaji zavlada dnevno svjetlo*): Dan, dan! Svanilo je ljudima! Sa suncem će i kruz doći! (*Sada je primijetila, da se jedan vrag skrio iza mlinskog kamena i da se šulja prema vratima da pobjegne.*) Držite ga, držte ga! Ne dajte mu da pobigne!

VRAG 3.: Ja-ja-ja-ja-ja ja ništa nisam kriv, ja sam se samo zablen-
duco!

LUCA: Ne boj se, ne ćemo ti kožu odriti! (*Svojima:*) Tribaće
nam ovaj pobro! Jel klin se klinom izbija, vrag se vragom ubija,
a bome lako je bilo obračunati se s vragovima, al teško će to ići
s mojom lipom snajom Mandom!

(Zastor)

Četvrti čin

Slika iz prvog čina. No kuća je sada okrenuta ambetušom prema publici. Na krevetu se Manda izležava, a vrag je hladi i dvori. Kuća je skoro u lijevom dnu, a Luca, Pere, Mate, te kralj kraljica, Mara i Maca s vezanim vragom, koji stojeći koji sjedeći, dogovaraju se što bi uradili, pošto ih Manda sa svojim vragom ne pripušta kući.

1.

MANDA: Alaj, alaj, srce moje medeno, alaj, jagnje moje smeteno, i od sunca me zakrili!

VRAG: A šta je to šta za te ne bi uradio!

MANDA: A voliš me?

VRAG: Ooo..!

MANDA: No, a kako?

VRAG: Ko golub golubicu, ko sotona sotonicu...

LUCA (*ljuta im dobaci*): Ko magarac pule svoje!

VRAG: Ja te ljubim, lane moje!

LUCA: Eto, zini pa gledaj: još je i vruga zajovala!

MANDA: A šta ćemo sad, kad su ovi živi došli natrag! Oće li nam se još desiti: došli pućani pa istirali kućane! A još da me i ne natuku!

VRAG: Nemaj brige, Mande moja! Vidiš valda, već danima probaju prići kući, a ja im ni blizo ne dam! (*Luca, Pere i Mate se pokušali prikristi kući. Kad to vrag vidi, dune, a kuća se još povuče unazad:*) Huuu..! Ajdete, ajdete, ako možete! Hahaha! (*Kad se njih troje pokunjeni povlače, kuća se vraća na staro mjesto na čarolije vruga.*)

2.

LUCA: I ne da taj vrag pakleni, ne da ni blizo, a baš me već svrbe dlanovi, kako bi se ove moje snaje našopale!

MATE: A ko bi, čeljad moja, reko da je to vrag! Kad ga pogledaš, momak da mu para nema, a ono rogati pobro!

LUCA: Vidiš da ne mora kogod još rogove imati pa da je opet vrag.

PERE: A šta ćemo, majko sad?

LUCA: Strpljen spašen!

PERE: Ne! Samog će me puštiti u kuću! Pa kad sam s onim vragovima znao izaći na kraj, valda ću još i s ova dva!

LUCA: Ju, ni za boga! Lako je bilo izaći na kraj s onim vragovima iz pakla, teško nama s ovima sa zemlje!

VRAG 3.: Ako mi dozvolite da vas svitujem, sami nikako ne pođite! Od vaki ljudi smo se i mi vragovi naučili zanatu!

LUCA: Ne, bome, ne! El svi el niko!

KRALJ: Majka Luce, sramota bi bilo za nas muškarce, da prvi ne probamo uvatiti kraj s krajem!

KRALJICA: Ta nije sve muško šta čakšire nosi!

KRALJ: Znam znam, ženo, al nije red da me baš vako tarmaš!

LUCA: Ima ona pravo, svitla kruna kralju, spram žena vi muškarci nikad niste dosta pametni!

MATE: No, alaj ste vi žene nesvaćene!

LUCA: Ajd, idi, al ne bila ja mama Luca, ako ova vragbaba ne vaćala s vama vrepce!

MATE: Ko je muško, za mnom! (*Kreću prema kući, a ona ostaje nepomična. Mate iznenađen, pa sva trojica zastanu:*) I, vidi molim te, puštiće nas u kuću! (*Žene obilaze kuću u krugu i nestanu hodajući oko horizonta iza kuće.*)

3.

MANDA (*Vraga je nestalo u kući, ona sjedi na stočiću i nariče*): Aaaa, rano moja, di sam tebe izgubila, tako lipog i čuvarnog, tako mudrog, meni dragog, aaaa, rano moja! Aaa, rano moja, di ću tužna i žalosna, aaaa, rano moja! (*Ustaje i kroz suze:*) Bome, bome, dragi bože, nema dana, nema

sata, da ne zaplačem za tom mojom dičicom... El bar da mi moja pridobra svekrvica tu! I štogod pogledam, čegagod se žignem, sve me na nji podsića, tužna ja i žalosna!... (*Kao da ih je tek sada opazila:*) Bogo moja, bogo moja, el me to želje varaju! ... Ta to su, ta oni su! Pere oj, Mate moj, sričo moja rođena, dico moja žalosna! (*Grli ih plačući:*) Samo kad ste živi i zdravi... Aaaa, rano moja, sričo moja, dico moja, bog vas pono on i dono, aaaa, rano moja!... Joj, da vas zagrlim, zagrlim i izljubim! Ta Mate moj, ne užnu već svatove ćemo spremiti! Pile moje pametno, de, pomogni tvojoj nanici, da šta prije šta bolje spremim! Ded, nacipaj nanici malkice drva; idi, rođeni moj!

MATE: Ta oću, oću, dašta ću, pomoću, cipaću, pun naramak doneću!

MANDA: Pere moj, slatki moj, ne budi ti zapovijedeno, ded iz karmića koji krumpirić, a s tavana češ šunku i divenicu! I kad baš tako očeš, ded donesi luburu s brašnom! (*Pomiluje ga i poljubi.*)

PERE: A...a...a drugo da vam ne spremim? Znate, da se vi ne bi trudili!

MANDA: Pa ako ti nije mrsko, mogo bi i košulje skiniti s tavana! Znaš, rano moja, bojala sam se nevrimena, pa se tamo suše.

PERE: A ko će ako ja ne tio! Ne daj bože, da se vi skrnavite s tavana! (*Poleti.*)

MANDA: Ako vas smim zapitati...

KRALJ: Ne samo pitati, već i zapovijediti! Eto, znate, šta je istina istina, kralj sam vam ja, baš pravi kralj, pravi pravcati, al, bože moj, zašto bi se lipa žena trudila, kad ima tu i muške ruke!

MANDA: O, o, o! A di bi ja jednom pravom pravcatom kralju zapovidala, ja jedna vaka prava parasnička žena, i neuka i ne-uputna!

KRALJ: Ta vi samo zapovidajte, ako ćete i cilom mojom kraljevinom!

MANDA: Pa zapravo svit i kaže, ko zna poslušati zna i zapoviditi. I, eto, baš da vam učinim po volji! Ne bi l onda iz bunara izvukli koji kablčić vode u korto? Znate, vruće mi je, razladila bi se malo.

KRALJ: O, da ste mi zapovidili, da rosu skupim sa cvića, ni to mi ne bi teško palo! (*Već i poleti govoreći, pjevajući:*) Kad bi se ona, kad bi se ona, slatka ženica razladila!

MANDA: A znate, mili moji, nana će vam dotle pivati, da vas malo razveseli! (*Vragu, koji se došuljao:*) Svirku stvori!

VRAG (*zahuče, pa se začuje svirka tamburica. Sviraju, a ona tiho pjevajući ulazi u kuću:*)

Sitna je kiša padala,
mene je nana karala,
sitna je kiša padala,
mene je nana karala!
Hej, haj, bolesna ja,
Brez tebe dragoga!

(*Još tiho nastave pjesmu, a žena dolaze s lijeve strane van rotacije. Kako one dolaze, tako se kuća okreće na rotaciji i kad stignu do rampe, kuća, zadnji dio salaša se vidi.*)

4.

LUCA: I eto, da se ta vragbaba iskazala š njima!

VRAG 3.: Znate, ako bi me tili prislušati, u dvi-tri bi vam kazo kako sam posto vrag. Znate, ne čerez zlobe el šta sam bio naopak, već šta sam i ja vako šedio prid ženom! I najpre mi rogovi izrasli, rep došo sam posli, i šta sam drugo neg vrag!

LUCA: I pravo je, i glupost je grij!

MACA: A šta sad, majko?

MARA: A ne bi l nas kojom srićom ovaj dilber mogo poslužiti?

VRAG 3.: Samo zapovidajte, samo zapovidajte, bićete poslužene!

LUCA: Tako je! Ako ona ima svog vruga, imamo ga i mi! Čuj ti,

pluto rogati! Ako ćeš nas poslužiti kako triba, ne marim ako š šumom el drumom!

KRALJICA: Daklem, el nas posluži el ću te onoj vragbabi u službu!

VRAG 3.: Joj, samo to ne! Znete, moj je gazda, Vrag-Sotona, baš od prvi ljudi, al ova bi još i njeg u skute prisvukla!

LUCA: E, onda se čuvaj! Vamo slušaj! Ded nam ti kroz ovaj zid napravi puta, da mi vidimo šta taj svit tamo radi!

VRAG 3.: O, molim, bićete posluženi!

LUCA: Ajd, ajd, da ne bude zamire!

VRAG 3.: Duni vitriću, poleti zidiću! (*Zid se rastvori, vidi se unutrašnji dio sobe. Manda leži na daskama kraj parasničke peći. Razuzdano pjeva, lumpuje pjevajući istu pjesmu.*)

5.

MANDA:

Sitna je kiša padala, mene je nana karala,

sitna je kiša padala, mene je nana karala.

Hej, haj, bolesna ja, brez tebe dragoga...

(*Kad je prestala s pjesmom, vrag je odmah nudi voćem, kolačima. Odgurne ga od sebe.*) ... Uh, dosta mi i pisme! Dosađivam se! I šta mi štogod bolje ne spremiš za ilo, već uvijek ti kolači, uvijek to voće!

VRAG: Oćeš da zapovidim kralju, da ti spremi kako kraljevsko ilo?

MANDA: Idi ti, učvala jedna zgažena, ti bi, dronjo jedan, jednom pravom kralju zapovidio! On nek ono radi, šta ja naumim, a ne makarko! I da znaš samo, dosta mi i od tebe! Oću da budem kraljica nad kraljicama!

LUCA: Vražica nad vražicama! (*Mandi, kad je ova ustrašeno pogleda i to preljubazno:*) Mande moja, Mandice, snajo moja dušice; cviče moje lipotice, evo tvoje svekrvice!

MANDA: A joj, a joj, al sam se pripala!

LUCA (*ulazi k njoj u sobu kroz zid i sjedne pokraj nje*): O, o, o, ta kaka sam i ja, kad moju snajicu plašim! Ne daj bože, mogla je svisniti! Vamo dodi svekrvi u krilo!

MANDA: Ooo..! Pa sad ja samo vidim! (*Snade se, nariče:*) Aaaa, rano moja, majko moja, žalost moja, al sam vas se zaželila, pa pokoj duše pomolila, aaaa, rano moja..!

LUCA: Ta mani se ti šale, luprda jedna, di si ti čula žaliti nad živim čovikom! El misliš valda, da sam se vratila s onog svita? Ta lipo je meni i ode, šta bi se ja lačala tolikog puta! Evo da vidiš, da sam živa, od krvi, od mesa! (*Povuče je za kose.*)

MANDA: A joj, boli!

LUCA: Sad ćeš bar povirovati, da nisam kaka utvara! (*Primijeti vraga, da bi se sakrio.*) O, vidi, molim te pobru! (*Vragu 3.*) Ej, ti, drž ga, molim te! A ti, Mace, znaš valda šta je klečka! Pa ded ovom pobri klečku za vrat, al taku da i nogama zaplićo ako bi bižo!

MACA: (*veće podužu cjepanicu na uže i objesi mu o vrat*): Ta iz sveg srca ću mu!

MANDA: Majkice, možemo vas poljubiti?

LUCA: Mandice, pričekaj još malkice! (*Vragu 3.*) Ej, pobro, ded, baš sam ljubopitna šta ovi moji deveraju po avliji, kad i tako dugo nema!

VRAG 3.: Da vidimo najpre našeg Matu... Namisti se kućice! (*Na rotaciji se kuća okrene licem prema publici. Mate nosi pun naramak drva i na panju pred bunarom cijepa.*)

6.

MATE: A kako da je ne poslužim, kad ona tako lipo sa mnom! A kako da je i ne poštvam, kad me baš tako prikomire voli!

LUCA: Od tolikog voljenja da ne prodeš samo ko Purčarevo pule, da te ne zadavi! Pobro, a di nam Pere!

VRAG 3. Evo vam ga, majko!

PERE (*s kotaricom krumpira dođe pod ambetuš, sjedne na stočić*)

i čisti krumpir): Nek kaže ko šta oće, rodenija mi neg mama! Baš nije muški poso krumpire guliti, al njoj zavolju bi još i varnjačom zamanjivo!

LUCA: Pa i virujem ti, sinko!

KRALJICA: Pobro, daj molim te, di je već onaj moj!

VRAG 3.: O, nemajte brige, radi ko pravi čovik!

KRALJ (dovlači na leđima korito pored bunara i vuče vodu u korito): Ona da je vragbaba el višćura? Manda, Mandica, kraljica mog srca! Bome! Izvuću joj vodice, da opere nogice, a ja ću joj leđa...

KRALJICA: Dobićeš ti prakljačom po glavi, nikaki onaj!

LUCA: Čekaj, čekaj, još sramoti nije kraj!

IVE (*gura zidarska kolica, a Pajo ih vuče na am*): Mande, Mandice, evo dide i tatic! oćeš da te nosim doče el bi se mož bit kolicima provozala? Znaš, i zakasaćemo ako baš tila!

LUCA: Znaš, sinko moj rodeni, ja magarca još ni tako nisam vidila pošteno zakasati, pa ded da vidim i tog čuda. (*Ljuta zgrabi svoje papuče i udara Mandu po ruci.*) Evo ti, evo ti za ovu sramotu i nevolju, vištice, dabil vištice jedna!

MANDA (*zaboravi se i umjesto umilne žene zaviče ženetina i kao vještica bi joj skočila među oči, da je dvije djevojke nisu zadržale*): Aaa..! Oči, oči ću vam iskopat!

IVE (*njen krik «normalizira» i Peru i Matu, pa sva strojica prijetećim korakom joj prilaze, dok im je Pajo iz kolica svakom dodao batinu*): Daklem tako, vragbabo! Udrite je dok je i grame duše u njoj!

LUCA: Al ni koraka dalje! I doli s tim batinama! Kaka je da je, čovik je! Ni ker se ne tuče batinom, a di ćete baš nju od sramote!

PERE: Višticu spaliti treba!

LUCA: A šta ti veliš, Ive moj?

IVE: To, da čovik i kraj pameti mož biti lud!

LUCA: Samo luckast ko ti! Posidajte! I ovoj puštite ruke! I ti sidi!

MANDA: Meni niko ne zapovida!

LUCA: Ajd onda, ne budi ti zapovijeđeno, al oma da si donela ladne vode! (*Podvikne:*) Bržebolje to!... (*Kad vidi da se Manda jedva vuče:*) Mandice, ti ko da imaš na pritek vrimenta!

MANDA (*grubo joj dodaje*): Nate, napite se! Naduli se, ne bi l bog dao!

LUCA: A, je l, Mate rano, kako si se ti ono i bucko s vragovima?

MATE: Al čujte, to je baš za pripovitku! Au, čeljad moja, ja od tog vrimenta samo da vidim šta je na sliku i priliku vraga, a meni se vrat već sam ukoči! A čelo ko malj, pa kad onda zamanem, pa kad onda švićnem ovom glavurdom...! (*Poleti prema Mandi, a onda bježi do Luce i preljubazno.*)

MANDA: Majko, majkice, nek vam nazdravlje ta vodica, nek vam slatka ko med i ko rosa ladna!

LUCA: Fala, fala, rano moja. Al, čuj, ako ti nije mrsko, ded sredi ovaj strv po avliji!

MANDA: Vrag onaj matori, samo bi zapovidala! Ne ću, ne ću..!

LUCA: Mate rano, kako si se ti ono i bucko s vragovima? Ded, pokaži svojoj mamac!

MATE: Ta kad odvalim, sve i oglušina vaća!

MANDA: Majko, majkice, oču l najpre avliju pomesti el prvo da reda napravim?

LUCA: Posli ćeš, rano moja! Već znaš, našoj svitloj kruni kralju su se opanke nabile na noge. Pa ded mu pokaži kako su kadgod snaje svekru prale noge! (*Manda stavlja pred kralja šavolj i pere mu noge.*) ... E, a sad da se koristim zanatom, koji sam od vragova odučila!... HUUU! Svirku da čujem..! (*Zasvira.*) Pa di su ti svatovski astali! (*S dvije strane stolovi se uvlače bijelo pokriveni, bogato postavljeni.*) ... A ilo i pilo mojim gostima! (*Djevojke donose kolače, pića, pečene prasice.*) A djevojke, a momci, di ste već!... (*Pojavljuju se momci, djevojke, igrači.*) A sad igru, pismu oču, veselje! Dvostruki su svatovi! Kolo, kolo!

KOLO (*zasvirali su već prije Tandračak, sad pet pari zaplešu.*)

Jedva što su počeli, zagrmi, sijeva, zamračí se, a crveno svjetlo PREVLADAVA. Svatovi se razbježe na dvije strane. Luca ostane sama u sredini bine.)

7.

LUCA: Mir, mir nek je! I niko nek se ne straši! Ništa to nije, to se samo Sotona najavljuje!

SOTONA (*na uzvisinu, u zadnjem dijelu dvorišta u punom svjetlu i crvenom dimu se pojavi i izazovno se smije*): Hahahaha! Evo me, evo me!

MANDA (*poleti mu u susret i samo je taj dio bine crveno osvjetljen*): Dođi, dođi, Vrag-Sotona! Ded pomaži! Sve i odnesi, al sve! (*Prkosi Luci*): Al prvo i prvo ovu matoru! Oćete l da vam vode navučem, oćete l da vam noge operem? Hahaha!

MARA (*pojavi se u svečanoj vjenčanoj svili, a Pere u crnom odijelu, oboje spremni za svatove*): Pere moj, po me je došo!

PERE: On je po tebe došo, al živ ovdud izaći ne će!

MARA: Pere moj, tu sad snaga ne pomaže.

SOTONA: Bome ne pomaže! Hahaha!

MARA: Oš mi bar dozvoliti, da se š njim oprostim? Bar s jednom pismom?

SOTONA: O, pa tvoju ću pismu i ja drage volje prislušati!

MARA (*tiho praćena zapjeva*):

Sila Mara na kamen studentcu,
svoju tajnu otkrila je zdencu,
dok je sebi momka odabrala,
suzama ga orosila Mara.

Maro, Maro, sunce ogrijalo,
ti si, Maro zanajveće blago,
za te živim, za te ću umriti,
još ja moram tvoja ljuba biti...

SOTONA: No ajd sad, pakuj, pakuj bućur, pa da krenemo!

MARA: A šta onda, ako ne bilo tako? Momci, divojke, vamo! Da pokažem da sam zavridila čovika ko moj Pere!

SOTONA: Čuješ, nemoj da me srdiš! Vamo da si!

PERE: A šta ako ne će?!

SOTONA: Reko sam, s vinčanja ću ti oteti divojku! A šta ja kažem, to i uradim!

MATE: A ne bi li se ti najpre bucko?

SOTONA: To i oću prija neg divojku odvedem! Hahaha!

MARA: Joj, dobri naš pobro, al baš dobro ako š mi se s čovikom buckati! El se sićaš kad si ga u suvaji izbocko? Al di si ga samo udario, sve nova i nova glava izraste! Ded, bucni ga, nek ima šta više glave, pa da te š njima dotuče! Evo vidi! *(Pere, Mate i Luca obaviti velikom svilenom maramom prema publici izgledaju kao da su s tri glave.)*

SOTONA: Pa to su samo tri glave ko šta su i bile!

MARA: A vidi ovu! *(Pojavi se četvrta, pa peta.)* Pa ovu, pa ovu! No?!

SOTONA: A te su mu glave izrasle tamo di sam ga bucniio?

MARA: Bome tamo! Ajd, molim te buckaj ga!

MATE: A kad te onda sve izbuckaje!

SOTONA: Ajak, ajak! Šipak tebi, Mate! Nisam ni ja baš lud! Idem ja otkud sam i došo!

MANDA: Ta, Sotono, ne daj se privariti!

SOTONA: Čast tebi, kumče moje, al meni je već dosta buckanja! A na čast tebi, Pere derane, i mline i kraljice, a ja ode, sve se praši! HUUUU..!

8.

LUCA: Snajko, snajkice, tila si nas prodati Vrag-Sotoni? Ded, molim te malo bliže majkici, da te nauči pameti!

IVE: Ne, ja ću je kaštigovati!

LUCA: No baš ti! Da tebe nije bilo, možbit ni ne bi postala Sotonino kumče, ne bi nam kuću u pako pritorila!

PAJO: Al ondak ću ja!

LUCA: Ti ići u zapećak pa puši dok se bog ne smiluje na te!

PERE: I baš da je ne kaštigujemo?!

MATE: I baš da nasuvo prođe!

LUCA: A, to već ne! Da je tila lipo i mi bi lipo, al kad ne će da bude čeljade, nek bude šta je naumila! Pobro, kolo da vidim!

VRAG 3.: Svirka! Kolo! A ti zemljo, okreći se! A ko nije čovik, taj je za jaram! Vamo vas dvoje! (*Natakne jaram Mandi i vragu i kako je vuče jaram zakačio za rub rotacije, izgleda kao da oni okreću binu. Šest pari plešu Malo bunjevačko kolo.*)

Zastor

(1954.)

KAD BOG ĐAVLU KUMUJE

Komedija u tri čina

OSOBE:

BOG pa PREDsjednik SUDSKOG VIJEĆA

ĐAVO pa BRANITELJ

ČOVJEK kroz više sudbina

STARI pa TUŽITELJ

PJESNIK 1.

PJESNIK 2.

PJESNIK 3.

UPRAVNIK

ŠEF

PODŠEF

DJEVOJKA

GAZDA

DIREKTOR

DOKTOR

KOLEGA

ĐAVOLJI UČENICI:

UČENIK 1.

UČENIK 2.

UČENIK 3.

UČENIK 4.

ŽENA direktorova

ŽENA mlada i lijepa

SELJAK

PRVI

DRUGI

ANĐEO

KONKURSNA KOMISIJA

ČETIRI ČLANA SUDSKOG VIJEĆA

NAROD na suđenju

OSTALI đavolji učenici.

Sve se ovo bezbroj puta zbivalo, zbiva i zbivat će se, naravno u realnim okvirima a ne ovako podcrtano, prenaglašeno kako to satirično tretiranje dozvoljava i zahtijeva. Izvođenje mora dobiti groteskno oblikovanje, teatralna igra, prenaglašavanje: zapravo, da se onemogućući i najmanja realističnost. U tu svrhu koristiti i ritam.

Prvi čin

Nebeske prostorije je poplavilo veselo, plavičasto svjetlo. U pozadini je skromno ali ipak nebesko prijestolje. Na usklađenom oniskom stolu je bokalić, stiva-lula, duvankesa, a božji štap je naslonjen na prijestolje. S lijeve strane je nekomotna, premoderna fotelja, sličan stol s ponudama za đavola, jer u gostima je: karte, s kojima se povremeno poigrava, viski sa soda-vodom, kutija s cigaretama, džezva, šolja, gramofon s pločama igara s divljom dernjavom. S desne strane su tri stalka za klečanje.

1.

BOG (*dok đavo igra pasijansa, te puši i kafeniše, on zijeva*):
Aaaa...! Dedara mu...! Aaaa...!

ĐAVO (*i njega zarazi zijevanje, pa ljut baci karte*): Aaaa...! Ne zijevaj...! Zaraziš i mene, da te đavo već odnese...!

BOG: Đavle, Đavle, opet si nepristojan...!

ĐAVO: Uvrijeđena veličina...! Gost sam ti, šta me ne zabaviš...?
(*Bog se maša stive-lule, a anđeo mu pripaljuje.*) Ako se dobro sjećam, za anđele si regrutirao same muškarčetine, pa otkud da tebe žensko poslužuje...?

BOG: Pa kad me već i tako po svijetu ogovaraš, a ženski rod nipodaštavaš...

ĐAVO: Zar ja žene...? Oh, ružne li klevete...!

BOG: Pa zar ne govoriš: kad bi žensko valjalo, bog bi ih i za svoje stvarao...?

ĐAVO: Pa jesi li se oženio...? Bog si, a nisi se usudio...! Ali, ko veliš, kao služinčad nisu loša... još kad je kao ova – sva nabubrena, sva obla...! Hahaha...!

BOG: E, baš si dosadan...! Aaaa...! (*Maša se bokalića, otpije dobar gutljaj. Dobri su ti poširoki rukavi bijele košulje, obriše u njihovih usta i brkove.*)

ĐAVO: Dakle, poštovani i predobri Bože, smijem li te upitati:

kakve su to nevolje kad te spopalo toliko zijevanje? Priznaj, ili si nervozan ili i sam sebi dosadan. Hahaha...! Pazi, pazi, dosada vrata paklena otvara...!

BOG: Zijevam, nitkove jedan, jer si me uznemirio...!

ĐAVO: E, e, e, ako jesam, baš mi je drago...! Znači, argumenti su mi toliko razložni da te nagone na razmišljanje. A ne voliš misliti, jer si, kako kažu, spor... ali si primoran, jer si, navodno, dostižan... Hahaha...! I, naravno, ne bi se ti uzrujavao da te razmišljanje nije uvjerilo u čovječnost mojih stavova.

BOG: A veliš, čovječnost...! Vidi vragova...!

ĐAVO: Jest, jest, čovječnost, sebičnjače jedan...!

BOG: Čuj ti, ne vrijeđaj jer ću zaboraviti da sam gospod Bog, anđela ti đavolskog...!

ĐAVO: Hajd, ne bjesni već daj da ljudski govorimo. Zašto da si uvijek ti u pravu, ili samo ja, već, eto, neka je zlatna sredina. Jer zašto već jednom ne bi došlo do koegzistencije raja i pakla?

BOG: Dobra i zala? Ha, ti i interes čovječanstva...! Čitam ja izvještaje, proklet bio, čujem ja kako si ljude namučio...!

ĐAVO: Učitelju, kolike li klevete...!

BOG: A tko je to pobunom uznemirio čak i mene, tko mi razapeo sina, duha svetog tko otjelovljuje, gdje u kozmosu još ovakva intriganta ima...?

ĐAVO: Već sam ti maločas rekao, neću nastaviti pregovore sve dok se ne uljudiš, dok principe demokratičnosti ne naučiš! (*Ljut i uvrijeđen podvikne:*) Konobar, još jednu kavu! Brže to, jer Đavo će te odnijeti...!

BOG: Ne govori ovako s mojim personalom! A da ćeš je odnijeti, to izbi sebi iz glave.

ĐAVO: Baš ti toliko stalo do ove male...? Hahaha...!

BOG: Ti bi da se sporazumijemo, a za tebe je samo ono sporazum kad ja prihvaćam tvoje stavove.

ĐAVO: E, to je samo pitanje moje inteligencije! Pa ded, pokušaj ti mene uvjeriti... da je bijelo crno ili dva da su jedan! Nećeš, bolan! Ali ja tebe već jesam! Hahaha! (*Uhvati za podbradak anđela koja*

mu donijela kavu. Izgleda, nije joj mrsko, nasmiješi se.) Ih, kad bi mi samo malo prilike pružio, ala bih se ovom anđelu odužio...!

BOG: Ti žensko glavo, goni van! Jer ovaj je Đavo na najgore spreman. A poslije bi mi se uzaludo tužila.

ĐAVO (*dok anđeo s interesiranjem gleda Đavla i odlazi*): Jest, ko veliš, prvo poslovi, pa onda da se s ovakvom odmorit...! Ha! Da, da, stari, ništa više ne stvaraš! Na uspjesima se izležavaš, smješkaš se kao staro jare, čekaš da ti se dive, dodvore...! A ja po cijeli bogovetni dan jurim ko bez duše, da tu i tamo dođem do koje duše... Imaš li ti pojma koliko je za to potrebno truda i umješnosti...? Nije više lako ljude obrlatiti u zlo uvaliti...! Začudo, sve manje vole moje priče, raditi sve više i više...!

BOG: E, nisam ja njih zalud stvorio na svoju sliku i priliku!

ĐAVO: Dobre i zle...?

BOG: Tako je...!

ĐAVO: Znači, uviđaš da ni ti baš nisi bez mane.

BOG: A zašto ne bih bio, vraže...?

ĐAVO: Ako su na tvoju sliku i priliku, dobri su i zli, pa kako bismo te, Bože, poštivali...? «Oh, dobri i zli naš oče»...? Hahaha...! Oh, bože, bože...!

BOG: Zar ti ne rekoh već da se ne služiš sofizmima...!

ĐAVO: Neću, ako pristupimo pregovorima.

BOG: Nema koegzistencije! Konferencija se odlaže.

ĐAVO: E, nećeš jednostavno, ne može...! Ili onda ti izmisli zaključke za komunike...!

BOG: Oh, bože sveti, dosadnog li đavla...!

ĐAVO: Čuj, nastavimo diskusiju u prisustvu arbitara!

BOG: Nova podvala...?

ĐAVO: Ne! Neka ljudi dobre volje presude tko jeste u pravu, a tko nije!

BOG: Jest, predložio bi mi ološ iz svoga carstva mraka!

ĐAVO: Pa daj trojicu iz tvoga raja! Ha...? Kad si ih već strpao u raj valjda njima bar vjeruješ poznavajući im kremen značaj!

BOG: Poznajem, poznajem, ali ni đavo ne spava. Znaš kako je

bog sam, volim ih, pa im praštam. A i starim; eto – nisam više beskompromisan.

ĐAVO: Eto, daj onoga koji je još na zemlji opjevao tvoje nebesko carstvo.

BOG: Dantea...? E, znaš, ipak je malo pretjerao. A i o tebi se mnogo raspričao.

ĐAVO (*vidi trojicu nebeskih stanovnika u šetnji*): A tko su ti ova trojica? Neznane ih primam!

2.

BOG (*obraća im se*): A je li, dobri ljudi, što vi ono i biste dok se u raju ne obreste...?

PJESNIK 1: Pjesnik sam bio.

PJESNIK 2: Srećom i ja.

PJESNIK 3: I ja isto.

ĐAVO: A što ste Bogu skrivili da ste postali nebeski uznici?

BOG: Jest, jest, zato vas i primih u nebo. O kome ste ono i pjevali?

PJESNIK 3: O ljudima...

PJESNIK 2: Đavlima...

PJESNIK 3: I bogovima u njima...

BOG: Ček da ja to provjerim...! Pa dobro, što i čega nadoste više u čovjeku, božanske niti il đavolske biti...?

PJESNIK 1: Krasan je čovjek ako i griješi.

PJESNIK 2: Ako pitaš za ženu, volio sam tu božanski nevjernu.

PJESNIK 3: Veličanstveni ste u svojoj moći, ali se u stvaranju dobra ni zla čovjek dostići ne može. Jest, đavle, jest, bože...!

BOG: Eto ti sad, trojica, tri su i mišljenja!

ĐAVO: Takva ti je već čovječja sudbina!

BOG: A zapravo, zašto ste se toliko zanimali za čovjeka?

PJESNIK 1: Što nitko kao on ne osjeća...

PJESNIK 2: Što se i sam sebi podsmijeva...

PJESNIK 3: ...A zavidite mu još i na mislima...!

BOG: Ono ispada: više negoli bog, a i od đavla gori...!

PJESNIK 1: O čovjeku se samo kao čovjeku govori...!

BOG: Moglo bi biti – ali znaš, nemam sad ja tu svoje ideologe, ni apologete, ni filozofe svete da bismo debatirali...! Već, eto, hoćete li se vas trojica primiti za arbitre...? Sporimo se ja i smuti-puk, a vi biste onda onako po božanskoj istini presudili.

ĐAVO: Po ljudskom razumu samo...!

BOG: Naravno, naravno...!

PJESNIK 1: A o čemu se sporite?

BOG: Baš o čovjeku.

ĐAVO: O dobru i zlu u njemu.

SVI: To nas zbilja zanima.

BOG: Dakle onda, prvo se poklonite, kleknite, prisegnite...

PJESNIK 1: Klečeci čovjek ne misli već povlađuje, a prisegom se nepošten od laži ne ograđuje...!

ĐAVO: Bog bogova, čovječe...! Anđeli, kavu i njima...! Požurite, sto vam bogova...!

PJESNIK 3: Nepriročno je kleti...!

ĐAVO: Oprosti, tome je kriv moj odgoj prokleti... (*Pokaže mu na boga.*) On mi je bio učitelj i stvoritelj, a sada je i vaš i moj mučitelj...!

BOG: Nepriročno sam ga izagnao iz raja...!

ĐAVO: Je li nepriročno što sam čovjeku skrenuo pozornost, da je ženu ljepše gledati nagu...?

BOG: Molim, neugodne ne evocirajmo uspomene...!

PJESNIK 1: Oprostite, poznati su nam vaši sukobi mnogi, postoputa su već opjevani. Te nam bolje recite, oko čega se sada sporite?

ĐAVO: Ponudio sam mu koegzistenciju raja i pakla...

BOG: Preciznije: dobra i zla!

ĐAVO: ... Jer zašto da sav moj trud još uvijek biva izopćen, proklet, a božji malte ne blagoslovljen i svet...? A i moji se gojenci najnovije tuže da im na zemlji ne cvjetaju baš ruže. Pa je li to pravo kad na život svatko ima pravo?

PJESNIK 1: Stojte...! Kad se već sporite, bit nesporazuma bismo željeli čuti.

BOG: Dakle...

ĐAVO: Ti sada šuti... Eto, još poodavno to, stvori bog čovjeka; bio mu slika i prilika...

BOG: Sa isključivim božanskim osobinama...!

ĐAVO: To ne poričem, čak ističem...! E, i onda ti se ti, božanski stvorovi, meni kao božjem doglavniku potužiše, da je prilično dosadno sličan biti bogu...

BOG: Ne izopačuj činjenicu povijesnu...! Naveo ih na grijeh, buntovni duh poticao...

ĐAVO: I, kako već rekoh, ljepotu žene isticao...!

BOG: Molim, ostanimo kod konkretnih činjenica, ne sjećam se već svih sitnica...! Dakle, kad sam vidio ovo rovarjenje, izagnao sam, prvo, đavla iz raja...

ĐAVO: Bez otkaza...!

BOG: ... A ljude pak privremeno odstranih. Zemlju im podarih. Dodah božanskom mjeru zala, obdarih ga da znatiželjan stvara. A ako ne podlegne kušnji: da se u hlad povali, bulji u ženu, drugu mir pokvari... slobodan mu povratak u nebo...! U protivnom, eno mu pakao i pobro...!

ĐAVO: Podario ga željom stvaranja, a koliko li to staje muka, znoja, izgaranja...! A za sebe je gospodin zadržao sve lijepo i dobro, a zlom i zlim neka se zakiti jadni pobro...! Pa kako da se takav čovjeku približim, kako da zadatke izvršim...? On prebacuje normu, a jadan ja...

BOG: Pa zar čovjeku ne prilazimo s istim šansama...? I dobro i zlo je u njemu, sličan je i meni i tebi u svemu...!

ĐAVO: Jest, ako ne bi htio...! Kad poodraste i šaka mi dopadne, i kad ga mijesim da čovjekom postane...

BOG: Vidi, boga ti, da bog ni prstom ne makne...? On ruši, smućuje, moje djelo nagrađuje. A kad zlo uzvri, uskipte neljudske želje, zar da ne podsjetim umudrene da im brat pod đavolom stenje...? A kako i neću kad mi očinsko srce puca i strada od ovoga Đavla...!

ĐAVO: Prava melodrama...! Sentimentalan si, stari, tako ne govore više ni malograđani...! Pa zar ne trčiš svaki čas za mnom? Ja šijem, on para, moj uspjeh razara...! Recite, ljudi, vidjeste li igdje moj propagandni stožer...? A on preplavi svijet – treba li tomu komentar...? I tako vam moje zlo kukavno ostade bez zaklona, sve ih uroti protiv mene jasnoga...! A saveznika u mene već ni jednoga...!

PJESNIK 1: Našao si kome priče pričati...! Zar mržnja, sebičnost, zavist nije tvoje gore list...? Pa sila, nasilje i srebroljublje koga ne obljubljuje...?

PJESNIK 2: I zar saveznike ne nalaziš u gospodi razvratnoj, naduvenoj njuški, lijenosti odvratnoj...? A čiji su rod nakindureni glupaci, lažni znalci, nasmijani prevejanci...?

PJESNIK 3: A tko to vrijeđa, tko se dodvorava, tko se suzi ruga, jad ismijava...?!

ĐAVO (*to je već bilo prilično temperamentno pa plane*): Dosta te inventure...!

BOG: Vidi sad Đavla...!

PJESNIK 1: Neka zna bog što čovjeka još uvijek bolno ranjava...! Nego što bi s onom koegzistencijom...?

BOG: To ti opet neki ljudski izum. Sva sporna pitanja, vele, treba riješiti razum.

PJESNIK 3: Divota! Božanska misao u čovjeka!

ĐAVO: Vidite, on je Bog, a opet se libi božanskog. Zar to nije već prosto neinteligentno...?

BOG: A jesu li ljudi voljni prihvatiti zlo kao nužno...?

PJESNIK 1: Ako i jeste zlo nužno u čovjeku, ljudski je svesti ga na najmanju mjeru.

PJESNIK 3: Da čovjek čovjeka što manje unesrećuje, da se usavršuje...

PJESNIK 2: Ali žena kakva već jeste, takva neka i ostane...!

ĐAVO: A što će vam to zlo...?

PJESNIK 2: Bez nje je gore...!

ĐAVO: Ali nam se onda ne tužite radi njezine nevjere...!

PJESNIK 2: Željna, znatiželjna, božanski nevjerna...!

ĐAVO: Čuješ, bože, svoje stvaralačke omaške...? Uostalom, što biste vi ljudi bez zala...? Umorila bi vas dosada. Zar ne živite zbog želje i znatiželje...?

PJESNIK 1: Znatiželja jeste čovjek, borba, trud; želja je razorna skoro svaki put.

PJESNIK 3: Da li je zlu dati maha misao razborita...?

ĐAVO: Ali je neophodna...! Hej, stari, pa ovo su fantaste, pjesnici, neozbiljni ljudi! Oh, Bože, odrodili ti se ljudi...! Ničim više nisu zadovoljni...! Ti im cvijeće stvori, boje, zvuke svu silu, a već i prirodi prkose: slikaju, pjevaju...! U kozmos ste se vinuli, tajne stvaranja dokučili, pa što biste još htjeli...?

PJESNIK 1: Rekao si... ljepotu riječi, zvuka, misli...

PJESNIK 2: Značaj ljudski da se već osmisli...

PJESNIK 3: I blage oči, meke noći iznad svega...!

ĐAVO: Bože, zaboga... ne uništi čovjeka...! Zlo je pokretač dobra, ženu nazivate krunom sreće...

PJESNIK 2: U časovima sreće...!

ĐAVO: Ne volite je jer su meni privržene. Osvojio sam ih...!

PJESNIK 2: Pih...! Žena se duhom osvaja, još nismo dokučili čime se sve zadržava...!

BOG: Hahahaha...!

ĐAVO: Molim bez smijeha! Ovo je konferencija na najvišoj razini, molim više poštovanja za sotonu...! A hoće li ovi mudraci poreći da su suzu suzom lili, u jecaju je ronili što im se rod ljudski krvi; što je čovjek čovjeku vuk bio, okove mu, kazamate, smrt izmislio...?

PJESNIK 1: A koji to kume? Najgori za najbolje! Uostalom, ostavite vi čovjeka na miru, naći će i sam putove svoje u miru.

ĐAVO: Čuješ ti, bože, ove riječi nadmene? Ne okomljuju se samo na mene, već i na tebe! A dok su se glupost i sila u zlu udružili, proklinjali ste neljudske odnose. Pa s kojim biste sada pravom istom se mjerom prema zlu odnosili, gluposti sudili, silom silu osudili...? Odgovorite...!

PJESNIK 1: Istina, riječi nam znaju biti mudre i lude, ljudske i hude...

PJESNIK 2: Ali da dobro koegzistira pokraj zla, ljepotu da kuži nakaza, učtivost da je što i ulagivanje, pristojnost dodvoravanja...? Znanje nije povlađivanje, lupetanje rezoniranje, niti se batinom uvjerava niti...

PJESNIK 3: Stani i ti...! Ne, nisam za istrebljenje...! I najbolje-
ga zasjene zle sjene, i najgori ima božanske momente. Uoči poročne, ako treba izluči, ali mu i utjehu pruži! Ako ga koriš, ne sramoti, ne ponizi...

ĐAVO: Tako, tako, bato...!

PJESNIK 3: Ali...! Ali ga obuzdaj, uzde mu u ruke ne daj... jer zajašit će te i goniti, beskrajne tuge izroditi...!

ĐAVO: E, zabrljao si! Lijepo poče, a sad budi bog s nama...!

PJESNIK 3: Ni na rad mu pravo ne ospori...

ĐAVO: Zar je rad pravo, budalo...?

PJESNIK 1: Samo Đavo ovako nakaradno govori...! Urazumljen čovjek savladao je sile, ratove, sve beskrajne nevolje, a čuj, vraže, čovjek se radu raduje...! A znaš li ti, Bože, što čovjek najteže podnosi od svog jada? Znaš li što mu još i od rata više uznemiruje snove? Sumnje i podvale...! Tome podložne, te izlučite...!

ĐAVO: Zar da njih ne grijе božje okrilje...? Zaboga Bože, ne daj da čovjek živi u toliku miru, pa to bi bio kraj svemiru! Mašat će se ljudi sile i prijestolja, ako se naruši ravnomjernost dobra i zla...!

BOG: Ovaj... ovaj... ovaj, pa veliš, mogli bi se mašati prijestolja...
tvoga i moga...?

ĐAVO: Oh, da...! Sjeti se samo pobune moje, zar da vlast dijelimo sad već natroje...?

BOG: A ti bi samo minimalne ustupke?

ĐAVO: Skromne su mi želje.

PJESNIK 1: Možda samo umanjene.

ĐAVO: Ne buni boga, ne navodi na grijeh...! Eto, bože, časno

ću da priznam svoj poraz: s čela države je nitkovima uglavnom odsviran razlaz. Kad ih već i po selima jedva ima, zašto ih ganjati i po uredima...?

PJESNIK 1: U birokratskim forumima ih je sva sila...!

ĐAVO: Ali ne u foteljama...!

BOG: Oprez, oprez, imaju ljudi pravo...! Đavle, ne da ti mira đavo...! Ne bi li možda htio da za mjesta u foteljama postoji neki razmjer...? Broj prema broju, soj prema soju...?

ĐAVO: Ali se bar ne isprepriječi njihovu prodoru...! Čim se moji siromasi pojave, a vi: gonite tu raju dalje...! Poslušaj, ako se koji moj i probije i zasjedne u fotelju, zar neće baš svojom nakaradnošću biti opomena boljemu...? To koristi i tebi, ne samo meni...! Uostalom, ako bar toliko ne usvojiš, molim te da moju ostavku usvojiš...! Zar da od sramote podlegnem goremu, čovjeku tvojemu...?

BOG: No no no...? Što mislite, ljudi, je li zlo ako mu popustimo bar malo...? Svaki zna i voli biti đavo ali samo kad se ne bi tako i nazvao...!

PJESNIK 1: Kompromis je kapitulacija bezmalo...!

ĐAVO: Zar ćeš dozvoliti da ljudi od tebe bolje umiju suditi...? Stidilo bih se umjesto tebe koji si sve za mene...!

BOG: Ovaj, ovaj... znate, ljudi, malo ste isključivi.

ĐAVO: Dogmatičari...!

BOG: Dakle, takav minimalan sporazum smo zaključili. Ali ni makac dalje, đavle...!

ĐAVO: Pouzdao sam se u tvoje snage...! Oh, divim ti se, bože...! A, kao uzgred, ovaj se sporazum i napismeno utanačiti može...! Bože sačuvaj da ja sumnjam u tebe, ali znam da ti napismeno objaviš sve svoje zakone...! (*Pruž a mu pergament na potpis.*)

BOG: Pa jest, radi znanja i ravnanja... (*Potpisuje. Ljudi preneraženi odlaze. Poviče za njima.*) Hej, hej, ne brinite brigu...

PJESNIK 1: Usporavaš našu pobjedu...! (*Odlaze.*)

ĐAVO (*kad vidi da se bog zamislio i još ne pušta iz ruke perga-*

ment, trza ga da uzme): Pusti k đavlu te čistunce! Neka se ljudi do raja namuče! (*Istrgne ga i poleti.*) A ja ću im već ogorčati život...!

3.

BOG: Da ipak nisam pogriješio...? Uh, jest, zaboravio sam na one dželate-fašistima, ili već kojim ih đavlima, nazvaste...! Oh, a i lijene bube ostadoše među onima koji se trude... pa i srebroljupci i novčari... no ti su bez ovaca ovčari... (*Uzima telefon i zove*): Halo-halo-halo...! Je li zemlja tamo...? Budite oprezni, pametni i trijezni, Đavo polazi u agitaciju, kadrove vrbuje za svoju naciju...! Eh, opomenuh ljude da ne bude nevolje...! (*Proteže se, prilazi svom krevetu.*) Aaaaa...! Ih... da samo malo prilegnem... Čut ću ja ako ljude zadesi nevolja i pomoć zazovu...! (*Anđelu koji se pojavi*): Ded ti onima da mnogo ne galame... prileći ću malo... pa i jeste pravo da se odmorim koliko radim...! Aaaa...!

(Zastor)

Drugi čin

Desna strana je ured bilo koje institucije ili tvornice, jer ono što želimo ilustrirati svugdje se moglo zbiti. Ova strana ima dvojna vrata, s desna i u pozadini. Dva su pisaća stola; da se za jednim ozbiljno radi a za drugim dušom trguje, to mora biti uočljivo. Na lijevoj strani je «škola života»; ne škola za znanje i stručnost, već položaje i umješnost. A ipak, da se nitko ne bi dosjetio, kao da smo u pučkoj školi: klupe, tabla, krede, spužva, katedra; a umjesto slika životinja i biljaka u boji, tu su portreti «šefa», «došefa», «nadšefa», «načelnika», «donačelnika», i drugih birokratskih velikana.

1.

ĐAVO (*on je jedini nastavnik ove škole; veoma je iskusan i stručan taj gospodin s rošćićima*): Molim zvono...! Tako. A sada mir...! Tako. I pomolimo se...!

UČENIK 1: Obećavamo da za savjest nećemo da znamo; svojim ćemo se interesima povoditi, zlo će gore izroditi da bi se dragi Đavo ponositi mogao...!

SVI: Amen...!

ĐAVO: Jer lako je umnima, razumnima, strpljivima, radinima – njih svugdje uvažavaju...! A vi, jedna moja rajo, niti raditi volite niti umijete, a čovjek to lako uočava pa vas goni, ponižava...! Pa gdje da vas đavo skloni da vas jad ne mori...?

SVI: Pametno zbori...!

ĐAVO: Morao sam za vas izboriti i viša zvanja: gdje rad ne zamara, a veća plata privid stvara da se prekidate od rada...!

SVI: Živio, živio, živio...!

ĐAVO: A da biste i do meke fotelje dospjeli, morate se podvrći predspremi. Ustrojio sam životni kurs za položaje i zvanja, da biste nadomjestili razna svoja neznanja...! A školarina...? Poklonit ćete mi ono što većina od vas ni tako nema: savjest ili dušu, tko već kako zove...! Uplatite i evo perspektive nove: možda ćete među najbolje sinove...!

SVI: Hura, hura, hura – pobjeda...!

ĐAVO: Ali kad uspijete, uspjeha se domognete,... pa ožalite žrtve, neću vas požaliti, ni mrtve...! Neka vas tuđi znoj ni suza ne goni na kajanje već u dalje napredovanje...! Jer u protivnom, vratit će vas Đavo na posao...!

SVI: A do rada nam zbilja nije stalo...!

ĐAVO (*tek sada primijeti dvojicu na ovom tečaju koji zapravo ne pripadaju među ove izabranike. Upači prst prvo, u jednoga pa u drugoga*): Hej, hej... a što ćeš ti tu...? Pa i ti tamo...?

PRVI: Ako vas smijem zamoliti...

ĐAVO: Ne ne, obične kriminalce na tečaj neću primiti...! Dosta si sebi već pripremio za jedan lagodan život. Koliko? Dvije pro-nevjere, jedna obična krađa...

PRVI: ... I prijevara omanja...! I znate, ne mogu se ja potužiti na svoj životni standard, ali...!

ĐAVO: Ali...?

PRVI: Unaprijedili me za blagajnika... i tu su stali...!

ĐAVO: Vidi, molim te, potkožio si se pa, eto, odmah i ambicije...! Da se ne bi možda prekvalificirao – pošten, ugledan čovjek, postao...?

PRVI: Kad bih postao, dovijek bih ostao...!

ĐAVO: To sam i mislio, bijedniče...! Gubi se... a i ti s njime...!

DRUGI: Ali molim, ja sam opet mimoiden...!

ĐAVO: Niti je lijen, a i raditi znade...

DRUGI: Ali poteškoće...!

ĐAVO: Bedastoće...! Gubi se, goni van...! (*Dok odlaze:*) Njihov soj dobro poznam...! Prvi krade pa i drugom daje... Drugi se za položaj bori da i drugima prava izbori...! Ne ne, to nisu moje duše...! Meni je do ovakvoga smeća. Velika vas djela očekuju, vi ste moja sreća...!

SVI: Može i manja djela, neka je plaća veća...!

ĐAVO: Đavo će vas odnijeti ako postanete skromni...!

SVI: Oprosti, zaraditi smo što više voljni...!

ĐAVO: Vriskat će oni čije plodove berete, stenjat će leđa po kojima se verete, ali siši mu krv dok ne klone, dok te ne prizna, dok ti se ne poklone...! I da niste nasjeli suzama ni samilosti, jer

od vaše bezdušnosti i umješnosti će zavisiti kako ćete prikriti svoje mane i do poštovanja izdići svoje neznanje...! Upamtite zatim, ljudi su još, srećom, i pod mojim naukom: ne priznaju drugog do sebe za boga; da bi bogom bio – ima boga svoga...! Pa otud ima i gazda još nečiji sluga, a i slugin sluga tlači svoga druga...! Jednome služi, što moćnijem bogu, a sa svojih slugu ne diži nogu...! Gazdu, gospodara ne biraj sebi slične, već pametne, umne, poštene, dične...!

SVI: Ali taj će odmah uočiti naše kvalitete...!

ĐAVO: Zašto se odmah zabrinete...? Tu sam da vas znanjem naoružam, bijednicima utočište pružam...! Dakle, to znate valjda, obično se zbog nemilih mjesta vajka...! To su, primjera radi, tur, nemile sklonosti i što ti ja znam još što...

SVI: Ostanimo kod tura...!

ĐAVO: E, i taj pametan za ta ružna mjesta znade, pa ako ga baš tu miluju, maze, pravdaju, hvale...

SVI: On će nas jadnike zaštititi iz zahvale...!

ĐAVO: Pa ako još preplavite hvalom sve što jeste hvale vrijedno uzvratit će zahvalom vaše laskanje bijedno...!

SVI: Jer laskanju ne odolijeva ni mudra, niti glava luda...!

ĐAVO: A ako te, ipak, budala, tebi sličan uzme za slugana, u oči ga hvali, a još i svoje gluposti na njega svali...! Jasno?

SVI: Prekrasno...!

ĐAVO: A onima pod sobom šibu daj, mršti se, mrgudaj! Ali gazdi svome smiješi se, cvrkutaj! Dalje ću poduke davati tokom praktična rada. A sada...? Prionimo poslu...! Ne zaboravite, jedan od drugoga se učite, a potporu samo sebi sličnima pružite. Dakle, da sad vidimo... Naprimjer, ti tamo! Tko si, što si; što znaš, što umiješ...?

2.

UČENIK 1: Žalosno je, ali nisam kompromitiran.

ĐAVO: Ako još nisi, bit ćeš. Budi spokojan. Da čujem dalje?

UČENIK 1: I u ratu sam čak bio.

ĐAVO: Hrabro se ponio? (*Sve mu potvrđuje.*) Moje sinove gonio? No, dalje, bolan ne bio!

UČENIK 1: I bili smo dva druga.

ĐAVO: Ni drugar ti kompromitiran nije? (*Opet sve potvrđuje.*) Ni s fronte izostao nije? A još mu i učenje ide...?

UČENIK 1: Ide... ode...! A da ne vide da od mene nema baš ništa, pronalazio sam stotine isprika: te skroman sam, bolest i brige, pa želja za radom i da volim ljude...! Pa me kao neophodnog vratili, u foteljicu zasadili...!

ĐAVO: E, ovaj je u pokvarenosti već uhodan...! Na ovakav kadar sam ponosan...! Ama, jest, sad baš reče, i sada si na pristojnu položaju...!

UČENIK 1: Jesam, časti mi, ali želim i ostati...!

ĐAVO: A s konkurencijom se sve teže boriti...!

UČENIK 1: Pa još ako i umije, a ni glavu s posla ne diže...!

ĐAVO: A sad iskreno. Nisi uspijevao jer si i guckao...?

UČENIK 1: I gonio žene; zapravo, tražio kadrove... Ali sad on da baš ima sve, a ništa za mene...?

ĐAVO: Pretežak slučaj, ali me zanima...! Dakle, upamti, u prvom redu oprez...!!! (*Dozove ga, a u uši mu šapuće upute. Ovaj pođe u ured.*) A sada izvoli... Mir i pažnja...! Zapamtite, praksa je vrlo važna...!

3.

UČENIK 1: (*sjeda za rukovodeći stol. Olovke, penkale, pepeljare i bilježnica. I ništa više. Namiče naočale i zazvoni. Vrata se otvaraju i zatvore odmah*): Druže tajniče, automobil neka je za svaki slučaj spreman. A ni novaca nemam. Hitan poziv na savjetovanje čekam. (*Opet će zazvoniti, ali najprije zagladi kosu, namjesti kravatu. Ulazi tipkačica. Pravi jugoslavenski standard: lijepa, sva obla, a odjevena za sve, ali za rad najmanje.*) Drugarice, želim diktirati..

TIPKAČICA: Spremna sam.

UČENIK 1: Na što?

TIPKAČICA: Dakle, na sve...!

UČENIK 1: Oh, ne ne, sada ne...! I molim te, to malo opreznije...! (*U to zakucaju. Ulazi Čovjek.*) Molim ne smetajte, prezauzet sam! (*Prepoznaje ga. Skoči, grli ga, ljubi.*) Oh, izvini...! Ulazi, ulazi, dragi moj...! Zdravo, zdravo, dobro nam došao...!

ČOVJEK: Zdravo...! Kako si mi, momče...? Čuj, pa divno izgledaš...!

UČENIK 1: A i ti da znaš...! Ali, pazi molim te, već si prosijed...! (*Tipkaćici:*) Drugarice, zvat ću vas. (*Ona odlazi.*)

ČOVJEK (*gledajući za njom*): Čuj, lijepo parče...!

UČENIK 1: I kako zna...! Oh, da znaš samo kako zna...! No, jest i lijepa je neosporno. Možda bi tko baš zato pomislio da ne zna raditi. Ali bi se prevario! Oh kako zna, oh, što sve zna...!

ČOVJEK (*pretura po fijokama*): Tako o njoj pričaš da ću je i ja morati zamoliti za suradnju. A kad je pogledaš, očito je da zna.

UČENIK 1: Hej, što ti to radiš?

ČOVJEK: Nekoć si imao lijep običaj da po fijokama skriješ po koju bocu.

UČENIK 1: Oh, druga su sad vremena! Sada raditi treba. Dok prioneš poslu i zavoliš rad, postat će ti prava strast.

ČOVJEK: Ih, da se laže...! More, radit ću svim silama ako treba, ali ću pogledati ono što se gleda...!

UČENIK 1: Pa ćeš čuti što će ti upravnik reći...! (*Baš ulazi.*) Da sam ga prije spomenuo...

UPRAVNIK: Vidi, vidi, balavca, vidi ga, molim te...! (*Zagrlj ga.*) Ono mu još ni tjeme nije zaraslo, a on već neki inženjer. Hahaha! Dobro došao, dijete moje.

UČENIK 1: Do sada je plandovao, a sada na posao...!

UPRAVNIK: A da znaš, posla je do guše, a i brige nas guše...!

UČENIK 1: Jedva smo iščekali da završiš, da dodemo do stručnjaka.

UPRAVNIK: Preraslo nas vrijeme, konkurencija opaka!

UČENIK 1: Pa će da nam stručnjak umanji brige. Evo nas, evo i posla, a položaja na izbore, zadosta!

ČOVJEK: Kud ste navalili! A sad ozbiljno, stari, kako poslovi?

UPRAVNIK: Zlo, batali...! U blagajni da bog sačuva, a u proizvodnji nešto zapinje...

UČENIK 1: To zadesi sve nestručne...!

UPRAVNIK: Ama jeste, brate, da smo nestručni, jadan ne bio, ali posao ne bi ovako stajati smio...!

UČENIK 1: Nemaj brige, sad će mlijeko da poteče...! Kolike sreće... što smo konačno došli do njega stručnjaka...!

UPRAVNIK: Stručni-nestručni, radnici nam prestručni, pa opet zapinje...! Zapinje, inženjeru moj! Jest da smo nestručni, ali nismo glupi...!

UČENIK 1: A ipak će prigovoriti struci...!

UPRAVNIK: Ama, dosta s tim tvojim: stručni pa nestručni...! Ponavljam, drugo tu škripi...! Još malo pa će ključeve zatražiti na svu sramotu, pa onda živi...!

UČENIK 1: Ali kad sada njemu prepustimo upravu...!

UPRAVNIK: ... Kako, kako...? A zašto?

ĐAVO: Tako nastavi, tako...!

UČENIK 1: Znaš, bio bi on koristan i kao tehnički direktor...

UPRAVNIK: ... Pa tako smo i mislili...! Jer taj sektor...

UČENIK 1: Ali ako mu ne prepustimo upravu, reći će da je nama do položaja stalo, makar poduzeće propalo.

UPRAVNIK: Ama, što te to spopalo...!

UČENIK 1: Ako pođe nabolje, njegove su zasluge; zapne li i nadalje, na nas će krivicu da svale...!

UPRAVNIK: Gluposti...! Najprije neka vidi što je i kako je. Nisam u pitanju ni ja, ni ti, ni on, već kako ćemo s tvornicom! Pa ako baš kaže: bježite, braćo, smetate mi...

UČENIK 1: Odosmo mi...!

UPRAVNIK: Naravno da smo i na to spremni...!

UČENIK 1: Pa ako treba za portira, za portira...!

UPRAVNIK: Za portira...!

UČENIK 1: Plaća manja? Manja...!

UPRAVNIK: Manja...!

UČENIK 1: Nestručni? Nestručni...!

UPRAVNIK: Došao je stručniji...!

UČENIK 1: Kad i jesmo nesposobniji... Jer da išta znamo, ne bismo se povukli ovako sramno.

UPRAVNIK: Kako to, ništa ne znamo...?

UČENIK 1: Čuješ valjda što veli: on je stručnjak, on je spremniji!

ČOVJEK: Čuj, kakve su to gluposti...!

UČENIK 1: Ama, shvati, htjeli mi ili ne, smijenit ćeš i njega i mene, jer netko uvijek mora biti kriv zbog nedaće...!

UPRAVNIK: I što je dobro bilo, ni to nam se ne piše u dobro...?

UČENIK 1: Hoće da se piše, ali zlo i dobro briše...!

UPRAVNIK: I baš sav grijeh na naše glave...?

UČENIK 1: Tako ti to dođe kad se obračuni prave...!

UPRAVNIK: I što je dobro bilo nismo mi učinili već on, a još nije makao ni prstom...?

UČENIK 1: On, on, jašta on...!

ČOVJEK: Vi baš gluposti govorite s punim ponosom...!

UPRAVNIK (*tjera svoje*): Pa on pametan, a mi glupi...?

UČENIK 1: I sam sudi...!

ČOVJEK: Oh, ljudi, vi ste zbilja ljudi...!

UČENIK 1: Oh, ne ne, ne poznaješ ti ljude...! Ti si nosom po knjigama, a mi smo se borili s brigama...! Kladim se, eto, da će upravnik ispasti glup i neznalica, a ja nespretna, pokvarenjak, izjelica...! A ti: spasilac, Isus, malte ne bog...! Takav je ljudski rod...!

UPRAVNIK: Ja noći tu probdio, suzu znojio, ženu, djecu prebolio, a umjesto hvala, goni ga do đavla...? I još će me proglasiti za glupaka...?

ČOVJEK: Čuj, stari...

UPRAVNIK (*ne možete njega više urazumiti*): Ama, o moju glavu će se svaliti...! I neću, rate, mani...! I mi smo brinuli brige, ostadosmo kod kuće da posao ne stane; odrekli se škole, zvanja i bogtepita kakvih je još bilo odricanja – da iz ove čatrlje tvornica izraste. A sada krivi...? Mi sve stvorili, a za sve baš nedaće nas nevolja da snađe...? Ne može pa bog...! Mi mu gospod bog bili, jer mi smo ga stvorili, a on da sjedne u gotovo, i još da podvikne: gonite, gotovo...?

ČOVJEK: Ako imaš uši, čuj i shvati... ja želim samo raditi...!

UPRAVNIK: Pričaš mi priče, čovječe...! Mi smo bili odani, mi; mi smo radu bili predani, mi; stvarali ko bog baš iz ništa, tebi omogućili učilišta; priznanje i znanje ti dali – a sad ćeš

još ti nas nogom pa zbogom...? E, nećeš, majčin sine, nećeš nogom!

ČOVJEK: Stari, ti si zbilja poludio...!

UČENIK 1: S upravnikom ovako nikada nisam govorio...!

UPRAVNIK: Točno...! A on već sa mnom nečasno...!

ČOVJEK: Komunista ovako ne govori...!

UPRAVNIK: Čuješ li ga što to zbori...? A koji sam đavo ja...? Zar je to hvala...? Pet si godina živio iz moje pare, pet ti je godina ovaj plaćao zabave...! I zar tebi sada sve, a ovome baš ništa ne...?

ČOVJEK: Po nosu bih te da ti ne poštujem te lude godine! Prdonja, gori nego babonja...! (*Okrene se i izleti.*)

UPRAVNIK (*leti za njim i viče*): Laktaš, kritizer, intelektualni reacionar...!

ĐAVO: Čuj, momče, zastidio si me...! Primi moje iskrene čestitke!

UČENIK 1: Znaš, kolebao sam se... bojao sam se da mi možda ne bude stid. Ali da me baš u svačemu pretekne...?

ĐAVO: U zlu te nikada neće...! (*Čovjek je ušao i sjeo za radni stol. Pokazujući na njega:*) A sada da vidimo kako život dalje kreće...!

UČENIK 1: Neće li bez tvoje intervencije poći sve naopako?

ĐAVO: Hja, što ćemo, život teče čas ovako čas onako!

4.

ČOVJEK (*ulazi stari*): Zdravo, stari.

STARI: Vidi, magarca...! Jedva dvadesetak godina mlađi od mene, a on meni «stari»...! Hahaha...! Zdravo, sinko...! A što ti, nesrećo, ne dođe do mene?

ČOVJEK: Rekoše da se poslu odmah prione. A od razgovora i dogovaranja...

STARI: Ne dospijeva se do rada i stvaranja! Znam. I čini mi se, sve je više piskarala. Još malo pa će svaki u proizvodnji imati svoga sekretara... zapravo, gazdu psa čuvara...! I, znaš, upravnik je dobar, pošten, ispravan. Tvoj me drug zabrinjava – nije kao prije. Priča i priča, sve ljepše priča...

ĐAVO (*Učeniku 1*): Leti po upravnika da se o tebi ne razvije priča, jer odnijet će te đavo!

UČENIK 1 (*poletio je i već vuče za ruku upravnika u ured*): Brže,

brže, gazda, stari je došao...! Oh, zdravo, stari, dobro nas našao...!

UPRAVNIK: Vrijeme je bilo da i do nas dođeš! Gušimo se u brigama, a nitko da pomogne nevoljama. (*Rukuju se kao dva iskrena druga.*) Hoću li odmah da sazovem konferenciju?

STARI: Ja bih htio da vidim kako radite, a ne kako pričate... Čuj, stari, je li ti ovaj mladić već što koristan?

UPRAVNIK: Ako ću pošteno, tek je koji dan a već mu trag osjećam.

UČENIK 1 (*prosto diže čovjeka i goni ga van*): A što si se tu okamenio. Poleti po kave.

ČOVJEK (*pođe.*)

STARI: Nije meni do kave, već do njega.

UČENIK 1: Bit će tu i drugočega.

UPRAVNIK: Da je što već i radosno.

STARI: Što mi nisi javio da je već stupio na posao?

UČENIK 1: Pa jedva što je stigao... nema još ni mjesec-dva...!

I čudan je to delija: hoće da se upozna s brigama...! A nevolje sve zaziva da se s njima obrva...! Hahaha...! Valjan je, nema šta, pitaj upravnika...! I znaš, stari, mnogo smo ti zahvalni što si nas nagovorio da ga na studij pošaljemo. Ovako, nema što, bar je nešto... onako, tko zna što, možda ništa...!

UPRAVNIK: Voli raditi.

STARI: Ima što da se uradi!

UPRAVNIK: Ima.

UČENIK 1: Ima. Bogami, ima.

STARI: I da se poradi!

UPRAVNIK: Ima.

UČENIK 1: Ima. Bogami ima.

STARI: I da se pomete, počisti!

UPRAVNIK: Pomete...

UČENIK 1: Počisti...!

UPRAVNIK: Ima...!

UČENIK 1: Ima. Bogami ima...!

STARI: Znači, slažete se s našom odlukom da on preuzme upravu nad tvornicom.

UPRAVNIK: Slažemo se.

UČENIK 1: Sto postotno...!

UPRAVNIK: I dvjesto hoću ja... ali...!

UČENIK 1: Ali...!

STARI: Ali...?

UČENIK 1: Hajde, hajde, ti to reci, upravniče...!

UPRAVNIK: Brige...!

UČENIK 1: Brige...!

STARI: Brige...? Zar je njegov dolazak stvorio neke brige...?

UČENIK 1: Kako ti to vidiš, prozreš, znaš... kako ti problemima vladaš...!

UPRAVNIK: A on: ljude ni ne poznaje, a isprevrtao bi nam kadrove...!

UČENIK 1: I ne pita tko je tko, već što ima tko...!

STARI: Od spreme...?

UČENIK 1: A ne hajde na znanje...! Na stotine ih poznajem bez spreme na sve spremne...!

UPRAVNIK: I čuj nove parole... «Tko umije da radi, taj će zapovijedati...!»

UČENIK 1: Da se pojedješ od jeda...! Jer ako je tko raditi kadar, još je uvijek pitanje je li naš kadar! I je li odan, političan, razložan, prodoran...! Ima li možda i slabijih na radu, ali kad preuzmu komandu... ima glave da padnu...!

UPRAVNIK (*starome*): Je li da dobro zbori? Svjestan je, svjesno i govori! A priznaj, onoga godinama nije bilo, od ljudi se među knjigama skrivao...

STARI (*uhvati upravnika za ramena i prekida ga*): čini mi se, nešto te je splelo. (*Pogleda učenika 1.*) Čuvaj se da te ne bi još u gore odvelo.

UPRAVNIK: Stari, moraš mi vjerovati!

STARI: Tebi ja i hoću kad nisi ovako smušen. A, eto, da ti i to kažem, ovoga smo mladića i u komitet htjeli kooptirati.

UČENIK 1: Onda biste tek pogriješili...! Naime, tako upravnik veli...!

UPRAVNIK (*kad ga stari pogleda i očekuje potvrdu*): Znaš; ne znam na čemu bih mu prigovorio, a na djelu ne bih ni mogao... ali on uvijek kao da bolje zna! Zna doista.. često i od mene bolje, ali kad kaže, ostaneš bez volje...! I ujeda, zadirkuje. I čemu baš svaki dan te čiste košulje? Pa namrgođen, ne govori s ljudima, već bulji, čačka po strojevima...! Te piše, briše, riše, a kad progovori kidiše: «Toliko je odan koliko se zalaže...!» Ispade, bolan, onaj je odaniji koji više para zaradi...! (*Pokaže na Učenika 1.*) A kako se ne sjetiste da ovoga kooptirate?

UČENIK 1: Stari, ne zamjeri, smatraš me poluinteligentom zato što nisam završio fakultet? I zato zar nisam za komitet?

STARI: Jesam li nešto slično rekao? (*Upravniku:*) Sve i dobro još jednom razmisli, pa mi se javi.

UPRAVNIK: Jest, bogati, reci što ono i reče? Poluinteligent, što to i bješe...?

STARI: Pa, eto... pisarska duša. Zbog nesposobnosti ili nevoljne volje na sredini se vrpolje. Ali samo spremom, ne i željom. Leti im se i tamo gdje im krila ne dostižu, a opet ih mnogi izdižu: jer se dive, osmjehuju, ližu... a ušima kao psi strižu, strižu...!

UPRAVNIK: Pa je li to zlo kad sluša i ne zamjera...?

STARI: Sluša tebe, sluša još više mene, a gazi sve ispod sebe...! (*Odu. Uč. 1. se vraća u učionicu zbunjen i uznemiren.*)

ĐAVO: Što si se pokunjio?

UČENIK 1: Kao da je o meni govorio.

ĐAVO: Pa zar misliš da te nije prozreo? Jedino je bitno: na položaju sjediti mirno.

UČENIK 1: Zaželjet će se majčina mlijeka ako mi i nadalje smeta!

ĐAVO: Tako se govori, tako...! A sada sljedeći, braćo...!

5.

UČENIK 2: Pa evo me. Ja sam.

ĐAVO: Znam da si ti ti, u to sam uvjeren; ali tko si bio, što jesi što nisi učinio...?

UČENIK 2: Pa, eto, pomalo sam u fašizam zaglibio.

ĐAVO: Kad i kako...?

UČENIK 2: Naopako...!

ĐAVO: Kome ste bili vjerni?

UČENIK 2: Nikome do kraja...! Na koncu sam se zaželio ustaškog raja. Ali tu sam i završio!

ĐAVO: Ali samo zato što se rat svršio...! I kakve su posljedice bile?

UČENIK 2: Nemile...! I još uvijek vele da šutim, a moji sumišljenici: da ne progovorim. Zar ne, gospodo, nije pravo da nam sudbina nije ista kad ni njima savjest nije čista! I tko sam, što sam, čime se zanimam...? Pišem pišem, pišem, od posla jedva dišem, zajam za zajmom dižem, a po cijeli dan uzdišem... za jednim boljim položajem...!

ĐAVO: Zapravo, željeli biste i ovima biti odan.

UČENIK 2: A pogotovo nešto bolje plaćan...! Zapravo, da ne budem baš zadnji na rang-listi i da avanziram na platnoj listi...!

ĐAVO: Da vidimo što bismo mogli. (*Pozove ga, šapuće mu upute u uši i uputi ga za radni stol.*)

UČENIK 2. (*sjedi, glavu ne diže, piše i piše.*)

ČOVJEK (*uđe i vraća spis Učeniku 2*): Ovu molbu odbijte.

UČENIK 2: Da obrazložim da mu se molba odbija jer je bio fašista?

ČOVJEK: Ne zato što je bio fašista, već što zakon to tako predviđa.

UČENIK 2: Neka zna da mora da ispašta!

ČOVJEK: Ama, čovječe, u ovom se postupku nas ne tiče da li je bio fašista ili nije. Ako jeste bio, dobio je svoje!

UČENIK 2: Preblagi smo prema njima. Vi bar treba da znate: propatili ste, a opet praštate...?

ČOVJEK: A zašto im se onda vi svetite kad nemate razloge?

UČENIK 2: Vas ja žalim, suosjećam sa žrtvama.

ČOVJEK: Ne zaboravite da nas dvojica ne sudimo ljudima, već njihovim zakonitim i nezakonitim željama. (*Pođe van.*)

UČENIK 2: (*kad je na druga vrata ušao Šef*): Oprostite, nisam vas odmah vidio. Radim pa me posao zanio. Ja volim raditi,

ja moram raditi, od drugih više poraditi, da grijeha i omaške ispaštam...!

ŠEF: To vam kajanje uvažavam...! Mi borci izgradnje, a sad već općeg mira nismo zlopamtila...!

ĐAVO: Pokaži mu već koliko si mu lično odan, vidiš da je budalasto ponosan...!

UČENIK 2: O, da znate, šefe, koliko sam na vas ponosan...!

ŠEF: Ako vi jeste, i ja sam...!

UČENIK 2: Kad imate i zašto...! Dok se boriste, boriste, a kad već praštate, punom šakom dajete...! Vas još i moja jadna sudbina interesira, a nisam zavrijedio ni komadićak krušca ni časka mira...!

ŠEF: Velike vrline nisu svakome pristupačne...! Spadam među te malobrojne izabranike...! Mi ne zaboravljamo ali praštamo,

pokajnike prigrlimo, povjerenjem nagradimo!

UČENIK 2: Vama lično i osobno moja malenkost ima sve zahvaliti, još i to što s dana na dan postajem sve odaniji...!

Često sanjarim da se uz vaše rame borim, za slobodu ginem; a kad već umirem, još se i onda brinem... jeste li vi preživjeli...!

ŠEF: Na takvim vam mislima čestitam! Živjeli!

ĐAVO: Umoči druga, kolegu svoga!

UČENIK 2: Vas koji ste i u izgradnji u prvim redovima, zašto ne zapaze među prvima...?

ŠEF: Za odanost nagrađen ne želim biti.

UČENIK 2: A zašto vas poneki zlim perjem kiti?

ŠEF: Što što, zar i takvih da ima...?

UČENIK 2: Zapamtite, najviše zavide ponosnima!

ŠEF: I na ponos sam ponosan, a svom sam položaju preodan...!

UČENIK 2: Takav stav je opravdan...! A ipak... pomislite, kad ja pogriješim, meni se prašta; meni da, a vama se prigovara.

ŠEF: Što, što, prigovara...?

UČENIK: Nečasno vas ogovara...!

ŠEF: Ogovara...? Spletke stvara...?

UČENIK 2: I zašto su poneki zajedljivi kad se o vašem znanju govori...?

ŠEF: Pa to je infamno, besramno...!

UČENIK 2: Primjera radi, evo mog kolege. Znam da vam je odan, znam da je i radu predan, ali kad se u nijansama ne složite s njime, zašto se podsmijeva...?

ŠEF: Ogovara, prigovara, ismijava, podsmijeva, spletke stvara...?

UČENIK 2: Nipodaštava vaše prijedloge, ali vas osobno, čini mi se, ipak poštuje...! On...!

ŠEF: Zar baš on kojemu sam bio toliko sklon...?

UČENIK 2: On...! I što mu to znači, sad već dnevno sriče: na izvoru je voda čista, kad tu se zamuti, zato nema bistre...?

ŠEF: To znači da sam u pravu kad tvrdo tvrdim: više volim fašistu pokajnika negoli uvrijeđenog komunistu; više vas negoli vašeg kolegu...!

UČENIK 2: Zbog te vaše mudrosti sam vam neizmjerljivo odan, a kajem se još uvijek, s dana na dan...!

ŠEF: Jeste, bio je od mene odaniji, jeste bio bi izabran... ali što se znanja tiče...

UČENIK 2: ... Tu vam nema premca ni među stotinama a kamoli među ovakvim uvrijeđenima...!

ŠEF: Trebalo bi da mi zamjenikom bude, ali kako da unaprijedim ljude...

UČENIK 2: ... Čiji razum ne može dokučiti, da ste vi taj koji će nas neuke podučiti...!

ŠEF: Misli mi čitate...! A pošto i slušati znate... dostojan biste mi zamjenik bili...!

UČENIK 2: Vjerujte, radeći teško se živi...! Ne ne ne, ne tužim se, ali se istina mora konstatirati...!

ŠEF: Tako se govori kako vi zborite, a ne kao i on što se stalno mrgodno mrgodi...! Jest, znam, i njemu je teško, na platnom se spisku pri dnu grči... ali kako da mu pomognem kad proklet šuti, nit se vajka niti tuži...? Ponos hudi...! Nema svaki pravo biti ponosan...! A da mu nudim, neću; nosom na vrata neka zakuca po svoju sreću...! Ja, iako jesam ponosan, čim više imam tim više zakukam...!

UČENIK 2: Smijem li vam predložiti skromni savjet...? Istina da olajava, ogovara, ismijava, spletke stvara, ali da vam ne bi

ogromniji prigovorili, ovome ponudite malo prijestolje i pare što bolje...!

ŠEF: A što ako pristane...?

UČENIK 2: Ima i uvredljivih ponuda...!

ŠEF: A kad odbije, nema zašto da mi se popuje...! Zovite ga...! I nadam se, u vama ću imati svjedoka zakletoga...!

UČENIK 2: Ako je do zakletve, brige nemajte...! (*Rukuju se.*) A sad po kolegu... (*Izleti i više, vraća se sa kolegom.*) Kolega, kolega, brzo dođite, sreći se nasmiješite...! (*Uzleće s njime podučava ga:*) Kao boga vas molim, uljudite se, oslovite ga sa «premili šefe» zamolite, isprosrite, ne tjerajte inat iz inata kad vam se širom otvaraju vrata...!

ČOVJEK: Zoveš me, šefe?

ŠEF: A zašto si natmuren, jadan ojađen...?

ČOVJEK: Plaću primam za rad, a ne za osmjehe.

ŠEF: Pa se i ne čudim što jedva živiš.

ČOVJEK: Za osmijeh bih primio posebni dodatak?

ŠEF: Da ti za rad dam, svi će prigovarati.

ČOVJEK: Veliš, rad mi baš nije na cijeni?

ŠEF: Pa sam ocijeni...! Ali kada već nisi za ništa...

ČOVJEK: Neka svaki mete ispred svog kućišta...!

UČENIK 2: Joj, ne vrijeđajte predragoga šefa, želi vas unaprijediti za svoga podšefa...!

ČOVJEK: Ni šef nam ne zna baš bog zna što, pa da još dobije budalu za podšefa...?

ŠEF: Srami se...! Kao otac se o tebi brinem da ti breme jada s ramena skinem, govorim kao čovjek s čovjekom, a ti uzvraćaš uvredom...!

ČOVJEK: Rekao si, ne znam.

ŠEF: Ne znaš!

ČOVJEK: Pa zašto mi podšefstvo hoćeš utrpati...?

ŠEF: Jer zasluga imaš, da ne kukaš, ne brundaš...!

ČOVJEK: Kuka tvoj posao, a svaki ti rad zaplače, uobraženi magarče! (*Izleti.*)

ŠEF: Čujte, je li on samo mene vrijeđao ili je i svoga šefa oklevetao...? Sudu ću ga tužiti, najvišem sudu...!

UČENIK 2: Ponizno vas molim, ne tužite ovu ludu...!

ŠEF: Ali...!

UČENIK 2: Taj «ali» bi mogao nevolju na vas da svali...! Već ako bih predložiti smio, ja bih ovako ponizno smislio... Ako se on bude potužio bogovima, vi ćete reći nadležnima: ne samo da ste mu kolače nudili, potporu pružali i pružili... već ste kao pravi komunista prešli preko uvreda i kleveta...! To će uveličati vaš lik i značaj, pa vam neće prigovoriti što ste mene imenovali na ovaj položaj...!

ŠEF: Pa vi ste me zadivili...!

UČENIK 2: A oprostite, jesam li podšef konačno...? Znete, to pitam samo zato što bih vas na večeru pozvao rado...!

ŠEF: Pošto bi mi prigovorili što na večere podređenom odlazim, to neće biti slučaj ako vas za podšefa proglašim...! (*Pruži mu ruku, a Učenik 1 mu poljubi. Ispod ruke izlaze.*)

6.

ĐAVO: I ovaj me je slagao da nije imao predspremu...! Dalje! Sljedeći!

UČENIK 3: Ja sam... da pošteno priznam... odlikaš bio po škola, a vele da sam oskudan po sposobnostima. I, zatim, kažu da sam i nevidljiv, i htio bih i hoću, ali mi rad ne nailazi baš na najbolju prođu. Naime, što i uradim, sigurno pokvarim. Pa dokle da se sramotim...?

ĐAVO: Visokoškolac si...?

UČENIK 3: Pravnik... vele vajni...!

ĐAVO: Jest, jest, kad se što napiše, neznanje među slovima uzdiše...! Dakle, za tebe takvo mjesto treba gdje se ne piše već brblja. Pa ako su gluposti lako se ospori, jer samo kažeš: nisam to i tako rekao, možda sam se zbilja malo spetljao...!

UČENIK 3: Oprostite, nema li takvo koje mjesto gdje se čak ni brbljati ne mora prečesto...?

ĐAVO: Ima, ima, ima... ali takvih mjesta ipak sve manje ima. Ali recimo...

UČENIK 3: ... Recimo...?

ĐAVO (*prstom ga domami, tiho mu šapće, pa ga uputi u ured.*):
Slušaj...! A sada, gospodo i prijatelji, rješavamo prosto nerješiv slučaj...!

UČENIK 3. (*sjeda, čita, radi, ali svaki čas briše maramicom čelo. Vidi se koliko se muči. Čas se jednog čas drugog zakonika laća. Ispiše papir, gužva ga, baca. Opet je sve pokvario.*): ... Znam i znam, a ne ide...! Naizust poznajem zakone... ali koja je noga u koje cipele, to ne znam ni kraj sve spremne...!

DJEVOJKA: Dobar dan, gospodine. A moj brat...?

UČENIK 3: Oprostite što vas nisam primijetio... Znete, očajan sam. Tako kompliciran slučaj, a ne znam ga riješiti. Zapravo, nije ni kompliciran dok ga ja ne kompliciram.

DJEVOJKA: Hahaha...! Zar ne, da ste glupi, nije istina?

UČENIK 3: Istina, istina, još kako žalosna...! Zar vam brat nije pričao o meni...?

DJEVOJKA: Da ste poštteni i iskreni.

UČENIK 3: Ali niste znali što narod veli: samo su glupi poštteni.

DJEVOJKA: Ha haaha...!

ČOVJEK (*uđe*): Što je, sejo...?

DJEVOJKA: Znaš li ti što tvoj kolega o sebi tvrdi? Da je priglup!

UČENIK 3: Zašto uljepšavati? Glup sam, glup.

ČOVJEK: Pa nije da ste glupi... niste ni nerazumni... Eto, nemate povjerenja u sebe. Kolega bi trebao da priđe poslu hrabrije. Dobar pravnik ne komplicira, seljački misli; što je pravo pravo je, pa onda tek za to traži pravne podloge.

UČENIK 3: Shvatam ja kako vi to mislite, ali ne razumijem.

DJEVOJKA: Hahaha, zar nije sjajan...? Znete što, oženite se vi kakvom promućurnijom, pa je pitajte je li pravo ili nije. Ako se smiješi ili smije, pravo nije... ako se pak zamisli, onda ste kod pravilne misli...!

ČOVJEK: Ostavi čovjeka.

UČENIK 3: Često već i na to mislim da sam krivo odabrao svoj poziv.

ČOVJEK: To neka vas ne brine, mnogo je pravnika koji ne luče pravo od istine.

UČENIK 3: Jeste li ga vi razumjeli...?

DJEVOJKA: Zar nije simpatičan? Dobro građen, a veliš da je dobar i pošten! Zar nije za valjana muža već i predodređen?

ČOVJEK: To je, sejo, neozbiljno...! (*Pođe van.*)

UČENIK 3: Vidite, ako do sada i nije otvoreno govorio o mojim kvalitetama...

DJEVOJKA: Ne brinite, baš ću zato, iz inata...! Jeste li razumjeli, nas dvoje smo se sporazumjeli...! (*Poljubi mu obraze i ode.*) Dakle, od sada smo vjereni...!

UČENIK 3 (*Čovjek se vratio i stao u vratima jer čuje kako ovaj sam sebi govori, a i šmrče.*): ... Zar nisam još i nesretan? Da sam bar malo pametniji, imao bih malo i pameti... pa još i ovu divnu djevojku... Bože, što bih bio sretan! Onome kome se nešto uskraćuje, nešto se samo uskraćuje... a zašto, bože, meni baš sve...? (*Izlazi i ne primijeti čovjeka.*)

ČOVJEK: Zbilja je siromašak...! (*U to ulazi Gazda.*) Zdravo, Gazda... Znaš, već mi bolje izgledaš. Bolje ti je, je li...?

GAZDA: Nešto zbilja... A ipak ću morati poslušati liječnika. Mirovinu odabrati. Bolje mirovina i živjeti, nego li odapeti.

ČOVJEK: Neće biti... ali jako žalim.

GAZDA: I ja tebe.

ČOVJEK: Mene...? Zašto, zaboga...?

GAZDA: Izbjegavao si mjesto šefa i podšefa... a sada će te zapasti još veća nevolja. Ti ćeš zauzeti moje mjesto.

ČOVJEK: Da li te spopadaju bolesne ideje prečesto...?

GAZDA: Hahaha...! (*Zagrli ga.*) Čuj... otimao si se od tih đavo-
lija. A ako ću iskreno, i radovao sam se. Da si zašefovao, tko bi za me radio? Ali je sada đavo po svoje došao!

ČOVJEK: Neću da gazdujem jer ni ne umijem... Pravnik sam a ne administrator, a ni zapovijedati ne znam što mora svaki direktor. Uostalom, znaš i sam da sam i prgav, s pola grada već ne govorim.

GAZDA: A opet ću bogove lako da privolim. Neću valjda tvog nesretnog kolegu...!

ČOVJEK: Čuj, imam ideju...!

GAZDA: Ako na njega misliš, zlo mi misliš.

ČOVJEK: Stani...! Čuj, u radu mi baš mnogo ne koristi. Posao mogu i sam obaviti. A ako se ja ustoličim, hoće li on moći bez

mene sve poraditi? Neće...! A vidiš i sam da je duša od čovjeka, čovječan, uljudan...

GAZDA: Pa nećeš valjda reći da direktor nema baš nikakvih briga i da mu je rad stota briga...?

ČOVJEK: Reci, da li bih ja bio kadar da sve to rješavam?

GAZDA: Tome se i nadam.

ČOVJEK: A ako je tako, onda ću svoj posao raditi a njega u poslu ispomagati. To obećavam! Nemaj brige, ako bude trebalo, uz posao ću noćiti, neću se osramotiti...!

GAZDA: Pa...

ČOVJEK: Razmisli, razmisli... Ja se ni tako neću primiti, a ako on zasjedne, njegove će brige postati moje nevolje...!

GAZDA: Dobro, razmisliću... ali, to ću mu i reći, ni prstom da ne makne dok tebe ne pita. Ne samo pita već i poslušaj!

ČOVJEK: Ne brini da neće... A onima, sve reci iskreno.

GAZDA: Reći ću im da se zapravo ti primaš rada, i da forma nije važna. (*Rukuju se, sporazumjeli su se. Ode, kojim akordom i promijenjenim svjetlom se naglašava protek vremena.*)

UČENIK 3 (*čovjek na svom radnom mjestu, a on uđe i sjedne na pisaću stol. Sada mu se već i po izgledu vidi da je netko i nešto u ovoj ustanovi*)... Znaš, nikada ti se neću moći dovoljno zahvaljivati.

ČOVJEK: A bojao si se direktorstva. Vidiš i sam da ide.

UČENIK 3: Pored tvoje pomoći i dobre volje.

ČOVJEK: Čitaj, radi, razmišljaj, snaći ćeš se već i sam.

UČENIK 3: Znam, znam... ali da nije tvoje nesebičnosti, nikada i nigdje me ne bi bilo. Reci iskreno... sažaljevaš li me ili me zbilja voliš?

ČOVJEK: Želim da mi sestru usrećiš.

UČENIK 3: Uh, da ti znaš moju nevolju...! Ne usuđujem se da je uzmem za ženu...!

ČOVJEK: Malo je žena kao ona, a važno je da je pristala.

UČENIK 3: Možda misli da sam pametniji negoli što izgledam, pa što ako je razočaran...? Zavarao ju je moj položaj. Kad me jednoga dana smijene, izmijenit će se njeno uvjerenje...!

ČOVJEK: Slušaj, zadovoljni su s tobom.

UČENIK 3: Čak se ni ti nisi kadar posvađati sa mnom...!

ČOVJEK: A baš se već jesam sa svom ovom bagrom...!

UČENIK 3: Pa zbilja... sa šefom se svađaš, podšefa ne pozdravljaš, načelnika mrziš, bogove ne trpiš, s pola svijeta ne govoriš...

ČOVJEK: A vidiš, ja to ni ne primjećujem.

UČENIK 3: Pa radu ti ne zamjeraju.

ČOVJEK: Možda poštenju...?

UČENIK 3: Svakome kažeš sve u lice...

ČOVJEK: A to ne vole samo ulizice...! A što to tebi smeta...?

UČENIK 3: Sada još ne, ali ali...!

ČOVJEK: Hajde, kaži...!

UČENIK 3: Da ti sestru oženim, mene bi smijenili da bi tebe najedili...!

ČOVJEK: Čuj, glupo je to...!

UČENIK 3: Ali je razumno...! Poznajem ja ljude. Mislili bi da sam pod tvojim utjecajem kad bih im se slučajno zamjerio.

ČOVJEK: Toga se ja ne bojim da ćeš se ti ikome zamjeriti, bar ne onima s kojima se ne možeš mjeriti.

UČENIK 3: Ja se gore klanjam, a nadolje udvaram, ja prijatelja imam, a novije stvaram. Ali ćeš se ti zamjeriti, a tko će se usuditi tebe udariti...?

ČOVJEK: Pa će, misliš, po tebi...?

UČENIK 3: A ja se ne umijem bratiti. A kad me izbace, tko će ti sestru hraniti...?

ČOVJEK: Ah, tako...! Sada već govoriš jasno...!

UČENIK 3: Jasno, jasno...!

ČOVJEK: Znači, tebi nije stalo do moje sestre. Čak ni do žene.

UČENIK 3: Tvoja jeste vrlo zgodna, poštena i pametna... ali da i nju upropastim ako se s vama srodim...?

ČOVJEK: Još da nije mene, možda bi i ostao kod odluke.

UČENIK 3: Zašto da ne...? Ona nije samo ona, ona je i sestra tvoja! A priznaj, iako je divna, njoj si mnogo sličan...! A moja je karijera do sada imala bezbroj barijera...

ČOVJEK: ... A sestri ravnu je ipak lakše naći negoli se u ovako divan položaj spotaći...!

UČENIK 3: No vidiš...! Uviđaš...? Ne vrebaju na mene u ovome slične stolice...!

ČOVJEK: Bože, mizerije...!

UČENIK 3: Molim, molim...?

ČOVJEK: O tebi govorim...! Smučio si mi se, gade...! Pfuj...!

UČENIK 3: Pfuj...? Čuješ, čuješ, kako se samo usuđuješ...! Sa mnom još i smiješ – a vidim da se i usuđuješ... ali se usudi sa šefom...! Sa mnom, sa mnom, sa foteljom...!

ČOVJEK: Bježi, budalo...!

UČENIK 3: Ovog momenta primi na znanje da mi više nije stalo do tvoje suradnje...! Ne samo da mi sposobnosti nipodaštava, već, ako se ne varam, još me i vrijeđa...!

ČOVJEK: Brže da si mi okrenuo leđa...! Izleti...!

UČENIK 3 (*kad je vidio da je ovaj ustao da poleti na njega, ustrašen poleti*): Pa ovaj se već i šefu prijeto...! (*Čovjek napušta ured, a Učenik 3 naokolo ulazi u učionicu, te Đavlu:*) Jeste li čuli kako me vrijeđa...?

7.

ĐAVO: A što ti to smeta...? Sami ste bili, nitko nije čuo. Pa zar nije poznat po tome da ubrk kaže istinu svakome...?

UČENIK 3: Zar ste vi baš zbilja povjerovali da sam ja priglup? Da jesam, kako bih bio za direktora izdignut?

ĐAVO (*iznenađen i zbunjen se počеше po glavi*): E, budi bog s nama, što ću ja jadan pored ovakva kadra...? No nije vrijeme vajkanju, treba raditi dok se kolega bog ne dosjeti svome jadu...? Gospodo, vrijeme je poodmaklo. Bog bi se iz svoje ošamućenosti mogao probuditi, a dotle i vas druge moram podučiti. Prestat ćemo sa individualnim radom, kolektivno ćemo sada prošetjeti životnom-stradom. Upozoravat ću vas kakve bi se još situacije mogle zbiti da biste se u nevolji i sami mogli snalaziti. Ad jedan, situacija prva... (*Pokaže na ured gdje čovjek sjedi sam*). Jeste li već čuli što je to rotacija...?

8.

SVI: To je nešto kao ringlšpil...!

ĐAVO: S tom razlikom da u ringlšpilu još nekome i pozlije...!

(Udari dlanom o dlan i): Započinje...!

PODŠEF (*ulazi s Šefom zajedno*): Mladiću, vi ste baš imali sreću...! Rotirani ste iz čate u čatu...!

ŠEF: A mene jadnog šefa rotacija obori u podšefa...!

PODŠEF: Dok sam ja milošću rotacije izdignut povoljnije: podšef sam dosada bio, šefa sam od danas zamijenio...!

ŠEF: Istina da sam ostao pri staroj plati...

PODŠEF: ... Istina da se šefovstvo isplati...

ŠEF: ... Ali neka se zna: da se plata čati ne mijenja...! (*Odu. Čata je sve ovo stojeći primio k znanju, sada sjeda*).

9.

ĐAVO: Ad dva, situacija druga... Znete li vi što je to pomlađivanje kadrova...?

SVI: Kad se starija žena otjera i dovede mlađa prinova...!

ĐAVO: To je tek porodična obnova...! A mi govorimo o pomlađivanju kadrova...! Dakle, promatrajte...! (*Dlan o dlan, pa čovjeku ulazi kolega u ured*.)

DOKTOR: Dakle, dragi kolega doktore, uvaženi šefe, primite k znanju da se kadrovi pomlađuju. Dosada ste radili i šefovali: za rad niste ostarjeli, za šefa ste morali. Pa u budućće radite što više, ali šef vi niste više...! Za šefa su mene odabrali jer sam od vas znatno mlađi...! Vama je već pedeseta, a meni je tek četrdeset i deveta...! To da znate nije moja volja, već preporuka od vaše bolja...! (*Čovjek ustane sa šefovskog mjesta i sjeda za radni stol. Šef zasjedne*.)

ĐAVO: Dakle, što je pouka iz svega...?

SVI: Da je bolje imati četrdeset i devet negoli pedeset ljeta...!

ĐAVO: Poduka je ta, volovi nijedni, da je od svega najvažnija preporuka što značajnija...!

SVI: Znači, po toj bi se preporuci i mi...

ĐAVO: ... V o l o v i u budiboksnama čega pretvorili...! Idem dalje. Ad tri, situacija treća...! (*Lupi dlanom o dlan. Ulazi komisija od tri člana i dvije kandidatkinje. Jedna je starija i manje lijepa, druga prelijepa*.) Kako vidite, evo natječajne komisije. Ove dvije

su ozbiljne kandidatkinje. Što mislite koja će od njih dviju biti izabrana?

SVI: Ona ljepša, ona mlađa...!

10.

KOMISIJA (*prvo prilaze mlađoj, ljepšoj, sve je obigravaju, mjerka-ju, važu; jedva se mukom od ljepše odvoje, pa drugu tek za trenutak osmotre. Stanu u jedan red i saopćuju odluku.*): Komisija je odlučila da vas za tajnicu bira...! (*Naklone se i pođu. Izabrana je starija.*)

SVI (*uzbuđeno*): Pa ovdje se radi o očitoj zabuni...!

ĐAVO: Varate se, već o šefovoj ženi...! Pouka...?

SVI: Od lijepe žene je jača žena šefova...!

ĐAVO: Odlično! Dalje! Ad četiri, situacija četvrta...! (*Opet dlan o dlan. Za stolom je kolega i čovjek.*) U ovom slučaju nije u pitanju ni znanje ni inteligencija, a i sprema im je podjednaka. Dvojica su svega u uredu, pa treba da padne odluka koji će kojemu postati gazda...! Šef će to birati...!

11.

ČOVJEK (*radi ne diže glavu. Kad pogleda baš šef ulazi. Pozdravi i nastavi raditi*): Dobro jutro šefe.

UČENIK 4: Oh, izvinite, dragi šefe...! Zaradio sam se i na radu prosto obnebidim...! Izvinite...! I baš dobro što ste došli, savjetovati biste me mogli...! Mislim da znam kako ću, ali ću uz vas donijeti lakše odluku. Ipak, zar ne, vaše je znanje i mišljenje...! (*Naravno da je skočio i podmetnuo stolicu pod šefa.*)

ĐAVO: Dakle... što mislite na kojega će pasti izbor...?

SVI: Uh, ovaj drugi je ljigavi tvor...!

ĐAVO: Ovaj što tu igra, poigrava, dodvorava, obigrava...?

SVI: Ne, ne, već onaj što ukočeno sjedi! Ljigavac se vlasti ne veseli!

ĐAVO: Bravo, bravo, đavolska braćo...! S vama ću, apostoli moji, ljude ošamutiti...! Imadete pravo, uobraženi su ti koji

znaju, koji se na poštenje pozivaju...! Idemo dalje...! Ad pet, slučaj peti...! (*Dlanom o dlan, pa su opet ova dvojica.*) ... Ovim slučajem ću ne samo čovjeku već i ljudima zlo nanijeti...! Opet ista škola, iste sposobnosti, obojica su pravnici, čuvari zakonitosti...! Da vidimo tko je od njih sposobniji...? Evo i gazde...!

ČOVJEK: Niste u pravu, direktore...! Zakon je jasan i zabranjuje ovakve transakcije...!

DIREKTOR: A što ti veli kolega...?

KOLEGA: Na vidiku je rupica... golema...!

DIREKTOR: A da li se kroz nju možemo provući...?

ČOVJEK: Zakon se uvijek daje za nos povući...!

DIREKTOR: Pa to i hoću da učinite...!

ČOVJEK: Zar se na nezakonitosti odlučujete...?

DIREKTOR: Pa zato ste pravnici da mi nezakonitosti ozakonite...! Kad pare dobiješ, onda se raduješ. A dobra para je uvijek neka prijevara...!

KOLEGA: Ništa ne brinite, drugi direktore, rupa se već širi...!

DIREKTOR (*čovjeku*): Ključeve mu predaj, šefa u kolegi svome vidi! (*lzlazi.*)

ĐAVO: Vidjeli kako se odabiru suradnici, toga se sjetite kad šefovi budete bili...!

SVI: I, zapravo, sad tek vidimo da je nepošten često biti teže...

ĐAVO: ... Jer pošten svoju pamet ne mora da nateže...! Dakle, vidjeli ste mnoge situacije, neka vas ne ometu slične kombinacije. Ali, pazite, mnoga su oružja sada već zastarjela, mnoga su novija bolja, ali nikako ne letjeti u nedostižna polja...!

SVI: Kao primjerice koja...?

ĐAVO: Vaše su lovište novci i nerad, teško onom koji i slave bude rad! I što vam jeste prljaviji put, neka je zakonima što više zasut, da vas ne zakači kazneni zakon, koji nama, nažalost, nije mnogo sklon...!

12.

SVI: Druga nam opasnost nikakva ne prijeti...?

ĐAVO: A što biste vi, da bez ikakve opasnosti lijepe plodove bere-

te...? Posranci jedni, nemoćnici, kukavice...! (*Lupi se po čelu.*) Ama što vičem, što sam se okomio na ovu gamad, kad sam sam za ovu priliku odabrao ovu jadnu jad...! Oh, u ona lijepa vremena tko me sve služio nije...! Junačine, koljači, ljudi s vrha vlasti; krune, žezla, tijare, najumnije glave...! Pa bilo je i luđaka, raznoraznih glupaka, ali sada imam sam šljam, kadar ogavan...! S onima sam ratove sijao, glad, nevolje, užas uživao...! A s ovima što ću, zbilja što ću jadan...? Pomalo ljude ojaditi, snove mutiti, suzice pustiti...? Pa izopačiti rad i red, radost pomutiti, rad s nevoljom staviti u isti red...? I još takve kojekakve zabavice...! I zbog toga se već, eto neki bune...? Bune se, jer u životni i duhovni standard žude. Hej, stanite, ljudi, uz mene su još svi stari, zlim oprobani, nečlašću okrpani; i vrijedni na riječima, sila amenaša, bezbroj poslušnih, te laktaša, kopitaša...! A nestručno stručni, kulturno primitivni, nesposobnih za sve osim za rukovođenje...? Pa pričuvne kočnice: armija glupaka, ulizica, napuhanih...! Stojte, ljudi, gdje ste tamo ste, da znate na čemu ste...!

SVI: Gazda, vidite... ovaj čovjek tugom tuguje...!

ĐAVO (*pogleda prema čovjeku koji se tužan i zamišljen šeće po uredu*): lh...! Tužan je, nepravda ga muči...! U ono vrijeme bi tek bio na mucu...

SVI: Gazda... već i plače!

ĐAVO (*samo pogleda Čovjeka*): Hahahahaha...! Zbog uvrede mu suze navrle...! Nekoć ni pod batinama suze ne bi prodrle...!

SVI: Gazda... Čovjek se razmahao, kao da se pravda...!

ĐAVO: (*gleda Čovjeka koji se u bijesu razmahao i protestira. «Lopovi viču držite lopova»... «Čovjek ne bi smio ostati bez obraza»...*)... Pustite jednoga. Po sobi se junači, poštenjem ači...! S tim misli mene da uplaši? A u ono vrijeme zbog protesta ne bi mu ostalo ni sjemena...!

SVI: Gazda... Čovjek se s nekima svađa...!

UČENIK 1: (*na jedna vrata ulazi, na druga izlazi dok u međuvremenu vodi dijalog s Čovjekom. Tako će i ostali.*) ... Smiješan si, budala. Ako olajavao, stat će te zatvora...!

ČOVJEK: Bolje u zatvor zbog gole istine negoli zbog tvoje prljavštine...!

UČENIK 2: Ti vrijeđaš, nije to istina! Uvijek sam pripadao najboljima...!

ČOVJEK: Najboljim koljačima...! Živi, nitkove, imaš prava na kruh, ali ne da druge zakužuje tvoj duh...!

UČENIK 3: Ja da sam nesretnik, obična budala, zbog mene da pred uredom plače jedna raja...! Dolaze mi da ih češće vidim, prijatelje prijateljski da utješim...!

ČOVJEK: Vrijeme je da se narod tješi batinom, ali na tvoja leđa položenom...!

UČENIK 4: Jesam ulizica. To se dobro plaća. Ali i poradim, time i koristim...!

ČOVJEK: Zlu, dragi moj, zlu...! Prodaješ znanje nepoštenju...!

DOKTOR: Veliš zapitat će netko kako sam postao šef...? Zar će oni da pitaju koji to znaju...? Hahaha...!

ČOVJEK: I te koji znaju mogu drugi da zapitaju...!

DIREKTOR: Nezakonito, veliš, štetim općem interesu...? Koristim se ja, koristiš se ti, koristimo se svi. Pa zar to nisu interesi općí, sveopćí...?

ČOVJEK: Zar su već ljudi i na gluposti ponosni...?!

13.

SVI: Gazda... ovi se krve, mnogo se priča, a kad se priča da se ne prepriča...!

ĐAVO: Budite spokojni dok god su ljudi pričati voljni...!

SVI: Ali ovaj pričajući prijeti...!

ĐAVO: Što mu vrijedi kad ljudi poslušati nisu vrijedni...?

SVI: Nas je ipak strah...!

ĐAVO: Zar ne rekoh, sporazum s bogom izravno imam...? Dok se bog ne buni što ću se živcirati...? GRMI, SIJEVA, GLAZBA BIJESA I OPOMENE PARA UŠI.

SVI: A tko to, učitelju, trese nebom...?!

ĐAVO: Bog se razmahao ugovorom...! Ali sporazum napismeno stoji, to da se, Bože, ne zaboravi...! (*Zamaše i on ugovorom prema nebu, pa grmljavina, sijevanje prestaje. Vraća se svjetlo.*) Hej, hej, Bože popišmaniti se ne može...! No...? Što vam rekoh...?

SVI (*prkose, sada se već i oni prijete nebu kad vide da je đavo u*

pravu): Što ti, Bože, vrijedi...! Pismeni je sporazum po srijedi...! Hahaha! Mi se držimo, Bože pismena...! Živjelo neznanje i nevolja...! OPET ZAGRMI, SIJEVA, ZAMRAČUJE, MUZIKA I IGRA SVJETLA.

GLASOVI: POLITIKA, BORBA, VJESNIK...! NAJNOVIJE VIJESTI...! VJESNIK...! NA GLUPOSTI I ZLOĆU NEMOJTE SE KLETI...! POLITIKA, BORBA, VJESNIK...! NOVO ZASJEDANJE, NOVE ODLUKE... VIŠE RAZUMIJEVANJA ZA LJUDE...!

SVI (*u strahu lete u krugu. Iako ih Đavo pokušava umiriti i zadržati, oni, kao jato, u nekom simetričkom redu izlete uz jaukanje.*): Jao-jao-jao...!

ĐAVO: Hej, hej, Bože, tako se postupati ipak ne može. Pismeni se sporazum poreći ne može...!

BOG (*spusti se kao na nekoj ljuljački u sred bine, ali ne do zemlje, već do sredine, te će Đavolu*): Ama, bolan ne bio, nisam se ja popišmanio...! Već se iz ponosa ne bih odrekao ugovora...! Ali zar ne vidiš, ne slušaju ljudi...! Opet se ljudski rod buni...! Prijete se ne samo tebi i tvome djelu, već i mene kapitulantom nazivaju...! Pomisliti, hoće još i sa mnom da se obračunavaju...! (*Vraća se u nebo.*)

MUZIKA, IGRA SVJETLA, MARŠEVI, PUCNJAVA.

GLASOVI: POLITIKA, BORBA, VJESNIK... ČOVJEK U BORBI PROTIV ZALA MORA OSTATI POBJEDNIK...!

ĐAVO (*bijesno se razmahao i suludo skače*): Protestiram...! Ja ugovor s Bogom imam...!

GLASOVI: Zlo i naopako nema na proteste pravo...! Gonite, gazite, čistite prepreke...! Đavola iz čovjeka istjerajte...!

ĐAVO: (*odlučuje se na koju bi stranu jer ga svjetlo goni po bini, pa izbezumljen izleti.*)

(Zastor)

Treći čin

Subotica, ali neka čudna. Svega dvije parole: «MIR, RAD I RED» i «DIŽITE ŽIVOTNI STANDARD, KULTUROM GA ULJEPŠAJTE». Između parola je obješena gorostasna lutka na karakterističnom vješalu s natpisom: «SMRT NEČASNOM – ŽUDIMO ČOVJEČNOM». Sudački stol, a u vijeću petorice su i dvije žene. Za tužiočevim stolom je tužiltelj, a iza njega na uzvišenju, sjedi naš ČOVJEK u krilu s ogromnom knjigom «ODLUKE», kao simbolom u ime čega se sudi i suduje. Za stolom branitelja je đavo, a na optuženičkoj klupi su: učenik 1, učenik 2, učenik 3, učenik 4, upravnik, šef, kolega, direktor, žena direktorova.

1.

PREDSJEDNIK (*Bog u punom ornatu, dok je i sudski kolegij u stiliziranom odijelu*): Konstatiram da je sud u punom sastavu.

TUŽITELJ: Konstatiram da okrivljeni nisu.

PRESEDNIK: Kako da nisu kad svi su...?

TUŽITELJ: Ja u ime SEDMOG ZASJEDANJA tužim sve one, koji se ne trude da životni standard oživotvore... a posebno pak, koji se s ljudima dostojno ne odnose...!

PREDSJEDNIK: Ali, zaboga, sudnica bi nam bila uboga...! Već znate li šta, evo kompromisa...!

TUŽITELJ: Zbog kompromisa vaših sud ovaj i zasjeda...!

ĐAVO: Zar koegzistencija i kompromis za vas nije isto...?

TUŽITELJ: Zar je dobro i zlo za vas isto...?!

ĐAVO: Slušaj, slavni sude, vas je sva sila za stolom, kao apostolu s bogom, a on sam...! Zar se vas toliko jednoga boji, zar vas nije sram...? Sud nije više bogu dostojan...!

PREDSJEDNIK (*prepoznaje đavola pa uperi prst u njega negodujući*): Hej, hej, odnekud mi poznat ovakav nastup i ton! Čuvaj se, sad ne govoriš s bogom već s čovjekom...!

ĐAVO: Vidjet ćemo da li su ljudi mudriji negoli što su bogovi

bili...! (*Pride mu te svadalački, isto negodujući:*) Stidi se...! A ugovor, još pismen...? Zar je već i bogu drago da postane čovjekom? Dođe mi da vrisnem...!

PREDSJEDNIK: Ludo...! Zar ne vidiš da nad njima knjižurina bdije...? Vele da su u njoj odluke cijele nacije...! A ja sam ostao sam, kukavan...! (*Glasno sudnici, teatralno:*) U ime sviju nas ova knjiga zbori, kroz odluke njene tu narod govori...!

ĐAVO: U moje ime ne...! Izuzimam i optužene...!

PREDSJEDNIK: Ne bi ni u moje... da nije suditi drugome bolje...!

ĐAVO: Zar to nije žalosno...? Zlo i naopako...!

PREDSJEDNIK: Jošte kako, ali to je već tako...! Da čujemo optužbu protiv prvorednoga. (*Tužitelju:*) Ljudski se odnosite prema ljudima, tako vam boga... (*Sležući ramenima Đavolu:*) ... nemoćnoga...!

TUŽITELJ: Optužujem prvoredno optuženoga kao od sviju najgrega... i želim da on sam zamoli da se s položaja skloni...!

2.

ĐAVO (*Predsjedniku:*) Čuvaj se, stari, tu se ne šale...!

TUŽITELJ: Ako je kriv, stat će ga i glave...!

ĐAVO: Oh, riječi nehumane...! (*Skoči i uzrujano:*) Ali, slavni sude, zar čovječanstvo ne pretjeruje kad se već i na to tuži što ga lahor zapuhuje...? Pa čudna mi čuda: oklevetan, rasplakan, na radu ili snu uznemiravan...! Sjetite se krvavih ratova, bogodanih nevolja...! (*Predsjedniku:*) Lijepa su to vremena bila, zar ne, stari...?

PREDSJEDNIK: Ne nazlabaj boga, ti đavole pravi...!

ĐAVO (*nastavlja:*) Zar se ne sjećate da je čovjek već gubio pravo da se čovjekom zove, da i živi ako nema plave brkove...? Zar da se i nakon tih nedjela čovjek krvi, zar ste još uvijek željni krvi...?

TUŽITELJ (*skoči te u oči Đavolu:*) Nećete obraniti đavolski porod...!

ĐAVO (*pokunjeno za sebe*): Otkud samo zna da sam njima prvi rod...?

TUŽITELJ: Zar u začetku sve ljudske stvari zar ne poniču iz zavisti, sile, podvale...? Kad čovjeka ometaju čovječanstvu smetaju...! Kad već umijemo spriječiti ratove, i silom ćemo uljuditi sve gadove...!

ĐAVO: Idealista je fantasta...!

TUŽITELJ: Ali i najveći realista: bori se za sve da bar nešto postigne...!

ĐAVO: Zar ćete vi sve ljude koji slučajno lažu, omaškom slažu, ili se ogledaju, grimizom zaodijevaju, manje urade da više zarade jednostavno istrijebiti...?

TUŽITELJ: Primjera im svakako nećemo slijediti...!

ĐAVO: Vidi đavla, a kako, a zašto...? Kažite već nešto i pametno!

TUŽITELJ: Dok ovakvi kao ovi u foteljama preživaju, predu, s drugim rukovode, pravednom sude, a svoje neznanje sujetom dube... dotle je zlo po ljude...!

ĐAVO: Molim sud da odluči po ovom pitanju prethodnom...!

PREDSJEDNIK: Što, što, o kojem to...?

ĐAVO: Molim sud neka ne spava, već budno prati kako se Tužitelj bezrazložno sa mnom i istinom inati...!

PREDSJEDNIK: Dakle, u čemu je bit vaše pritužbe...

ĐAVO: Pitam vas, a vi odlučite... tko je taj koji se usuđuje kategorizirati sudbe i ljude, sudi im na umne i lude, pa vine i nevine, i tome slične...? Oprostite mi, ali to već prirodnom redu prkosi...! Tvrdo tvrdim da je fotelja stvorena za sve ljude.

PREDSJEDNIK: Dakle, što misli moje vijeće, na što se odlučuje...?

ČLAN 1: Ja Predsjedniče, isto mislim kao što i ti.

ČLAN 2: Ja ću prethodnikovo mišljenje potvrditi.

ČLAN 3: A ja se s njima dvojicom u potpunosti složiti...

ČLAN 4: Pas neka sam ako nisam baš to htio kazati...

PREDSJEDNIK: Jasno, odluka se donosi jednoglasno... Dakle,

sud tako misli kao i ODLUKE ove, bez obzira o čemu se stranke spore.

TUŽITELJ (*uperi prstom u prvorednoga, koji, kao što će tokom saslušanja i ostali, ustaje*): Nastavljam... Prvoredni je napredak tvornice omeo, prema općem se interesu maćehinski ponio. Zatim, druga je izdao, boljem se ispriječio, klevetao, nečasno zaklinjao...!

UČENIK 1: S izjavom započinjem... Još razumijem da ste me pozvali da se samokritički osvrnem... ali zar da se već i komunistu sudi, oh, ljudi...! I to zbog čega, zbog koga...? Zbog ovoga izroda...? Jeste, radnik je bio, ali se u intelektualca izrodio! Tko vam kao oni umiju slagati...? Veli, primjera radi, sretan je kad može raditi. I da mu mrska fotelja, suh kruh jesti nije najveća nesreća...!

PREDSJEDNIK: Baš da je takav čovjek...?

UČENIK 1: Ima i od zla goreg...! Poslušajte. Što mene ne pozdravlja, još hajde – de, ali ni glavaše neće – glavu okreće...!

PREDSJEDNIK: A zašto, bolan, ne bi...?

UČENIK 1: Navodno ga jedi... što mu ne odzdravljam...!

PREDSJEDNIK: Taj jed i ja poznam.

UČENIK 1: I zar da zato ja nisam perspektivan što stanje u tvornici pred drugovima skrivam...? A recite samo, zar ne bi bilo nesramno na balkon vješati prljavo rublje dok dan u suton ne potone, kad već i bijelo u tamu utone...?

PREDSJEDNIK: Vašoj svađi drugog osnova nema...?

UČENIK 1: Sitnicama se zanima...! Veli da ga netko stalno denuncira. Pa ako je prav, što da ga to iritira...?

PREDSJEDNIK: Dakle, to bi bilo sve.

UČENIK 1: Jest, još i to tvrdi da sam mu ženi stavljao nečasne ponude. I zalud mu trubim da u tuđoj ženi ne nalazim naslade. Bar ne poduže. I zar se takve sitnice komunisti smiju da zamjere...?

TUŽITELJ: Kako nečovječna djela unakaze čovjeka...?

UČENIK 1 (*shvaća kao da se to ne odnosi na njega već na čovjeka*): Po takvim sitnicama bih se mogao pravdati do vijeka...!

Ali što ćete, pokraj sve spremne je nazadan zapravo. Recimo, ne može shvatiti da se bez dobrih para ne može kultivirati. I da, za sada, zbog oskudne proizvodnje lijepe njuške žene, ta roba treba da je dostupna samo za povlaštene. I kakav mi je to marksist koji ne shvaća da revolucionarnost pothranjuje borba klasa i da ne bi odumrla još se dijeli masa: na raju rajetinu i raju otmjeniju. U ove zadnje računam i sebe. A i vas bez zamjerke. TUŽITELJ: A je li istina da od svih svojih briga već godinama niste poslušali tugu bar kojega radnika?

UČENIK 1: Hoćete da se samokritički osvrnem? S vremenom nisam znao gospodariti.

TUŽITELJ: Dosta, previše...!

PREDSJEDNIK: Molim drugoreдно optuženoga da govori dostojnije čovjeka.

TUŽITELJ: Ovdje ćemo kratko i jasno. Ovaj je već svačiju zastavu nosio.

UČENIK 2: I ponosio...! I ni jednu nisam pogazio sve dok je drugi nije pregazio...!

TUŽITELJ: Zna da je bio kompromitiran...

UČENIK 2: Pa i za vas sam bio spreman...!

TUŽITELJ: Zna, mnogima je nanosio zlo, podsmijevao se pakosno...

UČENIK 2: Osmjehu još, bilo koje vrste, nikad nije suđeno...!

TUŽITELJ: Rekli smo ti: imaš pravo na kruh, imaš pravo i na rad, ali si ti postao i položaja rad...!

UČENIK 2: I onda i sad...!

TUŽITELJ: Ojadiš, ogorčiš ljude i umjesto da ti sude... o njima sudiš, s nama se družiš, dodvoravaš, uglednog izigravaš... pa kažu: kakav si ti, ni mi nismo bolji...

UČENIK 2: Nemojte biti tako skromni...! Znam tko sam žalostan, pa zato se nisam ni nametao ni nudio, a i šef me po natječaju i položenom ispitu primio...!

PREDSJEDNIK: Kako je mogao napredovati čovjek ovako oprobano...

UČENIK 2: Pitao me jesam li odan. Oh, na to mogu biti ponosan...!

PREDSJEDNIK: I to je bilo dosta?

UČENIK 2: Pitao je i to jesam li poslušan. Neka ne brine zbog njega ću sve tumbе da postavljам...!

PREDSJEDNIK: Tako se dakle prave karijere...?

UČENIK 2: Ne ne...! Pitao je čovjek i to znam li raditi. A ja mu velim... znam ako moram, ali drugima zapovijedati baš iz srca želim...!

PREDSJEDNIK: I postavi te za malog gazdu.

UČENIK 2: Na riječ časnu... u meni je našao vjerna suradnika: kad veli da nešto nije, nitko kao ja to potvrditi ne umije...! A kad veli da nešto jeste, tu sam da položim sve zakletve...! Uvjeravam vas, ja znam za vjernost prema gore. A dok gledam gore, motrim koga će moja stopala da obore...?

PREDSJEDNIK: A zašto se ČOVJEKU zamjerio? Kažu da si protiv njega lažno svjedočio.

UČENIK 2: Ja lažno, ja...? Što je gazda tvrdio jednom, ja sam dva puta...! A gazda treba da zna što je laž, što istina.

PREDSJEDNIK: I to si tvrdio o njemu da zato šuti.

UČENIK 2: Tko šuti, taj nešto muti...! Nešto krije, savjest mu čista nije...!

PREDSJEDNIK: I prima mito.

UČENIK 2: Slušajte, prigovara svima koji primaju: prigovara što će manje ostati njemu...!

PREDSJEDNIK: Ne poričeš ni sam da umije raditi...

UČENIK 2: Zar je to razlogom da se mora i nagraditi...? Uostalom uvijek je ažuran. Nagrada je za one kojima je rad oduran. Da im to podstrek bude... Još da i to kažem: stalno prigovara. Osobina malograđana. I podmukao je, vjerujte...

PREDSJEDNIK: Zbogom...! Dalje...? Hajde ti, glupane...!

UČENIK 3: Zar to o meni mislite...? Na dva križa me razapnite samo me glupim ne proglasite...!

TUŽITELJ: Navedite onda bar jedno razumno djelo koje bi tu tvrdnju opovrglo...!

UČENIK 3: Bio sam umniji od bogova, tako mi trudbeničkih bogova...!

TUŽITELJ: Zar možda zato što ste bezbroj šefovskih mjesta otkrojili...?

UČENIK 3: Pa zar se nisu sa mnom ponosili...? Kad su se bogovi našli u neprilici, doskočio sam njihovoj nedoumici...!

TUŽITELJ: A tko su vam, zaboga, ti vaši bogovi...?

UČENIK 3: Zar se vi još niste nikome klanjali...? Dakle, poslušajte! Oni su nama desetak njih uputili koji su se u rotaciji zagubili... ispadoše iz ringlšpila, ostadoše bez kormila! E, velim, prvo da razmislim. Mislim i mislim pa smislim: preporučeni od silnika, evo meni prilika svoju idejnost na djelu pokazati, svoje sposobnosti u svoj širini dokazati...!

TUŽITELJ: Oni su vama upućeni da se uposle i rade.

UČENIK 3: Manite se vi gurave parade...! Znam ja što je to ideja...! Kad ti kažu, uposli ga, neka radi... znači, na komandno ga mjesto posadi, neka pare mlati...

TUŽITELJ: Pa ste za njih ustrojili komandna mjesta.

UČENIK 3: Velim sebi... mirovine raščeriti, pa neka svaki od njih kao podšef sjedi. Jer tko ne radi ne kviri. I tako vam stvorih komandire mirovina: starosne, starije, najstarije; djece, dječice, dječje; udove, udovice i obudovljene. Pa za borce s obje strane barikada, mirovine laža i paralaza, te invalida umnika i bezumnika, odagnanih silnika i nemoćnika...!

TUŽITELJ: Stanite, dosta...!

UČENIK 3: Zar nemam ideja podosta...? Jest, a za one koji su radili voljni, raspisani su natječajni uvjeti...! Evo uvjeta ako vas rad zanima: treba da ste odan i poslušan, da ste voljni raditi noć i dan: gazda ima da se mazi i poštuje jer on je taj koji zna i umije...

TUŽITELJ: A što je sa spremom?

UČENIK 3: I spremne smo voljni primiti čak ako su i pismeni - ako slušaju, mnogo ne mudruju...!

TUŽITELJ: Dosta...!

PREDSJEDNIK: Optuženi četvrtog reda.

TUŽITELJ: Moram priznati, stari je odan i valjan, ali ga mudriji zaludi... Reci, stari, kad si vidio da su te poslovi prerasli, zašto si ostao, zašto se nisi povukao...?

UPRAVNIK: Pa kako da vjerujem da jedno štene, koje se tek otrešlo lupinje, od mene bolje zna, od mene koji sam naslagao tolike godine...? A vi, kao i svi: škole, škole...!

TUŽITELJ: Pa i ti si predlagao, stipendije dijelio.

UPRAVNIK: U modi je bilo. I dobro mi je onaj moj govorio: otkud da znamo što je čitao, čime se po školama zarazio...? Što ja znam kakva mu sad vjera i znanje kad ne shvaćam njegovo izlaganje...?

PREDSJEDNIK: Sjedi, tugo...! Ne ostaje nam drugo do ove žene.

DIREKTOR: Pa zar ste zaboravili na mene...? Direktor sam pa zar da toliko čekam...?!

PREDSJEDNIK: Jest, jest, ustaj, direktore! Kako li se ono tvoje djelo i zove...?

TUŽITELJ: Makinacija. Rekao bih čak, zakonita krađa.

DIREKTOR: Pa jeste, i jedno je i drugo, ali da se ne zaboravi ono «zakonito»...! Kažete, krali smo? Krali, ali se zakonom pokrivali...!

PREDSJEDNIK: Pa jeste li krali ili se zakonom pokrivali...?

DIREKTOR: Hodi, šefe, pravni referente, ti poznaješ sve podvodne stijene. Ipak ne umijem ja kao ti zakonom izvrdati. (*Dovuče kolegu k sebi na optuženičku klupu.*) ... Neće ti biti besplatno, ne brini, i ovo je rad honorarni...! A ni nagradica ne gine kad se otresemo nevolje...!

TUŽITELJ: Dakle, kako je bilo, kako ste se para domogli, kako ste svom direktoru pomogli...?

DIREKTOR: Ja njemu ko čovjek čovjeku: pare nam trebaju – a zakoni smetaju...!

KOLEGA: Zar običan zakon, mrtva slova, da ograniče vlast direktora...? Rekoh: pare diži, direktore, jer štetočinstvo nije krađa već računska omaška...!

DIREKTOR: Ha...? Ako vama treba da zamuti, neka usluge svoje ponudi...!

TUŽITELJ: Zasada je naša ponuda, da stane pored vas. Jer zašto da baš njega mimoide optužba...?

PREDSJEDNIK: Na redu je žena. Šteta.

TUŽITELJ: Kad su čuli da je direktorova žena, novo su joj mjesto otkrojili, postavili i platili, pa je na odmor ispratili. A natječaj, a zakoni...?

ĐAVO: Uvjeti su formalni – jer neka se bar netko javi koga su natjelajem izabrali! I da znate prvi put se zbilo da je starije čeljade mlađe pobijedilo! Zar nije natječajna komisija bila pravična kad je pobijedila ružnija i nemila...?

TUŽITELJ: Ali je žena direktora...!

ĐAVO: Pa zar žena direktora ne smije biti već ni ružna...? Pitaj narod, sude, jesu li žene direktora ružne...? Prve su im možda i bile, možda i jesu, ali ih se direktori kad-tad otresu...! I, eto, naiđosmo na izuzetak, čak umnu i sposobnu, a vama je već i ona trn u oku...! Pa znate li vi, ljudi, što konačno želite...?

TUŽITELJ: To, da nam okrivljena odgovori da li osim nje i direktora muža, tvornica još kojem članu obitelji zaklon pruža...?

ĐAVO: Svoga je sina direktor mogao smjestiti bilo gdje...!

TUŽITELJ: Mogao je, ali nije...! Smjestio je i njega pod svoje okrilje. A vele, da bi se tamo našla još koja rodica.

ŽENA: Svega mi tri člana ima porodica.

TUŽITELJ: A zaručnica sina...?

ŽENA: Zaručnica još nije rodbina...!

TUŽITELJ. Slavni sude, smatram da za osudu imate dovoljnu podlogu, pa odustajem od saslušanja ostalih, prisutnih i optuženih svih drugih...!

ĐAVO: Zar su za vas i ove nevine omaške kažnjiva djela...? Kazneni zakon bi se postidio kad bi ovima sudio...! Vas optužene želim uvjeriti da od presude ne zazirem, ne strijepim...!

3.

TUŽITELJ: Prije negoli što ću dati svoj optužni govor hoće li tko staviti prigovor što i jednog svjedoka želim predložiti?

PREDSJEDNIK: Kome riječ da pružim?

TUŽITELJ: Bilo kome iz redova prisutnih.

ĐAVO: Može li onaj seljak tamo? Da probamo. Hahaha...!

TUŽITELJ: Može. Čak molim. (*Seljak priđe sudu.*) Svega na jedno pitanje odgovorite. Jeste li vozili četveropregom?

SELJAK: Konje dekao, volove gonio.

TUŽITELJ: A koje ste pregli u prednji jaram?

SELJAK: A koje bih, pobogu, već koji hoće i mogu da povuku...!

ĐAVO: Protestiram, sve je ovo nejasno...!

SELJAK: Neću valjda obijesne naprijed da polome rudu a lijeni i noge jedva vuku.

ĐAVO: Molim slikovitije, jasnije...!

SELJAK: Mogu i glasnije... Ubardajte, jer možda ćete još u životu i konje goniti... ako ćete lijene, pregojene za prvi par, ulijenit će se za njima i dobar... Jasno? Ili obratno...! Ako su žilavi i dobri kola povukli, i lijen pojuriti mora da ga ne pregaze kola...!

TUŽITELJ: To sam htio čuti.

ĐAVO: Pa nećete valjda ljude s konjima izravnati?

TUŽITELJ: Ali i oni vam mogu primjer dati...! Dakle tko na čelo bira nemudre i obijesne, kola će mu se izlomiti...! A koji će utovljene, lijene, u kasu će zaostati...!

ĐAVO: Dakle... dakle... dakle, slavni sude, moji gojenci i sami priznaju kako nisu baš najbolje udovoljili svome pozivu. I, eto, pristaju da se boljima s puta sklone... ali onda, ništa nikome...!

PREDSJEDNIK: Dobra ideja! Što je bilo bilo je, više biti neće, praštati ljudima je najveće umijeće...!

TUŽITELJ: A kad nagrne i druga slična nevolja...?

PREDSJEDNIK: Neka je zdravlja i dobra volja... pa ćemo i te sklanjati s puta...!

TUŽITELJ: Pa jednom, pa uvijek, pa po sto puta...? Pa odluke

nove, sve novije, pa uvijek se iste te isto proklinje...? I zar nitko nije pretrpio štetu, zar nitko što nam se kogači u mjestu okreću...? ĐAVO: Stidite se, za ljude se borimo i njihovu sreću, a vaše se misli oko novca kreću...!

TUŽITELJ: Sude, a što ćeš ti na to reći...?

PREDSJEDNIK (*vijećnicima*): Pa što da mu kažem, što da odgovorimo...?

ČLANOVI: Razmisli što mislimo pa mu kaži kako mislimo...!

PREDSJEDNIK (*tužitelju*): Ti si razložan, u pravu si u svemu...

(*Đavlu*): Shvati, mi smo dužni vjerovati njemu...!

ĐAVO: A kako bi bilo da do nagodbe dođe...?

PREDSJEDNIK (*tužitelju*): Može li kakav kompromis proći...?

TUŽITELJ: Pa sve dosada si se i sam zgražao...!

PREDSJEDNIK: Hoću ja i dalje...!

TUŽITELJ: Ali...? Ali?!

PREDSJEDNIK: Do sada su nas blagima poznavali...! Znaš, žao mi i štete, ali se ona blagom mjeri...

ĐAVO: ... A zlato pred ljudima ne smije biti na cijeni...!

PREDSJEDNIK: Ta ti se riječ cijeni...! (*Pokazujući na okrivljene*):

A ovi, jest da nikakvi jesu, ali zar i ljudi nisu...?

ĐAVO: Zar ljudima da opet ljudi sude...? Oh, ljudi, budite ponosni i pomalo bar milosni...!

PREDSJEDNIK: I samo bar malo kompromisni...!

TUŽITELJ: USTANE I SVOM STROGOŠĆU I OZBILJNOŠĆU PRUŽA RUKE PREMA «ODLUKAMA». ZAGRMI, ZAMRAČUJE SE, SIJEVA, BUBNJEVI GRME, I SAMO JE KNJIGA OSVIJETLJENA. ZADNJI, PREBRZI ODJECI MALOGA BUBNJA I SNOPI SVJETLA OSVIJETLI SAMO SUD. SUDSKI KOLEGIJUM SE USTRAŠEN DIŽE, A RUKE U STRAHU NEBU PODIŽE.

PREDSJEDNIK: Stoj...! Stani...! Krivo smo shvaćeni...! (*Puno svjetlo*.)

TUŽITELJ: Dakle...? Imate li sada nešto reći...?

PREDSJEDNIK: Imam, imam, ali teško nalazim riječi... Sada smo tek potpuno postali svjesni: koliko smo na zločine ove ogorčeni...

ČLANOVI: I bijesni...!

PREDSJEDNIK: Sude... da nam ne sude... kako će glasati glas naše presude...?

ČLAN 1: Smrt...!

ČLAN 2: Smrt...!

ČLAN 3: Smrt...!

ČLAN 4: Smrt...!

ODLOMCI POSMRTNA MARŠA. SVJETLO DOBIJE TAMNU, CRVENU OSNOVU.

PREDSJEDNIK: Smrt zazivam, presudu ne opozivam...!

TUŽITELJ: Pravdi je udovoljeno... Osuđeni, na koljeno...! Protiv presude ne ulažem žalbu, a vi se ne nadajte pomilovanju...! (*On i ČOVJEK s KNJIGOM svečano se dižu.*) Presuda ova neka je svima opomena...!

PREDSJEDNIK: A mi pak molimo da naše pozdrave isporučite i u našu vjernost sve ODLUKE uvjerite...!

TUŽITELJ (*krene s čovjekom. To su svečani koraci, lagani, a na svaki njihov korak sudsko vijeće trza glavom. Odu.*)

4.

PREDSJEDNIK (*mučno odahne cijelim tijelom, a za njim ostali članovi. Briše znoj, pa će i vijeće. Sjedne, sjednu.*): Uh...! Uh...! Uh...!

ČLANOVI: Uhuh...!

PREDSJEDNIK: Zlo i naopako...!

ĐAVO (*predsjedniku*): Zar ti tako...?

PREDSJEDNIK: Čudne sam stvorove stvorio...! Jesi li vidio, skoro se na stvaraoca okomio...!

ĐAVO: Oteli ti se ljudi...!

PREDSJEDNIK: Ni bog da im sudi...! Sad, što je istina, istina, presuda jeste opomena...

ĐAVO: ...Ali ...! Ali što ako kroz nove odluke budu pitali...

PREDSJEDNIK: ... jesmo li ljudi bili, jesmo li ljudske slabosti čovječno sudili...?

ĐAVO: I, konačno, nisu ljudi bogovi, griješe još i najbolji...! I zar ćete vi ljudi novi, humanisti i što ti ja znam još kakovi, priznati da ste skloni podvali, pohlepi, zavisti...? Plaća se svako učenje, umijeće, ne treba odmah da se glava siječe...! No, što veli vijeće...?

PREDSJEDNIK: Ne, ne, ne i ne, tako se ne obrazlaže...! Presuda jeste umjesna, preveliko je bilo već zlo – primjerno je i kažnjeno. Ali opet, ipak, ali...! Kako bismo to i kazali...?

ĐAVO: Jeste, baš taj «ali», svu nevolju na nas svali!

PREDSJEDNIK: Jer što ako budu doznali...

ĐAVO: Da ste pomalo i vi krivi što ste zlo trpjeli i krili...!

PREDSJEDNIK: I što ako narod presudu s odobravanjem ne primi...?

ĐAVO: Te ako vam u brk budu rekli, da ste prije sudili ne biste ih na smrt osudili...?

PREDSJEDNIK: Joj, kako je ono narod i izveo, da mu kupus čitav ostade, a koze ipak site...!

ĐAVO: Smijem li nešto slično predložiti...?

ČLANOVI: Čak ćemo vas umoliti...!

ĐAVO: Eto, presuda pa presuda; preteška al umjesna.

PREDSJEDNIK: Umjesna...!

ČLANOVI: I pravedna...! To nek svatko zna...!

ĐAVO: Smrt...? Opaka kazna, strašna...

PREDSJEDNIK: Neizbježna, važna...!

ĐAVO: Konstatacija točna...! Presuda vam dična, vrijedna poštovanja, pa ni kazna nije mogla biti manja! Ali...!

PREDSJEDNIK: Ali...?

ČLANOVI: Ali...?

OKRIVLJENI: Ali...?

ĐAVO: Ali... jeste li moje gojence upitali... kako ih smrt dojmila...! Zar mislite da strah od smrti nije gori i od same smrti...? Jer smrt je gora...

PREDSJEDNIK: Gora...!

ČLANOVI: Gora...!

OKRIVLJENI: Prava pokora...! Vjerujte, već od straha od smrti jedva smo se oteli smrti...!

PREDSJEDNIK: Stoj, stani...! Izlaz smo našli...! Pošto su osuđeni zbog presude obamrli, onda smo već i kaznu izvršili...! Premda tome smo svojoj dužnosti udovoljili.

ČLANOVI: Glave su popadale, od straha stradale...!

PREDSJEDNIK: A što je još živo ostalo, tome jeste prošteno...!

ČLANOVI: Suđeno, osuđeno, izvršeno, oprošteno...!

PREDSJEDNIK (*razmaše se i razviče na optužene, koji kleknu, najponiznije opuste glave sklope ruke na molitvu.*): ... Ali ali, da ste upamtili... ako se još jednom budemo sreli...

ČLANOVI: Teško vama...!

PREDSJEDNIK: A nemanje meni...! (*Prstom na svakog člana vijeća.*) I tebi, i tebi, i tebi i tebi...! A sada – da vas đavo nosi svojim kućama...! Ispred očiju ljudi da ste se sklonili, da vas ne vide ni mi ni oni...!

OPTUŽENI (*krenu, ali na riječi đavla stanu.*)

5.

ĐAVO: Stani...! Slavni sud još o nečemu treba razmisliti...!

PREDSJEDNIK: Što još da se smisli...?

ĐAVO: Što će svijet reći, što će o vama misliti kad budu čuli da ste svoje najuglednije izagnanstvom ponizili...!

PREDSJEDNIK: A kojeg bi još đavla...? Svakom će u šake korica kruha, ali prema radu i kakva mu zasluga...!

ČLANOVI: Svi ima da rade...!

ĐAVO: Oh, preteške kazne...! Bolje da se smrću kazne...!

PREDSJEDNIK: Dosta đavolje rabote...!

ĐAVO: Ali ako se na radu osramote, jer raditi ne umiju, narod će reći: zar se ovakvima bolja mjesta povjeravaju...?

PREDSJEDNIK: Uh, uh, uh, u pravu je, u pravu...!

ČLANOVI: Ali što ćemo jadni...?

ĐAVO: Da razmislimo, da smislimo... eto... neka parnog smijeni neparni...!

ČLANOVI: Kako kako...?

PREDSJEDNIK: Odlična ideja, ko da je stvarao đavo...! Načelnik za pročelnika, direktor za upravnika, šefa ćemo u nadšefa, svaki neka u tuđu fotelju sjeda...! Ali nitkovi jedni, bando nesmiljena, ovo vam je zadnja opomena...!

ČLANOVI: Konac djelo krasi...

PREDSJEDNIK: Tako nam odluka glasi...!

ĐAVO (*uhvatio se za glavu i sav nesretan*): Uh, uh, uh...! Vidi jada...!

PREDSJEDNIK: Što opet, Đavle jedan, ne valja...?

ĐAVO: Ako ih porazmještaš, dosjetit će se narod naše nesreće hude, jer nesposobni samo, kad svaki onaj po kazni, ovako ispremještan bude...! Pa da se narod raspriča, ogovara...? I nesretnicima neprilike stvara...? I poniženi su, uvrijeđeni, osuđeni, izmučeni – pa da još bijesu mase budu izručeni...?! Oh, ljudi, boljima vas znam! Ne dajte da još i ja zaridam...! Udijelite im bar malo nagrade za pretrpljeni strah i poniženja mnoga, da ne plaču, tugu da ne tuguju, da se ne srame, da im se ne narugaju...!

PREDSJEDNIK: Plaču...?

ČLANOVI: Tuguju.

ĐAVO: Vidi jad taj, milosti imam...!

PREDSJEDNIK: Dobro, dobro...

ČLANOVI: Ali kako...?

ĐAVO: Na svoje staro mjesto neka sjedne svatko...!

PREDSJEDNIK: Dakle, smjesta na stara mjesta...! Ali da znate, zavrijedili niste i da me više sramotili niste...! (*Vijeću*): Jesam li ih dobro izgradio...?

ČLANOVI: Odlično...! Nisi nas osramotio...!

PREDSJEDNIK: Upamtite, ako se ponovo pred sudom nađete... šibom ću da šibam...! Jer ja i to znam...!

ĐAVO: Čestitam sudu postupak human...! I ako dozvolite, samo forme radi, da bismo se držali slova zakona... upitajte osuđene da se možda protiv presude ne žale.

PREDSJEDNIK: Točno, točno... jer zakon poštovati je vrlo važno...! Dakle, osuđenici svi redom, jeste li zadovoljni presudom ili se možda tko od vas i žali što presudu pravilnom ne nalazi...?

UČENIK 1: Ja se žalim.

PREDSJEDNIK: A zašto, sine?

UČENIK 3: Jer nas unaprijedili ni odlikovali niste...!

Zastor

(1963.)

KAD PRIMUDRI BIDNU ZJALAVI

Komedija u 3 čina

OSOBE:

BOLTO, kakog ga već znate

DOMA, njegova mater a nanom je zove

PAJO, razgaljen a opet Boltin drug

KATA, Pajina cura

MANDA, Katina druga

STANKA, curka na zanatu kod snaš Dome

BEŠLAGA, papučar al više voli svirku

ŽENA, iz komšiluka.

Zbiva se u poslijeratnim vremenima na periferiji Subotice.

Prvi čin

Parasnička soba ali u varoši. Snaš Doma, Boltina mater, jeste seljačka švalja. A Bolto joj smeta u poslu da mu već ne bi toliko prigovarali da baš ništa ne radi. A što mu mater povjerava od posla? Da para i raspara, firca i zagrije peglu. A onda je da bog sačuva pun fale! I sad mu radi igla s beskonačnim koncem, koji njemu ne smeta u radu. Snaš Doma je za šivaćom mašinom, cura Stanka, učenica, trsi se, a Bolto ne prestaje mljeti kako bi što češće mogao zastati u poslu. No prazna bi im bila kuća bez njega, kraja nema divanu pa ako ga i karaju zabavljaju se.

1.

BOLTO: Eto sad..! Oću l rodenoj nani lagat..! Kako bi vam dite bio da lažem..? A i sami znate, onaj koji laže taj će i ukrast, a koji krade taj će i ubit.. oće da..! A tog će zatvorit... još i obisit..! A jesu l mene već kadgod višali..? Nisu, nisu da..! I kako da vam lažem kad bi me bog pokaro, možbit i kaštigovo... Pa eto, kako ondak da vam kažem da volim radit kad ne volim..!

DOMA: Ko bi kazo, molim te..!

BOLTO: A je l možem ja bit kriv šta ste me takim rodili..?

DOMA: Takim nikakim..!

STANKA: A isti voliš..?

BOLTO: A ko tebe pita, šilježe ono božje..? A ima l života brez ila..?

DOMA: A oće l bit života kad bi ti uvik samo mrsno a nikad posno... oće l dotec kad od užne ne ustaješ do večere..?

BOLTO: Znam ja da sam pod manom.

STANKA: Lipa mana, dobra mana.

BOLTO: Ti radi i ćuti, i poslušaj šta stariji svit razgaljiva pa se uči..! Štenci nek ne ćavkaje kad gadžo laje.

DOMA: A ti da si ubardo... ne mora još ćovik prikinit poso ako oće da ćavne el, božem prosti, zalaje..!

BOLTO: Ko bi kazo..!

DOMA: Eto ja ti kažem..! Ali uvik samo versaž. Da je jedna rič pa jedan šav, ne brigaj da nam ne bi doteklo. Često već sumiram šta ne bi sve imali da se i ti latiš posla.

BOLTO: Nane... baš zaozbilj tušta divanim..?

DOMA: Još i od tog više.

STANKA: Ko da je žensko.

BOLTO: Anđela ti s ditetom, još ću doživit da ćeš mi da sam faličan el baš tako glupav da sve zivam..!

DOMA: Ej, curka nam je već Stanka... ako još cura i nije, švigarica amade..! Dobro je još ni pogledat nećeš, a čućeš... udala nam se Stanka.

BOLTO: E, baš ste se već i vi poditinjčili. Još se u skute usekne, a nike mi udavače.

DOMA: Pa da, omatorio pa ti sve već balavo..!

STANKA: Neće bit, snašice da je omatorio, već kažu takim se i rodio..!

BOLTO: Nane, očete l se srdit na me ako Stanku malkice istučem..?

DOMA: Šta te spopalo da bi sad već dite tuko..?

BOLTO: Pa je l čujete vi kako mi uvika amena zanoveta..?

STANKA: Moram ja kad već snašica, sirota, kad sustane kad pristane.

DOMA: Barem da znadem zašto me bog baš pokaro.

BOLTO: Ta, nane, vi tako o meni ko da od mene nema gori na svem svitu..!

DOMA: Na svem svitu možbit da ima, al nema šale u našem ataru.

STANKA: Kažeš štogod, Bolto..?

BOLTO (*na desnoj strani sobe je prozorčić u susjednu avliju. Tamo baš Bešlaga proba sa svojom tamburaškom bandom. Sviraju «Ej Kerska mlaka duga i široka»*): To da je i u vas uvik jedna pisma ko u ovog Bešlage... On samo ono «Ej, Kerska mlaka», a vi samo kako Bolto ne valja.

STANKA: Da neš kazat da ne sviraje lipo, a još kad Bešlaga zapiva..!

BOLTO: Ha, nike mi svirke, nike mi pisme..! Kad bi ja zasviro..!

DOMA: Kad bi znao.

BOLTO: Al mogo bi zapivat... sve bi se orilo..!

STANKA: A mi bi mislile da to kerovi zavijaje.

BOLTO: Šegrčad nek rade i ćute..!

STANKA: A kalfe nek ne lažedu.

DOMA (*ne diže glavu, sad šije sad mašinom radi*): Baš lipo piva ovaj Bešlaga... volim šta nam u komšiluku. A to baš kadgodašnja pisma.

BOLTO: Ha, silom banda..! Ne kažem, kad ne nađu kake pošte-
ne svirce, zovu i nji u svatove...

DOMA: Ne versaj već paraj... tribaće mi taj komad! A ako zasi-
češ, teško tebi.

BOLTO: Ne brigajte..! Stanka, ded pritvori taj pendžer...

STANKA: On do pendžeri a ja da ustanem i zatvorim. (*I kroz zatvorene pendžere se čuje pokoja pjesma ili kolo.*) A je l, molim te, da pogledam kroz pendžere na sokak da vidim ide l ko i di će ko..?

BOLTO: To možem i sam... a i volim vidit! I kako to, nane moja, da na oči nisam lin, a ruke bi svakog trena odanile?

DOMA: Al kad će ti već jezik odanit..!

STANKA: Tribalo bi mu čvor zavezat na jeziku...hahaha..!

BOLTO: Mlado pa glupavo..! Pokažeš joj prst, a ona se već smije ko lud na brašno. I još kažete, nane, udaće se. A kad je udadu ded je kruvari, ruvari a baš nikake hasne od nje. I sad... ništom je napojiš a ona bi ila, ništom je ulegneš a ona bi...

DOMA: A kake bi ti hasne od žene? Da kane vridnoću u te..?

BOLTO: A jesam ja već bio ženjen da bi moro znat kake sve hasne mož bit od žene..? Al čuo sam, nije to baš tako ni lako bit žena... svašta bidne s tobom, šta sve ne urade s tobom..!

DOMA: Al si blendav..!

STANKA: Kad mu mož bit.

BOLTO: Ta čekajte... kažem samo... i pospremi, skuva, zakrpi, pa vazdan za kortom da čoviku opere umeljane gaće, pa roljaj... a još ni to ne zna kad će je čovik po blendi a kad će je opet milkit..!

DOMA: E jesi zjalav..!

BOLTO: Ne l te..!

STANKA: Snašice, sad bar znamo zašto se Bolto ne smi udat.

BOLTO: Ne smim da..! Da se udam... ta kaka te udaja spopala, nisam valjda ženskinja..! Još joj i pupak vezan a ona se čoviku zrilom zrilcatom podsprndiva..! Daklem, kad bi se oženio... kad bi tio... kad bi smio... a poklem ne smim...

STANKA: A ne smiš?

DOMA: Da da ne smi. Godine mu već ko u vr podne...

BOLTO: Da se i nakanim, vi mi ne bi dali.

DOMA: Jujuj, samo nek te nose..!

BOLTO: A ko bi vam ondak kuću izdržavo, i kaka bi to kuća bila kad bi ostala bez muške glave..?

DOMA: I sad je bez muške glave. Otvori pendžere. Zagušno je.

BOLTO: Al ako otvorim od Bešlaginog ordinjanja nećete čut šta vam razgaljivam.

DOMA: Alaj će bit šteta..!

2.

BOLTO (*otvori prozor u susjedno dvorište i dovikiva se*): Hej, Bešlaga, daj koju čestitiju pismu..!

BEŠLAGA (*čujemo mu glas*): Strpljen spašen... Sad ćeš čut jednu starovinsku, napriliku tvoji godina...! (*Zasviraju «Ej, Ker i Sentu, daju pod arendu».*)

BOLTO: Alaj ovaj Bešlaga zna bit zjalav..!

DOMA: Baš ko da ti rod.

BOLTO (*opet Bešlagi*): Sotom pismom ćeš uzbunit pilež..!

BEŠLAGA: Uzbunit si ti... haha..!

STANKA: I meni je Bešlaga već kazo da si uzbunit, Bolto... jel, ko kaže, vika amena si med ženama, i umisto da radiš, a ti šiješ-paraš, nani brige stvaraš...hahaha..!

DOMA: I već ko vele, ko da nisi muško.

BOLTO: A koji bi bio handrak..! Samo me tarmajte..!

DOMA: Već odavno ne čujem da te šorom cuju el fale, el bar kude. Kaže svit... ko da ćer imam a ne sina.

BOLTO: Šta kažete..?

DOMA: Je I nisi od jutra do sutra med ženama..? Pa plečkaš, olajavaš... Umisto da o tebi stvaraje kako sav svit nazlabaš, ti im pripovidaš kako pečeš el kuvaš..!

STANKA: Al baš..! Kaže mi mama, kad koja ne zna kako će šta skuvat el za zimu ostavit, a žene će... «Boltu pitaj, jel ko bi bolje znao neg on»..!

BOLTO: Kad sve volim, kad se baš u sve razumim..!

DOMA: Kaži baš, Stanka... odeš med tu mladež... je I se nađe koja da za Boltom uzdiše... el bar uzdane..?

STANKA: Uzdanu... Kažu, koliki je a u šta se izmetio..! Kažu, ta ne drugo već droplja..!

DOMA: Hm... moj jedinak a droplja..!

BOLTO: Stanka, potvrdiš..!

DOMA: A ti, sinko, znaš ti da zna čovika stid i sram izisti?

BOLTO: No, i vi ste mi nika mama..! Sebe žalite a ne jedinka. (*Sve je to njihova igra, ali, dijelom, i istina.*) Jesam ja kriv šta me ni jedna neće..? Ne kažem, dosta sam i primećo i zaluckivo... al je I to baš red da me više ni jedna neće..?

DOMA: Radi..! Omatorio si... u ženskinjama gledaš pile el šilježe. Da si muško, još bi i keruši namigivo... i na babe tiskaj, nesrićo ona, neg da čujem da si ko rednjača... da ne kažem ko kopun..! Ju, od sramote..! Još i rednjače vole kad i nazlabaje, a moj mi jedinak... «Nane, da ste malkice više paprike u taj paprikaš, nane, da ste još malkice skorupa na te uzlivanje»..! No, baš si mi niki udesan..!

BOLTO (*zastala s poslom i otvorenih ustiju sluša Domu*): Ti,

Stanka, slušaj al ne moraš čut... radi..!

DOMA: A ti ne znam jesi l dva put iglom, al melješ ko suvaja naprazno..! Kako ti samo blende ne sustanu kad jedne samo imaš..!

BOLTO: Stanka, idi vidi je l se već mliko smlačilo..?

STANKA: Valjda razladilo..! (*Sviraju kolo pa cupkajući izlazi i unijet će mu punu labošku mlijeka.*)

BOLTO: Znae, nane, baš svašta znam...

DOMA: Kako i ne bi..! Obadeš ono šta bi tribalo, a uradiš šta ne bi tribalo.

BOLTO: Al začudo kako me ova moja nana znade... ko da me štije..! Eto, ne kažem da se nisam dao u đubre...

DOMA: Žalosna ti mama.

BOLTO: Čekajte i vi..! Kažite, šta bi vi nevoljni da se ja oženim..? Ostali bi sami, ne bi vam imo ko po kući orcat, cunjat, zanove-tat... jel kad se vi zadodate u poso.. ta ne drugo, vi bi zaboravili još i umrit..!

DOMA: Nisam ja ko ona baba šta silom oće u raj... al kad bi mi dovo snaju u kuću...

BOLTO: Ju, naopako..! Nij vam dosta jedne nevolje, da sebi još i para dovedem, teško vama..!

DOMA: Znaš, sinko, bidne, trevi se da snaja i pomogne.

STANKA (*stavi pred Boltu mlijeko*): Vako sirota snašica, uokana u poslu, s brigama i nevoljama napriliku ko ti...

BOLTO (*ubo se iglom*): A joj... ko bi reko da igla bode..! Stanka, nađi mi naprstak.

STANKA: Snašice, samo bi mu šoljicu mogla dat na prst misto naprska.

DOMA: Samo to... el mu nađi iglu koja ne bode. Da ne ispadne ko ono... novi kasapin pod rep kolje..!

BOLTO: Au, bože, šta već sve ne stvaraje od mene..! Ako ćete vako sa mnom, nane, da znate da ću dat otkaz na službi..!

DOMA: A na kruvu..?

BOLTO: Neću se valjda odreć rođene mame već gazdarice

samo. (*Otpija iz laboške mlijeko.*) Bože, kad će već proć ova korizma..! Da mi bar malkice mesa...

STANKA: Cic, guzo, do Uskrsa mesa..!

BOLTO: Bože, kako si parasnička..! Med starijim svitom divanit makaršta... o guzu..! (*Bešlaga je zasvirao «Neka tuguje ko mora».*) Bešlaga, anđela ti tvog... to je pisma..! Pivaj, Bačka veselo..! Juju..!

DOMA: Ne dreči se tu ko divlji magarac..!

3.

PAJO (*bane u sobu*): Faljen Isus. Je l tu Kata..?

BOLTO: Nane, je l tu Kata..? Stanka, ded pogledaj da nije pod krevetom... Znaš, Pajo, zna se i to desit... i ja sam jedared svu noć proboravio pod krevetom.

DOMA: Pajo, sramota bi bilo da tolikog deranca ko šta mi Bolto plenem po usti... ded ga ti, molim te..!

BOLTO (*kad se Pajo samo pomakao da mu prilijepi šamar, on se već skriva s druge strane stola*): Pajo, tamo da si osto..! Pa ne znate vi, nane, da je ovaj ko bisni ker..!

STANKA: Boli kad udari..?

BOLTO: Šta je... još kad onako priko ruke..!

PAJO (*mirno se opet obrati Domi*): Nije još bila na probi?

BOLTO: Kad ruvašce probamo na curama, muškarčetinama nije tu misto.

PAJO: Drž te lalovke..!

DOMA: Dočekaj je. Obećala se.

BOLTO: Kaki dočekaj..! Napolje iz moje kuće..! Neću da svit olajava ovu moju poštenu kuću da tu dočekujemo momce i divojke da se izdivane... sami u komari još uz svićicu koja jedva pišti..! A poklem se kraj svićice ne vide, to se dopipavaje..!

PAJO: Snaš Dome, možem ga malkice po blendi..?

DOMA: A zašto samo malkice..? Već udri..!

BOLTO: Nek proba samo, ker onaj..! Borame ću pobić kroz

pendžer..! Tamo Bešlaga njače s tim tamburama, ode bi se Pajo tuko da ima s kim... kaki mi ovaj svit..!

PAJO: A veliš ovo je tvoja kuća.

BOLTO: Moja će bit dok mi nana sklopi oči, a ondak ću je prodat... šta će mi kuća..? Kažite samo, ne bi li i ker imo svoju kuću da je dobro imat..?

DOMA: Eto, vidiš, Pajo, tako on meni od svanuća do smrknuća... kad malo kad zdravo glupavo..!

PAJO: I ondak se još čudi da ni jedna cura neće za njeg. Bolje ti, Bolto moj, lezi pa veni..! I abriktujem ja njega, i podučim, i lipim ja i ružnim š njim... al ne da se osedlat..!

BOLTO: A kud bi se dao kad bi me baš silom ženio..!

PAJO: Opet će on... nesrićo mamina, oženio bi se ti da te koja oće..!

BOLTO: Šta je da neće..! I novanovcata bi za me, a još da koja hasnirana ne bi..! A ako smo već udarili i divan... a koja je ta koja bi za te a ne bi i za me..? Ta prije za me neg za te..!

DOMA: Može li već koja pametna od tebe..?

BOLTO: Mož da..! Eto, oženite me curom Katom.

DOMA: A Kata Pajina cura...

PAJO: Znae šta... eto, nek je uzme ako bi pošla za njeg..!

DOMA: Kako znam, još ni njezina druga Manda ne bi.

BOLTO: E, baš pitaćemo kad dođu..! Eno, čujete... kerovi laju na keruše... mora da su one... (*Ulazi Kata i Manda.*) No, je li sam trevio el nisam..?

4.

KATA: Šta je momak trevio el trevljo..?

DOMA: Kaže, idete jel baš čuje di kerovi laju na keruše.

KATA: To da smo ko mi dvi..?

BOLTO: Kate rano, ne brigaj..! Ako š ti bit keruša, ja bi da sam ker... i da trčim za tobom sokakom, da njuškam, čavkam pa te malčak ugrizem..!

KATA: Vrkočiš se tu ko da si od prvi momaka, a ono: Bolto nam šije, para... kad ne mož dicitu, a on ruva stvara..! Hahaha..!

BOLTO: Neslana ona, je l to sramota bit dobar rabadžija..? Svoj krv zaradit..? Iglu po vazdan ne ispuštam iz ruke...

MANDA: Čuješ, Bolto, ja bi mogla doć da ti držim iglu kad sustaneš da je držiš... haha..!

BOLTO: E baš dobro, Mande moja..! Ti š meni iglu držat kad sustanem... a dok ne odanem, ja ću malkice prileć na tvoj mider.

MANDA: Ne bi ti bolje prilego oma u raku, jel ako š vako sramocki lajat tamo š zateć tu tvoju glavurdu..! ... Alaj ova lipa..! (*Bešlaga zasvira i pjeva «Jorgovane, jorgovane».*)

KATA (*otrči na prozor i dovikuje Bašlagi*): Bešlaga, ko boga te molim, kad ovu odpivaš ded onu «Prid pendžerom procvatale ruže»..! Oćeš..? Fala, fala..! (*Zasviraju tu pjesmu.*)

DOMA (*spremila je odijelo za probu*): Kate, dok on svira možemo ruvo probat.

PAJO: Ja ću dotle u dućan rad cigaretle... (*Odleti.*)

5.

DOMA: Čuo si da ću curi probat... napolje..!

BOLTO: Ja ću gledat na sokak kroz pendžer dok vi probate.

KATA (*već i svlači bluzicu a Bolto sve zine*): Ta, snaš Dome, nisam valjda bar prid Boltom stidna... Prid njim el se prid ditekotom svlačit, svedno je to, ne l te..?

BOLTO: Nesramna ona... čekaj bar dok se ne okrenem..! (*Al je ona već zbacila bluzu sa sebe, još mu se i okrene.*) Ta, nane, ne dajte joj vako prida mnom..! Pa toliko baš moju mušku čast da kogod tarma..! Bože, šta još neću doživit..! Da mora, još bi i mider skinila prida mnom.

KATA: A zašto ne bi da i to moram probat..? Ditešce, ded ti popi ovo mliko da ne svalimo... Tvoje je mliko, ne l da..?

BOLTO: Nije moje, već kravlje.

KATA: Mislila sam... Je l da, ni leđa mi nisu pigava..?

BOLTO: Auh, nane, al vam sramote jedinka..! Naglašivam... vaka se sramota ne mož šale zaboravit..!

KATA (*pojavi se Pajo u vratima, brzo bi da se obuče*): A ju, ne ovamo, Pajo..! Čekaj dok se ne obučem.

PAJO (*ušao i odmah sjeo i gleda Katu zadovoljno*): Ako su Bolti lipa tvoja leđa, kako ne bi još meni bila..!

KATA: Kazala sam ti da ne gledaš..!

BOLTO: A šta i na mene ne drekneš da se okrenem i ne gledam?

MANDA: Prid tobom već ženskinje nisu stidne.

BOLTI: Al sad nek je dosta... i zjale moraju imat svoju miru..!

DOMA: Kažite, cure... je l to baš zaozbilj da ni jedne nema koja bi mi pošla za jedinka..?

BOLTO: Ta ne mož bit, nane..! I po dvi sam znao imat u jedan ma..!

DOMA: Ne pitam tebe, već nji..! No..?

BOLTO: Šta i tentate, da slažu samo..!

PAJO: Snaš Dome, očete pravo..?

STANKA: Nemoj, Pajo, prid rođenom mamom..!

DOMA: Zašto, šta je..?

KATA Pa ja ću ondak... pripovidaje, dokopo se ničiji, da ne kažem čiji, drvenica... i zaspo kraj nje..!

DOMA: A ju, sramoto, a ju..!

STANKA: Još i ja sam čula.

BOLTO: To je šta sam onu zdravo izgustiro..! A ti, balo, još si ni povezat ne znaš a već slušaš šta nije za te..! Sram nek te izide..!

DOMA: A tebe... momče..? Daklem, ostaće mi suva grana.

MANDA: Znete, snaš Dome, nije da ga baš ženskinje ni u čeg ne drže... al niki se otromboljio... voli kod stariji žena, udovica mislim...

PAJO: Zato što ga narane..!

BOLTO: Nij ti sramota... niki momak pa stao sa ženama da čovika olajava..!

DOMA: Drž te zjale... Eto, dico... al dedte po duši... baš zaoz-

bilj... kažimo samo, Kate, da nemaš Paju... ne bi ni ti... ni ti, Mande, za mog Boltu..?

BOLTO: Ne bi ja nji da same ostanu na ovom svitu..!

KATA: Kako bi vam i kazala... dao se u đubre..!

BOLTO: Al šta kažeš kad sad baš ni jednu curu nemam..!

KATA: Pa to i jeste... Da ti samo pojist, popit...

MANDA: Umiven, zalickan, ispeglan..! Kad je ono još radio u fabriki, umrckan-uprckan, vidiš volovska kola bi povuko... a sad šije kod mame... no, eto, ko bi ga zaželio... kažu..!

DOMA: Stanka, otvori pendžere, raskrili... zdravo mi nikoj vruće... sramota zapravo..! Kažem ja, on samo od zjala do duvara... pa kojoj bi tribo..?

BOLTO: A šta ste mi se bar vi dali u nevolju, i šta se mišate tu u divan ove mladeži..?

DOMA: A znate l curke, da sam još koji dan mislila da koju od vas bigeniše..?

BOLTO: Od ove dvi..? Ta u fratrove bi očo... ta u rednjače... ta ju, ni smislit ne bi mogo da mi koja od nji osvane u drvenicama..!

KATA: O, smrt ti željna drvenica a ne ja, bola ti legala u daske, nesramni onaj..!

DOMA: Nemoj, rano moja, ko bi ga podvorio..? I zdravog ga uboga teško.

KATA: Nisam tila... al vidite i sami da vrida.

DOMA: On samo voli da priciče iz ničeg u prazno. Ne zamiri kad bog neće.

STANKA: Danas već, Bolto, i ženskinje krv tvore. Bome..!

BOLTO: Vidi, molim te, i ti znadeš štogod. Ako drugo ne, pečen krv donet od pekara.

DOMA: Da, taka su vrimena naišla... momak igle zadiva misto da cure nazlaba..!

BOLTO (*zasviraju* «Zvoni zvonce»): Dosta tog nikakog divana! Svirku oču slušat... I nike mi dragosti, oženit se! I lud se mož oženit. I Pajo će se oženit... i ja bi se mogo da nisam ko šta triba...

PAJO: Mogo..? S kojom, nesričo jedna, s kojom..? Koja bi za te

a ne bi za me..?

BOLTO: Šta je..? A koja ne bi za me..? Misliš Manda ne bi..? El misliš tvoja Kata ne bi..? Ta tog bi trenu da oću!

PAJO: Šta ondak ne probaš..?

KATA: Probaj el kod mene el kod Mande... probaj kod koje oćeš... ni jedna ne bi za te..!

DOMA: Sramoto sveg svita..!

SVI (*šute, rade, zamislili se, gledaju pred sebe i slušaju pjesmu.*)

BOLTO (*poslije podobre pauze*): Koju da uzmem... Katu el Mandu... koju kad bi se obadve tile udat za me..? Bože, pokore i za nji... i za me..!

(Zastor)

Drugi čin

Isto mjesto ali nakon nekoliko dana. Nema snaš Dome. Bolto sjedi tužan za stolom, jede suh kruh i divenice, dobre li brice, kako samo siječe, a zalijeva mlijekom iz ćupa. Stanka rukom šije materijal za suknju.

1.

STANKA: I tako oni s tobom..! O, nikaki oni..!

BOLTO: Bome tako oni sa mnom, tužnim i žalosnim..! I još će ta Manda... da je bar Kata, još ajdede... da je danas cura i cura, da nogama zapneš o nji sokakom ako ne paziš, a da mi opet neće ni jedna doteć..!

STANKA: I snaš Doma se ražalostila?

BOLTO: Kad bi ona unuka..! A mož to otić na pecu pa trgovcima... eto, ja bi sina..? Ne mož... a nana mi tuguje..!

STANKA: A viščinilo mi se da te obadve vole... i Kata i Manda.

BOLTO: Ti da si ko ja, koju bi izabrala?

STANKA: Ako ću pravo Kata je štogod ko lipča al ti ta baš zato ne bi pasirala.

BOLTO: Vid, sad, da nisam možbit ružan..!

STANKA: Pa nije da si ružan, al ne mož kazat, ne l da, da si baš lip..!

BOLTO: Zaozbilj..?

STANKA: Eto... kad si sam, kad nema tu kake dobre muške mustre... mož čovik zamislit da od tebe ima i gori... mož da..!

BOLTO: Auh, bogaramu, a ja mislio da sam baš lip..!

STANKA: Znaš, i ružniji od tebe dođu do lipi cura... al ne triba zaboravit da ženu po starom adetu triba i ranit i zaodivat ako bi da imaš šta štipat i milkit..!

BOLTO: Dronjo, to nisu riči za jednu švigaricu ko ti..!

STANKA: Idi, molim te..! Ti misliš da meni još uvik pripovidaje ono... bili dida i baba, imali tele, tele priskoči mene..? Čujem ja...

prisuškivala sam starije... eto, da se danas udam znam šta me sve čeka, virovo ti el ne..!

BOLTO: Daklem, ako mi ni jedna druga ne dotekne nema drugog već da te oženim.

STANKA: Al moraš se požurit..!

BOLTO: No..? Da već nemaš momka..?

STANKA: Dao bog da ima... al ako ne požuriš, za godinu-dvi ne da š omatorit već ćeš bit pravi didekanja.

BOLTO: Fala, fala... baš fala šta si me utišila..! Kad će Kata opet na probu?

STANKA: Tako znam da bi baš danas tribala.

BOLTO: Prid veče?

STANKA: To ti neću kazat... ne znam... Hahaha... posigravale su se s tobom ko s puletom... hahaha..! Jesi l već odabro koju ćeš oženit..?

BOLTO: Nije to lako... Kata jeste da je ko jabuka... al šalabaza očima. Ko bog da kraj Paje ima i drugog jarana... A Manda... tako nika stidna..! Kad ide čerez sebe kaže da ide vode pit..!

2.

DOMA (*ulazi i već s vrata*): Stanka, otvori pendžere... zasmrdio je s tim duvanom.

BOLTO: Već sam mislio da ćete kazat da sam ja zasmrdio.

DOMA: Da... mrišiš valjda..! Ko starinava slanina..!

BOLTO: Prođu, nane, godine... ko da na konju idu..!

DOMA: Šta ste radili dok me nije bilo?

BOLTO: Pa vidite... Stanka para, kad šije kad para...

STANKA: A Bolto pati, tuguje..!

DOMA: Pa da... od muke ide..! Zdravo mi sin vridovan..!

BOLTO: A mislite da nisam..? Sve mi se steščalo..!

DOMA: O, bože, od čega el čerez čega..? (*Svlači se u domaće.*)

BOLTO: Vidiš, Stanka, rođena mama a nedositna.

DOMA: Ajd sad..!

BOLTO: Nisu l mi se podsprndivale..? A to boli..!

DOMA: Ima tom već skorom nedilju dana.

BOLTO: Ta do smrti neću pribolit..! Da je samo jedna... al obadve mi se posprndivale..!

DOMA: A čije podsprndivanje više boli..?

BOLTO: One lipče.

DOMA: Lipča je ona koja je srcu draga.

BOLTO: Al šta ću kukavan kad su meni obadve..!

STANKA: Snašice, je l istina da je muškarcima ona ženskinja lipča koja je goluždravija..?

DOMA: Dobro ti i kažeš... Kata je probala leveš pa joj ramena sva bila goluždrava... Daklem, Kata, je l da, Bolto?

BOLTO: Zamrišila je svu sobu. Niste ostili, nane..?

DOMA: Nisam. A druga nije mrišila?

BOLTO: Druga se znojila. Al kad se ono Kata svukla, kad joj se ono ramena zacaklila... ondak sam se ja znojio... i sav priznojavo... bome..!

STANKA: Jeste da joj koža ko kumašica, bilja od košuljica...

BOLTO: A onaj mladež na livom ramenu..? Pa je l čudo da se kukavac razboliš..!

STANKA: A ti si bio okrenit... da ne gledaš..!

BOLTO: l da sam tio nisam mogo. Ukočio se a oči samo šta ne iskoče.

DOMA: Tribo si zažmurit.

BOLTO: Jesam jednim okom... samo šta nisam obamro... šta da vam kažem, amade oslipio..! l osiće, stra bože osiće!

DOMA: Osiće..? A šta?

BOLTO: Volenje.

DOMA: A volenje ko kiša iz vedrog neba, ne l da?

BOLTO: Ta ne drugo već grom...! Bum..!

DOMA: Mogo te ubit.

BOLTO: Da sam je još mogo ušikat... ta bogame ni živ ni mrtac..! Al kako ću kad joj tu momak.

DOMA: Pajo ti kazo da mu možeš oko cure.

BOLTO: A da sam probo, on bi me priko blende. Znam ga kaki je. A virujte mi onaj grom još uvijek zvonca... oko srca..!

DOMA: Oh..! Ko bi reko..!

BOLTO: Klamiće to srce, grmi, sve siva... steže me sve do grše!

DOMA: Nemoj molim te da sad od nevolje umreš. Zdravo nika nisam pri novcu... a ukop bi tušta košto..! (*Sjedne i laća se posla.*)

Daklem, da nisi odapo..!

BOLTO: Dobro i kažete, pa ne daj bože da i neotice umrem od tolike tuge i voljenja..! A srce još uvek zvonca. Ima l tu kakog prikog lika..?

DOMA: Priki lik bi bio kad bi se udala za te.

BOLTO: A je l bi tila...? Čuli ste da se sva ukobala da joj niko ne bi tribo već Pajo..! A šta ima na tom Paji, bogame ne znam.

DOMA: Je l ti dosta bilo smušavanja..? Ako jeste, lati se i ti posla. Samo šta Kata nije stigla na probu.

BOLTO: A da se ne luprdam, vi bi mislili da sam bolestan.

DOMA: Pa jeste da nisu baš ravni putevi božji do cure.

BOLTO: Bože, al je dugačak put od voljenja do drvenica..!

DOMA: Da znaš, ako jednu od dvi ne ukebo... biž mi iz kuće! Falio si se da će za te i jedna i druga ako ti tako tio... a meni već dosta luprdanja i sramote..! Snaju oču..!

BOLTO: A prija ste unuka tili..!

DOMA: Bogame ću te oklagijom, bože m prosti šta pcujem..!

BOLTO: Bože, da mi taka jedna ko Cvijinova Verka..!

DOMA: A ko ti je ta..?

BOLTO: Pa vi ste pripovidali to jedared. Ne sićate se kad ste pripovidali kad su ono Kuntičeve u engliškom došle na divan..? Onda ste ono i o Cvijin Verki..!

DOMA: Jo, o tom ti..!

BOLTO: Kako je ono i osramotila onog Lešinog na divanu..?

DOMA: Ha... bože kad je to bilo..! Onaj Lešin se razvalio s grošićima a Verka će, a od glave do pete u svili: «Lupaj, lupaj, Lešo, grošićima, a Verka će dukatima. Dosta ima u Cvijini dukata, po tri niza Verki oko vrata»... Al je bila bisna... sva od vatre..! Bome,

nije dosta curu vabit i konabit... momak triba da si da skратиš put do divojački drvenica..!

BOLTO: Al ja bi se sad ženio, nane.

DOMA: A ko ti ne da?

BOLTO: I ono koji dan sam joj kupio dvi kifle.

DOMA: Možbit te i volila dok nije pojila kiflu.

BOLTO: Kazo sam joj da imamo i litnju kujnu.

DOMA: Ama kazo pa kazo..! Kojoj..!

BOLTO: I jednoj... i drugoj..!

DOMA: I jednoj i drugoj si kupio kifle..?

BOLTO: Jesam.

DOMA: I..?

BOLTO: I kazo sam im i za litnju kujnu. A i to da bi tamo mogli ligat jel su nam drvenice za dvoje.

DOMA: I..?

BOLTO: Smijale se obadve... kažu da tamo ni pendžera ni peći. Kažem ja njima da vi meni vruće ciglje pod noge kad za ladi... ismijale me, borame..!

DOMA (*sve je to opet njihova vesela igra*): O, neskrpljeni onaj..! A kako bi kad bi došla prinova..? Oće I mlada s tom dicom po vazdan u krevetu..?

BOLTO: Daklem, moram patit sve dok pendžere ne probijemo i peć nesmistimo..! Ovaj... di smo to i stali, nane..?

DOMA: Da ćemo peć smistit.

BOLTO: Da..! I kažem joj... Kati još nisam imo vrimenta kazat, samo sam Mandi... daklem, kažem joj... di dvoje idu, tu će i trećem doteć... ko njoj..!

DOMA: A oće I joj doteć kad si tako baš prikomire priždrt..?

BOLTO: Vi ćete malkice više vode u čorbu pa će bit i za goste... velim za nju.

DOMA: Kažimo samo, tako bi bilo. Tako dok oči ne sklopim. A šta ondak..?

BOLTO: A ju, nane moja, nećete me valjda ostavit vako kukavnog samog na ovom svitu..!

DOMA: Vidiš ti šta je život..? Brige!

BOLTO: I patnje..! Al i vaku je bolu, nane moja, teško pribortat..!

DOMA: Znaš, bola se bolom liči...

STANKA: Ne l te, moraće radit ako dođe do žene.

BOLTO: I baš nema drugog lika..?

DOMA: Bome nema.

BOLTO: Bože, al sam pokaran..!

STANKA: A smisli samo kako je snašici kraj takog sina..!

BOLTO: Šta razgaljivaš tu! Ne ženim valjda tebe!

STANKA: A jesmo l udivanili da ako ni jedna ne tila da ćeš morat mene da ne ostaneš pod sramotom..?

DOMA (*uzdahne*): Bože, bože..!

BOLTO: Znam ja, nane, da ne nosa svaka mama baš taki težak križ na krstima ko vi mene. I da znate, sve kopnim za njima, ko mislim za Katom i Mandom, al samo vas poštivam..!

DOMA: Nemoj se, sinko, baš toliko žalostit... ima i od tebe veći đubradi..!

BOLTO: Je l te da ima..!

DOMA: Baš si nikaki, al bar ne štetiš...

STANKA: Još mu se čovik i nasmije.

BOLTO: Vidiš, bar je kake hasne od mene. I znate, nane, baš sam uvik volio cure, al ni jednu ko nju.

DOMA: Dok ne natreviš na drugu... Kaži baš, tako si zdravo za njom..? Al za kojom, bog te neubio..!

BOLTO: Pa eto... nek je Kata..! Znate, ta ne drugo, sve bi se dekat dao samo da je jedared uštinem.

DOMA: Pokaran si, sinko. A čuješ, mož i to bit da je to dobro.

BOLTO: To da je dobro..?

STANKA: Možbit će se nakanit pošteno radit.

DOMA: Baš to.

BOLTO: O tom ja baš i kontam... al sramota mi bilo kazat.

DOMA: Nije to sramota radit, viruj. I radit triba katkad.

BOLTO: Da i to čudo probam... Ako ne drugo, otiću u fabriku el u nadnicu!

DOMA: Iz tvoji usta u božje uši.

STANKA: A nije lipo bogu obećat a ne poradit..!

BOLTO: Ne brigaj. Sa svakim smim u kob, al se stra bože bojim da me bog ne kaštiguje..!

DOMA: A i vako te već dosta.

BOLTO: Je l vi vidite koliko je prikomire volim... radiću..! A oće l ona to znat poštitvat..?

DOMA: Moraće.

STANKA: I Paju će morat napuštit.

BOLTO: Žalim zato tog deranca! Dašta, moraće ga napuštit. Jel ko bi s kime ženu dilio..? I s kojeg bi kraja čovik i mogo ženu dilit..? Al da znate, ako ću pravo, žalim ja i sebe..!

DOMA: Kako i ne bi žalio kad nije to šala radit..!

STANKA: To dok svit vidio...

DOMA: Šta još vidio nije..! Ta, sinko, o tebi će se pripovidat ko u pripovitki..!

BOLTO: Uranit, okasnit, na suncu, pod kišom, gladan, žedan, ošmuren, ucvaren, uločkan..! O to volenje..! Sad idem, nane, da od pekara donesem krv dok je još vruć. Ogladnio sam kad sam već i pomislio na poso. A ondak ću malkice prileć da se odmorim, da pridanem, da šta orniji bidnem na poslu... Kako čovika već i to zamori kad se nakanjiva da bi radio..!

DOMA: Sidi samo. Ja ću i tako u dućan. Ostala sam dužna. (*Ustane, zaveže samo maramu na glavu i ode.*)

BOLTO (*naglo dignu glavu jer Bešlaga zasvira «Kad ja vidim cimer od Kasine». Bešlaga i pjeva uz pratnju. Kad dođu do «Oj, Bunjevče», Bolto iz sveg glasa zapjeva*): Oj, Bunjevče, probudi se sada, ne daj više da nam Bolto srada»..! (*Ušuti a pjesma se nastavlja. Ulaze Pajo, Kata i Manda.*)

3.

BOLTO (*Paji kad ga vidi*): A ti visiš na ovim curama ko ugaćnjak na didinim gaćama.

PAJO: Lip doček.

KATA: Šta mu ne kažeš da čerez njeg ne bi ni privirili već da smo na probu došle.

PAJO: E da znaš baš smo čerez njeg došli! Oću da odabere jednu od vas dvi... koju oće, a meni će i druga bit dobra.

STANKA: No, ajd, Bolto, biraj.

KATA: Ja neću za njeg...

MANDA: I ja bi prija u duvne neg za njeg...

KATA: Pa sad biraj koju oćeš.

SVI: No, momče..! Haha..! Ajd, momče..!

BOLTO: Bože, al je prosjačka torba ta glava u vas... ja sam reko da ću iščekat da se baš vi dvi otimate za me..!

KATA (*uštine ga za podbradak*): Bolto, pa ni ti nisi vikovičan..! Ko će iščekat..!

BOLTO: Al jesam strpljen..! Ko čeka taj dočeka..!

MANDA (*Stanki*): Di je snaš Doma?

STANKA: Očla kod pekara a i u dućan.

KATA: Mogli bi mi dotle kod moje tete čerez oni novaca.

PAJO: Pa nećemo morat posli. No ajd.

KATA: A ti, blendo, kaži mami da ćemo oma doć... Zbogom..!

BOLTO: Nek vas bog vrati s rajski vrata..! (*Troje odu. Ostane sa Stankom.*)

STANKA: Bolto, ostaćeš u sramoti.

BOLTO: Ne brigaj..! Znaš šta, Stanka..?

STANKA: No..?

BOLTO: Kaži, znaš ti slagat..?

STANKA: Ta koja to ne bi znala..!

BOLTO: A da te lipo zamolim, je l bi ti slagala štogod... zdravo sam potribit..!

STANKA: Tebi da slažem el za te..?

BOLTO: Evo, vako na priliku... Kad se ovo troje bangalola vrate, a nana mi ne bidne u sobi... ti njima da sam talovo.

STANKA: Šta si radio..?

BOLTO: Talovo..! Da je štogod meni ostalo iza mojeg dida uje...

STANKA: A..!

BOLTO: Znaš, onako ko u jednoj riči samo... jesu l čuli da sam talovo.

STANKA: I baš ništa više..?

BOLTO: Al ni riči više da nisi... drugo šta tribalo, to ću već ja slagat.

STANKA: Dobro... al zašto to..?

BOLTO: I pacove na meso vaćaš.

STANKA: Pacovi..? A... očeš da se koja uvati na tvoje talovanje..?

BOLTO: Čuješ, curka, da si starija, bog i bogme ne bi drugu tražio kraj tebe.

STANKA: Čerez tog šta nisam baš glupava..?

BOLTO: Ta ne brigaj, i lipa si makar da u te ima i ništo pameti..!
Al ne l da da si još zelena..?

STANKA: El ja zelena el ti mator..!

BOLTO: Daklem pod manom smo i sad dosta tog divana..! Ha... mater im na grane..!

STANKA: Šta se smiješ..? To šta si huncut..?

BOLTO: Čuješ... borame zna čovik bit pokvaren ko mućak..!
Sad ne da sam baš pokvaren, al volim stvorit grij u kući..! A još kad me prave magarcom..!

STANKA: Ne razumim.

BOLTO: I bolje za te..! Je l, Stanka, oš još štogod ubardat?

STANKA: No..?

BOLTO: Znaš, biće tu i smišnog i nikakog... a kad Pajo nasrne na me, neš zaboravit drečit se..?

STANKA: Drečit se..?

BOLTO: Znaš, kad Pajo nasrne na me...

STANKA: Nasrniće..?

BOLTO: Šta je da neće..! Al ako vidila da bi se zaozbilj tuko, ti na pendžer i iz sveg glasa se dreči... «Upomoć, upomoć»... znaš, ko da te deru..!

STANKA: A zapravo, tebe će Pajo, tit oderat.

BOLTO: On ne bio nazlabat pa ne bi osto pod sramotom..!

STANKA: Daklem onda kad dođu...

BOLTO: Pst, čuti, anđela ti... idu..! (*Ulaze snaš Doma, Kata, Manda, a za njima se vuče Pajo.*) Susrili ste se..?

4.

DOMA: Momci, napolje iz sobe. Probaćemo.

BOLTO (*Paji*): Pa je l čuješ ti šta ti kazala majstorica..?

PAJO: I tebi je ako je meni.

BOLTO: Ja sam u zanatu... a i nisam momak kako cure vele.

PAJO: Baš dobro vele.

KATA (*svlačila bi se*): Okreni se bar, Pajo.

BOLTO (*okrene se već prije*): Vidiš, meni ni ne treba kazat pa sam se već okrenio.

MANDA: A stao prid ogledalo pa š tako provirivat..?

BOLTO: Ta nagledaću se ja vas još i kad gole i bose..!

KATA: Ni osim mi neš gledat a još mene goluždravu..!

MANDA: A nisi kazo, kad će to napriliku bit kad ćemo te zaprosit.

BOLTO: Skorom... skorom..! Nane, ako se obadve svukle kazate na kojoj je više mesa a koja je koštunjava.

MANDA: Al je proklet..!

PAJO: Kako ti nije mrsko..! Zrio zrilcat čovik a ko da je pofalio... el mesnata, nane, el je dosta punačna, el možbit koščurava...

BOLTO: Znaš ti da i koščurave znadu bit nadarene..?

MANDA: Čime..?

BOLTO: Vimenom.

DOMA: Al ubio te bog i s deranom..!

ŽENA (*na prozoru ili pod prozorom viče*): Dome... Dome, jesi l tu..? Je l čuješ..?

DOMA: Ta tu sam, Roze, tu sam..! Šta je..?

ŽENA: Ako š doć..! Pere mi uganio nogu, sve mu oteklo... tribalo bi mu namistit..! Pao je u vok.

DOMA: Pa koji je očev križ radio..? Je l se napio..?

ŽENA: Smisli samo, trišten trizan..! Nosio krv od pekara i čovik bi priskočio jendek pa se strovalio.

BOLTO: Ju, bože, a šta je s krvom..?

ŽENA: Neću valjda za krv brigat kad mi čovik u nevolji..!

DOMA: Sad ću ja... spremi vode i sapuna... (*Završila je probu. Kati će*): Al ko saliveno... Dok ispeglam odneće ti Stanka... No ja odem da onom namistim nogu. (*Uzme maramu i požuri.*)

BOLTO: Rakijom vi njemu istarite nogu.

DOMA (*već na pragu*): Taj bi još i s noge olizo rakiju...

BOLTO: Samo kad mi se mama izmašila.

5.

PAJO: Kate, jesi li se zakopčala..?

BOLTO: Ako nisi, možem ti pomoć.

PAJO: Ajd požurite, cure, dosta mi bilo Boltinog glupavog divana.

BOLTO: Žurite da... jel nam Pajo blažen med ženama, a mudar samo kad je med blendavima..!

KATA: Pa dok bidne tvoji godina žalosno bi bilo da i on ko patka ne versa, kad već drugo i ne mož i el zna..!

STANKA: Eto ti pivac na čelo, Bolto..! (*Već su se spremili da pođu, ali će se poslije zadržati, čak opet sjesti.*) Dobro kaže Bolto... bolje imat neg znat..!

BOLTO: E, kad sam već siroma bar nek novaca imadem..!

KATA: A novaca u te ko švalera u babe... hahaha..!

STANKA: No, no, nemoj baš tako, Kate..! Ne znaš ti da je Bolto talovo..?

PAJO: Šta je radio..?

STANKA: Talovo za dida ujom... za onim koji je zimus odapo..!

BOLTO: Kaki odapo, već umro..! Triba onog poštivat koji nije za života sve potrošio već se i rodbine sitio..!

KATA: A šta ti ostavio u tal... štrangu oko vrata..? Haha..!

STANKA: Neće baš bit, Kate... ostalo, ostalo, dosta je za njim ostalo.

PAJO: Baš zaozbilj, Bolto..? Nema šale..?

BOLTO: Ta nije ništa strašno. Istina za života nije baš bio podatan, zdravo je šporovo... i, eto, ostavio mi koju krajcaru. Baš dosta alvatno..!

STANKA: Da sam ja ko ti talovala, manila bi se ove igle!

KATA: A kad Bolto unovči talovanje, biće ko ono... alaj naše za kratko bijaše... hahaha..!

MANDA: Misliš da će zatoliko stat novcima na rep..?

PAJO: Alaj će bit teško, ne l, Bolto..? Ima l ti novaca koje ne mož potrošit a još ako je ko Bolto potribit.

BOLTO: Al bogame potribit..!

MANDA: Baš ne bi rekla. Da oće mogo bi zaradit..!

BOLTO: Pa imam kako čestito svečano, a nisu l mi čizme sve izgažene i da se u njima mačići omace..?

STANKA: Snaš Doma mu već šije šest... čujete... šest novi svečani košulja..! Bili, od puplina el čega ono..!

KATA: Oho, vidi ti kad prosjački svatovi zaigraje..!

BOLTO: Nemoj oma da smo lake ruke..! Samo ćemo ono najnužnije..!

STANKA: I litnju će novu kujnu sa sobičkom za Boltu. Znete s onakim varoškim pendžerima..!

BOLTO: Al to samo ako did ujinu kuću morali prodavat. Ko zna danas, ne l te, koliki će bit štajer... a to moraš platit, jel ode kuća na doboš..! Porcija je porcija, nij se šaliti s tom varoškom gospodom..!

PAJO: Auh, dedaramu, ko se tom mogo nadat..!

BOLTO: Baš dobro kažeš... Znaš, kad sam čuo... ta ne drugo zalogaj mi zapo..!

MANDA: Pa jesi l ti talovo el tvoja nana..?

STANKA: On zaboga..!

PAJO: Daklem di su štalicu zaptali, tu samo šta nisu kravicu doveli... hahaha..!

STANKA: Hahaha... znate, cure, u tom i jeste nevolja..!

MANDA: Nevolja..?

STANKA: Bolto samo šta nije pobisnio... samo šta nije i na mater tisko... kaže, di će, ko š njim, zrilim zrilcatim čovikom kogod raspoređivat kad on ima i svoje pameti..!

PAJO: Ne shvaćam te.

BOLTO: Ama, curo, mani pripovitke..! Znete, malo je falilo da se odreknem talovanja... Smislite samo, dida ujo me oblegiro... ako oću da talujem, možem, sve je moje... ako se oženim..!

PAJO: I ti se čerez tog dao u mengule..?

BOLTO: Šta je da nisam... kad se najpre moram vinčat a ondak će samo novci u moj buđelar..!

STANKA: A kuća će samo ondak već na njegov kad zapati dite.

BOLTO: Neću valjda ja, već žena..!

PAJO: Hahaha... al ćeš se morat paštrit..!

KATA (*mijenja joj se odnos prema Bolti*): I kuća..?

BOLTO: I štogod zemljice, napriliku ko mali maksim...

STANKA: Osim svega kuća najviše vridi..! Naputleđa... a još na flasteru, bliže varoši..!

PAJO: Auh, Bolto, bogaramu... pa ti si prava udavača..!

KATA: Borame će bit momak na glasu..!

MANDA: Dico, ako ćete i vi... ja moram poč.

PAJO: Oma ćemo i mi...

KATA: Pa, Mande, ako ti baš žurno...

PAJO: Zajedno smo došli, zajedno ćemo poč.

KATA: Mož... ne kažem ja... al ko mislila sam da još imaš koju rič s Boltom. Pa ondak krenimo...

PAJO: Ama sad oćeš sad nećeš... čekaj..! Je l ti, Bolto, a kad će bit aldumašče..?

BOLTO: To ne brigaj, neću ostat pod sramotom..! Ta šta da ti kažem... još ćemo i kerove poopijat... hahaha..!

KATA: Da, troši samo..! Bolje da čuvaš novce... tribaće ti. A i ko zna, možda ćeš taku za ženu kojoj ćeš morat štogod i kupit...

PAJO: To opet tebe nek ne brine..! On će sa mladom razgalit kad je zapati... Al da se sad moraš ženit tio ti el ne, to je ko ovaj

dan... hahaha..! Ej, moj matori, došo je vrag po svoje..! Ajte, cure..! Zbogom, Stanka..!

STANKA: Kad dođe vrime, zvaćemo vas u čast, ne l, Bolto.

BOLTO: E, sad ti nemoj oma sav sokak u čast... Nji očemo, al nemoj još i u crkvi navistit ko oće mož u Boltine svatove... hahaha..! (*Ispratio ih je. Stanka otvori prozor a Bešlaga baš svira «Sila mlada na vitinu pa sve veli neću, a na kuma namiguje da se kola kreću». Bolto se vrati.*)

6.

BOLTO: Auh, bogorodicu ti tvoju... pa ti bolje lažeš neg ja!

STANKA: Pa jesam kod tebe šegrtovala el nisam..? Hahaha..!

BOLTO (*stoji zadovoljan, nasmiješen u vratima pa će Stanki*): Odoše..!

STANKA: No i kako ti se čini..?

BOLTO: Kako..? Pajo se viščini ko da se raduje bog zna kako ... Manda ... koji joj vrag kad je ko nika tužna... al da si vidila Katu... šta da ti kažem, gleda me ispod marame a šara guzovima ta sve je lipo vidit..!

STANKA: Idi, ludo jedna..!

BOLTO: No, borame..!

STANKA: I šta misliš, nudiće ti se..?

BOLTO: Strpljen spašen... kad odu kući ondak će ji đavo počet nazlabat..!

STANKA: I šta misliš koja će prvo sustat..?

BOLTO: Od čekanja..?

STANKA: Znaš, sve mi s čini, Mandi ni prija nisi bio mrzak...

BOLTO: Prija će Kata, vidićeš..!

STANKA: Al Manda nema momka..!

BOLTO: Al Kata će se ako triba i momka kurtalisat čerez...

STANKA: Čerez tebe..?

BOLTO: Ta kaki čerez mene... čerez kuće naptuleđa... hahaha..!

(Zastor)

Treći čin

Isto mjesto nakon kojega sata. Zamračilo se, lampa gori na sred stola. Stanka sređuje sobu, pokrije mašinu, ostavlja na krevet započeto odijelo među ostale već rađene, pomest će krpe po sobi.

1.

STANKA (*mela je, zastane pa se kao na sapište lopate ili vila osloni pa će*): Čuj, Bolto...

BOLTO: Opet te vaća nevolja..? A koja sad..?

STANKA: Opet ću ja... ako se i nisu srili s tvojom nanom, a šta će bit ako se susritnu pa ti upitaju nanu..?

BOLTO: Pa koji ću ti put..! Dok dođe nana kazaću joj da i ona potvrdi... kazaću joj da je šala sve to...

STANKA: A ako ne tila..? Ondak je ispalo ko ono potvrdi mi lažljivi družje pa će Pajo i po meni i po tebi..!

BOLTO: Triba da znaš da sam od nane ponikom... daklem, voli šalu i podsprndživanje..!

STANKA: A nisi imo dvi čiste da joj kažeš kad je malopre svratila..!

BOLTO: Zaboga, vidila si da se žuri dok ne smrkne..!

STANKA: Onda ko misliš danas više neće Pajo i cure navraćat.

BOLTO: Neće da.

STANKA: A u koji je kraj majstorica očla... ko pitam da se, ne daj bože, ne bi srili..!

BOLTO: Alaj, dokle da nabrajam..! Kazala je, još će u dućan al na pecu, pa ako ne zakasni, svratiće i u crkvu, na večernju... pa će otud kod strička... hu, noć će već bit dok se ne vrati..!

STANKA: Ondak da je ni ne dočekam..?

BOLTO: Žuri, mož bit da te momak čeka.

STANKA: A ako baš i čeka..?

BOLTO: Ko mislim, zna ti deranac već da se cura ne vaća za

ruku da je voda već da se ne kečaš kad te uštine di nije tako koščurato... hahaha..!

STANKA (*dijete je to još*): Brezobrazan si... nije me još ni za ruke uvatio..!

BOLTO: Još ni za ruke..? O, neslani onaj..! Pa šta ga ti ne uvatiš... hahaha...? Baš ni jedared nije..?

STANKA: Jedared jeste al je ondak moro... znaš kaki se mrak spuštio..? Ko tisto. Pa da ne posrnem... vodio me.

BOLTO: Kad sam ja prvu curu zapatio... bože..!

STANKA (*znatiželjna, sva uzbuđena, učila bi pa sjedne da poslušša iskusnog*): No...no i..?

BOLTO: Idemo pa idemo... pa ćutimo, ćutimo... a pogledamo se, a koracamo ko da smo na ukopu. Znaš, to da šta dulje ostane nemo zajedno...

STANKA: I..?

BOLTO: E... reko, Bolto, ako oma tisneš možbit će se uvridit, a ako ne tisneš možbit će pomislit da sam niki njenjo.

STANKA: I...i..?

BOLTO: A ono smračiva se... smračiva, a na sokaku već jedva svita. Znaš kako je, ko na večeru, ko u krevetac, kome je kako suđeno... Kaže ona di stoji a ja kobajage ne znam di joj sokak... E, i ondak me bog prosvitlio!

STANKA: Ta nemoj, molim te..!

BOLTO: Jeste..! Znam kojim bi putom prija do njeve kuće... a ona mene voda kojekudan... Vidim, oće da šta dulje ostane sa mnom.

STANKA: Pa je l ostala..?

BOLTO: Čekaj reda..!? Di smo još od kuće..! Kad mi... šta misliš di smo se trevili..? U groblju..!

STANKA: A ju, niste se bojali..?

BOLTO: Pa jesmo... pa smo se morali stisnit da se ne izgubimo.

STANKA: I našli ste ondak put iz groblja..?

BOLTO: Pa sad... nij nam ni u groblju bilo rdavo.

STANKA: Bolto, zaboga... ti si je, proklet bio, na groblju poljubio..?

BOLTO: A šta sam mogo kad je kazala, «dokle će taj divan»..!

STANKA: I..?

BOLTO: Ja sio na grob... a ona da ne ozebe sila mi u krilo. Znaš kaka je mirna bila... ko šilježe. A ja je milkim i milkim pa je skrom zadržimala..!

STANKA: Auh, ubio te antikrst... alaj znaš stvarat..!

BOLTO (*najednom se uzbuni, sluša*): Čuješ ti..? Iđe kogod.

STANKA: Čujem da... koraca kogod... (*Dođe na vrata i više.*)
Ima l koga..?

2.

MANDA (*uđe, Stanka je propusti a ona stane blizu vrata*): Ja sam.

STANKA: Ti si valjda štogod zaboravila?

MANDA: Nisam.

BOLTO: Već..?

MANDA (*sjedne*): Sisću.

BOLTO: A šta ne bi? Mogla bi nam san odnet da nisi.

STANKA (*Manda se zagledala u stol, šute i čekaju*): Šta je ne pitaš..!

BOLTO: Je l ja..?

STANKA: Ti da..!

BOLTO: Dobro.. Tila si štogod, Mande?

MANDA: Priznojavala sam se dok se nisam odlučila... Ko velim, šta će svit šta već vako pod noć idem u tuđu kuću... Sitila sam se da ti mama majstorica pa šta ne bi..!

BOLTO: Šta ne bi..!

STANKA (*kad su opet zašutjeli*): I ondak..?

MANDA: Da znaš samo... napravio si grij u kući..!

BOLTO: Vid sad..! A u čijoj, bože..? I čime, bože..?

MANDA: S tim talovanjem.

STANKA: Je l sam ti rekla, Bolto..!

BOLTO: Ne zakuvavaj tuđ krv..! No, kaži, Mande..!

MANDA: Ozbiljno si talovo..?

BOLTO: Bože... pa nisam valjda kaki lažov..! Kaži baš, je l kome krivo šta nas bog podario..? Samo u gazdačku kuću smi srića nenajavljena..?

MANDA: Ne misliš valjda da se ne radujem ako si talovo. Potribiti ste... i manje će ti nana radit.

STANKA: Istina, sve je već sljunila... sad i godine su tu al i previše radi.

MANDA: I Bolto baš ništa ne radi..!

BOLTO: Je l ja..? Vidiš ti ovu garmadu ruva na krevetu..! Kad bi mi mama zgotovila da se i ja ne laćam..?

STANKA: Ta čekaj, Bolto, nemoj da oma da si baš tako zdravo vridovan..!

BOLTO: Obranim ja svoju čast... kad drugo i nemam..!

STANKA: Ama znam, al Manda nije čerez tvoje časti došla..! Ne l, Mande..?

MANDA: Da... Čerez Paje i Kate sam... Posvađali se ko kerovi.

BOLTO: Pa bidne to kad se dvoje vole..! Bar će im slađe past kad se mirili... ta gukaće ko golubovi..! I ljubit se ko golubovi.

MANDA: A ne pitaš zašto se posvađali.

BOLTO: Bože, znam valjda da se mladi znadu makar čerez čega posvađat..!

MANDA: Al baš čerez ničega.

BOLTO: No je l ne kažem..?

MANDA: Čerez tebe su sad.

BOLTO: Bože... ja tu, oni nek bog zna di su, a čerez mene da su se posvađali..? Ta ne mož bit..!

STANKA: Mož bit, mož bit..! Samo kaži ti Mande..!

MANDA: Zna on.

BOLTO: A šta znam kad ne znam..! Kako možem bit kriv kad ni smutio ni zamutio nisam..! Kaži, jesam štogod Katu olajavo el možbit Paju..? Nisam..! Mande, nemoj da grišim dušu..!

MANDA: Kad vako tušta divaniš onda ne samo da znadeš šta je po srid sride, već si baš tako tio da bidne..!

BOLTO: Mande, rasrdiću se..! Pa, eto, daj karte na astal..! Hej, da se ne srdi Pajo šta sam je gledao onako голуždravu..?

MANDA: To mu ko najmanje.

BOLTO: Već..? Kaži, šta da odgonetam kad ni smisliti ne možem čerez kojeg handraka su se priričili..!

MANDA: Kuća... još naputleđa..!

BOLTO: A..! Ti bi u tu kuću naputleđa... i sad kobajage oni se priričili..! Lipo si se, mamina divojko, dositila kako bi me oberlatala pa ne bi l te ko mladu povu u kuću..!

MANDA: Sram nek te izide..!

BOLTO: Oš sad kazat da sam ti mrzak..?

MANDA: A oš ti da sam došla da ti se ponudim..?

BOLTO: Za onu rič oču da čujem za koju sam pito..!

MANDA: Da znadeš pravi si smutipuk..!

STANKA: Čekajte, čekajte... Mande, čerez Kate i Paje si došla... a i ti sad, Bolto, nemoj potvorit...

BOLTO: Ja da potvorim..?

STANKA: Potvoriš da..! A i je l to sramota ako kojoj curi nikoji momak, kažimo samo, nije mrzak..?

BOLTO: Al kad znam da joj nisam mrzak..!

STANKA: A i ja znam da ti nije kazala da ti nije mrzak..! Već da čujemo mi ono s Katom.

MANDA: Nepravo mu... nepravo mu, jel kako smo iskoracili iz vaše kuće, a Kata već kako je ljubopitna, drugo ne zna već koja je ta naputleđa kuća, di je ta naputleđa kuća, koja bi bila najdoličnija za taku kuću... a Paji se već pričiniło... eto, da bi ga Kata napuštala... ne čerez Bolte već čerez kuće..!

BOLTO: Ja neću da me vole čerez kuće pa nek je i naputleđa!

MANDA: E, ko da ne znaš kako se sirota zna zablenducat u kuću naputleđa... još kad je na flasteru, a još blizo varoši..!

BOLTO: Ta anđela mu i s kućom... Pa dobro, šta je bilo dalje!

MANDA: Šta je..! Znaš kako je kad se svađaje... on jednu, ona dvi... pa ona njemu da je u te više pameti u turu neg u njegovoj glavi...

BOLTO: Kad jeste..!

MANDA: ... Da ako će pravo, ako i nisi lip al da je i on ružan...

BOLTO: Vidi, vid..! No i još..?

MANDA: Jednom riči... ako te i ne voli al da joj nisi mrzak. A on njozi, da te voli... jel kad se š njim svađa da joj ondak on, ko mislim Pajo, mrzak..!

BOLTO (*bože, al mu drago*): Vidi, divanimo ko pametni... misliš ti da ja ne znam da niki baš nisam stvoren za volenje..? Znaš, čast i čest mojoj pamti... al i sam znam da baš nisam od najlipči..!

MANDA: Pa ne moraš baš tako tarmat sebe...

STANKA: Ima od tebe i ružniji ...

BOLTO: Mi divanimo, a ti slušaj ako nemaš drugog posla..! No, di si ono i stala, Mande..?

STANKA (*smijucka se jer vidi da se približavaju jedno drugom pa uzme labošku s mlijekom da bi našla razloga da bi ih pustila nasamo. Poslije će doći po metlu i lopatu na kojoj je još uvijek pometeno đubre iz sobe*): Dobro i kaže Bolto, lipim ćete prija razgalit. (*Izađe.*)

3.

MANDA: Bolto, grij bi bilo da stvoreno rasprčaš... Ima još divojaka... ima i lipi ko Kata... ima koje te možbit i više vole neg Kata... koje bi usrićio.

BOLTO: Na se misliš..?

MANDA: Da sam na se ondak ne bi kazala da ima i lipči neg Kata.

BOLTO: Pa nemoj sad da si baš ružna..!

MANDA: Ja sam stvorena kad se bog srdio na žene.

BOLTO: Nemoj boga karat..! Nije bog kriv šta se ne znaš udesit..!

MANDA: Ded se udešavaj kraj toliki braća i sestara... Tušta nas je... ne dotiče..! I onda još... vidiš, i pigava sam.

BOLTO: A... a... a baš svudank..?

MANDA: Bolto... ostavi Katu na miru. A i Pajo ti drug. Nađi drugu... Ako tribalo, i ja ću ti komendirat.

BOLTO: Kaži ko po duši... ti bi se udala za takog ko šta sam ja..? Nemoj zaboravit... nisam ja već više momak iz prve ruke..!

MANDA: Šta se baš meni podsprnđivaš..! I sam znadeš... ako se trevi, šta nije baš cigurno... pa me koji tio... imam ja izbora..? Možem ja birat..?

BOLTO: I samo bi zato i za me..?

MANDA: Znam ja da nisam za te... al ako si baš ljubopitan... ni za jednog ne bi ko za te..!

BOLTO (*prišao joj, sve se modi, uhvatio za ramena i zagrlit će, je ali se baš onda pojavi Stanka*): Mande... ako nisi slagala... a jesi ako me ne smila bubat..! (*Pružava glavu da je poljubi a onda zapazi Stanku i odustane.*) Šta ćeš tu, Stanka..?

MANDA: Ju..! (*Izleti iz kuće.*)

BOLTO: Blendava jedna..! Sad si baš tribala banit kad samo šta je nisam poljubio..? A ne trevlja se to meni baš svaki dan..!

STANKA: O, bože..! Kad sam već toliko skrivila pa ti osto brez bubaca... ded, poljubi mene..!

BOLTO: Ta da, balavu ću..!

STANKA: Hahaha..! Auh, čuješ, Bolto... biće tu još svašta..! Dolaziće nam cure u kuću ko u prošijun..! Al šta ondak kad dođe sudnji dan..!

BOLTO: Kaki sudnji dan..?

STANKA: Pa jesi l zaboravio da Pajo zna bit zdravo goropadan..?

BOLTO: No, volio bi ja njega vidit..! Nemoj ti baš mislit da sam ja mačiji kašalj..! A da je pameti u me... jesi l vidila..? Neće oni više Boltu tarmat... neće..! Al, čuješ... šta se te kuće napatleđa tiče... bogame da sam već i ja amade povirovo u nju..! Al bi dobro bilo tako štogod talovat... pa prodat..! Lupa kogod... vidi ko je..!

4.

STANKA (*opet s praga*): Ko je..?

KATA (*uđe, uzdignute glave, ponosna a ljuta*): Ja..! Daklem, tu si..!

BOLTO: A di bi bio..!

STANKA: Bolto... ovaj... ja bi kući. Je l možem..?

BOLTO: Dočekaj majstoricu.

STANKA: Pa to mož i noć bit... a di mi kuća..! (*Šapne mu, dok je već Kata sjela.*) Bojim se.

BOLTO: Da će kogod na te na sokaku..?

STANKA (*opet mu šapne*): Bojim se... ako sad naide Pajo..!

BOLTO: Tu da si ostala..!

STANKA (*glasno i jasno pa odmah i poleti*): Ajak, tog boga nema..! Odem ja... z bogom..!

KATA: l bolje... S tobom bi divanila.

BOLTO: Ovaj... smračiva se... Neš se bojat po mraku otić kući..?

KATA: Nek probaje..! Vamo slušaj...

BOLTO: Slušam da..!

KATA: Poduzbila sam se... neću se udat za Paju..!

BOLTO: Opac..!

KATA: Udaću se za te.

BOLTO: Čekaj, čekaj...

KATA: Nema šta da čekam, udaću se za te i bog..!

BOLTO: Ama to oču... ne bi l ti to sve redom..? Sve spočela.

KATA: Da počnemo s kućom naputleđa.

BOLTO: S kućom naputleđa..!

KATA: Kaže...

BOLTO: To ko Pajo..?

KATA: On, proklet bio..! Kaže, kad su kuću naputleđa spomenili da sam sva ko planila... i razigrala ko pule..! Čuješ ti tu uvridu..? l da oči ne skidam s Bolte.

BOLTO: To ko s mene..?

KATA: l samo šta ti se nisam obisila o vrat..! Laže..!

BOLTO: Laže da, nesramni onaj..!

KATA: I da oči ne skidam...

BOLTO: Koliki sam možeš u jednu čošu gledat a opet ti se čini da mene gledaš u drugoj čoši.

KATA: Baš..! A šta još jeste... ta šta nije..! Smisli, bog ga neubio... kaže... ta sramota mi i kazat... kaže da sam mu se činila ko keruša kad nadigne rep..!

BOLTO: I to ko da si meni...?

KATA: Tebi da..!

BOLTO: Ajd sad stani... baš kaži, a jesi..?

KATA: Šta..?

BOLTO: Ono kad keruša repom vabi i konabi..!

KATA: A ju, nesramni onaj... svi ste jednaki..!

BOLTO: Pa kad bi se sad udala za me ko mislim triba da znam šta da mislim... A kako da znam šta da mislim...

KATA: Muškarac prvi triba da počme.

BOLTO: Ajak..!

KATA: Nemoj ti meni..! I Pajo mi najpre po suknji a onda pita je I mi drago.

BOLTO: Šta bi on smio da najpre nisi zavrtila guzovima.

KATA: A ju, kaki si parasnik..!

BOLTO: Ja barem znam kad mi pripovido..! Sve mu pljuvačka išla na usta..!

KATA: Je l..? A sve se pravi kako bi mogo i brez mene. Nek, pak..! Sad ćemo vidit momka..!

BOLTO: Ama čekaj..! Oćemo mi o njemu el..?

KATA: Kaži pošteno... je I da si vidio da sam se zarumenila ko jabuka... Znaš ondak to kad si me gledo onako goluždravu.

BOLTO: A da znaš kako je meni bilo vruće..! Ko na žeravi da sam bio.

KATA: A ne I, jedva si štogod vidio.

BOLTO (*prišao joj, pokazuje i naravno to je milovanje*): Baš! Malkice od ove ruke... pa od druge... pa komadićak leđa... ko, ko, kad je misec za dana... A... a kaži baš ... znaš ti da imaš sprid mladež..?

KATA: Bolto... ta kako ne bi znala... Dva imam... dva..!

BOLTO: Jezus..! Ovaj jedan.. bože, s koje je to i strane bio?

KATA (*pokazuje rukom, preko odijela naravno, na desno rame*):
S ove.

BOLTO: Ne l da na pedalj otprilike od ramena.. (*Vuče ruku prema grudima*) ... tu bliže... golubu, ne l da..!

KATA: Nemoj..!

BOLTO: A... a kaži još... a drugi mladež..?

KATA: Ne smim ni kazat.

BOLTO: Da se kladimo da znam... znam... znam..!

KATA: Ne znaš..!

BOLTO: Ako pogodim oš pokazat..?

KATA: Ju, Bolto..!

BOLTO: Znam, znam, znam..!

KATA: Ne znaš..! No ajd pogodi..!

BOLTO: Znaš... ja ću prstom šalabazat a kad sam blizo ti š kazat... jeste... nije..! (*Bolto ramena ide naniže.*)

KATA: Nije... baš nije... nije... (*Smijući se i glasno.*) Nije!

5.

STANKA (*Naravno da je čas prislušivala čas na ulicu pogledala da neće tko naići*): El jeste el nije, pazite, ide Pajo..!

KATA (*Skoči sa stolice i opet se spusti na nju*): A ju..!

PAJO (*Uđe i stane u vratima. Pođe prema Bolti, stane pred njim. Ne može se reći da nema prijetnje u glasu*): Ti pceto jedno..!

BOLTO (*ustukne ali mu se noge ukopale. No nije i jezik jer umije da se snađe*): Je l ja to..?

PAJO: Nisam dobro kazo... pceto jedno šugavo..!

BOLTO: Poklem ja nisam odranjen u pustolini... (*Dugim pričama obična traži izlaz.*) ... poklem sam od poštene mame i pokojnog baće... to ni ne mislim, eto napriliku da te udarim po blendi el ne daj bože ti mene... ja pametnu rič oču čuti..! E sad

najpre i najpre... zašto da sam pceto a još šugavo..? Šta ne bi sili..? Sidni... sidni da..!

PAJO (*Sad primijeti da je i Manda u vratima pa će njoj*): Šta š još i ti tu..?

BOLTO: Nemoj sad ti meni tu zamličivat..! Odvita daj ti meni..! Daklem..? Jesi l čula, Mande, kad je on da sam ja pceto... a još šugavo..?

PAJO: Dobro... Ondak da prvo čujem, šta će tu Kata..?

BOLTO: Kata..? Kata..? Baš zaozbilj, šta će tu Kata..?

PAJO (*Skoči i malo nedostaje da navali na Boltu*): Šta mi se tu praviš blendavim..? Da te čujem, sramoto sveg svita... došla si da se ponudiš..? Ta ne njemu već kući naputleđa..?

KATA (*ponosno, uvrijeđena*): Ako ću se Bolti ponudit, to ću jel ga volim, a ne čerez kuće naputleđa šta su..!

PAJO: Ti još veliš, voliš..! I to još Boltu..! Čini mi s ker, to bi bilo zdravo smišno..!

BOLTO: No, no, no, momče, nemoj ti u moju čast..! I ako ćemo baš u pravdu, jesi l vinčan š njom..? I ako se nećemo lagat, šta da si ti bolji neg ja..? Misliš ti da nisam talovo kuću naputleđa da se ni sitila ne bi da jedan Bolto još uvik vridi ko da je vas dvojca..?

MANDA: Bolto, ta sporazumićete se ako ćete pametno..!

BOLTO: Di mož tu bit pametno kad me tarma ko da sam šugavo pceto a ne ko sam i kaki sam..! I šta je..? Rugala se ruga rugi... pa jesam ja bio pun fale el ti, jesam se ja vandizo da mi curu možeš zaprositi..?

KATA: To su čovičanske riči..! Gukni ako znaš, ako ti nije sramota..!

PAJO: Ako ću pravo, tako je... Falio sam se s čime se nije falit.

KATA: Mož čovik blendavo divanit o koječemu, al da momak nutka u tuđ krevet svoju divojku... ju, bože, to je osim svega..!

PAJO: Dakle... Tako je... Ako ona tila... ja sam kriv, ja sam nudio..!

BOLTO (*Ne obazire se na to što se Pajo stidi samog sebe već*

bi da i uživa): Koju oćeš, Bolto... ako š moju Katu el ako ti volja baš za Mandom..!

MANDA: Sa sobom samo ja raspoređivam..! Da mene više ni pomenio nisi, da znaš..! (*U bijesu se okrene zidu.*)

PAJO: Onda... oćeš zaprosit Katu..?

KATA: A ako već jeste..!

PAJO: Je l..? (*Od muke sjeda.*) l..? Da ni ne pitam već odem pod sramotom..? (*Ustaje tužan i žalostan da ode.*)

6.

DOMA (*Ulazi i već zbacuje maramu jer se žurila i oznojila.*): Faljen Isus, dico... (*Ni je pogleda ih već priđe krevetu i ostavi maramu. Pogleda ih jer joj čudno za mukli mir. Zbaci cipele, uzme ispod kreveta papuče. I opet nitko ni riječi već kao da je sve živa slika.*) Šta je, šta se trevilo..?

MANDA: Ha... ha... ha... znate, ovaj, snašice... tako nam drago šta je Bolto talovo..!

DOMA: Šta je radio..?

KATA: Pa od dida uje talovo kuću naputleđa na flasteru u srid varoši.

BOLTO: Pa nije baš u srid sride varoši...

DOMA: Talovo je on očev križ... magarac jedan..! (*Uzme sa stola bokalić i ostatke jela iza Bolte i bez riječi pođe van.*)

BOLTO (*Kad svi oči upru u njega, on kao da gleda nešto na plafonu sobe, kao da traži što i kao slučajno pođe van. Kad je već došao do vrata, Pajo ga uhvati za rukav i vuče do stolice i tu ga posjedne. Ne usuđuje se oduprijeti i prilično nemiran očekuje daljnji razvoj događaja. Kad ga opet svi pogledaju, on će ipak prvi progovoriti*): Ne bi tribalo mama tako divanit sa svojom dicom... ne l te..?

PAJO: Smučiva... (*Ustane da pođe. Kata se ustraši da će otići.*) No... ja odem.

KATA: A... a neš ni pitat..?

PAJO: A šta bi da ne ispadnem još i smišan..? Zaprošena...

KATA: Šta ne pitaš je l sam pristala el nisam..!

PAJO: Šta ću pitat kad su to već vaši poslovi.

KATA: Al ja nisam pristala makar da je navaljivo..!

BOLTO: Kako to i kažem, Kate..?

KATA: No, oćeš sad da nisi navaljivo..?

BOLTO: Ja..?

KATA: Ta ne drugo već tisko..!

BOLTO: Kate, zaboga..!

KATA: I da nije kojom srićom Stanka banila...

BOLTO: Ondak..?

KATA: Pa je l nisi ko nožem pod gršu... el oću el neću... el oću el neću..? Kaži, Stanka..!

STANKA: Jeste da si kazala... nije, nije, nije, nije..!

KATA (*Isprsi se pred Pajom kao da ga uvjerila*): No, vidiš..!

PAJO (*Pogleda jednu pa drugu pa Boltu, nadigne ruku do šesira da pođe*): Zbogom..!

KATA: Pajo..! Pajo, al ko boga te molim..!

PAJO (*u vratima već*): Dobro, Kate, dugujem ti. Cura si mi bila...

Čuj, Bolto, ako je brže bolje ne oženiš... biž iz varoši jel pušću ti criva..!

BOLTO: Pa nisi čuo da neće za me..! I ne mož to tako, ženi se, Bolto, el ti tio el ne..!

PAJO: A ne bi da se ženiš..?

BOLTO: Ne bi da, nisam lud..!

PAJO (*Priđe mu i ošamari*).

BOLTO: Je l, Pajo... sad više nisam oblegiran... ne moram se ženit..?

PAJO: Ne moraš.

KATA (*sva vrckava*): Pajo, tako je mrak napolju... oš me otpratit do kuće..?

PAJO: Ako te još Bolto ne mora ženit, to nije ko da si mi opet divojka..!

KATA (*u plač*): Pajo, ta umriću za tobom..!

BOLTO: Pajo, nemoj da nam cura umre..! Eto... ja bi je plenio pa drukput neće... Ne l da, Kate..?

KATA: Aha..! (*Prilazi Paji i nudi svoj obraz da je ošamari.*) Ah..!
(*Ošamario ju je, a ona se opet rasplače i zagrlji ga.*)

BOLTO (*Stanki*): Ne l, kako je to lipo kad se dvoje vole..!

Zastor

GDJE JE ŠTO

- 5 – 60 ČA BONINA RAZGALA
Narodna igra u tri čina
- 61 – 109 JEDNA CURA STO NEVOLJA
Komediya u tri čina
- 111 – 166 VAŠANGE
Narodna igra u tri čina
- 167 – 218 KAD JE SRIĆA NESRIĆA
Satirična parodija
- 219 – 269 BUCKANJE SA SMUTIPUKOM
Bajka u četiri čina
- 271 – 328 KAD BOG ĐAVLU KUMUJE
Komediya u tri čina
- 329 – 370 KAD PRIMUDRI BIDNU ZJALAVI
Komediya u 3 čina

Edicija: *Izabrane drame*, knjiga 3.

Nakladnik:
NIU Hrvatska riječ

Za nakladnika:
Ivan Karan

Izabrao i uredio:
Milovan Miković

Recenzent:
Lazar Merković

Korektura:
Mirko Kopunović

Priprema:
Thomas Šujić

Tisak:
Rotografika, Subotica
Segedinski put 72

Za tisak odgovara:
Antun Bašić

Naklada:
500